

การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรม
ของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ พุสฺสธมฺโม)
THE SANGHA ADMINISTRATION ACCORDING TO
BRAHMAVIHARADHAM OF PHRADHAMPARIYATTIWETEE
(SUTEP PHUSSADHAMMO)

พระครูใบฎีกาสूरพล อาสโก (แย้มชุ่ม)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรม
ของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม)

พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโก (แย้มชุ่ม)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**THE SANGHA ADMINISTRATION ACCORDING TO
BRAHMAVIHARADHAM OF PHRADHAMPARIYATTIWETEE
(SUTEP PHUSSADHAMMO)**

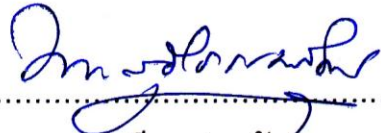
PHRAKHRUBAIDIKASURAPHON ASABHO (YAEMCHUM)

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)**

**Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2011**

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

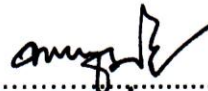
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

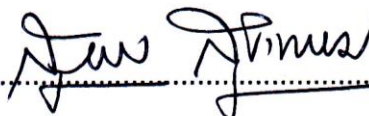
ประธานกรรมการ

(พระครูปริมาณุรักษ์ รศ.ดร.)

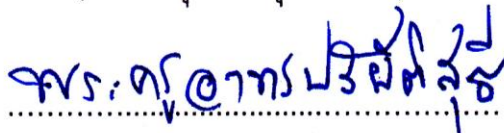
กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ทองวิทย์ แก้วศรี)

กรรมการ

(ผศ.ดร.สุรพล สุษะพรหม)

กรรมการ

(อาจารย์ พระครูอาหารปรียัติสุธี)

กรรมการ

(อาจารย์ วันชัย สุขตาม)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผศ.ดร.สุรพล สุษะพรหม

ประธานกรรมการ

อาจารย์ พระครูอาหารปรียัติสุธี

กรรมการ

อาจารย์ วันชัย สุขตาม

กรรมการ

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)
- ผู้วิจัย** : พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ (แยมซุ่ม)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารเชิงพุทธ)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม, พ.ม., พธ.บ., M.A., Ph.D. (Pol.Sc.)
 - : อาจารย์ พระครูอาทรปริยัติสุธี, ป.ธ.๔, พธ.บ. (พระพุทธศาสนา), พธ.ม. (พระพุทธศาสนา)
 - : อาจารย์ วันชัย สุขตาม, ประโยค ๑-๒, พธ.บ. (เกียรตินิยมอันดับ ๑), ศศ.บ., รป.ม. (การจัดการทุนมนุษย์)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๒ ธันวาคม ๒๕๕๔

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ในยุคสมัยต่าง ๆ ๒) เพื่อศึกษาการปกครองคณะสงฆ์โดยใช้พรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) และ ๓) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ใช้วิธีดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ผู้ปกครองและคฤหัสถ์ผู้สนองงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕ จำนวน ๑๖ รูป/คน เพื่อให้ได้แนวคิดในการนำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

ผลการศึกษา พบว่า :

๑) การพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ พบว่า

(๑) การพัฒนาการปกครองและคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลพระพุทธองค์ทรงใช้ระบบการปกครองแบบพ่อปกครองลูกประกอบด้วยสันติวิธีธรรมหรือสามัคคีธรรม ให้สิทธิเสรีภาพเสมอกันไม่เลือกชนชั้นวรรณะ โดยอาศัยการนับอายุพรรษาในการนับระดับชั้นอาวุโส มีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประมุขสงฆ์ทรงเป็นประธานในการตัดสินวินิจฉัยวางกรอบแนวการปกครองคณะสงฆ์ให้อยู่ในรูปแบบยึดหลักประชาธิปไตยคือยึดเสียงข้างมากเป็นเอกฉันท์ ตามกรอบที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดไว้ด้วยหลักพระธรรมวินัย

(๒) การปกครองคณะสงฆ์หลังจากพุทธปรินิพพานนั้น การปกครองคณะสงฆ์เริ่มต้นด้วยการทำสังคายนาเพื่อรวบรวมพระธรรมวินัยให้เข้าเป็นหมวดหมู่ และมีการตรวจสอบเพื่อความถูกต้องตามหลักธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ เพื่อป้องกันมิให้กระจายกระจาย ในภายหลังพุทธกาลไม่นาน คณะสงฆ์เริ่มมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักธรรมวินัยแตกต่างกันไปจนเกิดความแตกแยกในหมู่คณะสงฆ์โดยแบ่งแยกรูปแบบการปกครองออกไปเป็นหลายคณะ

(๓) การปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทยในยุคสมัยอาณาจักรกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ ยังถือปฏิบัติตามรูปแบบการปกครองของพระพุทธองค์ถือตามพระธรรมวินัยเป็นหลัก และคณะสงฆ์จะมีความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรกับอาณาจักร เป็นการพึ่งอำนาจรัฐเพื่อเป็นการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับพระธรรมวินัยและความบริสุทธิ์แห่งพระศาสนา ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาไปตามนานาอารยประเทศถึงกระนั้นก็ตาม พระสงฆ์ก็ยังอยู่บนกรอบแห่งพระธรรมวินัยเดียวกัน

(๔) การปกครองคณะสงฆ์ในยุคสมัยปัจจุบัน คณะสงฆ์มีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการปกครองไปพร้อมกับความเจริญ และมี กฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่าง ๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย ส่งผลให้ผู้นำในการปกครองคณะสงฆ์ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ ความเสียสละ และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนเป็นผู้ที่เฝ้ายามพร้อมด้วยจริยวัตรข้อปฏิบัติ เป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม และที่สำคัญจะต้องเป็นนักปกครองที่มีความซื่อสัตย์ยุติธรรม ต้องเว้นจากความมีอคติทั้งปวง ตั้งมั่นในหลักพรหมวิหารธรรม เป็นแกนหลักของการปกครองอยู่เสมอ

๒) การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม) พบว่า

(๑) ด้านเมตตา พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม) ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ด้วยความมีเมตตา ทุ่มเทเสียสละ มีน้ำใจงาม มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความปรารถนาดีต่อสถาบันชาติ สถาบันพระพุทธศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ ตลอดจนมีความเมตตาทุกโอกาสต่อคณะสงฆ์ผู้ใต้บังคับบัญชาที่สนองกิจการงานของคณะสงฆ์ทุกด้านอย่างเป็นรูปธรรมมีประสิทธิภาพ โดยปรารถนาดีต่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก สร้างความสามัคคีปรองดองในหมู่คณะสงฆ์ได้เป็นอย่างดี

(๒) ด้านกรุณา พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม) ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ด้วยความกรุณาปรานีให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือ ให้โอกาส ให้การส่งเสริม ให้การอบรมชี้แนะแนวทางการปฏิบัติงานแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่เสมอ หมั่นคอยติดตามผลประเมินผลงานเสมอ ไม่ทอดทิ้งหน้าที่ ไม่ทอดทิ้งผู้ใต้บังคับบัญชา ยามใดที่งานคณะสงฆ์ติดขัดมีปัญหาลุप्तรรคท่านจะกรุณาชี้แนะและช่วยแก้ไขปัญหาลุप्तรรคด้วยความกรุณาปรานีเสมอ

(๓) ด้านมุทิตา พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม) ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ด้วยการสนับสนุนสร้างขวัญกำลังใจ จูงใจ ให้รางวัลแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเหมาะสม และมีความยินดีกับผู้ใต้บังคับบัญชาเมื่อประสบความสำเร็จก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ท่านเห็นผู้ใต้บังคับบัญชาเปรียบเสมือนบุตรหลานญาติพี่น้องท่าน จึงมีมุทิตาจิตกับทุกคนอย่างเสมอภาค

(๔) ด้านอุเบกขา พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม) ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ด้วยความยุติธรรม เป็นกลางตามหลักพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎระเบียบ ประกาศ มติมหาเถรสมาคม อย่างตรงไป ตรงมา เว้นจากอคติ ไม่ลู่อ่อนและใช้อารมณ์

โดยท่านหมั่นประชุมชี้แจงตกลงทำความเข้าใจกับคณะสงฆ์ในเรื่องกิจการงานคณะสงฆ์ในทุก ๆ ด้าน และจะใช้มติสงฆ์เป็นข้อสรุปของคณะสงฆ์ในการปฏิบัติงานเสมอ

๓) การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันพบว่า

(๑) ด้านเมตตา เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ทุกระดับพึงมีกัลยาณจิตมีความปรารถนาดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา ต่อบุคลากรของคณะสงฆ์เป็นหลักสำคัญ ตั้งแต่การมอบนโยบายและแผนงานในกิจการงานคณะสงฆ์ในทุก ๆ ด้านต้องประกอบด้วยเมตตาเป็นหลัก ยึดความปรารถนาดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา มีเมตตาจิตแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่งานคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาเป็นที่ตั้ง ก็จะเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงามกิจการงานคณะสงฆ์ย่อมเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ตลอดจนถึงส่งผลไปยังความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาอีกด้วย

(๒) ด้านกรุณา เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกระดับ ต้องมีความกรุณาช่วยสงเคราะห์อนุเคราะห์ และพัฒนาในสิ่งที่ผู้ใต้บังคับบัญชายังขาด เจ้าคณะผู้ปกครองต้องช่วยเติมให้เต็ม มีความกรุณาช่วยพัฒนาฝึกอบรม ชี้แนะแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาในหนทางที่ถูกต้องเหมาะสมด้วยความเสียสละอย่างสูง และที่สำคัญเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชามีปัญหาไม่สามารถช่วยเหลือแก้ไขด้วยตนเองได้ หรือได้รับความเดือดร้อนเป็นทุกข์ในเรื่องการปฏิบัติงานและทุกข์ภัยต่าง ๆ เข้ามาเบียดเบียน เจ้าคณะผู้ปกครองต้องมีความกรุณาธรรมเป็นอย่างสูง รีบเข้าช่วยเหลือแก้ไขปัญหามาให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหมดทุกข์โดยเร็ว ก็จะส่งผลให้ผู้ใต้บังคับบัญชารู้สึกว่าเจ้าคณะผู้ปกครองให้ความคุ้มครองอนุเคราะห์ดี ก็จะสามารถทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความเลื่อมใสศรัทธาและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าภารกิจงานต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ด้วยความเต็มใจด้วยดีและเกิดมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูง

(๓) ด้านมุทิตา เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกระดับมีมุทิตาจิต มีความยินดีหวังดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา และสนับสนุนส่งเสริมลูกคณะได้ดีอย่างเหมาะสมกับผลงานด้วยการสร้างขวัญกำลังใจ จูงใจ และยินดีให้รางวัลเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานเจ้าคณะผู้ปกครองผู้บริหารคณะสงฆ์ต้องแสดงความปีติยินดีกับความสุขความสำเร็จของผู้ใต้บังคับบัญชาด้วย และคอยให้การสนับสนุนส่งเสริมให้ได้ดียิ่งขึ้นไปในโอกาสต่อไป

(๔) ด้านอุเบกขา เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกระดับมีความยุติธรรมเที่ยงธรรม ตามหลักพระธรรมวินัยอันเป็นธรรมนูญในการปกครองคณะสงฆ์ ในกรณีที่มีการรักษาความถูกต้อง ชอบธรรมตามหลักการและกฎเกณฑ์ ต้องเว้นจากอคติและรับรู้ รับฟัง วินิจพิจารณาวิเคราะห์ด้วยเหตุด้วยผลที่ถูกต้อง ไม่ใช่อำนาจหน้าที่ในทางมิชอบธรรม เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ต้องมีอุเบกขาธรรมต้องวางใจเป็นกลางแต่ยังคงอยู่ใกล้ ๆ กับผู้ใต้บังคับบัญชา แต่ไม่เข้าไปก้าวก่ายเพื่อให้ความถูกต้องชอบธรรมนั้นยังคงอยู่ต่อไป

Thesis Title : The Sangha Administration according to Brahnaviharadham
of Phradhampariyattiwetee (Sutep Phussadhammo)

Researcher : Phrakhrubidikasuraphon Asabho (Yamchum)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Thesis Supervisory Committee

: Assistant Professor Dr.Surapon Suyaprom , B.A., M.A., Ph.D.(Pol.Sc.)

: Phrakhru Atonpariyatisuthee, Pali 4, B.A., M.A. (Dhamma Communication)

: Wanchai Suktam, Pali 1-2, B.A. (1st Class), M.A. (Human Capital
Management)

Date of Graduation : 2 December 2011

ABSTRACT

The three objectives of this research are : 1) to study an analysis about the development of Sangha Governnance in many ages. ; 2) to study the comparison the Sangha Administration according to Brahnaviharadham of Phradhampariyattiwetee (Sutep Phussadhammo) ; and 3) To study the application of Brahnaviharadham for Sangha Administration by qualitative research through the study the data from Tipitaka, many sources of documents and in depth interview from the main data givers such as sixteen Sangha administrators and laymen who work for the Sangha in region 15 for receiving the concept of Brahnaviharadham to use for Sangha Administration more clearly .

The findings of this research as following :

1) To develop the Sangha Administration found that : (1) to develop the governance and Sangha Council in the Buddha's time that used the Administration as father governed the sons consisted of solidarity or samaggidham and gave the equal right and freedom and no castes. But the Buddha counted the ordination years as the seniority level. He was a Sanghas' leader as a chairman to judge and to set up the scope of Sangha governmance as democratic principle as majority rule that lord Buddha set up the principle in teachings and Disciplines (Dhammavinaya).

(2) The Sangha Administration after the death of the Buddha, the Sangha Administration started doing the Dhamma review for collecting the teachings and Disciplines (Dhammavinaya) as a group and examined the right teachings and Disciplines (Dhammavinaya) as the Buddha set up and to protect the right teachings and discipline

fading away. Because after the Buddha passed away very short period of time and then Sangha started having the different ideas about the right teachings and disciplines and then were separated into many sects.

(3) The Sangha Administration in Thailand in the age of Sukhothai, Ayutthaya , Thonburi and Ratanakosin still behaved as the form of Sangha governance as mentioned in the teachings and disciplines and Sangha council had the relationship between religion and royal kingdom. The monks used the power of royal kingdom to build the holy teachings and disciplines and the purity of Buddhism while developing countries followed the civilized countries. However, Sangha still were in the frame of right teachings and disciplines.

(4) The Sangha Administration at the present, Sangha council has the technology development and integrates the Buddha' s teachings to lead the government along with development and has law, deesis, regulations to support the right teachings and disciplines. So it has the impact on Sangha leaders must have the visions , knowledge , ability, sacrifice , and accept the others' ideas including good behavior and are accepted from Sangha council and society. They are also honour and justice and without bias and focus on Brahmaviharadham as the most importance for Administration.

2) The Sangha Administration according to Brahmaviharadham of Phradham-pariyattiwetee (Sutep Phussadhammo) found that ; (1) Loving-Kindness, Phradhampariyattiwetee (Sutep Phussadhammo) administrators the Sangha in region 15 kindly and sacrifice, good mind, far visions , behave well to nation, Buddhism and kings including having the Loving-kindness to Sanghas as his subordinates who work for Sanghas' activities concretely and efficiently as the sake of the public and create the harmony in Sangha society.

(2) Compassion, Phradhampariyattiwetee (Sutep Phussadhammo) Administration the Sangha in region 15 with compassion and helps the other and give the opportunity to support for the training. He always advises his subordinates for the ways to work . He also gets in touch with his subordinates and evaluation and never gives up his duty and dose not forget his subordinates. Whenever, Sangha council has the problems, he will suggest and help to solve the problem with compassion.

(3) Sympathetic Joy, Phradhampariyattiwetee (Sutep Phussadhammo) Administration the Sangha in region 15 with motivation and incentives to his subordinates

smartly and he is very glad with his subordinates if they are promoted in their careers. He thinks of his subordinates as cousins so he has always sympathetic joy with everyone.

(4) Neutrality, Phradhampariyattiwetee (Sutep Phussadhammo) Administration the Sangha in region 15 with justice and neutrality as mentioned in Buddha's teachings and disciplines, Sangha law, rules, regulations, announcement, Agreements of Supreme Sangha Council frankly and without bias and not just power or depends on emotion. He will have the meeting and let them understand with Sangha in the case of Sangha works in every side and always uses the Sanghas' majority agreement to work.

3) To apply Brahmaviharadham to Thai Sangha Administration at the present time finds out as following : (1) Loving - Kindness, Sangha Administrators in every level have the good wishes to the Buddhist institution, to personnel of Sangha as the most importance such as to give the policy and planning in Sangha works for every thing. They have the loving - kindness and good wishes to the subordinates and have the good relationship with them and think of doing the benefit things to Sangha works and Buddhism. Then, it will have the discipline and usefulness to Sangha works on the same direction in the sake of strength of Buddhism.

(2) Compassion, Sangha administrators in every level have the compassion to help the others and develop the subordinates by fulfill them through training. They must advise the subordinates in the right way by sacrificing very much and whenever the subordinates have very big problems and they can not help themselves or have the suffering while they are working so Sangha administrators must have very high compassion by jumping to solve the problem of subordinates very fast. Then, they will feel happy with the Sangha administrators because they protect the subordinates very well. It can make them to have the faith and confidence to the Sangha administrators and they can co-operate in any work of Sangha with sincerity and then can have high efficiency and effectiveness.

(3) Sympathetic joy, Sangha administrators in every level have the sympathetic joy and very glad to their subordinates and support to nice works by creating the motivation and incentives and to give the reward to their subordinates when they are successful in his career or getting the promotion for new position. The Sangha administrators will congratulate on their subordinate with happiness and always support them to get the higher position in the nearest future.

(4) Neutrality, Sangha administrators in every position have the justice ,fairness along with the teachings of the Buddha as the constitution of Sangha Administration. In case of keeping the right , they must not have the bias and to know , to listen and analyze with the right reason and do not use the power in the wrong way. The Sangha administrators must have the neutrality, neutral mind but still get in touch with their subordinates. However, they will not interfere the affairs by changing the wrong matters to right.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลือจากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณพระสุธีธรรมมานุวัตร ผศ.ดร., คณบดีบัณฑิตวิทยาลัยที่ให้งำลึงใจแก่ผู้วิจัยในการทำวิทยานิพนธ์ และขอกราบขอบพระคุณพระครูปริมาณรักรัษรศ.ดร. ขออนุโมทนาขอบคุณท่านอาจารย์ ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ที่ได้กรุณาช่วยปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมทำให้วิทยานิพนธ์มีความถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขออนุโมทนาขอบคุณ ผศ.ดร.สุพล สุษะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ พระครูอาทรปริยัติสุธี ท่านอาจารย์ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ, อาจารย์พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ผศ. และขออนุโมทนาขอบคุณอาจารย์ ดร.พิเชฐ ทังโต, อาจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น อาจารย์, วันชัย สุขตาม, ท่านอาจารย์ ดร.วิรัช กลิ่นสุบรรณ เป็นอย่างสูงที่กรุณาให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะตรวจแก้ไขบกพร่องและคอยช่วยเหลือ เมตตาอุปถัมภ์ในหลาย ๆ ด้านเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณพระธรรมปริยัติเวที เจ้าคณะภาค ๑๕, พระเดชพระคุณพระราชวชิราภรณ์ รองเจ้าคณะภาค ๑๕, พระเดชพระคุณพระเทพสิทธิวิมล เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, พระเดชพระคุณพระราชสุวรรธมณี เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี, พระเดชพระคุณพระครูสมุทรกวี เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม, พระเดชพระคุณพระครูสิริคณาภรณ์ รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี, พระเดชพระคุณพระราชนิวิสิฐ เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, พระเดชพระคุณพระมงคลวรญาณ ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี, พระเดชพระคุณพระรัตนเวที รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, พระเดชพระคุณพระรัตนสุธี, ผู้ประสานงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕, พระครูวัชรสุวรรณาทร รองเจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรี, อาจารย์ พระมหาสุวิทย์ ปวิชฌณญ เลขาธิการเจ้าคณะภาค ๑๕, และขออนุโมทนาขอบคุณ อาจารย์ ดร.อำนาจ บัวศิริ รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, นายสุทธิรักษ์ หนูฉิ่ง ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, ดร.สมศรี จินะวงษ์ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม, นายสนธยา เสนเอี่ยม ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่เมตตาอนุเคราะห์ให้ผู้วิจัยสัมภาษณ์สนทนาเก็บข้อมูลสำคัญในการวิจัยนี้ ตลอดจนขอขอบคุณผู้แต่งเรียบเรียงตำราและเอกสารต่าง ๆ ทุกท่านที่ผู้วิจัยได้ใช้อ้างอิง

ขอขอบคุณคณาจารย์ในคณะสังคมศาสตร์สาขาวิชาการบริหารจัดการเชิงพุทธทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้แก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณพระราชาคณะวิสสุ เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม ที่เมตตาอนุเคราะห์สถานที่ศึกษาและทุกสิ่งทุกอย่างด้วยดีเสมอมา และให้โอกาสผู้วิจัยได้ฝึกฝนพัฒนาตนเองในด้านการเผยแผ่วิปัสสนากัมมัฏฐานและส่งเสริมสนับสนุนให้ศึกษาต่อในระดับปริญญาโท

ขอกราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณพระสมุทรทวธิ์โสภณ ประธานที่ปรึกษาพระนิสิตปริญญาโท เจ้าคณะตำบลแม่กลอง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเพชรสมุทรวรวิหาร ที่ได้มีเมตตาอนุเคราะห์สนับสนุนการศึกษาให้ข้อแนะนำและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด ทั้งขอบคุณเพื่อนพระนิสิตคณะสังคมศาสตร์สาขาวิชาการบริหารจัดการเชิงพุทธทุกท่านที่เอื้อเฟื้อข้อมูลในการทำวิจัย ให้กำลังใจ ให้คำแนะนำและสนับสนุนด้วยดี และขอขอบใจเจ้าหน้าที่ห้องสมุดชัยมงคล และเจ้าหน้าที่ทุก ๆ คนในหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม จังหวัดราชบุรี ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในสิ่งที่เป็ประโยชน์ต่องานวิจัยฉบับนี้เป็นอย่างยิ่ง

คุณงามความดีหรือคุณประโยชน์หรือสาระสำคัญในความรู้ที่ได้จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอโน้มมอบถวายบูชาคุณงามความดีเป็นพุทธานุชา ธรรมบูชา และสังฆบูชา และขอน้อมบูชาถวายบูชาคุณแด่พระคุณอุปัชฌาย์อาจารย์ที่ประสิทธิประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัยและบุพการีผู้ให้กำเนิดผู้ให้ชีวิตให้ทุกสิ่งทุกอย่าง คอยเป็นที่พึ่งและให้กำลังใจ ตลอดจนเพื่อนสหธรรมิก และผู้มีพระคุณทุกท่านที่คอยให้ความเมตตาอนุเคราะห์อุปถัมภ์ดูแลผู้วิจัยมาโดยตลอด

พระครูใบฎีกาสรรพพล อาสโภ (แย้มชุ่ม)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๔)
กิตติกรรมประกาศ	(๘)
สารบัญ	(๑๐)
สารบัญตาราง	(๑๒)
สารบัญแผนภาพ	(๑๓)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(๑๔)
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๖
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย	๒๗
๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๒๙
๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๓๐
บทที่ ๒ การพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ในยุคสมัยต่าง ๆ	
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์	๓๒
๒.๑.๑ ความหมายของการปกครอง	๓๓
๒.๒ การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล	๓๖
๒.๓ การปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทย	๔๑
๒.๓.๑ การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยสุโขทัย	๔๑
๒.๓.๒ การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา	๔๓
๒.๓.๓ การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงธนบุรี	๔๔
๒.๓.๔ การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยรัตนโกสินทร์	๔๔
๒.๓.๕ การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทย	๕๑
๒.๔ สรุปวิเคราะห์	๕๓

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๓ การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้พรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)	
๓.๑ ชีวประวัติของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)	๕๘
๓.๒ การศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)	๖๒
๓.๓ การปฏิบัติงานของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)	๖๓
๓.๔ เกียรติคุณของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)	๖๕
๓.๕ การปกครองคณะสงฆ์โดยการใช้หลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)	๖๗
๓.๕.๑ ด้านการปกครอง	๖๗
๓.๕.๒ ด้านการศาสนศึกษา	๙๐
๓.๕.๓ ด้านการเผยแผ่	๙๘
๓.๕.๔ ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๑๐๗
๓.๕.๕ ด้านการสาธารณูปการ	๑๑๒
๓.๕.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๑๑๗
๓.๖ สรุปวิเคราะห์	๑๒๑
บทที่ ๔ การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน	
๔.๑ การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมด้านการปกครอง	๑๓๐
๔.๒ การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมด้านการศาสนศึกษา	๑๓๘
๔.๓ การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมด้านการเผยแผ่	๑๔๖
๔.๔ การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมด้านการศึกษาสงเคราะห์	๑๕๗
๔.๕ การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมด้านการสาธารณูปการ	๑๖๓
๔.๖ การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมด้านการสาธารณสงเคราะห์	๑๖๙
๔.๗ สรุปวิเคราะห์	๑๗๗
บทที่ ๕ สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการศึกษา	๑๘๒
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๙๑
บรรณานุกรม	๑๙๕
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก. หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เก็บข้อมูล	๒๐๔
ภาคผนวก ข. แบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๒๒๑
ประวัติผู้วิจัย	๒๒๘

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๒.๑	การจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงสุโขทัย	๔๒
๓.๑	การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรม ปริยัติเวที ด้านการปกครอง	๖๘
๓.๒	การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรม ปริยัติเวที ด้านการศาสนศึกษา	๙๑
๓.๓	การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรม ปริยัติเวที ด้านการเผยแผ่	๙๙
๓.๔	การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรม ปริยัติเวที ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๑๐๘
๓.๕	การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรม ปริยัติเวที ด้านการสาธารณูปการ	๑๑๓
๓.๖	การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรม ปริยัติเวที ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๑๑๘

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๑.๑	กรอบแนวคิดการวิจัย	๓๐
๒.๑	โครงสร้างการปกครองสมัยพุทธกาล	๓๘
๒.๒	โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล	๓๙
๒.๓	โครงสร้างการสายการบังคับบัญชาคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล	๔๐
๒.๔	โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไทยในสมัยกรุงสุโขทัย	๔๒
๒.๕	โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา	๔๓
๒.๖	โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น	๔๖
๒.๗	โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนกลาง	๔๘
๒.๘	โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ.๒๔๘๔	๕๐
๒.๙	โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในปัจจุบัน	๕๒
๓.๑	แสดงการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมคณะสงฆ์ภาค ๑๕	๑๒๒
๔.๑	แสดงการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในด้านการปกครองของคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน	๑๓๖
๔.๒	แสดงการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในด้านการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน	๑๔๕
๔.๓	แสดงการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในด้านการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน	๑๕๕
๔.๔	แสดงการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในด้านการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน	๑๖๑
๔.๕	แสดงการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในด้านการสาธารณูปการของคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน	๑๖๗
๔.๖	แสดงการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน	๑๗๕
๔.๗	แสดงการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ไทย	๑๗๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อภาษาไทย

๑.๑ คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๙ การอ้างอิงใช้ระบบระบุ เล่ม ข้อ หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ ดังตัวอย่างเช่น วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๗๔/๗๐. หมายถึง วินัยปิฎก วิภังค์ พระไตรปิฎก เล่มที่ ๕ ข้อที่ ๒๗๔ หน้า ๗๐ เรียงตามคัมภีร์ดังนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.ม. (ไทย) = วินัยปิฎก มหาวรรค (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.จ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จูฬนิทส	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ข.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขันธวารวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปณจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปัญจนิบาต	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในประเทศอินเดีย โดยมีสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นพระธรรมราชาแห่งหมู่สงฆ์ และพระองค์ได้ทรงตั้งพระอัครสาวกชาวชาย และตั้งเอตทัคคะในทางนั้นๆ พระองค์ยังได้ตรัสไว้อีกว่า พระองค์เองกับพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะผู้เป็นพระอัครสาวกชาวชายเป็นผู้บริหารคณะสงฆ์ เพราะว่าเมื่อเป็นคณะสงฆ์ขึ้นแล้วก็จำเป็นต้องมีการบริหาร พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงจัดตั้งผู้บริหารตั้งตั้งแต่พระอัครสาวกดังกล่าว ตลอดถึงพระอุปัชฌาย์ อาจารย์เป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ช่วยพระองค์ พระองค์เองก็ทรงปกครองคณะสงฆ์ในฐานะทรงเป็นศาสดา และแม้เมื่อจะเสด็จดับขันธปรินิพพานก็ยังได้ทรงมอบหมายตั้งให้พระธรรมวินัย ที่พระองค์ทรงแสดงแล้วบัญญัติแล้วเป็นศาสดาแทนพระองค์ เพราะฉะนั้นเราทั้งหลายในบัดนี้จึงสมควรที่จะเคารพหนักแน่นในพระธรรมวินัยในฐานะเป็น พระศาสดา และเป็นปฏิบัติบูชาในฐานะอันสูงสุดของคณะสงฆ์ พระธรรมวินัยนั้นย่อมต้องอยู่ในบุคคลผู้ทรงธรรมวินัยจึงเป็นหน้าที่ของเราทั้งหลายที่จะต้องช่วยกันทรงรักษาพระธรรมวินัยปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และพระวินัยนั้นเป็นกฎหมายสูงสุดของคณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย^๑

นอกจากนี้พระสงฆ์เรานั้นมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ๓ ฉบับ คือฉบับที่ ๑ ได้แก่ พระธรรมวินัยฉบับที่ ๒ ได้แก่กฎหมายบ้านเมือง พร้อมทั้งกฎระเบียบทั้งหลายของคณะสงฆ์ที่ออกตามพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง และฉบับที่ ๓ ได้แก่จารีตประเพณีบรรดาหลักทั้ง ๓ เหล่านี้ต้องมีอยู่อย่างพร้อมมูลบริบูรณ์ จึงขอให้เข้าใจในกฎหมายทั้ง ๓ ฉบับ และต้องปฏิบัติ สำหรับหลักพระธรรมวินัยอันเกี่ยวกับการบริหารปกครองหมู่คณะนั้น พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงแสดงไว้เป็นอย่างดี ที่เป็นหลักพระธรรมวินัยโดยตรงก็ตาม ที่ได้ปรากฏอยู่แล้วในวินัยมุขเล่ม ๓ เป็นหลักปกครองตามพระธรรมวินัยโดยตรง ซึ่งยังใช้อยู่และนอกจากนี้ก็ยังได้ทรงประทานพระพุทธโอวาทไว้อีก เช่น หลักธรรมในสาราณียธรรมสูตร ในอปปริหานิยธรรมสูตรและในพรหมวิหารสูตร อันเป็นหลักปฏิบัติสำหรับที่จะให้เกิดความเคารพรัก ความไม่วิวาท ความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเป็นไปเพื่อความเจริญของหมู่คณะไม่ใช่เป็นไปเพื่อความเสื่อมจึงขอให้ทุกท่านได้ศึกษาปฏิบัติอิงหลักเหล่านั้นเป็นที่ตั้ง จึงขอให้บรรดาเจ้าคณะปกครองทั้งหลายได้ร่วมกัน

^๑สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, พระธรรมเทศนาทั่วไป และพระวาระธรรมคติ, (กรุงเทพมหานคร : หจก.โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๑), หน้า ๒๕๔-๒๕๕.

ช่วยบริหารการคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามแนวทางที่กล่าวมานี้ ก็จะได้ชื่อว่าช่วยกันรักษาพัฒนาคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา^๒

และที่สำคัญพระสังฆาธิการผู้บริหารพระศาสนาในระดับต่างๆ มีภาระหน้าที่ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมและต้องตั้งอยู่ในพรหมวิหารธรรม จึงจะได้ชื่อว่าเป็นนักปกครอง นักบริหาร และเป็นนักพัฒนาที่ดี อีกทั้งจะช่วยดำรงพระพุทธศาสนาให้ตั้งมั่นพัฒนาสภาพในประเทศไทยตลอดถึงในโลก และในปัจจุบันนี้ก็เป็นที่ปรากฏแก่ชาวโลกแล้วว่า พระพุทธศาสนาที่ตั้งอยู่ในประเทศไทยนี้ได้ตั้งอยู่อย่างสมบูรณ์ยิ่งกว่าในประเทศทั้งหลายในโลก อันเป็นชื่อเสียงที่นับเป็นเกียรติอย่างยิ่งแก่ประเทศไทยและคณะสงฆ์ แสดงว่าคณะสงฆ์ พุทธศาสนิกชนชาวไทยทั้งหลายได้ร่วมกันรักษาและคุ้มครองพระพุทธศาสนาไว้ได้อย่างดี จึงขอให้เราทั้งหลายในบัดนี้ได้รับการและพัฒนาต่อไป^๓ ดังพระราชดำรัสแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ตรัสไว้ว่า “พระพุทธศาสนานั้น แม้ปัจจุบันนี้จะมีหลายนิกาย แต่ก็คงยึดหลักธรรมอันเป็นแก่นแท้อย่างเดียวกัน คือ ถือว่ากรรมทั้งหลายทั้งสิ้นเกิดแต่เหตุ เมื่อมีเหตุก็ต้องมีผล ไม่มีสิ่งใดที่อยู่เหนือเหตุและผล นอกจากนั้นยังต่างถือว่าหลักพรหมวิหารคือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา การสงเคราะห์ เกื้อหนุนกัน เป็นกรณีที่สำคัญในการจรรโลง ความสงบสุขของโลกอย่างแท้จริง”^๔

เมื่อพระพุทธศาสนา มีหลักศาสนธรรมที่สามารถน้อมนำไปปฏิบัติ มีศาสนสถานไว้สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และมีศาสนบุคคลคือพระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดเจตนารมณ์ ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า แล้วเผยแผ่พุทธธรรม ในสังคมไทยให้ความสำคัญกับพระสงฆ์ เนื่องจากเห็นว่าเป็นบุคคลที่มีฐานะพิเศษทางสังคมได้รับการยอมรับนับถือ สังคมไทยให้ความเอื้อเฟื้อและแสดงความเคารพนอบน้อมต่อพระสงฆ์เมื่อได้พบเห็น ยิ่งพระสงฆ์ที่มีวัตรปฏิบัติเคร่งครัดตามพระธรรมวินัยด้วยแล้ว มักจะได้รับการยอมรับนับถือจากพุทธศาสนิกชนอย่างมาก เมื่อพระสงฆ์เป็นแบบอย่างที่ดีของพุทธศาสนิกชนยิ่งทำให้พระศาสนาเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไป หากพระสงฆ์ประพฤติในทางเสียหายก็จะทำให้ศาสนามีความเศร้าหมองและประชาชนเสื่อมความศรัทธา เมื่อพระสงฆ์ประพฤติดีปฏิบัติชอบคุณนุประโยชน์ก็จะเกิดแก่สังคมสงฆ์นั้นการที่พระสงฆ์

^๒ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, แฉลงการณ์เบื้องต้นแห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๔), หน้า ๕๓.

^๓ สมเด็จพระพุทธอาจารย์ (เกี้ยว อุปลเสน), ดุรายละเอียดยใน เพิ่มศักดิ์ เพิ่มพูน, กฎหมายที่พระสงฆ์ควรทราบ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๖.

^๔ ฌณิรัตน์ โชติวุฒาการ, พระบรมราชโองการด้านศาสนาและคุณธรรม, (ราชบุรี : โรงพิมพ์ศรีอักษร, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒.

ต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับประชาชนมากขึ้น ก็ยังคงต้องตระหนักในสมณภาวะและภาระหน้าที่
 เกื้อกูลต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง โดยมีการศึกษาปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างถูกต้อง
 ไม่สร้างความเสื่อมทรมานหรือสิ่งที่ไม่ดีงามแก่พระพุทธศาสนา^๕

ในปัจจุบันนี้ การปกครองคณะสงฆ์ จึงถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญเพราะถ้ามีระบบ
 ปกครองดี ศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง การปกครองหรือการบริหารที่ดีนั้น จะต้องมีความรู้แบบและ
 วิธีการจัดการหรือมีแนวคิดซึ่งขึ้นอยู่กับงานมอบอำนาจกระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหาร
 ระดับต่าง ๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตน และพัฒนาการในด้านต่าง ๆ เพราะการ
 ปกครองคณะสงฆ์ปัจจุบันนี้ มีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง เมื่อมีอธิกรณ์เกิดขึ้น
 ต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ การปกครอง
 คณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์ คือด้านการปกครอง
 การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไป
 ตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบ มหาเถรสมาคม ขอบบังคับ มติ พระบัญชาสมเด็จพระ
 พระสังฆราชหรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัย การลงนิคหกรรม
 การวินิจฉัยข้ออุทธรณ์ต่าง ๆ ตลอดถึงการแต่งตั้งถอดถอนเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ควบคุมดูแลให้
 ไปตามข้อวัตรปฏิบัติของจริยาพระสังฆาธิการ และสถาบันคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
 ได้ตระหนักถึงความสำคัญในระบบการปกครองคณะสงฆ์ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะปัจจุบันนี้
 วิทยาการด้านการบริหารและการจัดการก้าวหน้าไปมาก คณะสงฆ์ควรจะได้ใช้วิทยาการเหล่านั้น
 มาช่วยเสริมการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ กิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหาร
 แบบราชการของฝ่ายบ้านเมือง กิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารที่คล่องตัวแบบ
 ภาคเอกชน และกิจการบางอย่างต้องบริหารตามหลักพระธรรมวินัย^๖

คณะสงฆ์ภาค ๑๕ ประกอบด้วยคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี คณะสงฆ์จังหวัด
 สมุทรสงคราม คณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี และคณะสงฆ์จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีพระธรรมปริยัติ
 เวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นผู้ปกครองและบริหารสูงสุดโดยท่านเป็นพระนักปกครองที่ใช้หลัก
 พรหมวิหารธรรม^๗ เป็นหลักในการปกครองและบริหารคณะสงฆ์ ท่านจึงเป็นผู้มีศาสตร์และศิลป์
 มีวิชา ปัญญา ปฏิภาณ ประสพการณ์ ปณิธาน อุดมการณ์ เป้าหมายในการบริหารปกครองคณะ
 สงฆ์ภาค ๑๕ เป็นพระเถระที่ใคร่ในการศึกษามีความรู้ลึกซึ้งทั้งภาคปริยัติ ภาคปฏิบัติ มีบุคลิกดีมี

^๕พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), เมืองไทยจะวิกฤติถ้าคนไทยมีศรัทธาวิปริต, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗), หน้า ๓๓.

^๖กรมการศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

^๗พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๗๘.

ความรู้ดีมีความสามารถดีมีวิสัยทัศน์ มีจิตใจหนักแน่น มีความยุติธรรมเป็นแบบอย่างที่ดีรู้จักใช้คน รู้จักกระจายงาน มีนโยบายในการทำงานด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ มีความเพียรพยายามไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคในการสร้างคุณความดี มีความกตัญญูทวนเวียนที่ต่อมารดาเป็นยอด มีจิตใจกว้างขวาง ขยัน ซื่อสัตย์ อุตุน เสียสละเป็นเยี่ยม และเป็นเจ้าคณะปกครองที่บริหารคณะสงฆ์ ทั้งเชิงรับและเชิงรุก เพื่อพัฒนากิจการคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ให้เป็นไปอย่างเป็นระบบระเบียบเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย และกฎบัญญัติของคณะสงฆ์ จนเกิดความเจริญรุ่งเรืองเป็นประโยชน์ต่อคณะสงฆ์ภาค ๑๕ เป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์ใต้การปกครอง และคณะสงฆ์ในภาคอื่นๆ ตลอดจนเป็นที่เคารพศรัทธาในปฏิปทาของพุทธศาสนิกชนทั่วไป

ดังนั้น ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาเบื้องต้น ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นพระสงฆ์ที่อยู่ใต้การปกครองของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุธมโม) เจ้าคณะภาค ๑๕ จึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์รูปแบบหลักการบริหารปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ภาค ๑๕ โดยการทำนนำหลักพรหมวิหารธรรม มาใช้ เป็นหลักในการบริหารปกครองคณะสงฆ์ โดยสอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ในการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองภาค ๑๕ และเอื้อเพื่อต่อพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และระเบียบ ข้อบังคับ กฎมหาเถรสมาคม ตลอดจนสามารถนำหลักพุทธธรรมคือพรหมวิหารธรรมมาใช้ประยุกต์ใช้ในการปกครองที่ครองใจผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาและนโยบายการปกครองคณะสงฆ์ของพระธรรมปริยัติเวที ซึ่งเป็นทั้งนักวิชาการและนักปกครองที่มีวิสัยทัศน์ เพื่อเป็นแนวทางที่ผู้ใต้ปกครองได้รับรู้ ได้เข้าใจ และปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง และยังเป็นประโยชน์ต่อคณะสงฆ์ในเขตปกครองภาคอื่นๆ นำไปปฏิบัติเป็นแบบอย่างได้ และการทำวิจัยเรื่องนี้จะเป็นผลดีต่อวงการคณะสงฆ์ไทยที่จะได้แนวคิดหรือวิธีการที่จะปฏิรูปงานการคณะสงฆ์ที่ดีได้ เพื่อพัฒนาองค์กรของคณะสงฆ์ให้มีความเรียบร้อยดีงามตามพระธรรมวินัยสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาตลอดไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑. เพื่อศึกษาการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ในยุคสมัยต่าง ๆ

๑.๒.๒. เพื่อศึกษาการปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุธมโม)

๑.๒.๓. เพื่อศึกษาการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุธมโม) มีการกำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การปกครองคณะสงฆ์ของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ตามหลักพรหมวิหารธรรม ๔ ประการคือ หลักเมตตาธรรม หลักกรุณาธรรม หลักมฤติตาธรรม และหลักอุเบกขาธรรม (ยติธรรม)

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ จะเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๓ ถึงเดือนตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ รวมระยะเวลาในการทำวิจัย ๑๒ เดือน

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านข้อมูลหลัก ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) โดยการศึกษาสัมภาษณ์เชิงลึกพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เจ้าคณะภาค ๑๕, เจ้าคณะพระสังฆาธิการผู้สนองงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕ และผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด จำนวน ๑๖ รูป/คน ได้แก่

- ๑) พระธรรมปริยัติเวที เจ้าคณะภาค ๑๕
- ๒) พระราชวชิราภรณ์ รองเจ้าคณะภาค ๑๕
- ๓) พระเทพสิทธิวิมล เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- ๔) พระราชสุวรรธมฺณี เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี
- ๕) พระครูสมุทรทวิ เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม
- ๖) พระครูสิริคณาภรณ์ รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี
- ๗) พระราชญาณวิสิฐ เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม
- ๘) พระมงคลวรญาณ ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี
- ๙) พระรัตนเวที รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- ๑๐) พระรัตนสุธี ผู้ประสานงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕
- ๑๑) พระครูวัชรสุวรรณาทร รองเจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรี
- ๑๒) พระมหาสุวิทย์ ปวิชฌญ เลขานุการเจ้าคณะภาค ๑๕
- ๑๓) ดร.อำนาจ บัวศิริ รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
- ๑๔) นายสุทธิรักษ์ หนูฉิ่ง ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี
- ๑๕) ดร.สมศรี จินะวงษ์ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด
สมุทรสงคราม
- ๑๖) นายสนธยา เสนเยี่ยม ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด
ประจวบคีรีขันธ์

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๔.๑ การพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ในยุคสมัยต่าง ๆ เป็นอย่างไร
- ๑.๔.๒ การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ศุภสธมฺโม) เป็นอย่างไร
- ๑.๔.๓ การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน เป็นอย่างไร

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การงานปกครองคณะสงฆ์ หมายถึง การคุ้มครอง การดูแล และการบริหารกิจการงานองค์กร ๖ คือ ๑) การปกครอง ๒) การศาสนศึกษา ๓) การเผยแผ่ ๔) การศึกษาสงเคราะห์ ๕) การสาธารณูปการ และ ๖) การสาธารณสงเคราะห์ ของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ อันประกอบด้วย คณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี, คณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม, คณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี, และคณะสงฆ์จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตามอำนาจหน้าที่เจ้าคณะภาคในการปกครองคณะสงฆ์

พรหมวิหารธรรม หมายถึง หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งรวบรวมไว้ในพระไตรปิฎกที่ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ศุภสธมฺโม) นำมาใช้ประยุกต์ในการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ คือ คุณธรรมสำหรับเป็นที่ยึดของจิตใจแห่งพรหม คือ ผู้ใหญ่หรือผู้ประเสริฐ ซึ่งผู้นำองค์กรควรจะมีธรรมเป็นหลักประจำใจกำกับพฤติกรรมคนในองค์กรในสังคม ให้เป็นไปโดยชอบธรรมถูกต้องทำนองคลองธรรม ผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชาควรยึดธรรมเป็นหลักปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำกับผู้ตามซึ่งการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งพรหมวิหารธรรม ๔ ในการบริหารงานนั้นจะมีดังนี้ คือ

๑. เมตตา คือ พฤติกรรมมีความหวังดีต่อผู้ใต้การปกครองหรือบุคลากรในองค์กรเพื่อให้ผู้อื่นมีความสุข มีจิตใจแผ่ไม่ตรีจิต สนิทสนมกับผู้น้อย หวังความดีงามแก่เขาปรารถนาให้เขาเหล่านั้นมีความสุข

๒. กรุณา คือ พฤติกรรมหวังดีเมื่อเห็นผู้ใต้การปกครองหรือบุคลากรในองค์กรมีความทุกข์ร้อน ตกทุกข์ได้ยาก ก็รู้สึกสงสาร ห่วงใจไปตามเมื่อเห็นเขามีความทุกข์

๓. มุทิตา คือ ความชื่นบานในเวลาที่คุณผู้ใต้การปกครองหรือบุคลากรในองค์กรได้รับความดีประสบหน้าที่การทำงาน และเมื่อเขามีความเจริญด้วยความรู้ความสามารถเจริญด้วยลาภ ยศ และชื่อเสียง พลอยชื่นชมยินดีตามด้วยคุณธรรม

๔. อุเบกขา คือ มีการวางตนเป็นกลาง อันจะทำให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตใจเรียบตรงเที่ยงดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยความรักและชัง ไม่เข้าเติมเมื่อผู้อื่นประสบความทุกข์ มีความวางเฉย ไม่เสียใจ ไม่ดีใจ เมื่อสถานการณ์ไม่เอื้อที่จะแสดงพฤติกรรมตามคุณธรรมความมีเมตตา กรุณา และมุทิตา เมื่อมีผู้ประพฤติดีก็ต้องชมยกย่อง

สรรเสริญคุณงามความดีของเขา แต่เมื่อมีผู้ประพดตีไม่ดีก็ต้องถูกตำหนิ ลงโทษตามกรณีของความผิด ไม่ตัดสินเอนเอียงเพราะอำนาจอคติที่ผิด ๆ

พระธรรมปริยัติเวที หมายถึง พระเถระผู้ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่พระธรรมปริยัติเวที ซึ่งมีนามเดิมคือ พระมหาสุเทพ ฝุสฺสธมฺโม (บุษบก) ป.ธ.๙ ศศ.บ. พธ.ม. พธ.ด. ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค ๑๕ และเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาทบทวนจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการปกครองคณะสงฆ์ และการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ ปรากฏว่ามีผู้ศึกษาและวิจัยไว้หลายท่านให้ทัศนะและความหมายอันแนวทางการศึกษาวิจัย ซึ่งผู้ศึกษาวิจัย ได้คัดสรรผลงานที่เกี่ยวข้องนำเสนอ ดังนี้

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

(๑) เอกสารและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์

พระพุทธเจ้าทรงใช้พระธรรมวินัย และระบอบสามัคคีธรรมเป็นแม่บทในการปกครองคณะสงฆ์ ดังนั้นการปกครองคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญเพราะถ้ามีระบบปกครองดี ศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง และการปกครองหรือการบริหารที่ดีนั้น จะต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการหรือมีแนวคิดซึ่งขึ้นอยู่กับงานมอบอำนาจกระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับต่าง ๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตน จนสามารถยังประโยชน์อันสำคัญคือความเจริญรุ่งเรือง และทำให้เกิดความสามัคคีของคนในชาติ เพราะอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักพุทธธรรมนำชีวิตให้ประชาชนอยู่ดีกินดีสืบต่อ ๆ กันมาจนถึงปัจจุบันนี้ จากการศึกษาแนวการปกครองคณะสงฆ์ปรากฏว่า มีพระมหาเถระผู้เปี่ยมด้วยคุณธรรมความรู้ และนักวิชาการผู้ทรงความรู้ ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้ให้ทัศนะและความหมายอันแนวทางการศึกษาวิจัย ซึ่งผู้ศึกษาวิจัย ได้คัดสรรผลงานที่เกี่ยวข้องนำเสนอ ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึง “ความหมายการปกครองตามทัศนะของพระพุทธศาสนาว่า การปกครองตามความหมายในพระพุทธศาสนาเป็นการปกครองเพื่อการศึกษา การปกครองและความสงบเรียบร้อยที่เกิดจากการปกครองนั้นมีจุดหมายในตัว แต่เป็นเพียงปัจจัยคือสภาพเอื้อ เพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษา หรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษา จึงถือคติได้ว่าการปกครองที่มีขึ้นเป็นเรื่องของการศึกษาและเพื่อการศึกษาทั้งสิ้น ถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษาก็ต้องปกครองด้วยอำนาจ เมื่อปกครองด้วยอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปฏิบัติที่เอียงไปในทางที่จะขัดแย้งกัน ด้วยเหตุนี้การปกครองแบบใช้อำนาจจึงก่อให้เกิดปัญหา เริ่มตั้งแต่เกิดความขัดแย้งในจิตใจเป็นต้นไป ทำให้ยังต้องเพิ่มการใช้อำนาจ

ใช้อำนาจ และจะเน้นการลงโทษมากยิ่งขึ้นตามลำดับ ไม่ใช้การปกครองแบบพยายามสร้างคนดีแต่เป็นการปกครองแบบพยายามกำจัดคนเลว^๙

พระธรรมวรนายก (โอภาส นิลุตติเมธี) เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา ได้อธิบายเกี่ยวกับนโยบายการปกครองคณะสงฆ์ ในหัวข้อบรรยายเรื่อง “นโยบายการคณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา”, ว่าพระพุทธศาสนาถือว่าสูงสุด ซึ่งอยู่ในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และนโยบายคณะสงฆ์ภายใต้รัฐธรรมนูญว่า “ให้พระภิกษุสามเณรได้รับการศึกษาและปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัย กฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของบ้านเมือง เพื่อการดำรงสมณธรรมปฏิบัติสมณกิจให้เกิดการพัฒนาการมั่นคงถาวรและเรียบร้อยดีงามแห่งพระพุทธศาสนา ทั้งเพื่ออำนวยประโยชน์สุขแก่ประชาชนและสังคมสืบต่อไป จนไม่มีเวลาว่างเหลือไว้ให้ทำความเสื่อมเสีย ตลอดจนถึงสถาบันสงฆ์และประเทศชาติโดยให้พระอุปัชฌาย์และเจ้าคณะพระสังฆาธิการผู้ปกครองคณะสงฆ์ทุกชั้นมีจิตสำนึกรับผิดชอบควบคุมสอดส่องดูแล และส่งเสริม โดยถือหลักเป้าหมาย ๕ ข้อ คือ (๑) เพื่อเสริมสร้างสัมพันธภาพ (๒) เพื่อรับทราบปัญหาข้อขัดแย้ง (๓) เพื่อขอร้องให้ช่วยกันทำงานตามอำนาจหน้าที่ (๔) เพื่อติดตามมาชี้แจงเพิ่มเติมและดูงานตามที่สั่ง (๕) เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะนำไปแก้ไขปรับปรุงกิจการคณะสงฆ์ให้ดีขึ้น โดยยึดหลักว่า พระภิกษุเป็นฐานรองรับวัด วัดเป็นฐานรองรับคณะสงฆ์ พระสงฆ์เป็นฐานรองรับพระพุทธศาสนา^๙

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) การปกครองคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์ คือด้านการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบ มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ มติ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชหรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัย การลงนิคหกรรม การวินิจฉัยข้ออุทธรณ์ต่างๆ ตลอดจนการแต่งตั้งถอดถอนเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ควบคุมดูแลให้ไปตามข้อวัตรปฏิบัติของจริยาพระสังฆาธิการ และสถาบันคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้ตระหนักถึงความสำคัญในระบบการปกครองคณะสงฆ์ในด้านต่างๆ โดยเฉพาะปัจจุบันนี้ วิทยาการด้านการบริหารและการจัดการก้าวหน้าไปมากคณะสงฆ์ควรจะได้ใช้วิทยาการเหล่านั้นมาช่วยเสริมการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ กิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารแบบราชการของฝ่ายบ้านเมือง กิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารที่คล่องตัวแบบภาคเอกชนและกิจการบางอย่างต้องบริหารตามหลักพระธรรมวินัย^{๑๐}

^๙พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **นิติศาสตร์แนวพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๕๕-๕๖.

^๙พระธรรมวรนายก (โอภาส นิลุตติเมธี), **ธรรมปริทัศน์ ๔๖**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๕๙.

^{๑๐}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๗๘.

พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า การปกครองสงฆ์จะเป็นการบริหารจัดการตามหลักการแห่งพระธรรมวินัยอุปัชฌาย์กับศิษย์มากกว่าใช้อำนาจตามกฎหมาย คณะสงฆ์หรือกฎอื่นใด การปกครองเพื่อสนับสนุนกันและกันให้ได้ฝึกฝนพัฒนาตนให้เจริญก้าวหน้าทางการเรียนรู้และจิตวิญญาณมากกว่าจะเป็นเรื่องควบคุมจับผิดและลงโทษทัณฑ์^{๑๑}

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กล่าวไว้ว่า การปกครอง คือ การบริหาร วางระเบียบกฎเกณฑ์ให้สมาชิกของสังคมได้อยู่ร่วมกันทำหน้าที่อย่างปกติสุข รวมทั้งหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการให้บริการแก่ประชาชน ให้เกิดการอยู่ร่วมกันและปฏิบัติตามนโยบายของรัฐอย่างถูกต้อง ตลอดจนการพยายามสร้างรูปแบบ การปกครองที่จะกำจัดคนเลวให้น้อยที่สุด โดยพยายามให้เกิดจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันในสังคมโดย ไม่มีการใช้อำนาจหรือการลงโทษมาบังคับให้ทำหรือปฏิบัติตาม^{๑๒}

เดิมศักดิ์ ทองอินทร์ กล่าวถึง กระบวนทัศน์ใหม่ทางการบริหารปกครองกิจการคณะสงฆ์เป็นการมองถึงสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันที่ว่า พระสงฆ์ยังต้องทำหน้าที่อย่างสร้างสรรค์ในการเผยแผ่ การศึกษา การรักษาวินัยปฏิบัติตามพระธรรมวินัย การบริหารการปกครอง การสาธารณูปการ การเกื้อกูลต่ออาณาจักร การสงเคราะห์ การทำนุบำรุงศาสนสถาน การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชนและพระสงฆ์เองเมื่อทำการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้วก็ควรจะต้องปรับระดับความรู้ความสามารถให้เทียบทันภูมิปัญญาของประชาชนด้วย กิจที่ควรเหล่านี้อย่อมจะอำนวยให้หมู่คณะเกิดความเจริญรุ่งเรืองและสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี^{๑๓}

แสวง อุดมศรี ได้ให้ความหมายของการปกครองไว้ว่า การปกครอง คือ การจัดทำกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และการตัดสินกรณีขัดแย้งเกี่ยวกับการตีความหมายและการใช้กฎหมาย ซึ่งทุกคนในสังคมจะต้องยอมรับและปฏิบัติตาม หากมีใครขัดขึ้นไม่ยอมรับหรือทำกรบางอย่างในลักษณะที่จะนำความเดือดร้อนมาสู่คนอื่น ย่อมจะได้รับ โทษทัณฑ์บางประการตามควรแก่กรณี ทั้งนี้เพื่อการปกป้องมิให้มีใครมาทำความเดือดร้อนวนวนวายให้เกิดขึ้นแก่สังคม และเพื่อให้เป็นการคุ้มครองคนที่ยอมรับปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทางสังคมหรือกฎหมายให้ดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุข^{๑๔}

^{๑๑}พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตฺโต), “บทบาทสงฆ์ในสังคมยุคโลกาภิวัตน์”, พุทธจักร, ปีที่ ๔๙ ฉบับที่ ๑๑ (พฤศจิกายน ๒๕๔๘), หน้า ๑๕.

^{๑๒}คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๖.

^{๑๓}เดิมศักดิ์ ทองอินทร์ ผศ.ดร., “การบริหารกิจการคณะสงฆ์”, พุทธจักร, ปีที่ ๔๙ ฉบับที่ ๗ (กรกฎาคม ๒๕๔๘), หน้า ๗๐.

^{๑๔}แสวง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒.

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักการปกครองคณะสงฆ์มีความสอดคล้องกัน ซึ่งผู้วิจัยสรุปได้ว่า การปกครองคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา คือด้านการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ เพื่อให้คณะสงฆ์เกิดความมีระเบียบสงบเรียบร้อยและการพัฒนาที่มั่นคงถาวรเรียบร้อยดั่งงามแห่งพระพุทธศาสนา ทั้งเพื่ออำนวยประโยชน์สุขแก่ประชาชนและสังคมสืบต่อไป

(๒) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการปกครองโดยการใช้หลักพรหมวิหารธรรม

การปกครองนั้นถือได้ว่าเป็นหัวใจหลัก เป็นหัวใจใหญ่ และสำคัญมากในการบริหารกิจการคณะสงฆ์นับตั้งแต่สมัยครั้งพุทธกาลสืบทอดมาจนถึงยุคสมัยนี้ นอกจากผู้ปกครองจะต้องยึดหลักพระธรรมวินัยอันเป็นธรรมนูญสูงสุดในการปกครองคณะสงฆ์แล้ว หลักพรหมวิหารก็มีความสำคัญที่จะช่วยเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการปกครองคณะสงฆ์ได้มาก เพราะหลักธรรมนี้เป็นหลักธรรมที่ประเสริฐของผู้ปกครองที่ต้องมีไว้ประจำใจ และหลักพรหมวิหารธรรมนี้จะช่วยส่งเสริมให้นักปกครองสามารถนั่งอยู่ในใจของผู้ใต้บังคับบัญชาได้ โดยที่คนทั่วไปจะให้ความเคารพและนับถือโดยไม่ต้องใช้อำนาจใด ๆ มาบังคับ เพราะว่าผู้ปกครองที่มีหลักธรรมนี้ก็เปรียบเสมือนพรหมที่มีความ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา คอยช่วยเหลือพวกเขาให้พ้นทุกข์และอยู่ภายใต้การปกครองที่สงบสุขและมีความสุขนั่นเอง จากการศึกษาทบทวนเอกสารปรากฏว่ามีพระมหาเถระผู้เปี่ยมด้วยคุณธรรมความรู้ และนักวิชาการผู้ทรงความรู้ ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้ให้ทัศนะและความหมายอันแนวทางที่สำคัญในการศึกษาวิจัย ซึ่งผู้ศึกษาวิจัย ได้คัดสรรผลงานที่เกี่ยวข้องนำเสนอ ได้ดังนี้

พระสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงตรัสถึง พรหมวิหาร ๔ ไว้ว่า

ดูกรโทณะ ก็พราหมณ์เป็นผู้เสมอด้วยพรหมอย่างไร พราหมณ์ในโลกนี้เป็นอุกโตสุชาติทั้งฝ่ายมารดาและบิดา มีกรรมเป็นที่ถือปฏิสนธิมตจตติตลอด ๗ ชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านติเตียนได้โดยอ้างถึงชาติ เขาประพฤติกิเณรพรหมจรรย์เรียนมนต์อยู่ตลอด ๔๘ ปี ครั้นแล้ว ย่อมแสวงหาทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์เพื่ออาจารย์โดยธรรมอย่างเดียว ไม่แสวงหาโดยไม่เป็นธรรม ก็กรรมในการแสวงหานั้นอย่างไร คือ ไม่ใช่แสวงหาด้วยกลกรรม พาณิชยกรรม โครัชกรรม การเป็นนักรบ การรับราชการ ศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง เขาถือกระเบื้องเที่ยวภิกขาจารย์อย่างเดียว มอบทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์แก่อาจารย์แล้ว ปลงผมและหนวดมุ่งห่มผ้ากาสาเยะ ออกบวชเป็นบรรพชิต เขาบวชแล้วอย่างนี้ มีใจประกอบด้วยเมตตาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทัวสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจประกอบด้วยเมตตา อันไพบุลย์ ถึงความเป็นใหญ่หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มี ความเบียดเบียนอยู่ มีใจประกอบด้วยกรุณา ... ประกอบด้วยมุทิตา ... ประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทัวสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถานด้วยใจประกอบด้วยอุเบกขา อันไพบุลย์ถึงความ

เป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ เธอเจริญพรหมวิหาร ๔ ประการนี้แล้ว เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติพรหมโลก ดูกุโรทณะ พราหมณ์เป็นผู้ชื่อว่าเสมอด้วยพรหมอย่างนี้

ปัญญานันทภิกขุ (ป๋น ปญฺณานนฺโท) ได้กล่าวถึง พรหมวิหาร หรือหลักแห่งผู้ใหญ่ หลักแห่งผู้นำ เป็นหลักใจประจำใจ ได้แก่ผู้ใหญ่ที่ดียอมดำรงตนมั่นคงอยู่ในพรหมวิหารสี่ ประการเป็นประจำในผู้น้อยเป็นนิมิต คือมีเมตตารักใคร่ปรารถนาให้ผู้น้อยได้รับความร่มเย็นเป็นสุขโดยทั่วกัน ๑ กรุณาสงสารช่วยเหลือผู้ที่ทุกข์ยากจนเต็มความสามารถ ๑ มุทิตา พลอยยินดีต่อผู้น้อยที่มีความเจริญขึ้น แม้จะได้รับยกย่องดีกว่าตนก็ไม่คิดริษยา ๑ อุเบกขา วางตนเฉยๆ ในเวลาที่เห็นผู้น้อยต้องได้รับโทษ หรือรับความวิบัติที่ตนไม่สามารถจะช่วยให้หรือตนช่วยแล้วแต่ไม่สำเร็จต้องมีหลักความยุติธรรมเป็นที่ตั้ง ๑^{๑๕}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของพรหมวิหาร ๔ ไว้ใน “พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม” ว่า **พรหมวิหาร ๔** คือ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ (Holy abiding ; Sublime States of Mind) ประกอบหลักธรรม ๔ ประการ^{๑๖} ดังนี้ คือ

๑. เมตตา หมายถึง ความรักใคร่ ปรารถนาจะให้เป็นผู้สุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า (Loving-Kindness ; Friendliness)

๒. กรุณา หมายถึง ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ (Compassion)

๓. มุทิตา หมายถึง ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อได้ดีมีสุข เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป (Sympathetic Joy, Altruistic Joy)

๔. อุเบกขา หมายถึง ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตราบเรียบเที่ยงธรรมไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือผลชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม (Equanimity ; Neutrality ; Poise)

^{๑๕} อัง.ปญจก.(ไทย) ๒๒/๑๙๒/๒๓๒.

^{๑๖} ปัญญานันทภิกขุ (ป๋น ปญฺณานนฺโท), **หน้าที่ของคน (ฉบับสมบูรณ์)**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘๘.

^{๑๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๔.

พรหมวิหารนี้ บางทีแปลว่า ธรรมเครื่องอยู่ของพรหม, ธรรมเครื่องอยู่อย่างพรหม, ธรรมประจำใจที่ทำให้เป็นพรหมหรือให้เสมอด้วยพรหม, หรือธรรมเครื่องอยู่ของท่านผู้มีคุณยิ่งใหญ่

กรมการศาสนา ได้กล่าวสรุปไว้ว่า หลักพรหมวิหารธรรมทั้ง ๔ ประการดังกล่าวนี้ ผู้มีเมตตาธรรมควรเจริญในเวลาปกติยอมทำงานร่วมกับคนอื่นอย่างไม่มีเวร ไม่มีภัย มีความรักใคร่ สนับสนุน กลมเกลียวกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผู้มีกรุณาธรรมควรเจริญในเวลาที่ได้รับทุกข์ ความเดือดร้อน ผู้มีกรุณาธรรมยอมนำมาซึ่งการช่วยเหลือเกื้อกูลเอื้ออาทรต่อกัน ไม่เห็นเอาตัวรอด ความเดือดร้อน ความทุกข์ยากของผู้ร่วมงานผู้อยู่ในสังคมองค์การจะบรรเทาเบาบางลงอยู่ด้วยความมีน้ำใจ ผูกพันกันอย่างแนบแน่น มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผู้มีมุทิตาธรรมควรเจริญในเวลาที่ได้รับความสะดวกที่เขากระทำคุณงามความดี ผู้มีมุทิตาธรรมยอมนำมาซึ่งความโสมนัส ประีเปรมเอิบอิ่มใจ ยินดี สามัคคีกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนำมาซึ่งความสุขใจ สบายใจ อยู่ร่วมกันอย่างกัลยาณมิตร สัมพันธจิต สนิทใจ ผู้มีอุเบกขาธรรมควรเจริญในเวลาเพื่อนพ้อง ผู้อื่นถึงความวิบัติที่ไม่อาจช่วยเหลือได้ยึดถือดังคำสั่งสอนใน สุตตนิบาต ขุททกนิกาย ว่า “กัมมุนา วัตตติ โลโก” สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม นั่นคือ ตั้งสติ ทำความเข้าใจว่า คนทุกคนมีกรรมเป็นของตน ถ้าทำกรรมดีก็จะได้ผลตอบแทน ถ้าทำกรรมชั่วก็ได้รับผลชั่วตอบแทน ไม่มีทางหนีหนีกรรมของตนพ้น กรรมจะติดตามตนไปเหมือนล้อหมุนไปตามรอยเท้าโคหรือเวลา ที่เขามีความสุขไปบุญแล้ว ไม่จำเป็นต้องช่วยเหลืออีกเป็นต้น^{๑๔}

จุฬารัตน์ บุญยากร ได้กล่าวไว้ว่า หลักพรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรมประจำใจในการบริหารชีวิตที่ถูกต้องดีงาม เพื่อให้ชีวิตที่เป็นเพื่อน ร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ทั้งหลาย อยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุขในสังคมมนุษย์ มี ๔ ข้อ^{๑๕} ดังนี้

๑. เมตตา ความมีไมตรี ความเป็นมิตร ความรัก ความปรารถนาดี อยากให้ผู้อื่นมีความสุข

๒. กรุณา ความสงสาร ความมีใจพลอยหวั่นไหว เมื่อผู้อื่นประสบความทุกข์ ก็อยากช่วยเหลือให้พ้น จากทุกข์

๓. มุทิตา ความพลอยยินดีด้วย เอาใจสนับสนุน ส่งเสริม เมื่อผู้อื่นประสบความสำเร็จ ได้ดีมีสุข ก็อยากให้ได้ดีมีสุขยิ่งๆ ขึ้นไป

๔. อุเบกขา การวางเฉยเป็นกลางให้ทุกอย่างเป็นไปตามธรรม ซึ่งต่างจากเมตตา กรุณา มุทิตา ที่ใช้เพียงความรู้สึกที่ดีก็พอ แต่อุเบกขาจะใช้ลำพังความรู้สึกไม่ได้ ต้องใช้ความรู้

^{๑๔} กรมการศาสนา, พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสังคายนา เล่มที่ ๒๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐), หน้า ๔๕๗.

^{๑๕} จุฬารัตน์ บุญยากร, ถ้อยธรรมพระราชดำรัส, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๖.

(ปัญญา) ด้วย คือ ต้องรู้ว่าอะไรถูก อะไรผิด อะไรเป็นความจริง อะไรเป็นความถูกต้องดีงาม อะไรคือหลักการ แล้วเอาความรู้นั้นมาปรับเข้ากับความรู้สึกให้ลงตัวพอดี เพื่อวางตัวได้ถูกต้อง เป็นกลางตามธรรม

อนึ่ง เมื่อผู้ใดละเมิดธรรม คือ ทำผิดกฎหมายหรือกฎกติกาของสังคม ผู้ที่มีความสัมพันธ์กับผู้นั้นไม่ว่าสถานภาพใด ต้องหยุดชวนช่วยช่วยเหลือทุกวิถีทางทันที ปลอยให้มีการปฏิบัติต่อเขาเป็นไปตามความเป็นจริง ตามหลักการโดยไม่เข้าไปก้าวก่ายแทรกแซงกระบวนการของธรรม เพื่อเป็นการรักษาธรรมไว้ มิฉะนั้น สังคม จะวุ่นวาย ในสังคมไทย ผู้ที่มีพรหมวิหารครบ ๔ ข้อนั้น หายากมาก ส่วนใหญ่จะรู้จักและใช้กันตามความรู้สึก เพียง ๓ ข้อแรกเท่านั้น คือ เมตตา กรุณา มุทิตา ส่วนข้อ ๔ อุเบกขา นั้น ไม่ค่อยได้ใช้กันเพราะขาดปัญญา ไม่รู้ไม่เข้าใจความหมายที่ถูกต้องของอุเบกขา เป็นเหตุให้ไม่มีพลังมากพอที่จะร่วมกันแก้ปัญหาเลวร้ายต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาทุจริตคอร์รัปชันให้ลดลงหรือหมดไปได้ แต่เมื่อทุกคน โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ หากมีเมตตา กรุณา มุทิตา ที่เหมาะสมพอดี และมีอุเบกขา คมคายไว้แล้ว ก็จะทำให้ทุกคนมีน้ำใจช่วยเหลือ ส่งเสริมซึ่งกันและกันด้วยความสัมพันธ์อันดี พร้อมทั้งดำรงรักษาความเป็นธรรมในสังคมและความเข้มแข็ง รับผิดชอบในตัวตนไว้ได้ แล้วก็จะทำให้สังคมมีสันติสุข

บุญมี แท่นแก้ว ได้ให้ความหมายของพรหมวิหาร^{๒๐} ไว้ดังนี้

๑. เมตตา ความรัก คือ ความปรารถนาดีมีไมตรีจิต ต้องการความช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุข

๒. กรุณา ความสงสาร คือ ความอยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์โศกใจที่ จะปลดปล่อย บำบัดความทุกข์ยาก เดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง

๓. มุทิตา ความเบิกบานพลอยยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข จิตใจแช่มชื่นแจ่มใส เบิกบานเมื่อเห็นเขาประสบความสำเร็จอกงามยิ่งขึ้นไปก็พลอยยินดีปรีดาปราโมทย์บันเทิงใจด้วย

๔. อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง คือ มองตามความเป็นจริง โดยวางจิตเรียบ สม่าเสมอ มั่นคง แน่วแน่ เที่ยงตรงดุจตราขึง มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่ เหตุผลที่ตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยวางตนและปฏิบัติไปตามความเที่ยงธรรม

พิสิฐ เจริญสุข ได้กล่าวไว้ว่า พรหมวิหารธรรม คือธรรมเป็นหลักประจำใจ กำกับ พฤติกรรมคนในองค์กร ในสังคม ให้เป็นไปโดยชอบธรรมถูกต้องทำนองคลองธรรม ก่อให้เกิด อานิสงส์นานัปการโดยเฉพาะเมตตาธรรม ซึ่งได้รวบรวมไว้ ๑๑ ประการดังนี้ ๑. ยามตื่นก็เป็น สุข ๒. ยามหลับก็เป็นสุข ๓. ยามฝนก็ฝนดีไม่มีฝนร้าย ๔. เป็นที่รักของคนทั้งปวง ๕. เป็นที่รัก ของสัตว์โลกทั้งมวล ๖. เทพยินดีคุ้มครองรักษา ๗. ภัยพิบัติ ศาสตร์ราวุธ ยาพิษ ไม่แผ้วพานกรำ

^{๒๐}บุญมี แท่นแก้ว, จริยศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียน สโตร์, ๒๕๓๙),

กราย ๘. มีจิตที่มั่นคงมีเสถียรภาพ ๘. มีผิวพรรณผ่องใส ใบหน้าอัมเอิบ ๑๐. เมื่อเวลาสิ้นใจก็มีสติ ๑๑. เมื่อยังไม่ก้าวสู่โลกุตระธรรมก็มีความสุขดีในพรหมโลก^{๒๑}

วราญา ทองอุ่น ได้กล่าวไว้ว่า ผู้ใดมีคุณธรรมตามพรหมวิหาร ๔ ผู้นั้นได้ชื่อว่า เป็นผู้ มีพระคุณยิ่งใหญ่เพราะผู้ที่มีคุณธรรมตามพรหมวิหาร คือ ผู้ที่มีพฤติกรรมการปฏิบัติเกื้อกูลต่อ ผู้อื่น พรหมวิหารธรรมทั้ง ๔ ประการดังกล่าวนี้ ผู้มีเมตตาธรรมควรเจริญในเวลาปกติยอมทำงาน ร่วมกับคนอื่นอย่างไม่มีเวร ไม่มีภัย มีความรักใคร่ สนับสนุน กลมเกลียวกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผู้มีกรุณาธรรมควรเจริญในเวลาที่ได้รับทุกข์ ความ เดือดร้อน ผู้มีกรุณาธรรมยอมนำมาซึ่งการช่วยเหลือเกื้อกูลเอื้ออาทรต่อกัน ไม่หนีเอาตัวรอด ความเดือดร้อน ความทุกข์ยากของผู้ร่วมงาน ผู้อยู่ในสังคมองค์การจะบรรเทาเบาบางลงอยู่ด้วย ความมีน้ำใจ ผูกพันกันอย่างแนบแน่น มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผู้มีมุทิตาธรรมควรเจริญ ในเวลาที่คนอื่นได้รับความชอบที่เขากระทำคุณงามความดี ผู้มีมุทิตาธรรมยอมนำมาซึ่งความ โสมนัส ปรีเปรมเอิบอิ่มใจ ยินดี สามัคคีกกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนำมาซึ่งความสุข ใจ สบายใจ อยู่ร่วมกันอย่างกัลยาณมิตร สัมพันธ์จิต สนิทใจ ผู้มีอุเบกขาธรรมควรเจริญในเวลา ที่เพื่อนพ้อง ผู้อื่นถึงความวิบัติที่ไม่อาจช่วยเหลือได้ ยึดถือคำสั่งสอนใน สุตตนิบาต ขุททกนิกาย ว่า “กัมมุนา วัตตติ โลโก” สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม นั่นคือ ตั้งสติ ทำความเข้าใจว่า คนทุก คนมีกรรมเป็นของตน ถ้าทำกรรมดีก็จะได้ผลตอบแทน ถ้าทำกรรมชั่วก็ได้รับผลชั่วตอบแทน ไม่มีทางหนีหนีกรรมของตนพ้น กรรมจะติดตามตนไปเหมือนล้อหมุนไปตามรอยเท้าโคหรือเวลา ที่เขามีความสุขไปพลูแล้ว ไม่จำเป็นต้องช่วยเหลืออีกเป็นต้น^{๒๒}

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ได้ตรัสไว้ว่า พระบรมศาสดา ทรงแสดงว่าเป็นคุณธรรมสำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหม คือผู้ใหญ่หรือผู้ประเสริฐอัน ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ๔ ประการนี้และทรงเรียกคุณธรรมนี้ว่า พรหมวิหาร ธรรม เป็นธรรมเป็นที่อยู่ซึ่งมีทั้งความดีและความสุข และพรหมวิหารทั้ง ๔ ประการนี้ ผู้ปฏิบัติควร ยึดปฏิบัติ โดยเริ่มแรกให้ปฏิบัติด้วยจิตคิดเกื้อกูลแผ่ออกไปในสัตว์บุคคลทั้งหลาย คือ เมตตา ซึ่งมี อาการเป็นความคิดเกื้อกูลต่อผู้อื่นจากนั้นเมื่อได้เห็นหรือได้ยินหรือได้คิดว่าเรามีความทุกข์ เดือดร้อนก็ปฏิบัติช่วยบำบัดทุกข์ให้ คือ กรุณา ซึ่งมีอาการช่วยบำบัดทุกข์ จากนั้นครั้นได้เห็นมีสุข ไม่มีทุกข์ก็พลอยยินดีบันเทิงใจ คือ มุทิตา ซึ่งมีอาการพลอยยินดีและเพราะไม่มีกิจที่ควรจะทำ ต่อไปนั้นอุเบกขา คือ อยู่ดูเฉย ๆ คืออุเบกขาซึ่งมีอาการมัธยัสถ์เป็นกลาง ผู้บริหารปกครองหรือ ผู้บังคับบัญชาควรยึดธรรมเป็นหลักปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำกับผู้ตาม

^{๒๑} พิลิฐุ เจริญสุข, ปกิณกธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๐.

^{๒๒} วราญา ทองอุ่น, มนุษย์สัมพันธ์ในองค์การ, (สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๘),

ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างเชิงการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข หลักพรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรมประการหนึ่งที่ผู้บริหารหรือผู้ใหญ่ควรยึดปฏิบัติในการปกครองตน^{๒๓}

ไสว มาลาทอง กล่าวว่า พรหมวิหาร แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของท่านผู้ใหญ่ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ และพรหมวิหารธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นธรรมอยู่อย่างประเสริฐซึ่งจัดเป็นหลักธรรมประจำใจและกำกับความประพฤติ เป็นธรรมจำเป็นอย่างยิ่งในสังคมไทย ซึ่งในปัจจุบันนี้อ่านาจารัตถุนิยมบีบรัดให้ต้องเป็นคนใจแคบเห็นแก่ตัว การฝึกฝนให้สามารถรักและเมตตาแม้แต่ศัตรูเราก็คงยอมได้จะได้ชื่อว่าเป็นชาวพุทธที่แท้จริง ตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่ว่า “พึงเมตตาให้แม่แก่ใจผู้กำลังตัดหรือเลื่อยอวัยวะ เช่น แขนหรือขาของตน ใครมีความโกรธต่อใจ ผู้กำลังกระทำการดังกล่าวนั้น ก็ไม่ชื่อว่าเป็นสาวกของเรา”^{๒๔}

จากการศึกษาทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักพรหมวิหารนั้นมีความสอดคล้องกัน ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การนำหลักพรหมวิหาร ๔ ไปใช้ในการปกครองบริหารงานเพราะพรหมวิหารธรรม เป็นคุณธรรมสำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหม คือ ผู้ใหญ่หรือผู้ประเสริฐ ซึ่งผู้นำองค์กรควรจะมีธรรมเป็นหลักประจำใจ กำกับพฤติกรรมคนในองค์กรในการในสังคม ให้เป็นไปโดยชอบธรรม ถูกต้องทำนองคลองธรรม โดยผู้ปกครองและบริหารหรือผู้บังคับบัญชาควรยึดธรรมเป็นหลักปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำกับผู้ตาม ระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาในเชิงการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ความสามัคคี และทำให้องค์กรเจริญรุ่งเรืองต่อไป

(๓) เอกสารเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ไทย

แนวความคิดทางการปกครองในทัศนะของพระพุทธศาสนานั้น มุ่งที่จะสร้างบุคคลให้เป็นผู้นำที่ดีมีคุณธรรมเป็นที่ตั้ง ไม่ว่าบุคคลนั้นจะอยู่ในฐานะใด ๆ ก็ตาม ทุกคนล้วนสามารถที่จะพัฒนาตนให้มีศักยภาพที่สูงขึ้นไปได้ หากได้น้อมนำหลักพรหมวิหารธรรมของพระพุทธศาสนาจึงมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การพัฒนาคนให้มีคุณธรรมและจริยธรรมที่สูงขึ้นไป คือ ถึงความเป็นอริยะได้ในที่สุด และพร้อมกันนั้นก็ยังพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของคนภายในสังคมจึงต้องทำควบคู่กันไปจะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะนำหลักพรหมวิหารธรรมไปประยุกต์ใช้ในด้าน การปกครองคณะสงฆ์ไทย เพื่อให้กิจการงานคณะสงฆ์สำเร็จลุล่วงสู่วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้จากการศึกษาทบทวนเอกสารปรากฏว่ามีพระมหาเถระผู้เปี่ยมด้วยคุณธรรมความรู้ และ

^{๒๓} สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี, รวมธรรมะ, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๙), หน้า ๑๙๕.

^{๒๔} ไสว มาลาทอง, คู่มือการศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครอง และประชาชนผู้สนใจทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๔๗-๑๔๘.

นักวิชาการผู้ทรงความรู้ ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้ให้ทัศนะและความหมายอันแนวทางที่สำคัญในการศึกษาวิจัย ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยได้คัดสรรผลงานที่เกี่ยวข้องนำเสนอ ได้ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า หลักพรหมวิหารธรรมเป็นหลักธรรมสำคัญ ที่ชาวพุทธรู้จักกันดีซึ่งผู้นำแน่นอนว่าจะต้องมี แม้จะเป็นเรื่องง่าย ๆ พื้น ๆ ก็ขาดไม่ได้ หลักธรรมนั้นเรารู้กันดีว่า คือ พรหมวิหาร ๔ ประการ พรหมวิหารเป็นธรรมสำหรับทุกคนที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมในฐานะเป็น “พรหม” คือเป็นผู้มีศักยภาพในการที่จะสร้างสรรค์และธำรงรักษาสังคมไว้ โดยเฉพาะสำหรับผู้ผู้นำนั้นแน่นอนว่าจะต้องเป็นแบบอย่างที่จะต้องมีความพรหมวิหาร ๔ ประการ เพราะพรหมวิหารนั้นถือเป็นธรรมประจำใจของคนที่มีจิตใจยิ่งใหญ่ เป็นผู้ที่ประเสริฐอันแสดงถึงความเป็นบุคคลที่มีการศึกษา ได้พัฒนาตนแล้วท่านได้นำเอาหลักพรหมวิหาร ๔ ประการ อันเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่จะต้องให้มีอยู่ประจำในจิตใจ และเป็นท่าทีของจิตใจที่จะทำให้แสดงออกหรือปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างถูกต้องโดยสอดคล้องกับสถานการณ์ทั้ง ๔ ที่ประสบ^{๒๕} กล่าวคือ

๑. ในสถานการณ์ที่เขาอยู่เป็นปกติ เราก็มียเมตตา คือ ความเป็นมิตรไมตรี ความเป็นน้ำใจปรารถนาดี ต้องการให้เขามีความสุข ซึ่งหมายถึงความปรารถนาดีต่อผู้อื่นตั้งแต่ละคน ๆ ที่เราเกี่ยวข้อง ขยายออกไปจนถึงความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์หรือต่อสังคมทั้งหมดทั่วทั้งโลก เมตตานี้เป็นคุณธรรมพื้นฐานประการแรกที่ต้องมี ซึ่งใช้ในยามปกติ คือ เมื่อคนอื่นเขาอยู่กันเป็นปกติ เราก็มียเมตตาปรารถนาดี คิดหาทางสร้างสรรค์ความสุขความเจริญให้เขาเรื่อยไป

๒. ในสถานการณ์ที่เขาตกต่ำเดือดร้อน เราก็มียกรุณา คือ ความพลอยรู้สึกไหวตามความทุกข์ ความเดือดร้อน หรือปัญหาของเขา และต้องการช่วยเหลือปลดปล่อยให้เขาพ้นจากความทุกข์ ความเดือดร้อนนั้น กรุณานี้ต่างไปจากเมตตา คือเมตตาใช้ในยามปกติ แต่เมื่อเขาตกต่ำลงไปกลายเป็นเดือดร้อนเป็นทุกข์ เราก็มียกรุณา ใฝ่ใจช่วยบำบัดทุกข์ให้

๓. ในสถานการณ์ที่เขาขยับสูงขึ้นไปในความดีงาม สุขความสำเร็จ เราก็มียมุทิตา หมายความว่า เมื่อเขาเปลี่ยนไปในทางขึ้นสูง ได้ดีมีสุข ทำสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ประสบความสำเร็จ เราก็มียย้ายไปเป็นมุทิตา คือพลอยยินดีด้วย ช่วยส่งเสริมสนับสนุนในวงการทำงานตลอดจนการเป็นผู้นำทั่วไปนั้น เรื่องที่สำคัญมากก็คือ เมื่อคนมีปัญหา มีทุกข์เดือดร้อน เช่น เจ็บไข้ได้ป่วย หรือยากไร้ขาดแคลน ก็ต้องมีกรุณาที่จะเอาใจใส่แก้ปัญหา เมื่อมีคนประสบผลสำเร็จในการทำสิ่งดีงาม ทำให้อะไรต่ออะไรพัฒนาก้าวหน้าไป ก็ต้องมีมุทิตาช่วยส่งเสริมสนับสนุนแต่ในยามปกติก็ต้องไม่ปล่อยปละละเลย ต้องเอาใจใส่ต่อการที่จะทำให้เขาอยู่ดีมีสุข เช่น มีสุขภาพดี อยู่ในวิถีทางของความสุขความเจริญ และการพัฒนาสืบต่อไป คือ ต้องมีเมตตาปรารถนาดี

ถ้าปฏิบัติได้อย่างนี้ก็จะทำให้กิจการงาน และประโยชน์สุขที่มุ่งหมายพร้อมที่จะสำเร็จผลหนึ่งก็จะเกิดขึ้นในตัวผู้นำ คือ “ปิโย” แปลว่า “ผู้เป็นที่รัก” กล่าวคือผู้ร่วมงานหรือผู้ร่วมไปด้วยกัน หรือจะเรียกผู้ตามก็แล้วแต่ ก็จะมีความรัก มีความรู้สึกสนิทสนม สบายใจต่อผู้นำนั้นเสริม

^{๒๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ภาวะผู้นำ, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมาพิชิต จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐-๑๓.

ความรู้สึกอยาก่วมไปด้วยให้หนักแน่นมากขึ้น ทั้งร่วมใจและร่วมมืออย่างไรก็ตาม ปิโยเท่านั้นไม่พอ ปิโยนั้นได้มาจากเมตตา กรุณา มุทิตา แต่ยังต้องมีอีกข้อหนึ่ง คือ อุเบกขา

๔. ในสถานการณ์ที่เขาทำผิดหลักหรือละเมิดธรรม เราก็มี อุเบกขา หมายความว่าเมื่อใดเขาทำอะไรไม่ถูกต้อง โดยละเมิดธรรม คือ ละเมิดต่อหลักการ หรือละเมิดต่อความถูกต้อง ทำให้เสียหลัก เสียกฎเกณฑ์ เสียความเป็นธรรม เสียความชอบธรรม ทำลายกติกา เป็นต้น ผู้นำจะต้องอยู่ในหลักที่เรียกว่า อุเบกขา อุเบกขาก็คือรักษาความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ไม่เข้าข้างหยุดการชวนชวาย ไม่ให้เกินขอบเขตไปจนกลายเป็นเสียธรรม คือการปฏิบัติต่อคน หรือช่วยเหลือคนจะต้องไม่ให้เสียความเป็นธรรม ไม่ให้เป็นการทำลายหลักการ ไม่ให้เป็นการละเมิดต่อกฎเกณฑ์ กติกาที่ชอบธรรม

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้ให้ความหมายของพรหมวิหารธรรม ไว้ว่าพรหมวิหารธรรม หมายถึง บุคคลผู้มีคุณธรรมครบถ้วนบริบูรณ์เท่านั้น มี ๔ ประการ^{๒๖} คือ

๑. เมตตา ความจริงใจ ความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ไม่มีเล่ห์เหลี่ยมดูได้จากสีหน้าที่บ่งบอก คือ ยิ้มแย้มแจ่มใสและดูจากการกระทำที่มุ่งหวังให้ผู้อื่นมีดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

๒. กรุณา ความสงสาร ความเห็นอกเห็นใจต่อเพื่อนมนุษย์ร่วมโลก ยามเห็นผู้อื่นมีความลำบากก็ทนอยู่ไม่ได้ ต้องแสดงออกมาด้วยการเข้าช่วยเหลือเจือจุน ด้วยความเต็มใจเสมอในทำนอง สุขก็สุขด้วย นั้นเทียว

๓. มุทิตา ความชื่นชมยินดีในความสำเร็จสมหวังของผู้อื่น ไม่แสดงความอิจฉาริษยาด้วยการทอดถอนใจคนที่เขาดีกว่าตัวไม่ได้ ดูได้จากการไปแสดงไมตรีจิตต่อบุคคลอื่นหรือชื่นชมต่อความสำเร็จของผู้อื่นโดยไม่ต้องบังคับใจ

๔. อุเบกขา ความวางเฉยในเมื่อไม่อาจจะช่วยเหลือเขาได้ไม่ทับถมซ้ำเติมและเมื่อผู้อื่นผิดพลาดหรือได้รับความวิบัติ ไม่แสดงอาการสมน้ำหน้าเมื่อเขาพลาดเป็นต้น

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ให้ความหมายหลักพรหมวิหารธรรมไว้ว่านักบริหารที่จะปกครองคนได้จะต้องมีคุณธรรมที่เรียกว่าธรรมของผู้ใหญ่ คือมีทั้งความรักความสงสาร เอื้ออาทร และทำใจให้เป็นกลาง นั่นคือ การใช้อำนาจหน้าที่หรือใช้พระเดชมีพระคุณควบคุมการบริหาร เรียกว่า พรหมวิหารธรรม ๔ ประการ^{๒๗} คือ

๑) เมตตา ได้แก่ความรักความหวังดีที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขนักบริหารต้องมีความรักและความหวังดีแก่เพื่อนร่วมงาน ความรักจะเกิดได้ถ้านักบริหารรู้จักมองแง่ดีหรือส่วนที่ดีของเพื่อนร่วมงาน ถ้าพบส่วนเสียในตัวเขานักบริหารต้องรู้จักมองข้ามและให้อภัย เมื่อพบส่วนดีก็จดจำไว้เพื่อจะได้ใช้คนให้เหมาะสมกับลักษณะที่ดีของเขา

^{๒๖}พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **พระในบ้าน**, (กรุงเทพมหานคร : คณาจารย์ธรรมการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๘-๙.

^{๒๗}พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๗๖-๗๗.

๒) กรุณา ได้แก่ ความสงสารเห็นใจปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์เมื่อเพื่อนร่วมงานประสบเคราะห์กรรม นักบริหารต้องมีความสงสารห่วงใยและคิดหาทางช่วยเหลือแก้ไขความสงสารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อยอมรับความเห็นของคนอื่น

๓) มุทิตา ได้แก่ ความรู้สึกพลอยชื่นชมยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุขนักบริหารต้องส่งเสริมให้คนทำงานมีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถจนได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นโดยไม่กลัวว่าลูกน้องจะขึ้นมาทาบทมมีเขาไม่กีดกันใครแต่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ทำงานแสดงความสามารถอย่างเต็มที่และพลอยยินดีชื่นชมในที่ทำงานด้วย

๔) อุเบกขา ได้แก่ ความรู้สึกวางเฉยเป็นกลางไม่ลำเอียงเข้าข้างคนใดคนหนึ่งนั้นคือมีความยุติธรรมในการให้รางวัลและลงโทษ ข้อสำคัญก็คือนักบริหารต้องรู้เท่าทัน คนร่วมงานทุกคน นักบริหารที่ไม่รู้เท่าทันสถานการณ์อาจจะวางเฉยได้เหมือนกัน นักบริหารปกครองต้องวางเฉยด้วยปัญญาคือมีอุเบกขาอย่างรู้เท่าทันคน เมื่อทุกคนทำงานในหน้าที่อย่างขยันขันแข็ง นักบริหารก็มองดูพวกเขาเฉย ๆ ถึงคราวให้บำเหน็จรางวัลก็เฉลี่ยให้แก่ทุกคนอย่างถ้วนหน้า

พระราชญาณวิสสุ (เสริมชัย ชยมงฺคโล) ได้ให้ความหมาย พรหมวิหารธรรมว่าเป็นคุณธรรมเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่ผู้ปกครอง ๔ ประการ คือ ๑) เมตตา คือ ความรักปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นอยู่ดีมีสุข ๒) กรุณา คือ ความสงสารปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์เดือดร้อน ให้พ้นทุกข์ ๓) มุทิตา คือ ความพลอยยินดีที่ผู้อื่นได้ดี ไม่คิดอิจฉาริษยา ๔) อุเบกขา คือ ความวางเฉย ไม่ยินดียินร้าย เมื่อผู้อื่นถึงซึ่งความวิบัติ โดยที่เราเองก็ช่วยอะไรไม่ได้ ก็ต้องปล่อยวางใจของเราเองด้วยปัญญา ตามพระพุทธพจน์ว่า “สัตว์โลก เป็นไปตามกรรม” พรหมวิหารธรรม ๔ ประการนี้ เป็นคุณธรรมเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้เป็นหัวหน้า เป็นผู้ปกครอง ผู้นำคน ให้เป็นคนเที่ยงธรรม รู้จักเห็นใจผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้รู้จักเห็นใจ รู้เข้าใจเอ็นดูผู้น้อย หรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาได้ ให้รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ก็จะยังความน่าเคารพนับถือ เลื่อมใสศรัทธา ให้เกิดแก่หมู่ชนทุกฝ่ายได้^{๒๘}

แก้ว ชิตตะขบ ได้ให้ความหมายของพรหมวิหารไว้ว่า พรหมวิหาร หมายถึง ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักและกำกับความประพฤติให้เป็นไปโดยชอบ ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติตนต่อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายโดยชอบ ประกอบด้วย ๔ อย่าง^{๒๙} คือ

๑. เมตตา ความรักใคร่ ปรารถนาจะให้เขาเป็นสุข คำว่า “เมตตา” หมายถึง ความสนิทสนม คือ ความรักใคร่ที่เว้นจากราคะ ความกำหนัด ได้แก่ ความปรารถนาให้เกิดความสุข

^{๒๘} พระราชญาณวิสสุ (เสริมชัย ชยมงฺคโล), หลักธรรมบาลีและประมุขศิลป์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ชัยมงคลพริ้นติ้ง, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔๐.

^{๒๙} แก้ว ชิตตะขบ, รวมวิชาธรรมศึกษาชั้นตรี (ตามหลักสูตรของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๔๖), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗), หน้า ๘๓-๘๔.

ความเจริญแก่ผู้อื่น ความปรารถนาดีอยากให้มีความสุข ความมีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์ แก่มนุษย์และสัตว์ทั่วหน้า

๒. กรุณา ความสงสาร คิดจะช่วยให้เขาพ้นทุกข์ คำว่า “กรุณา” หมายถึง ความห่วงใยเมื่อเห็นผู้อื่นได้รับทุกข์ร้อน ได้แก่ ปรารถนาเพื่อจะปลดเปลื้องความทุกข์ร้อนของเขา หรือ ความสงสารคิดจะช่วยให้เขาพ้นทุกข์ ความใส่ใจอันอันที่จะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

๓. มุทิตา ความพลอยยินดี เมื่อผู้อื่นได้ดี คำว่า “มุทิตา” หมายถึง ความชื่นบาน ได้แก่ ความพลอยยินดีในเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดีหรือความยินดีในเมื่อผู้อื่นมีความสุข มีจิตใจผ่องใสบันเทิงประกอบด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอต่อสรรพสัตว์ผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีความสุขเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

๔. อุเบกขา ความวางเฉย ไม่ดีใจไม่เสียใจ เมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ คำว่า “อุเบกขา” หมายถึง ความวางเฉย ได้แก่ วางตนเป็นกลาง ในเมื่อจะแผ่เมตตาไปก็ไม่สมควร เช่น เอาใจช่วยโจร เป็นต้น หรือความวางใจเป็นกลางอันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชังพิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลาย กระทำแล้วอันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉย สงบใจ มองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดี เขาสมควรรับผิดชอบตนเองหรือเขาได้รับผลอันสมควรกับความรับผิดชอบของเขา

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักพรหมวิหารธรรมมีความสอดคล้องกัน ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ผู้ปกครองที่ดำรงตนอยู่ในพรหมวิหาร ๔ ย่อมช่วยเหลือบุคคลอื่นด้วยความมีเมตตาและกรุณา และย่อมรักษารักรวมไว้ได้ด้วยอุเบกขา ดังนั้นแม้จะมีกรุณาจะช่วยผู้อื่นแต่ก็ต้องมีอุเบกขาด้วยที่จะมิให้เสียธรรมและเสียการปกครองโดยมีความลำเอียงเกิดขึ้น หลักธรรมนี้เป็นหลักธรรมที่ประเสริฐของผู้ปกครองที่ต้องมีไว้ประจำใจ เพราะหลักธรรมนี้จะช่วยส่งเสริมให้นักปกครองสามารถนั่งอยู่ในใจของผู้ใต้บังคับบัญชาได้ โดยที่คนทั่วไปจะให้ความเคารพและนับถือโดยไม่ต้องใช้อำนาจใด ๆ มาบังคับ เพราะว่าผู้ปกครองที่มีหลักธรรมนี้ก็เปรียบเสมือนพรหมที่มีความ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา คอยช่วยเหลือพวกเขาให้พ้นทุกข์และอยู่ภายใต้การปกครองที่สงบสุขและมีความสุขนั่นเอง

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(๑) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์

จากการศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ ปรากฏว่ามีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้หลายท่าน ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยได้คัดสรรผลงานที่เกี่ยวข้องนำเสนอ ดังนี้

พระครูปลัดอาทิตย์ อตุลเวที (ซองดี) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิ

การในเขตการปกครองภาค๒”, จากผลการวิจัยโดยภาพรวมพบว่า พระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒ มีความพึงพอใจในการทำงานและการบริหารปกครองคณะสงฆ์โดยพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) รวม ๔ ด้าน คือ ด้านแนวคิดในการบริหารและการปกครอง ด้านบุคลิกภาพ และลักษณะในการบริหารปกครอง ด้านลักษณะและการดำเนินงานของทีมงาน และด้านโครงการส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ อยู่ในระดับมากที่สุด และข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด สามารถบ่งชี้ถึงความรู้สึกนึกคิดตามสภาพเป็นจริงที่เกี่ยวกับข้อกับการบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ ซึ่งจากการรวบรวมสรุปทัศนคติและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของพระสังฆาธิการทำให้ทราบว่าท่านนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ในระบบการปกครองที่เรียกว่าครองใจครองคนผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา และมีนโยบายการปฏิบัติงานการปกครองคณะสงฆ์ที่มีความโดดเด่นเป็นที่ยอมรับและน่าเชื่อถือพระสังฆาธิการผู้ใต้บังคับบัญชาต่างชื่นชมว่า พระเทพโสภณ เป็นพระที่ดีมีความสามารถ เป็นพระนักพัฒนามีความคิดกว้างไกล เอาใจใส่กิจการการศึกษา ทำงานอย่างมีระบบ มีระเบียบวินัยมีความรู้ทั้งทางโลก ทางธรรม นับว่าเป็นนักการศึกษาชั้นยอด เป็นนักปกครองชั้นเยี่ยม เป็นเพชรน้ำเอกของวงการคณะสงฆ์ไทย^{๓๐}

พระธนดล นาคสุวณฺโณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการมีหน้าที่ในการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะบ่งชี้ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบต่อไป ก็ด้วยจะต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญเนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการทุกระดับเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชน และมีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยแล้ว จึงจะต้องปรับบทบาทในด้านต่าง ๆ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมให้ได้ พระสังฆาธิการ ต้องมีการพัฒนาตนเองในด้านการศึกษาด้วยการขวนขวายในหน้าที่ของตน และไม่ลืมที่จะพัฒนาคนอื่นหรือคนในชุมชนในสังคมนั้นด้วย^{๓๑}

พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม ได้ศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่อง “หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก”, ผลการศึกษาวิจัยพบว่า พระพุทธเจ้าก็ทรงมีความสัมพันธ์กับนักการเมืองหรือกับผู้ปกครองเป็นอย่างดี แต่พระองค์ทรงอยู่ในฐานะอยู่เหนือการเมือง หรือทรงเป็นกลางทางการเมือง ทรงให้คำปรึกษาแนะนำไปในทางที่ดีแก่ผู้นำประเทศนั้น ๆ และคำสอนในพระพุทธศาสนา

^{๓๐}พระครูปลัดอาทิตย์ อดุลเวที (ซองดี), ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตการปกครองภาค ๒”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

^{๓๑}พระธนดล นาคสุวณฺโณ, “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

เป็นระบบปกครองด้านจิตใจ ดังนั้น รัฐศาสตร์และพระพุทธศาสนาย่อมพัฒนาไปด้วยกันและจะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้^{๓๒}

พระมหาเรณูศักดิ์ พิมพ์สกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารวัดในทศวรรษหน้า”, ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างการบริหาร เน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบของ คณะกรรมการและการกระจายอำนาจ การตรวจสอบรวมถึงมีไวยาวัจกรช่วยในกิจการของสงฆ์ ภารกิจ ๖ ด้าน คือ ปกครองสงฆ์ด้วยหลักธรรมวินัย บริหารแบบมีส่วนร่วมและทำงานเป็นทีมมี คณะกรรมการพิจารณาพระสงฆ์ที่ทำความผิดวินัย มีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งเพื่อความเหมาะสม ปรับปรุงหลักสูตรและกระจายการศึกษา รวมทั้งจัดการศึกษาโดยภิกษุ สามเณรต้องศึกษาทุกรูป จัดการศึกษาสงเคราะห์แก่เยาวชนและชุมชน มีการปรับปรุงหลักสูตรการพัฒนาภิกษุที่ทำหน้าที่ ครูสอนโดยรัฐจัดงบประมาณอุดหนุน พระสงฆ์ควรเผยแผ่พุทธศาสนาทั้งในประเทศและ ต่างประเทศ ควรมีองค์การเผยแผ่พร้อมทั้งพัฒนาภิกษุโดยรัฐให้การสนับสนุนการก่อสร้างอาคาร ต่าง ๆ ควรอนุรักษ์ศิลปะแบบไทย เป็นสัดส่วนมีแบบแปลนโดยมีคณะกรรมการสงฆ์คอยดูแล ส่งเสริมการสาธารณสงเคราะห์ในรูปแบบต่างๆและการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ^{๓๓}

พระมหาวุฒินันท์ กันทะเตียน ได้ศึกษาวิเคราะห์ เรื่อง “พระสงฆ์กับการเมือง : แนวคิดและบทบาทในสังคมไทยในปัจจุบัน”, โดยอ้างพระราชธรรมนิเทศ ว่ามองในแง่ความเป็น จริตการเมืองเป็นเรื่องของกลุ่มคนทุกคน เป็นระบบการบริหารปกครองบ้านเมืองเพื่อให้เกิดความ อยู่เย็นเป็นสุข ไม่ว่าจะแยกอำนาจการบริหารออกเป็นก้อย่างก็ตาม พระพุทธศาสนาจะมีบทบาท หรือไม่ต้องมองดูในสมัยพุทธกาลในทางรัฐศาสตร์พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงหลักการปกครองของ พระราชาไว้ดีมาก เช่น ทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร ราชสังคหวัตถุ แต่ในขณะเดียวกันก็ทรง แสดงระบบนิติบัญญัติ ระบบรัฐสภาไว้เหมือนกัน โดยกล่าวถึงสภาที่ดีต้องมีสัตบุรุษ คือที่ประชุม ของคนดี พุดเป็นธรรม ลดราคะ โทสะ โมหะ ในภาคของตุลาการก็มีหลักวินัยธร มีคณะบุคคล ขึ้นมาทำงานด้านวินิจฉัยอรรถคดีตามหลักสัมมุขาวินัย หลักของอธิการณสมณะเพราะฉะนั้น โครงสร้างของพระพุทธศาสนาจึงเป็นโครงสร้างการบริหารอยู่แล้ว มีการแนะนำสั่งสอนให้ พุทธศาสนิกชนมีฐานะตำแหน่งทางการเมืองให้เป็นนักการเมือง เป็นข้าราชการเป็นพระราชาที่ดี อิทธิพลที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับการเมือง พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญและคล้อยตามบ้านเมืองที่ เรียกว่า “ราชานั่ง อนุวัตติตุง”^{๓๔}

^{๓๒}พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก”, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์สุวิวัฒน์, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

^{๓๓}พระมหาเรณูศักดิ์ พิมพ์สกุล, “รูปแบบการบริหารวัดในทศวรรษหน้า”, วิทยานิพนธ์การบริหาร- การศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

^{๓๔}พระมหาวุฒินันท์ กันทะเตียน, “พระสงฆ์กับการเมือง : แนวคิดและบทบาทในสังคมไทยใน ปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ

พระมหาสมเดช ศรีลาจิต ได้ศึกษาวิจัยวิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดลเสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดทางการปกครองของพระพุทธศาสนาและของอริสโตเติล”, สรุปความได้ว่า หลักการปกครองที่ดีในพระคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาเน้นหลัก “ถือธรรมเป็นใหญ่” หมายถึงการตัดสินใจพิจารณาในทุกๆ เรื่องที่เกี่ยวกับการปกครองจะต้องคำนึงถึงความถูกต้อง ความดีงาม ความยุติธรรม เป็นต้น^๕

พระมหาอภิวิชญ์ ธีรบุญโณ ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาการเมืองของขงจื๊อกับพุทธปรัชญาเถรวาท”, สรุปความได้ว่า ในการปกครอง ผู้นำย่อมมีความสำคัญ ซึ่งขงจื๊อ และพระพุทธเจ้า ตรัสไว้ในลักษณะใกล้เคียงกันขงจื๊อกล่าวไว้ว่า ผู้นำที่เป็นนักปกครองเปรียบเหมือนลม เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า เมื่อฝูงโคข้ามแม่น้ำไป ถ้าโคจ่าฝูงไปตรง โคทั้งฝูงก็จะไปตรงด้วย ในหมู่มนุษย์ก็เช่นกัน ผู้นำถ้าประพฤติชอบธรรม ประชาชนก็จะประพฤติธรรมด้วย^๖

จากการศึกษาบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์แล้วมีความสอดคล้องกัน ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ผู้ปกครองหรือผู้บริหารที่ดีมีประสิทธิภาพในการปกครองนั้นต้องยึดถือธรรมเป็นใหญ่คือการตัดสินใจพิจารณาในทุก ๆ เรื่องที่เกี่ยวกับการปกครองจะต้องคำนึงถึงความถูกต้อง ความดีงาม ความยุติธรรม และผู้ปกครองต้องมีความสามารถในการนำนโยบายและแผนงานมาปฏิบัติให้บรรลุบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่องค์กรโดยเฉพาะการปกครองคณะสงฆ์และกิจการงานพระพุทธศาสนา

(๒) งานวิจัยที่เกี่ยวกับการปกครองโดยการใช้หลักพรหมวิหารธรรม

จากการศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปกครองโดยการใช้หลักพรหมวิหารธรรม ปรากฏว่ามีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้หลายท่าน ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยได้จัดสรรผลงานที่เกี่ยวข้องนำเสนอ ดังนี้

न्हนทวรรณ อิศราณวัฒน์ชัย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม”, จากผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำที่ดีตามหลักพุทธธรรม ผู้นำจะต้องยึดหลัก “ธรรม” เช่น พรหมวิหาร ๔ ธรรมาธิปไตย พละ ๔ และสัปปริสธรรม ๗ เป็นต้น เป็นคุณธรรมสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของตน เพื่อให้สามารถดำเนินกิจการงานทุกอย่างได้บรรลุผลสำเร็จที่วางไว้และนำพาหมู่คณะและสังคมไปสู่ความสงบสุขและมั่นคงตลอดไป รูปแบบ

^๕พระมหาสมเดช ศรีลาจิต, “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดทางการปกครองของพระพุทธศาสนาและของอริสโตเติล”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔), บทคัดย่อ.

^๖พระมหาอภิวิชญ์ ธีรบุญโณ (ศรียะอาจ), “การศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาการเมืองของขงจื๊อกับพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา, (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ.

ผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ที่เกิดจากการประยุกต์ของภาวะผู้นำตามแนวคิดตะวันตกและหลักพุทธธรรมย่อมประกอบด้วยหลักการ ๓ ประการ คือหลักการครองตน ครองคน และครองงาน โดยเน้นให้ผู้นำเกิดการพัฒนาดนพัฒนาคนและพัฒนาระบบงานให้มีคุณภาพและสมบูรณ์แบบ^{๓๗}

พรหม วุฒิวิวัฒน์ชัย ได้วิจัยเรื่อง “หลักพรหมวิหาร ๔ กับหลักการปฏิบัติหน้าที่ตามอุดมคติตำรวจ : ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการตำรวจประจำสถานีตำรวจนครบาลดุสิต”, ผลการวิจัย พบว่า หลักพรหมวิหาร ๔ และหลักอุดมคติตำรวจทั้ง ๔ ประการ มีความสัมพันธ์คล้ายคลึงกันสามารถใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ตำรวจได้ทั้ง ๒ หลักการจากการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ สรุปได้ว่า ข้าราชการตำรวจ ส่วนใหญ่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี แต่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่อง พรหมวิหาร ๔ ปานกลาง การปฏิบัติธรรม ผักผ่อนจิตใจของตนอยู่ในระดับปานกลาง ความรู้ ความเข้าใจในหลักอุดมคติของตำรวจอยู่ในเกณฑ์ดี การนำหลักพรหมวิหาร ๔ ไปประยุกต์ใช้ในการ ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจระดับหนึ่งซึ่งต้องมีการเพิ่มเติมในส่วนต่าง ๆ ต้องมีการอบรม ผักผ่อนจิตใจโดยวิทยากรที่มีความรู้ ความเข้าใจและต้องมีการจัดโครงการ ปฏิบัติธรรมของข้าราชการตำรวจในทุก ๆ ระดับชั้น ต้องเป็นผู้ดำเนินโครงการที่ต่อเนื่อง ตลอดเวลา การคัดเลือกผู้ที่ทำหน้าที่หัวหน้าสถานีตำรวจต้องให้ได้ผู้มีความรู้ความ สามารถและมีคุณธรรมในจิตใจอย่างแท้จริง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานในส่วน ของประชาชนเองนั้นควรมีความเข้าใจ เห็นใจในปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจและที่สำคัญ ข้าราชการตำรวจต้องยึดมั่นคุณธรรมจริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่โดยเคร่งครัด เพื่อให้เกิดความสัมฤทธิ์ผลในการปฏิบัติหน้าที่^{๓๘}

พระมหาสมชาย สิริจนฺโท ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของพระพุทธพจน์ (สมาน สุมโธ)”, พบว่า ความหมายของหลักพรหมวิหาร ๔ ว่าเป็นการเจริญจิตภาวนาโดยธรรม ที่พึงแผ่ออกไปในสรรพสัตว์ทั้งหลายโดยมีสติอย่างสม่ำเสมอ กันไม่ประมาณ ไม่จำกัดขอบเขต โดยมากเรียกว่า พรหมวิหาร ๔ แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ หรือคุณธรรมประจำตัวของท่านผู้มีจิตใจกว้างขวางยิ่งใหญ่แยกออกได้ ๔ ประการ คือ เมตตา คือ ความรัก ปราบณาดี มีไมตรี อยากให้สรรพสัตว์มีสุขถ้วนหน้า กรุณา คือ อยากช่วยเหลือสรรพสัตว์ ให้หลุดพ้นจากภาวะแห่งทุกข์ มุทิตา คือ ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่น ได้ดีมีสติ

^{๓๗} นันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย, “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๙), หน้า ก.

^{๓๘} พรหม วุฒิวิวัฒน์ชัย, “หลักพรหมวิหาร ๔ กับหลักการปฏิบัติหน้าที่ตามอุดมคติตำรวจ : ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการตำรวจประจำสถานีตำรวจนครบาลดุสิต”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕), บทคัดย่อ.

เข้มขึ้นเบิกบาน อุเบกขา คือ มีใจเป็นกลางวางเฉยในอริยธรรม และอริยธรรมแล้วปราศจาก
อคติ คือ มีรักมีเกลียด^{๓๙}

พระมหาสุทธีชัย จิตชโย (ถาวรศีล) ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาเชิง
วิเคราะห์พระพรหมวิหาร ๔ ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา”, โดยเนื้อหาสาระสำคัญสำคัญของ
วิทยานิพนธ์เล่มนี้วิเคราะห์ถึงคำแปล ความหมาย ลักษณะวิธีการเจริญ วิธีการเผยแผ่ โทษที่
เกิดขึ้นจากการขาดเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา รวมถึงผลหรืออานิสงส์ของพระพรหมวิหาร โดย
มุ่งเน้น ศึกษาจากพระไตรปิฎก คัมภีร์ อรรถกถา ฎีกา ในเชิงอรรถของวิทยานิพนธ์และเอกสาร
ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องของพระพรหมวิหารแล้วนำมาวิเคราะห์ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อความสุขต่อ
ตัวเองและส่วนรวม^{๔๐}

วิเชียร ดั่งพื้ม ได้วิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตาม
หลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้นำท้องถิ่น : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลหัวไทร อำเภอหัวไทร จังหวัด
นครศรีธรรมราช”, ผลการวิจัยพบว่า ๑.ผลการวิจัยความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการ
บริหารงานตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้นำท้องถิ่น จำแนกตามเพศ พบว่า ทั้งเพศชายและเพศ
หญิง โดยภาพรวม มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ใน
ระดับปานกลางทุกด้าน ๒.ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักพรหมวิหาร
๔ ของผู้นำท้องถิ่น จำแนกตามอายุ พบว่า อายุตั้งแต่ ๒๐ ปี ถึง ๕๐ ปี และตั้งแต่ ๕๑ ปีขึ้นไป
โดยภาพรวม มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับ
ปานกลางทุกด้าน ๓.ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักพรหมวิหาร ๔
ของผู้นำท้องถิ่น จำแนกตามการศึกษา พบว่า การศึกษาดำรงปริญญาตรี และปริญญาตรีขึ้นไป
โดยภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับ
ปานกลางทุกด้าน ๔.ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักพรหมวิหาร ๔
ของผู้นำท้องถิ่น จำแนกตามอาชีพ พบว่า อาชีพข้าราชการ อาชีพพ่อค้า/นักธุรกิจ และรับจ้าง
ทั่วไป โดยภาพรวม มีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ใน
ระดับปานกลางทุกด้าน^{๔๑}

^{๓๙}พระมหาสมชาย สิริจนฺโท, “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพตามแนวทางของ
พระเทพวรคุณ (สมาน สุมะโร)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๔๑.

^{๔๐}พระมหาสุทธีชัย จิตชโย (ถาวรศีล), “ศึกษาเชิงวิเคราะห์พระพรหมวิหาร ๔ ในคัมภีร์ทาง-
พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช-
วิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๐.

^{๔๑}วิเชียร ดั่งพื้ม, “ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักพรหม-
วิหาร ๔ ของผู้นำท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลหัวไทร อำเภอหัวไทร จังหวัด
นครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏ-
ราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๐), หน้า ๕๐.

สุพล เครือมะโนรมณ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่”, ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของพนักงานครูเทศบาลเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ นั้น ผู้บริหารสถานศึกษาได้นำหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ได้แก่ เมตตา กรุณา และมูทิตา ไปปฏิบัติงานในสถานศึกษาอยู่ในเกณฑ์ที่สูง ขณะที่ อุเบกขานั้น ถูกนำไปปฏิบัติงานในสถานศึกษาเป็นส่วนน้อย^{๕๒}

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักการปกครองด้วยพรหมวิหารธรรมนั้นมีความสอดคล้องกัน ผู้วิจัยสรุปได้ว่า หลักการบริหารหรือปกครองนั้น หลักธรรมสำคัญของ ผู้ปกครองหรือนักบริหารจะต้องมี หลักพรหมวิหารธรรม ๔ ประการ เพราะพรหมวิหารเป็นธรรมสำหรับทุกคนที่จะต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ในฐานะเป็นพรหม คือ เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการที่จะสร้างสรรค์และธำรงรักษาสังคมไว้ โดยเฉพาะสำหรับผู้ปกครองนั้น จะต้องเป็นแบบอย่างที่จะต้องมีความพรหมวิหาร ๔ เพราะพรหมวิหารนั้นเป็นธรรมประจำใจของคนที่มีจิตใจยิ่งใหญ่เป็นผู้ประเสริฐ อันแสดงถึงความเป็นบุคคลที่มีการศึกษา ได้พัฒนาตนแล้ว เป็นคุณธรรมพื้นฐานที่จะต้องให้มืออยู่ประจำในจิตใจ และเป็นท่าทีของจิตใจ ที่จะทำให้แสดงออกหรือปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างถูกต้อง

(๓) เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการปกครอง

จากการศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรมในปกครอง ปรากฏว่ามีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้หลายท่าน ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยได้คัดสรรผลงานที่เกี่ยวข้องนำเสนอ ดังนี้

เนตรชนก โพธารามิก ได้วิจัยเรื่อง “วิธีการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ เพื่อพัฒนาสังคม”, ผลการวิจัยพบว่า พรหมวิหารธรรม คือ ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอัปมัญญา คือธรรมที่แผ่ไปไม่มีประมาณ เป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานในการดำรงชีวิตเป็นคุณธรรมที่เกื้อหนุนกรรมดีทั้งหลายให้สมบูรณ์ และสร้างสันติสุขสู่สังคมทำให้มนุษย์รู้จักการพัฒนาตนเองให้อยู่ในสัมมาทิฐิ^{๕๓}

^{๕๒}สุพล เครือมะโนรมณ์, “การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

^{๕๓}เนตรชนก โพธารามิก, “วิธีการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ เพื่อการพัฒนาสังคม”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

พระณัฐพล จิตธิมโม (ปราบพินาศ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”, ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยตามค่าเฉลี่ย คือ ด้านการศาสนศึกษา ด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการศึกษาสงเคราะห์และด้านการปกครอง ผลการเปรียบเทียบระดับการบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานครจำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคล พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นแตกต่างกันตามพรรษาและวุฒิการศึกษาบาลี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนพระสงฆ์ในวัดเขตธนบุรีที่มีอายุ วุฒิกการศึกษา วุฒิกศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานวัดตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของพระสงฆ์ในวัดเขตธนบุรีไม่แตกต่างกัน^{๔๔}

พระมหาณรงค์ศักดิ์ โสภณสิทธิ (โสภา) ได้ศึกษาวิเคราะห์ “เรื่องศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ศุภสธมโม)”, จากผลการศึกษาวิจัยพบว่า พระธรรมปริยัติเวที ท่านเป็นพระเถระที่รอบรู้ทั้งคันถธุระ วิปัสสนาธุระ มีวิชา ปัญญา ปฏิภาณ ประสพการณ์ ปณิธาน ได้ทำบทบาทหน้าที่ของความเป็นพุทธสาวกที่ดี ทำบทบาทหน้าที่สนองงานคณะสงฆ์ด้วยความเรียบร้อย มีความกตัญญูทวนเวียนต่อมารดาเป็นยอด มีความรักเชิดชูสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ด้วยความเป็นเยี่ยม เปี่ยมด้วยคุณธรรม ท่านมีบุคลิกภาพที่น่าเลื่อมใส เสียงดังกังวาน ปฏิภาณว่องไว ธรรมะที่น่าเสนอง่าย ๆ ไกลตัว ตรงประเด็น เนื้อหาสาระธรรมได้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาบุคคล ครอบครัว สังคมให้เกิดสันติสุข และยังได้เป็นแนวทางให้แก่ผู้ที่ปฏิบัติงานการเผยแผ่ ในการใช้วิธีการและเทคนิคต่างๆ ในการเผยแผ่พุทธธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๔๕}

วิเชียร บุญกล้า ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาการใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสถานศึกษาขึ้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต ๓”, ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมมีการใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้านเรียงลำดับจากสูงสุดไปหาต่ำสุด ดังนี้ ด้านมุทิตา ด้านเมตตา ด้านอุเบกขา และด้านกรุณา ผลการเปรียบเทียบของการ

^{๔๔}พระณัฐพล จิตธิมโม (ปราบพินาศ), “การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

^{๔๕}พระมหาณรงค์ศักดิ์ โสภณสิทธิ (โสภา), “เรื่องศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ศุภสธมโม)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้บริหาร สถานศึกษาชั้นพื้นฐานพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีการรับรู้ต่อการใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมแตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีการใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ทุกด้านแตกต่างกัน^{๖๖}

สุรพงษ์ เฟื่องขุนทด ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมของข้าราชการทหาร สังกัดกองบัญชาการกองทัพไทยเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ”, ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการที่จบปริญญาตรีขึ้นไปเป็นคนที่มีความรู้สูงอาจจะไม่มีความเชื่อเรื่องทางศาสนามากนัก ในขณะที่เดียวกับผู้จบต่ำกว่าปริญญาตรีอาจจะมีมีความเชื่อเรื่องศาสนาสูงกว่าดังนั้นผลการวิจัยจึงออกมาเช่นนี้ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง^{๖๗}

จากศึกษาทบทวนเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับงานวิจัยที่การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการปกครองนั้นมีความสอดคล้องกัน ซึ่งผู้วิจัยสรุปได้ว่า การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการปกครองสามารถสร้างความรักความสามัคคี โดยเฉพาะผู้ปกครองหรือผู้นำนั้นจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดี เพราะพรหมวิหารธรรมนั้นเป็นธรรมประจำใจของคนที่มีจิตใจยิ่งใหญ่เป็นผู้ประเสริฐ เป็นของปกครองผู้นำองค์กร อันแสดงถึงความเป็นบุคคลผู้มีการศึกษา ได้พัฒนาตนแล้ว ดังนั้นพรหมวิหารธรรมจึงเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่จะต้องให้มียุ่ประจำอยู่ในจิตใจ และเป็นท่าทีของจิตใจที่จะทำให้แสดงออกหรือปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างถูกต้อง โดยสอดคล้องกับสถานการณ์ทั้ง ๔ ที่ประสบคือ มีความเมตตา มีน้ำใจปรารถนาดีต่อคนในองค์กร มีความกรุณาช่วยเหลือแก้ไขปัญหาทุกข์ร้อนให้แก่คนในองค์กร มีความมุกตา พลอยยินดีและช่วยสนับสนุนต่อคนในองค์กร และมีอุเบกขา ความยุติธรรม รักษาความเป็นกลาง รักษาและยึดถือธรรมเป็นใหญ่

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

๑.๗.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่องการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม เพื่อให้ได้มุมมองและแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เจ้าคณะภาค ๑๕

^{๖๖}วิเชียร บุญกล้า, “การศึกษาการใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต ๓”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

^{๖๗}สุรพงษ์ เฟื่องขุนทด, “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมของข้าราชการทหารสังกัดกองบัญชาการกองทัพไทยเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๘.

๑.๗.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

๑. ประชากร ในการวิจัยครั้งนี้ใช้การสัมภาษณ์แบบลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๓ กลุ่ม ได้แก่ (๑) พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เจ้าคณะภาค ๑๕ (๒) เจ้าคณะผู้ปกครอง เจ้าคณะพระสังฆาธิการผู้สนองงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕ และ (๓) รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด

๒. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาได้เลือกกลุ่มตัวอย่างจากตัวแทนประชากรทั้ง ๓ กลุ่ม จำนวน จำนวน ๑๖ รูป/คน ได้แก่

- ๑) พระธรรมปริยัติเวที เจ้าคณะภาค ๑๕
- ๒) พระราชวชิราภรณ์ รองเจ้าคณะภาค ๑๕
- ๓) พระเทพสิทธิวิมล เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- ๔) พระราชสุวรรณมุนี เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี
- ๕) พระครูสมุทรภักดิ์ เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม
- ๖) พระครูสิริคณาภรณ์ รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี
- ๗) พระราชญาณวิสิฐ เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม
- ๘) พระมงคลวรญาณ ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี
- ๙) พระรัตนเวที รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- ๑๐) พระรัตนสุธี ผู้ประสานงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕
- ๑๑) พระครูวัชรสุวรรณาทร รองเจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรี
- ๑๒) พระมหาสุวิทย์ ปวิชฌัญญู เลขานุการเจ้าคณะภาค ๑๕
- ๑๓) ดร.อำนาจ บัวศิริ รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
- ๑๔) นายสุทธิรักษ์ หนูฉิ่ง ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี
- ๑๕) ดร.สมศรี จินะวงษ์ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม
- ๑๖) นายสนธยา เสนเอี่ยม ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๑.๗.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นลักษณะการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผู้ศึกษาวิจัยจะใช้กับกลุ่มตัวอย่างทั้ง ๓ กลุ่มดังกล่าวข้างต้น เพื่อรวบรวมความคิดเห็นและเก็บข้อมูลทำการสรุปผลการวิจัยต่อไป

๑.๗.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการ ดังนี้

๑. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง บันทึกรายงานประชุมคณะสงฆ์ภาค ๑๕ และสัมภาษณ์เจ้าคณะภาค ๑๕ เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในภาค ๑๕ ตลอดจนสัมภาษณ์ผู้สื่องานคณะสงฆ์ในภาค ๑๕

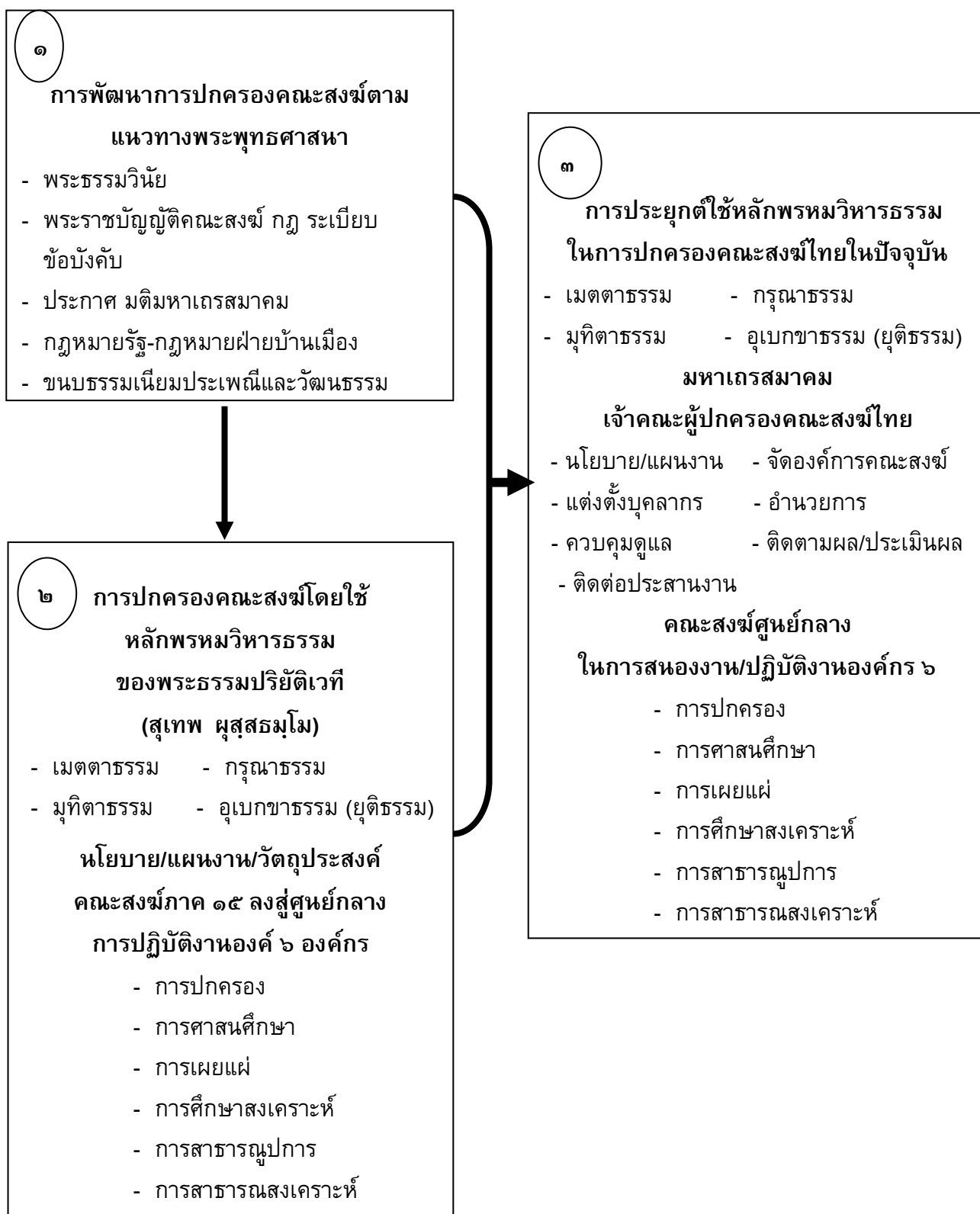
๒. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาจากเอกสาร คัมภีร์ หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ งานวิจัย บทความ เอกสารทางวิชาการ และบริการค้นหาข้อมูลภายใต้เครือข่ายอินเทอร์เน็ต เพื่อนำมาประกอบในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการปกครองตามหลักพรหมวิหารธรรมให้มีความสมบูรณ์ชัดเจนยิ่งขึ้น

๑.๗.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เมื่อผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลและดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก สรุปและนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยการจำแนกเนื้อหาตามโครงสร้างแบบสัมภาษณ์ และนำเสนองานวิจัยต่อไป

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยต่าง ๆ และการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ตลอดจนการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันนี้ มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกัน ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปเป็นกรอบแนวคิด ได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากกรอบแนวคิดในการวิจัยสามารถสรุป ได้ดังนี้คือ

กรอบที่ ๑ แสดงการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา โดยมีหลักพระธรรมนัยเป็นธรรมเนียมการปกครองการปกครองคณะสงฆ์ และถือได้ว่าเป็นหัวใจหลัก เป็นแกนหลักในการปกครองสงฆ์ตั้งแต่สมัยพุทธกาลสืบต่อมากระทั่งถึงปัจจุบัน และมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ มติมหาเถรสมาคม กฎหมายรัฐ-กฎหมายฝ่ายบ้านเมืองขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม มาเสริมเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงามแก่คณะสงฆ์

กรอบที่ ๒ แสดงการปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ศุภสุนทรโม) ในการปกครองคณะสงฆ์ในภาค ๑๕ โดยการประยุกต์หลักเมตตาธรรม หลักกรุณาธรรม หลักมกุฏีตาธรรม หลักอุเบกขาธรรม (ยุดิธรรม) โดยการรับสนองนโยบายมหาเถรสมาคมและเจ้าคณะใหญ่หนกลาง และนำไปสู่เจ้าคณะพระสงฆาธิการใต้การปกครองในทุกกระดับให้ถือเป็นนโยบาย/แผนงานอันแน่วแน่ปฏิบัติในการสนองงานองค์กร ๖ ของคณะสงฆ์ภาค ๑๕

กรอบที่ ๓ แสดงการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ไทยยุคปัจจุบัน โดยมีมหาเถรสมาคมและเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ทุกระดับเป็นผู้ขับเคลื่อนกิจการงานคณะสงฆ์ โดยใช้วิธีการปกครองและบริหาร คือ - วางนโยบาย/แผนงาน - จัดองค์การคณะสงฆ์ - แต่งตั้งบุคลากร - อำนวยการ - ควบคุมดูแล - ติดตามผล/ประเมินผล - ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ นำลงสู่ภาคปฏิบัติในงานทั้ง ๖ องค์กรแก่คณะสงฆ์ไทยทั้งประเทศ ภายใต้การประยุกต์พรหมวิหารธรรมมาใช้ในการปฏิบัติงาน เพื่อสถาบันชาติ สถาบันพระพุทธศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ของไทย

๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย

๑.๙.๑ ได้ทราบการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ในยุคสมัยต่าง ๆ

๑.๙.๒ ได้ทราบการนำหลักพรหมวิหารธรรม มาใช้เป็นหลักในการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ศุภสุนทรโม)

๑.๙.๓ ได้ทราบการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน

บทที่ ๒

การพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ในยุคสมัยต่าง ๆ

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์และการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงการปกครองคณะสงฆ์ในยุคสมัยปัจจุบัน โดยจัดเรียงลำดับการนำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์

๒.๑.๑ ความหมายของการปกครอง

๒.๒ การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล

๒.๓ การปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทย

๒.๓.๑ การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยสุโขทัย

๒.๓.๒ การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา

๒.๓.๓ การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงธนบุรี

๒.๓.๔ การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยรัตนโกสินทร์

๒.๓.๕ การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทย

๒.๔ สรุปวิเคราะห์

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์

การปกครองเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารกิจการพระสงฆ์และพระศาสนา ให้มีความเจริญก้าวหน้า เพื่อความตั้งมั่นของพระศาสนาให้เกิดประโยชน์แก่คณะสงฆ์ และมหาชนผู้มีส่วนทำให้เกิดผลกระทบเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อม การศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ในแง่วิชาการเกี่ยวกับความหมายของการปกครอง ประเภทการปกครอง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ รวมถึง การใช้อำนาจในรูปแบบตามพระวินัยบัญญัติกับรูปแบบตามอำนาจของรัฐ ซึ่งตราผ่านพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับต่าง ๆ และวิวัฒนาการการปกครองในแต่ละยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงตามลำดับ นำมาซึ่งความเข้าใจอันดีงามและมีประโยชน์โดยตรงต่อการปกครองคณะสงฆ์ให้มีความสงบเรียบร้อย เป็นแบบอย่างการปกครองของสังคมโดยทั่วไป ซึ่งในสังคมสงฆ์ได้รับการยกย่องเชิดชูให้มีสถานภาพสูงกว่าบุคคลธรรมดาทั่วไป^๑

^๑คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒.

ปัจจุบันการปกครองคณะสงฆ์ จึงถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญเพราะถ้ามีระบบปกครองดี ศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง การปกครองหรือการบริหารที่ดีนั้น จะต้องมีความรู้แบบและวิธีการจัดการ หรือมีแนวคิดซึ่งขึ้นอยู่กับการแบ่งงานมอบอำนาจ กระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับต่าง ๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตน และพัฒนาการในด้านต่าง ๆ เพราะการปกครองคณะสงฆ์ปัจจุบันนี้ มีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง เมื่อมีอิทธิพลเกิดขึ้นต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์^๒ การปกครองคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์ คือด้านการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบ มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ มติ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชหรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน การระงับอิทธิพล การวินิจฉัย การลงนิคหกรรม การวินิจฉัยข้ออุทธรณ์ต่าง ๆ ตลอดถึงการแต่งตั้งถอดถอนเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ควบคุมดูแลให้ไปตามข้อวัตรปฏิบัติของจริยาพระสังฆาธิการ และสถาบันคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้ตระหนักถึงความสำคัญในระบบการปกครองคณะสงฆ์ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะปัจจุบันนี้ วิทยาการด้านการบริหารและการจัดการก้าวหน้าไปมากคณะสงฆ์ควรจะได้ใช้วิทยาการเหล่านั้นมาช่วยเสริมการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ กิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารแบบราชการของฝ่ายบ้านเมือง กิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารที่คล่องตัวแบบภาคเอกชนและกิจการบางอย่างต้องบริหารตามหลักพระธรรมวินัย^๓

๒.๑.๑ ความหมายของการปกครอง

ในเรื่องการปกครองนี้มีพระมหาเถระ นักปราชญ์ นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาได้ให้ความหมายของการปกครองไว้หลายท่าน ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึง การปกครองที่ดี โดยเฉพาะคนในสังคมประชาธิปไตย ฟังรู้หลักและปฏิบัติ ในหลักอภิปไตย คือ รู้หลักความเป็นใหญ่ที่เรียกว่า อภิปไตย ๓ ประการ^๔ คือ

๑) **อัตตาทิปไตย** ถือตนเป็นใหญ่ คือ ถือเอาตนเอง ฐานะศักดิ์ศรี เกียรติภูมิของตนเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนาและสิ่งที่เนื่องด้วยตนเป็นประมาณ ในฝ่ายกุศล ได้แก่เว้นชั่วทำดีด้วยเคารพตน

^๒กรมการศาสนา, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๐), หน้า ๑.

^๓พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**, หน้า ๗๘.

^๔พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **ธรรมญฺยชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๑๙ - ๒๐.

๒) **โลกาธิปไตย** ถือโลกเป็นใหญ่ คือ ถือความนิยมของชาวโลกเป็นใหญ่หวั่นไหวไปตามเสียงนินทาและสรรเสริญ กระทำการด้วยปรารถนาจะเอาใจหมู่มชน หากความนิยมหรือหวั่นกลัวเสียงกล่าวว่าเป็นประมาณ ในฝ่ายกุศล ได้แก่ เว้นชั่วทำดี ด้วยเคารพเสียงหมู่มชน

๓) **ธรรมาธิปไตย** ถือธรรมเป็นใหญ่ คือ ถือหลักการความจริง ความถูกต้องความดีงาม เหตุผลเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนาสิ่งที่ได้ศึกษา ตรวจสอบตามข้อเท็จจริงและความคิดเห็น ที่รับฟังอย่างกว้างขวางแจ้งชัด และพิจารณาอย่างดีที่สุด เต็มขีดแห่งสติปัญญาจะมองเห็นได้ด้วยความรู้ที่บริสุทธิ์ใจว่า เป็นไปโดยชอบธรรม และเพื่อความดีงามเป็นประมาณอย่างสามัญ ได้แก่ ทำการด้วยความเคารพหลักการ กฎ ระเบียบ กติกา ถ้าต้องการรับผิดชอบต่อรัฐประชาชาติไทย พึงถือหลักข้อ ๓ คือธรรมาธิปไตย เพราะพระพุทธเจ้าทรงยกย่องธรรมาธิปไตยว่า ประเสริฐที่สุด โลกาธิปไตยก็ยิ่งดีกว่าอัตตาธิปไตย จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้ตำหนิระบบเผด็จการที่ใช้อัตตาธิปไตยถ้า ระบบเผด็จการนั้นยึดมั่นในธรรม ในความถูกต้องมีความรักความเมตตาต่อประชาชนเหมือนพ่อปกครองลูก และมีได้ยกย่องว่าระบอบประชาธิปไตยหรือโลกาธิปไตยนั้น ประเสริฐที่สุด แม้นักปราชญ์เมธีทางการเมืองการปกครองยุคปัจจุบัน ก็เห็นด้วยกับพระพุทธเจ้าโดยกล่าวว่า “ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่เลวน้อยที่สุด

พระราชญาณวิสสุ (เสริมชัย ชยมงคลโล) ได้ให้ความหมายการปกครองว่า พระภิกษุสงฆ์ มีฐานะพิเศษจากคฤหัสถ์ คือ มีพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญการปกครอง การบริหาร โดยเฉพาะอีกต่างหากจากตัวบทกฎหมายของบ้านเมือง กล่าวคือ พระภิกษุรวมทั้งสามเณรทุกรูป ต้องอยู่ภายใต้พระธรรมวินัยพุทธบัญญัติ ต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัย โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อสลัดตนออกจากทุกข์ทั้งปวง และเพื่อทำนิพพานให้แจ้ง ตามที่ได้เปล่งวาจาขอบรรพชาอุปสมบทต่อพระอุปัชฌาย์ อาจารย์(พระกรรมวาจาจารย์ และพระอนุสาวนาจารย์) และหมู่พระภิกษุคือสงฆ์ในปริมนทลพิธีว่า “สพฺพทุกฺขนิสฺสรณนิพฺพานสจฺจิณฺณตฺถาย เพื่อสลัดตนออกจากทุกข์ทั้งปวง และเพื่อทำนิพพานให้แจ้ง”^๔

พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตตยาโณ) ได้กล่าวถึงว่า การปกครองคณะสงฆ์เป็นรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นองค์กรหนึ่งที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ โดยเฉพาะเกิดขึ้นในสังคมชาวพุทธที่มีรูปแบบและประวัติอย่างยาวนาน ความหมายคณะสงฆ์คำว่าสงฆ์ตามความเข้าใจทั่วไปคือ พระภิกษุในพระพุทธศาสนา พระสงฆ์คือหมู่มชนที่ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และสอนบุคคลอื่นให้ปฏิบัติตามด้วย พระสงฆ์ในความหมายของพระสูตร หมายถึง ท่านผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวแม้เพียงรูปเดียวก็ได้ชื่อว่าเป็นพระสงฆ์ แต่ในความหมายทางพระวินัยนั้นท่านหมายเอาภิกษุตั้งแต่ ๔ รูป ขึ้นไป จึงได้ชื่อว่าพระสงฆ์ พระสงฆ์เป็นสถาบันบุคคลที่เกิดขึ้นตามการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าผ่านวิธีการอุปสมบท

^๔พระราชญาณวิสสุ (เสริมชัย ชยมงคลโล), การบริหารวัด, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๓.

ตามที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตทำหน้าที่ในการรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนาจากรุ่นสู่รุ่นสืบมาจนถึงปัจจุบัน ลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ตามแบบพระธรรมวินัยการปกครองคณะสงฆ์ได้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล หลักที่ใช้ในการปกครองในครั้งนั้นคือ พระธรรมวินัย พระพุทธเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์โดยธรรมาธิปไตย กล่าวคือ ทรงแสดงธรรมบัญญัติพระวินัย การบริหารกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา และทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ของพระสงฆ์โดยที่พระองค์ทรงเป็นพระธรรมราชา มีพระสาวกเป็นพระธรรมเสนาบดีเป็นผู้ช่วยตามที่ทรงโปรดให้ช่วย พร้อมพระโมคคัลลานะและพระกระตัญญุตา ผู้เป็นสังฆมนตรีและสังฆปริณายกเป็นหมู่ ๆ ทรงมอบให้สงฆ์เพื่อเป็นสมานสังวาสกัน เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัยและต้องมีมติเป็นเอกฉันท์เป็นสำคัญทัศนะนักปราชญ์เกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การปกครองหมายถึง การกิจที่วัดโดยภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาสหรือคณะเจ้าปกครองดำเนินการสอดส่องดูแลรักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ ที่อยู่ในวัดหรือในการปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งประกาศของมหาเถรสมาคมหรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช การกิจด้านนี้ครอบคลุมไปถึงการที่พระภิกษุได้ทำหน้าที่ปกครองทุกระดับ นับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่ (หน) นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่ภิกษุทำหน้าที่พระกรรมวาจาจารย์เป็นพระอุปัชฌาย์ในการอุปสมบทกุลบุตร หรือการจัดระบบการเป็นอยู่ในสังฆมณฑลเน้นการบำบัดทุกข์บำรุงสุขเป็นหลักภายใต้วิธีการ ๓ วิธี^๗ คือ

๑. นิคคหิวิธี คือ การชมคนที่ควรชมหรือตำหนิคนที่ควรตำหนิ
๒. ปัคคหิวิธี คือ การยกย่องคนที่ควรยกย่อง
๓. ปวารณาวิธี คือ เปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอนตนได้คือให้ตักเตือนซึ่งกันและกัน ทั้งนี้โดยอาศัยเครื่องมือ ๓ ประการ

๓.๑ พระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้และบัญญัติไว้แล้ว

๓.๒ กฎหมายบ้านเมือง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดให้ใช้อำนาจทางรัฐสภาให้ตราขึ้นไว้ตามกระบวนการนิติบัญญัติเพื่อจัดระเบียบและบังคับการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย

๓.๓ ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีอันดีงามที่บรรพบุรุษบูรพาจารย์ยอมรับและนำไปปฏิบัติสืบ ๆ กันมา

^๖พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตฺตาโณ), ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : หจก.ศิวพร จำกัด, ๒๕๒๘), หน้า ๖๓.

^๗พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๗๖.

ในสมัยพุทธกาล การปกครองสงฆ์ไม่ได้มีระเบียบแบบแผนอะไรมากนักและคณะสงฆ์ยังไม่ได้ดำรงสถานะการเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของประชาชนเช่นปัจจุบัน เพราะพุทธศาสนาเพิ่งเริ่มตั้งและท้าทายต่อความเชื่อในจารีตเดิมของศาสนาพราหมณ์ เจตจำนงในการออกบวชเกิดจากความเบื่อหน่ายและมุ่งหาจุดหลุดพ้นทางโลก แต่โดยเนื้อแท้การปกครองสงฆ์ในสมัยพุทธกาลมีลักษณะความเป็นประชาธิปไตยและเป็นสังคมที่เสมอภาค พระสงฆ์ทุกรูปมีหน้าที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย พระเถระผู้เป็นอุปัชฌาย์อาจารย์มีหน้าที่ปกครองสาธุศิษย์ของตน แต่ในสังฆกรรมทั้งปวง สงฆ์ย่อมเป็นใหญ่ไม่เลือกที่จะเป็นอาจารย์หรือสาธุศิษย์ เมื่อมีกิจสงฆ์เกิดขึ้นจะต้องมีการประชุมสงฆ์และถือมติเอกฉันท์เป็นหลัก เนื่องจากพระสงฆ์สาวกยังไม่มากนักความเสื่อมอันเกิดจากข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์จึงมีน้อย ดังปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎกพระสงฆ์ที่ล่วงละเมิดสิกขาบทอยู่เนื่อง ๆ มีเพียงกลุ่มพระสงฆ์ฉัพพัคคีย์ หลักที่ใช้ในการปกครองมีเพียงพระธรรมวินัย ไม่จำเป็นต้องอาศัยพระราชอำนาจจากพระเจ้าแผ่นดิน หรือผู้ปกครองรัฐให้ออกกฎหมายบังคับสังฆมณฑล ฝ่ายอาณาจักรมีหน้าที่ถวายศาสนูปถัมภ์แต่ด้านเดียว^๕

สรุปได้ว่า การปกครอง คือ การบริหาร วางระเบียบกฎเกณฑ์ให้สมาชิกของสังคมได้อยู่ร่วมกันทำหน้าที่อย่างปกติสุข ในทางพระพุทธศาสนาการปกครองคณะสงฆ์เป็นรูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นองค์กรหนึ่งที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ โดยเฉพาะเกิดขึ้นในสังคมชาวพุทธที่มีรูปแบบและประวัติอย่างยาวนาน โดยมีการสอดส่องดูแลเพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปตาม พระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคมหรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช โดยพยายามให้เกิดจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันในสังคมโดยไม่มีการใช้อำนาจหรือการลงโทษมาบังคับให้ทำหรือปฏิบัติตาม เพื่อความสงบสุขเป็นระเบียบเรียบร้อยและเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสศรัทธา ตลอดจนเป็นที่ตั้งแห่งความมั่นคงของพระพุทธศาสนาที่สืบทอดกันมาจากอดีตถึงปัจจุบัน

๒.๒ การปกครองสงฆ์ในสมัยพระพุทธกาล

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลนั้นถือว่าเป็นกลไกที่มีความสำคัญมากที่ทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยแก่สมาชิกในสังคม เอกลักษณะเฉพาะของการปกครองคณะสงฆ์ คือการที่พระพุทธเจ้าทรงปรับเปลี่ยนให้เกิดความเหมาะสมกับสมาชิกของพระสาวกที่เลื่อมใสในคำสอนของพระองค์แล้วออกบวช ปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์รูปแบบที่ทรงใช้การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลได้รับการศึกษาจากนักปราชญ์ในสมัยปัจจุบันว่าเป็นรูปแบบที่พระพุทธเจ้าทรงนำมาจากการปกครองของฝ่ายอาณาจักรในสมัยนั้น เพื่อทำให้เกิดรูปแบบใหม่ เป็นการปกครองสังคมสงฆ์ ที่มีทั้งผู้สำเร็จการปฏิบัติเรียกว่า อริยะสงฆ์หรืออเสขะสงฆ์ และทั้งยังอยู่ในระหว่างการ

^๕ คณิศร และสุบรรณ จันทบุตร, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี, (กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗.

ปฏิบัติ เรียกว่าเสขะสงฆ์ ดังนั้นสมัยที่พระพุทธองค์ยังไม่ปรินิพพานนั้นได้ทรงอยู่ในฐานะประมุขของภิกษุทั้งหลายที่เป็นสาวก พระองค์ทรงเป็นศาสดาที่แนะนำสั่งสอน ชี้อุดม ชี้อุฏ และแก้ข้อสงสัยนานัปการให้สาวกทั้งหลาย ดังนั้นจึงเป็นที่วิตกกังวลของเหล่าสาวกว่า เมื่อทรงปรินิพพานไปแล้วจะมีผู้ใดมาทำหน้าที่นี้แทน พระองค์ได้ทรงแสดงคำตอบไว้ใน มหาปรินิพพานสูตรว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย”^๙

พระวินัยหรือสิกขาบทคือธรรมเนียมการปกครองที่พระพุทธเจ้าทรงประชุมสงฆ์พิจารณาร่วมกันบัญญัติขึ้น เพื่อใช้เป็นมาตรการควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาของภิกษุที่ยังเป็นปุถุชนให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ถ้าภิกษุรูปใดประพฤติล่วงละเมิดก็จะได้รับโทษทั้งที่เป็นสถานหนักและเบาลดหลั่นกันตามลักษณะของความผิดที่ได้ทำลงไป กล่าวคือโทษสถานหนักคือ ให้ขาดจากความเป็นภิกษุ ส่วนโทษสถานเบาคือ การยอมรับสารภาพความผิดที่ได้ทำลงไป จากนั้นได้กล่าวคำปฏิญาณยืนยันต่อหน้าภิกษุผู้บริสุทธิ์ว่า จักสำรวมระวัง และไม่ทำ ไม่พูด ไม่คิดล่วงละเมิดอีกต่อไป เทียบได้กับการใช้พระเดชพระคุณในสมัยปัจจุบันนี้คือ ใครทำดีก็ควรได้รับการยกย่องใครทำผิดก็ควรได้รับการลงโทษ ดังพระบาลีที่ว่า “**นิคฺคณฺเห นิคฺคหารหํ ปคฺคณฺเหปคฺคหารหํ ข่มคนที่ควรข่ม ยกย่องคนที่ควรยกย่อง**”^{๑๐}

พระพุทธองค์ได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการปกครองไว้ คำว่า **วัตถุประสงค์** หรือจุดประสงค์จุดมุ่งหมาย แปลมาจากคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่ว่า “Objective” ซึ่งตรงกับศัพท์ในทางพระพุทธศาสนาว่า “อตุถ” ที่แปลว่า ความมุ่งหมาย ความประสงค์ หรือประโยชน์เกื้อกูล^{๑๑} การกำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ นับได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรกที่จะต้องคำนึงถึง เพราะวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย เปรียบเสมือนเข็มทิศหรือแนวทางในการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ ในองค์กรคณะสงฆ์พระภิกษุต้องอยู่ภายใต้พระธรรมวินัย และต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสละตนออกจากทุกข์ทั้งปวงและเพื่อทำนิพพานให้แจ้งซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงจัดตั้งหรือจัดองค์กรคณะสงฆ์สมัยพุทธกาลก็ดีล้วนเป็นการจัดสภาพการณ์ เพื่อให้สมาชิกในองค์กรคณะสงฆ์ได้บรรลุวัตถุประสงค์ในข้อดังกล่าว ด้วยการอาศัยอำนาจประโยชน์เกื้อกูลแก่สมาชิก และองค์กรคณะสงฆ์จะพึงได้รับร่วมกัน ๓ ประการ คือ **๑. ทิฏฐธัมมิกัตถ์ ๒. สัมปรายิกัตถ์ ๓. ปรมัตถ์**^{๑๒}

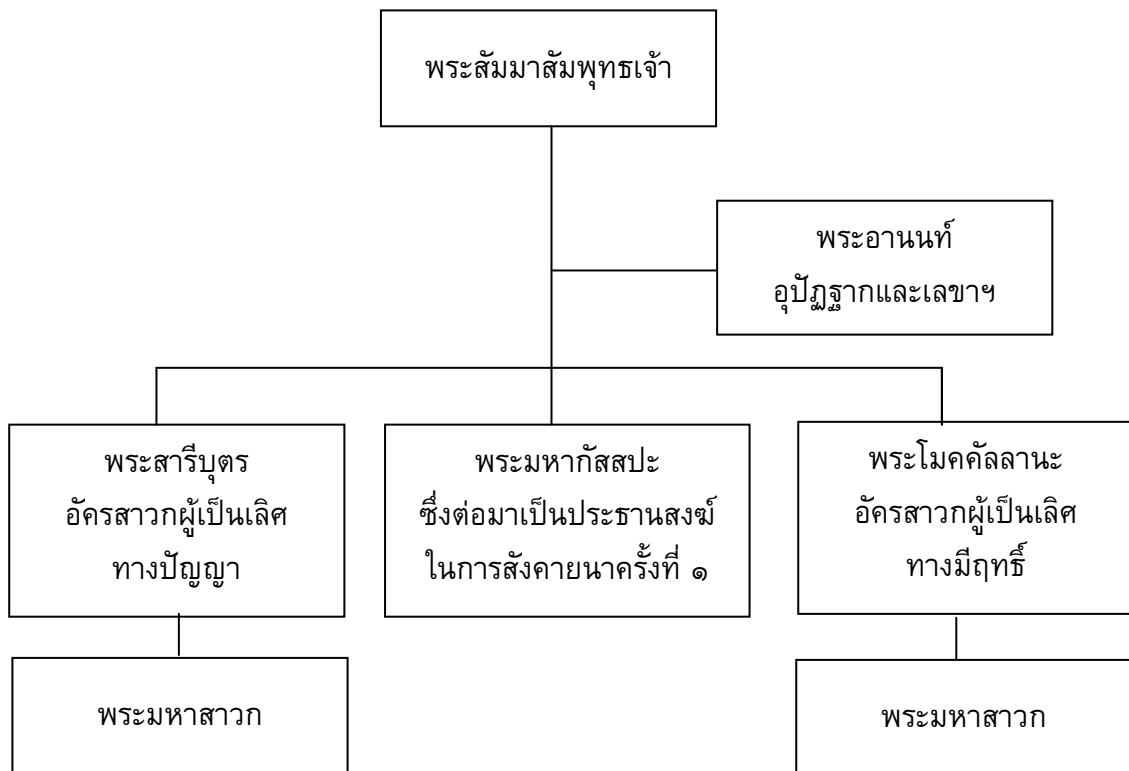
^๙ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

^{๑๐}อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๑๑/๑๖๙.

^{๑๑}พันตรี ป. หลงสมบุญ, รวบรวมเรียบเรียง, **พจนานุกรม มคอ – ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : อาหารการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๒๘.

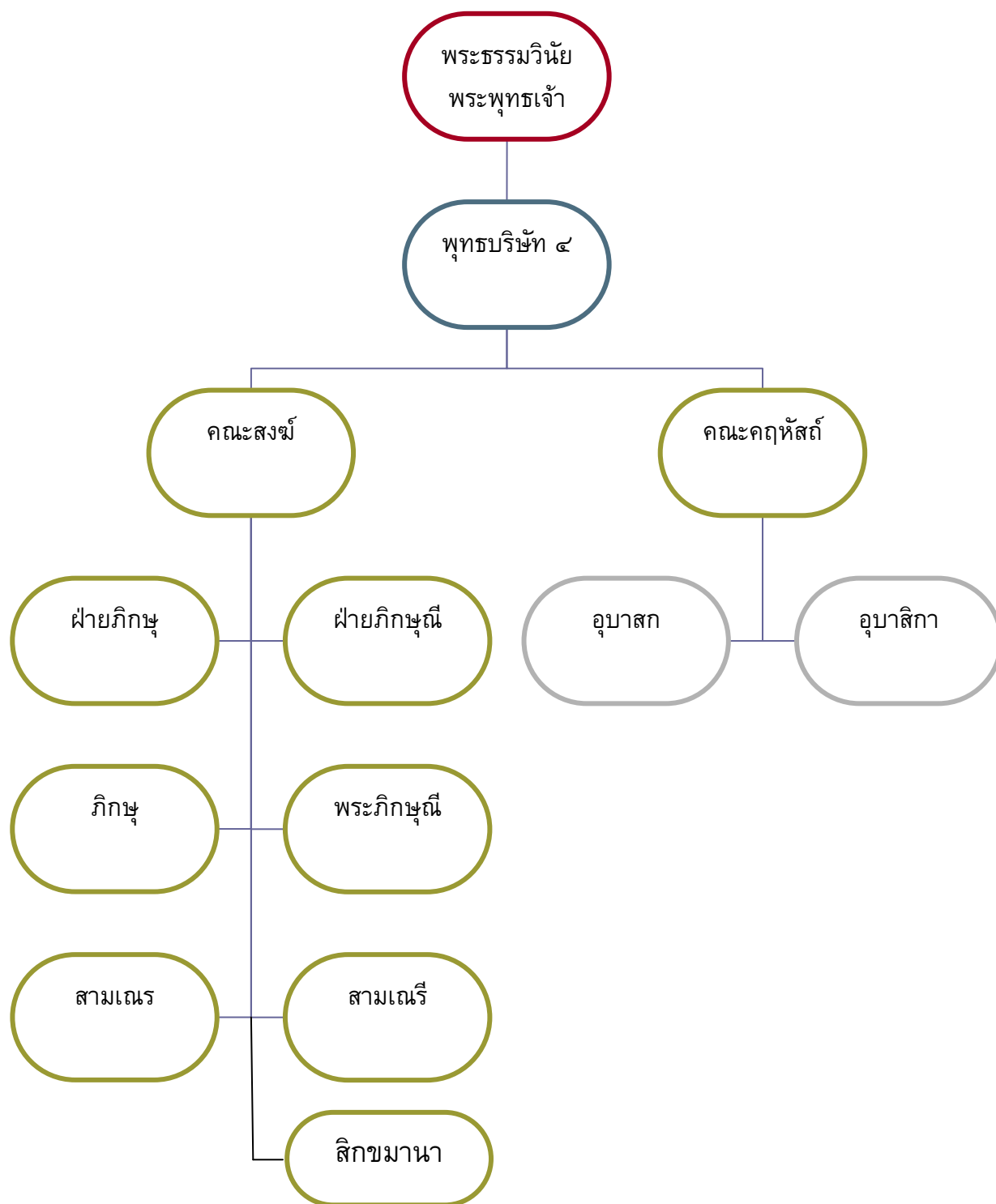
^{๑๒}ข.จ. (ไทย) ๓๐/๗๕๕/๓๘๙.

ไชย ณ พล ได้กล่าวไว้พระผู้มีพระภาค ทรงเป็นพระบรมศาสดาของพระศาสนาแล้ว ทรงแต่งตั้งอัครสาวกและมหาสาวกในฐานะผู้เลิศทางด้านต่าง ๆ เป็นใหญ่เป็นอธิบดีในคุณวิเศษ นั้น ๆ เพื่อเป็นแบบอย่างและเป็นธรรมอาจารย์สั่งสอนกุลบุตรและมหาชน ดังนั้นโครงสร้างองค์กร ส่วนกลางสมัยพุทธกาล ปรากฏดังนี้^{๑๓}

แผนภาพที่ ๒.๑ แผนภาพโครงสร้างการปกครองสมัยพุทธกาล

^{๑๓}ไชย ณ พล, การปกครองของพระพุทธเจ้าระบอบธรรมาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร : เกล็ดไทย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๗๒ – ๑๗๓.

แผนภาพที่ ๒.๒ แผนภาพแสดงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล^{๑๔}

^{๑๔}ไชย ณ พล, การปกครองของพระพุทธเจ้าระบอบธรรมมาธิปไตย, หน้า ๑๗๕.

แผนภาพที่ ๒.๓ แผนภาพแสดงโครงสร้างการสายการบังคับบัญชาคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล^{๔๕}

ส่วนรูปแบบอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธเจ้าทรงจัดตั้งขึ้นเป็นสังคมตัวอย่าง คือสังคมสงฆ์ โดยทรงใช้วิธีการทำให้มีระบบการที่บุคคลหลายสาขาอาชีพต่างเพศ ต่างผิวพรรณ มาอยู่ร่วมกัน เป็นชุมชน และมีระเบียบแบบแผนในการเป็นอยู่ตลอดจนการดำเนินกิจกรรม เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นได้รับประโยชน์จากการสอนของพระองค์อย่างเต็มที่ในระยะแรกที่พระองค์ทรงประกาศหลักคำสอนนั้น มีผู้สนใจเข้ามาศึกษาพระองค์ก็ทรงรับและสั่งสอนเองพร้อมกันนั้นก็จัดส่งไปประกาศพระศาสนายังเมืองน้อยใหญ่อื่นๆ เมื่อกิจการเจริญเติบโตตามลำดับ มีภิกษุจำนวนมากเกินกว่าที่จะทรงดูแลได้ทั่วถึงจึงมอบอำนาจให้พระสงฆ์ดูแลและปกครองกันเอง โดยเคารพนับถือตามลำดับอาวุโส พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งในฐานะธรรมราชาทรงปกครองแบบพ่อปกครองลูกหรืออาจารย์ปกครองศิษย์ ถือความสุจริตใจเป็นพื้นฐาน และทรงมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ใช้ระบอบสามัคคีธรรมซึ่งอาจเรียกว่า “สังฆาธิปไตย”^{๔๖}

^{๔๕} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตมาโน), ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, หน้า ๖๘.

^{๔๖} สุรพล สุยะพรหม ดร., “พระสงฆ์กับการศึกษาการเมืองการปกครอง”, วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑, (มกราคม - มีนาคม ๒๕๔๙), หน้า ๑๒๑.

สรุปได้ว่า การปกครองคณะสงฆ์สมัยพุทธกาลนั้นเป็นไปในรูปแบบของระบอบสามัคคีธรรม ยึดถือพระธรรมวินัยเป็นหลักหรือเป็นแม่บทในการปกครองคณะสงฆ์ทุกประการ ซึ่งรูปแบบของระบอบการปกครองนี้ เป็นหลักของการปกครองในหลักของพุทธปรัชญาที่พระองค์ทรงแสดงและบัญญัติไว้ให้ภิกษุสงฆ์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงใช้หลักพระธรรมวินัยในการปกครองของสงฆ์เป็นหลัก โดยยึดเป็นรูปแบบในการดำเนินงานในทางพระพุทธศาสนาที่ต้องอาศัยภาวะผู้นำเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะไม่มีระบบการใช้กำลังบังคับให้ปฏิบัติตามผู้นำ การที่ผู้ใดปกครองจะทำตามคำสั่งของผู้นำจึงไม่ขึ้นอยู่กับผู้นำเป็นสำคัญโดยเฉพาะพระอุปัชฌาย์และอาจารย์นับเป็นหน่วยปกครองที่ได้ทรงบัญญัติขึ้นเพื่อใช้ในการปกครองสงฆ์ ที่มีลักษณะควบคุมดูแล นอกจากนั้น ก็มีแต่พระธรรมวินัยที่ใช้ควบคุมวัตรปฏิบัติของสงฆ์ ซึ่งผู้ดูแลพระวินัยก็คือสงฆ์ที่อยู่ด้วยกันนั่นเอง ผู้ระงับอาบัติหรือการทำผิดพระวินัยก็เป็นอำนาจของสงฆ์ แม้แต่การระงับอธิกรณ์ก็เป็นอำนาจของสงฆ์เช่นกัน อุปัชฌาย์และอาจารย์นั้นถือว่าเป็นตัวแทนการปกครองที่ยึดถือผู้มีความรู้ อายุพรรษามากเคารพพรรษาที่อ่อนกว่า เท่ากับพี่ปกครองน้องแต่มีธรรมวินัยกำกับอยู่เบื้องหลัง

๒.๓ การปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทย

การปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทยมีการพัฒนาการจากเดิมไปมาก ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยได้ลำดับการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทย ได้ดังนี้

๒.๓.๑ การปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงสุโขทัย

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยสุโขทัยนั้นถือว่าเป็นยุคแรกของการปกครองคณะสงฆ์ไทยอย่างเป็นรูปธรรมพระพุทธศาสนาในสมัยกรุงสุโขทัยนี้มีทั้งลัทธิหรือนิกายเถรวาทและมหายาน ตั้งแต่สมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ต้นราชวงศ์พระร่วงที่ทรงนับถือพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาในสมัยกรุงสุโขทัย ได้รับอิทธิพลจากคณะสงฆ์ลังกาวงศ์ สืบเนื่องจากพระราहुลเถระได้มาประกาศพระพุทธศาสนาที่เมืองนครศรีธรรมราชตอนใต้ของประเทศไทยแรกเริ่มต้นพระพุทธศาสนาที่เมืองนครศรีธรรมราชประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง สร้างศรัทธาความเลื่อมใสให้กับประชาชน จนเป็นที่รู้จักในนามพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ เจริญรุ่งเรืองอย่างมาก^๗

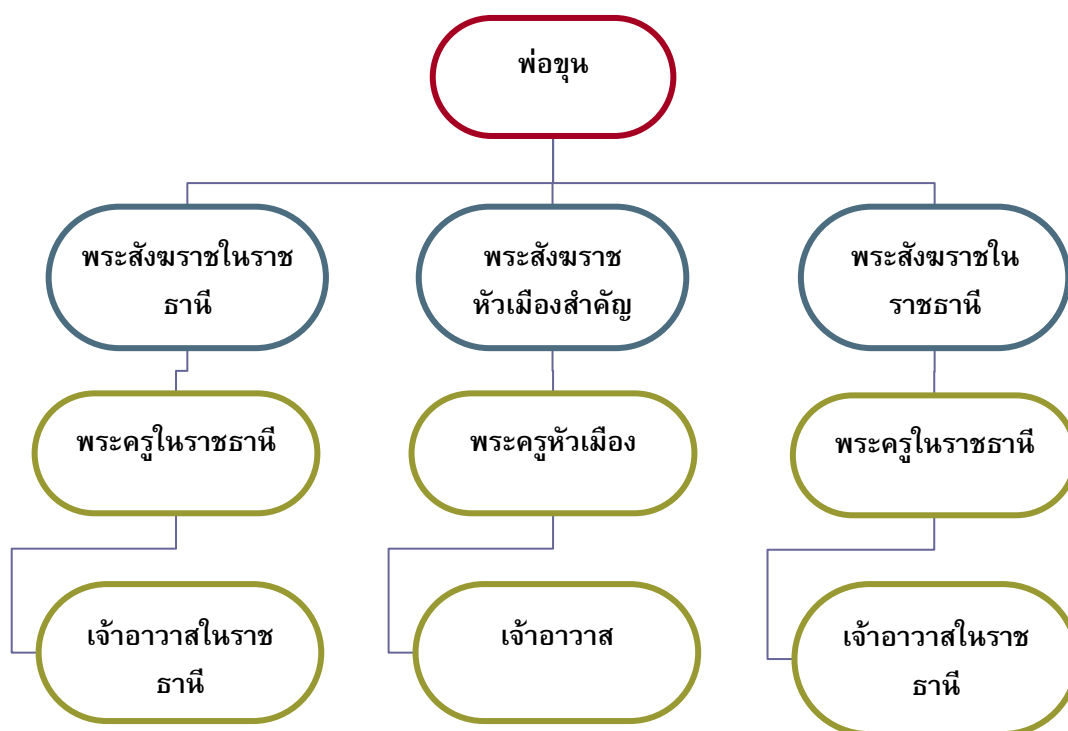
คณะสงฆ์ ในสมัยกรุงสุโขทัยมี ๒ คณะ คือ คณะคามวาสี คือ คณะฝ่ายฆราวาสและคณะอรัญวาสี คือ คณะฝ่ายช้าย ทั้งสองฝ่ายปกครองแยกจากกัน คือ เป็นเหมือนองค์กรที่ปกครองโดยอิสระจากกัน แต่ละคณะมีเจ้าคณะผู้ปกครองบังคับบัญชาสูงสุดเป็นของตนเองที่เรียกว่าพระสังฆราชมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลฝ่ายของตน ดังนั้นกรุงสุโขทัยจึงมีพระสังฆนายกหรือประมุขสงฆ์ ๒ รูป คือ พระสังฆราชคณะคามวาสีและพระสังฆราชคณะอรัญวาสี เช่น ใน พ.ศ. ๑๙๔๙

^๗ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานปกครองคณะสงฆ์, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สามมิตร, ๒๕๑๕), หน้า ๗.

พระครูติลกตริณศีลคัมภรวาสีธรรมกิตติ สังฆราชมหาสามีเจ้า สถิต ณ วัดป่า แต่ทรงเป็นพระสังฆราชคณะอรัญวาสี อีกฝ่ายคือพระสังฆราชญาณรุจิรมหาเถร เป็นพระสังฆราชของคณะคามวาสี^{๑๔} ดังนั้นการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงสุโขทัยจึงสรุปได้ดังตารางที่ ๒.๑ ได้ดังนี้

ตาราง ๒.๑ การจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงสุโขทัย

ฝ่ายขวา		ฝ่ายซ้าย	
พระสังฆราชา	อยู่วัดมหาธาตุ	พระครูธรรมราชา	อยู่วัดไตรภูมิป่าแก้ว
พระครูธรรมไตรโลก	อยู่วัดเขาอินทรแก้ว	พระญาณไตรโลก	อยู่วัดไหนไม่ปรากฏ
พระครูยาโชด	อยู่วัดอุทยานใหญ่	พระครูญาณสิทธิ	อยู่วัดไหนไม่ปรากฏ
พระครูธรรมเสนา	อยู่วัดไหนไม่ปรากฏ		

แผนภาพที่ ๒.๔ โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไทยในสมัยกรุงสุโขทัย^{๑๕}

^{๑๔} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๘.

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

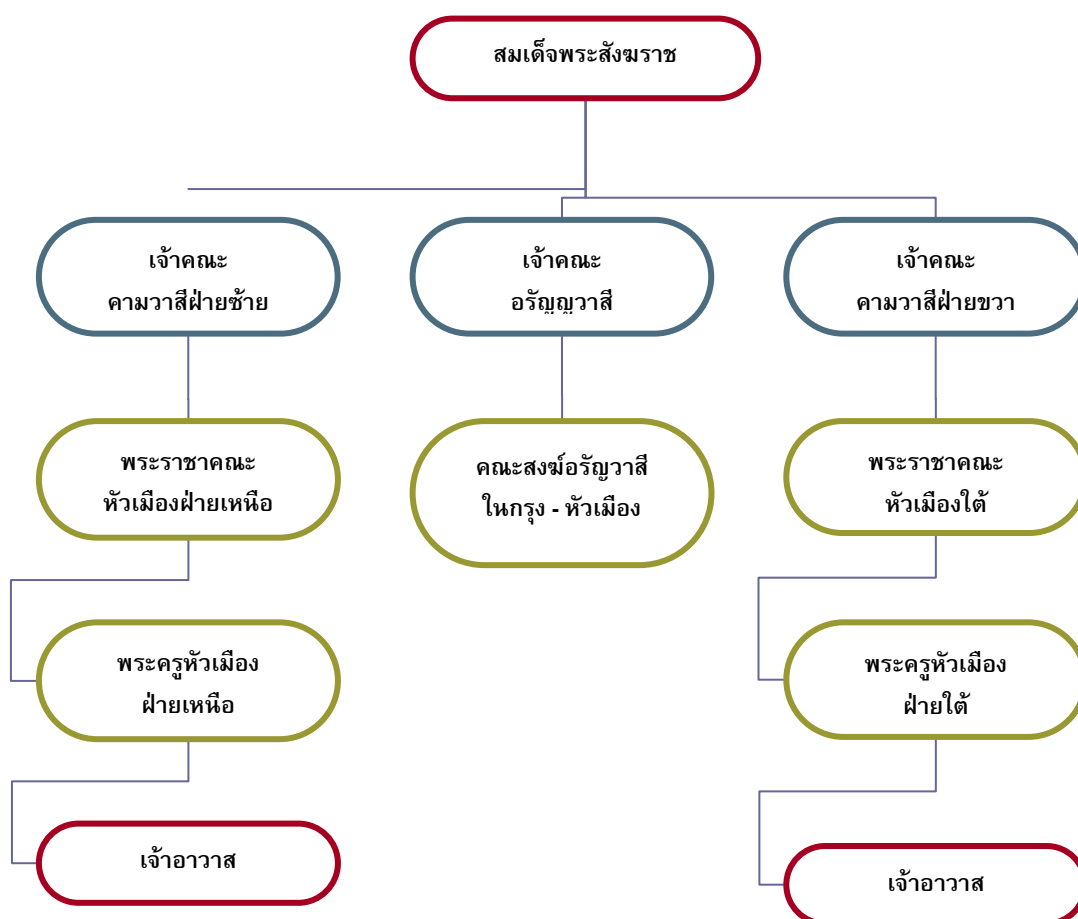
๒.๓.๒ การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้นถือว่าเป็นยุคแห่งความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา ดังนั้นการปกครองคณะสงฆ์ไทยมีการปรับเปลี่ยนบ้าง โดยการปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี คณะสงฆ์แบ่งเป็น ๓ คณะ คือ

๑) คณะคามวาสีฝ่ายซ้าย คือ คณะของพระสงฆ์ในกายเดิมที่มีมาตั้งแต่แรกสถาปนากรุงสุโขทัย มีพระพุทธโฆษาจารย์ เป็นเจ้าคณะฝ่ายคามวาสีฝ่ายซ้าย

๒) คณะอรัญวาสี คือ คณะที่สืบต่อประเพณีพระสงฆ์ลังกาวงศ์ในกรุงสุโขทัยมีพระพุทธาจารย์ เป็นเจ้าคณะ

๓) คณะคามวาสีฝ่ายขวา คือ คณะสงฆ์ในกายเดิมที่ไปศรีลังกาแล้วอุปสมบทใหม่แล้วกลับมาตั้งคณะใหม่ ในนามที่เรารู้จักคือคณะป่าแก้ว^{๒๐} มีพระวันรัตน์เป็นเจ้าคณะคามวาสีฝ่ายขวา

แผนภาพที่ ๒.๕ แสดงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา

^{๒๐} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ฐมมจิตโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๑๒.

ตำแหน่งพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นใหม่ เป็นเจ้าคณะแทนพระวันรัตน์ ประมุขฝ่าย
อริยวาสีเดิม ซึ่งสับเปลี่ยนไปเป็นเจ้าคณะคามวาสีฝ่ายขวา ในรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
เปลี่ยนเป็นพระพุทธรูปคณะคามวาสีฝ่ายซ้าย มีสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณราชาธิปไตยอยู่วัด
มหาธาตุ เป็นเจ้าคณะมีฐานานุกรม ๑๐ รูป พระราชาคณะ ๑๘ รูป มีพระพิมลธรรม เป็นต้น

คณะอริยวาสีมีพระพุทธรูปอยู่วัดโบสถ์ราชเดช เป็นเจ้าคณะบังคับบัญชา
พระสงฆ์ฝ่ายสมถและวิปัสสนาทั้งหมด มีพระราชาคณะ ๗ รูป มีพระญาณไตรโลก เป็นต้น

คณะคามวาสีฝ่ายขวา มีพระวันรัตน์ อยู่วัดป่าแก้ว เป็นเจ้าคณะมีฐานานุกรม ๑๑ รูป
มีพระราชาคณะ ๑๗ รูป มีพระธรรมวโรดม เป็นต้น

คำว่า “สมเด็จพระ” เป็นภาษาเขมร เชื่อว่านำมาใช้นำหน้าพระราชาคณะชั้นนำตั้งแต่
กรุงศรีอยุธยา^{๒๑}

๒.๓.๓ การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงธนบุรี

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงธนบุรีนั้น ถือว่าเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงของ
บ้านเมืองแต่ในส่วนการปกครองคณะสงฆ์ยังคงรูปแบบเดิมเหมือนสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งในสมัย
กรุงธนบุรีนี้ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระองค์ทรงมีความวิริยะอุตสาหะที่จะฟื้นฟูบูรณะ
พระพุทธศาสนาอย่างจริงจังเมื่อคณะสงฆ์รวมพลเป็นกลุ่มแล้วทำให้การปกครองเหมือนยุคกรุงศรี
อยุธยาได้แล้ว ก็ทรงให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรมขึ้น แต่การปกครองคณะสงฆ์ต้องมีการ
เปลี่ยนแปลงทดและเสื่อมอีกครั้งเป็นเพราะพระองค์ทรงวิปัสสนาญาณทรงสั่งปลดสมเด็จพระ
พระสังฆราช (สี) ออกจากตำแหน่งแล้วตั้งพระครูธรรมธีรราชมุนี (ชื่น) ให้เป็นสมเด็จพระ
พระสังฆราชแทน (รูปสุดท้ายในสมัยกรุงธนบุรี)

ส่วนตำแหน่งการปกครองและการแต่งตั้งสมณศักดิ์ สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์
ภาพทรงสันนิษฐานว่า “ในสมัยกรุงธนบุรี ดูเหมือนว่าจะไม่จัดให้มีทำเนียบสมณศักดิ์ขึ้นตามลำดับ
ของพระเจ้าธนบุรี” การปกครองไม่แตกต่างจากกรุงศรีอยุธยา แต่ในยุคกรุงธนบุรีใช้ระยะเวลาแค่
๑๔ - ๑๕ ปี เท่านั้น

๒.๓.๔ การปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นั้น ถือว่าเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง
ของบ้านเมืองแต่ในส่วนการปกครองคณะสงฆ์มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไปจากสมัยกรุงธนบุรีอัน
สืบเนื่องจากกรุงธนบุรีสิ้นสุดลงใน พ.ศ.๒๓๒๕ ซึ่งถูกผนวกเข้าเป็นดินแดนอาณาจักรของกรุง
รัตนโกสินทร์ โดยมีพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงสร้างกรุงเทพมหานคร

^{๒๑} นนท์ ธรรมสถิตย์, พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เอ็ดดิสัน,
๒๕๓๓), หน้า ๗๑.

เป็นราชธานีทรงสร้างและปฏิสังขรณ์วัดหลายแห่งมีวัดพระศรีรัตนศาสดารามในพระบรมมหาราชวัง วัดสุทัศนเทพวราราม วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร และวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร เป็นต้น^{๒๒}

ส่วนโครงสร้างรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ยังเป็นแบบกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงตรากฎหมายคณะสงฆ์เป็นครั้งแรกรวม ๑๐ ฉบับ คือ ฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๓๒๕, ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๓๒๖, ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๓๒๖, ฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๓๒๖, ฉบับที่ ๕ พ.ศ. ๒๓๒๖, ฉบับที่ ๖ พ.ศ. ๒๓๒๖, ฉบับที่ ๗ พ.ศ. ๒๓๒๖, ฉบับที่ ๘ พ.ศ. ๒๓๓๒, ฉบับที่ ๙ พ.ศ. ๒๓๓๗, ฉบับที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๓๔๔^{๒๓}

วัตถุประสงค์ของการออกกฎหมาย เพื่อการควบคุมดูแลหรือลงโทษแก่พระภิกษุที่ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยอยู่เป็นประจำ ถ้าคงอาศัยพระธรรมวินัยหรือที่เรียกว่าศีล ๒๒๗ ข้อก็คงไม่เพียงพอสำหรับพระภิกษุสงฆ์ ในปัจจุบันนี้ และทรงมีประสงค์ให้พระภิกษุสงฆ์ปรับปรุงคณะสงฆ์ให้ดีขึ้นกว่าเดิม

๑) การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๑

ในรัชสมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระองค์ทรงปรารถนาให้กระทำสังคายนาพระธรรมวินัยขึ้น เพราะว่าพระไตรปิฎกที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงรับสั่งให้รวบรวมจากหัวเมืองต่าง ๆ เช่น เมืองนครศรีธรรมราช กัมพูชา เป็นต้น ยังมีความคาดเคลื่อนผิดบ้างบางประการ จึงเห็นสมควรให้ทรงทำการรวบรวมสังคายนาพระไตรปิฎกใหม่ โดยทรงโปรดให้พระมหาเถระ ๒๑๘ รูป และราชบัณฑิต ๓๒ คน ประชุมการกระทำสังคายนาขึ้นเมื่อวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีวอก พ.ศ. ๒๓๓๑ ณ วัดศรีสรรเพชญ์ (วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์)^{๒๔}

๒) การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๒

ในรัชสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย นับเป็นช่วงระยะเวลาสั้นมาก คือ ๑๕ ปีเท่านั้นที่ทรงครองราชย์ แต่ทรงโปรดเกล้าฯ สถาปนาสมเด็จพระสังฆราชขึ้นถึง ๓ พระองค์ คือ สมเด็จพระสังฆราช (ศุก) วัดมหาธาตุ, สมเด็จพระสังฆราช (มี) วัดราชบูรณะ และสมเด็จพระสังฆราช (ต่อน) วัดมหาธาตุ ทั้ง ๓ พระองค์อยู่วัดมหาธาตุฯ จนถึงยุคนั้นกล่าวได้ว่าใครที่เป็นสมเด็จพระสังฆราชต้องอยู่วัดมหาธาตุฯ และในรัชกาลนี้ได้ส่งพระสงฆ์ไทยดูกิจการงานพรศาสนา ณ ประเทศศรีลังกา และในสมัยสมเด็จพระสังฆราช (มี) โปรดให้มีการบำเพ็ญกุศลวันมาฆบูชาเป็นกิจลักษณะ^{๒๕}

^{๒๒} มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๒๖), หน้า ๘.

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘.

^{๒๔} แสวง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๗๒.

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕.

๓) การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๓

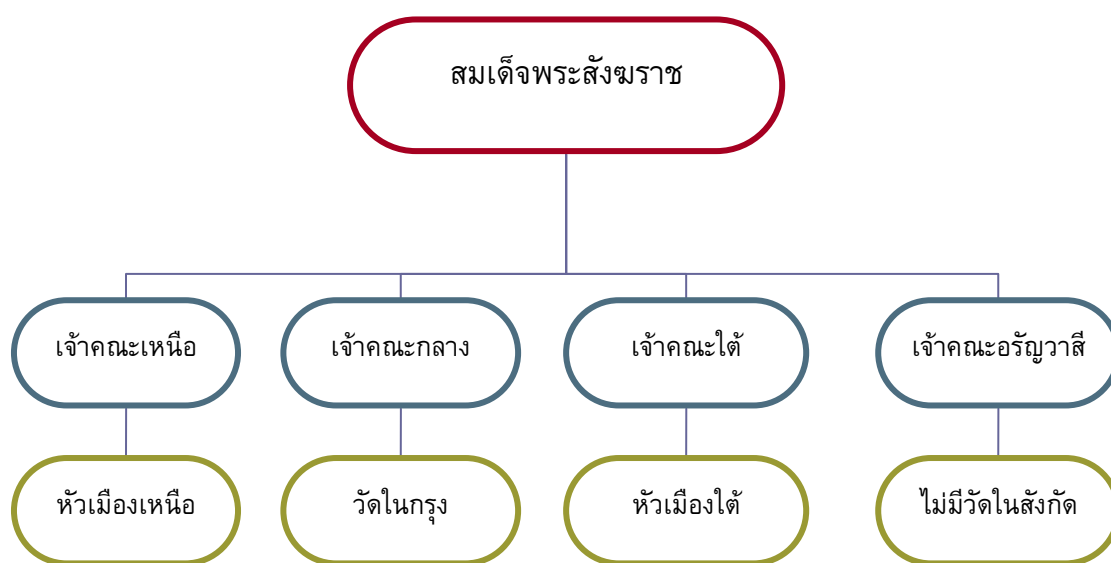
การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชเมื่อ พ.ศ.๒๓๖๗ พระองค์ทรงมีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้าทรงมีความเคารพในองค์พระภิกษุสามเณรอย่างยิ่ง แม้พระภิกษุจะประพฤติชั่วอย่างไรก็ไม่ค่อยสนพระทัยนักจนเป็นที่มาของคำว่า “ชั่วชั่งซี ดีชั่งสงฆ์” ในด้านการปกครองคณะสงฆ์ ทรงโปรดให้ทรงสร้างวัดพระอารามหลวงและวัดราษฎร์ในกรุงเทพมหานครเข้าด้วยกัน โดยจัดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์เพิ่มอีก ๑ คณะ จากรูปแบบเดิม คือ ๑) คณะคามวาสีฝ่ายซ้ายปกครองคณะสงฆ์หัวเมืองภาคเหนือ

๒) คณะอรัญญวาสี ปกครองพระนักปฏิบัติทั่วราชอาณาจักร

๓) พระคามวาสีฝ่ายขวา ปกครองคณะสงฆ์หัวเมืองภาคใต้

๔) คณะกลาง ปกครองพระอารามหลวงกับวัดราษฎร์ในกรุงเทพมหานคร

การปกครอง ๔ คณะอย่างนี้ มีเจ้าคณะใหญ่ที่เป็นผู้บังคับบัญชาดูแลกิจการคณะสงฆ์ ในเขตปกครองของตน แต่ว่าเจ้าคณะใหญ่ทั้ง ๔ ต้องขึ้นอยู่กับสมเด็จพระสังฆราช

แผนภาพที่ ๒.๖ โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น^{๒๖}

๔) การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๔

คณะสงฆ์เริ่มดีขึ้น จำนวนพระสงฆ์เริ่มมากขึ้นตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ ๓ ทั้งยังมีคณะใหม่เพิ่มขึ้นอย่างเป็นทางการคือ คณะธรรมยุติและคณะอรัญวาสีเดิมกลับหายไปไม่ทราบชัดว่าหายไปไหน ตอนเริ่มรัชกาลยังมีอยู่ คือ สมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดสระเกศเป็นเจ้าคณะ แต่ชื่ออรัญวาสี

^{๒๖} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๒๕

ค่อยๆ หายไปในภายหลัง ด้านสมณศักดิ์รัชกาลนี้เพิ่มมากขึ้น และทรงเห็นว่า กรมหมื่นนุชิตชิโนรส ทรงคุณธรรมยิ่งกว่าสังฆนายกอื่นๆ จึงโปรดตั้งพระราชพิธีมหาสมณุตมาภิเษก สถาปนาขึ้นเป็น "กรมสมเด็จพระปรมาณุกุชิตชิโนรส" เป็นประธานสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร และทรงสถาปนาพระพิมลธรรม (อยู่) วัดสุทัศน์ ขึ้นเป็นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณอนุโรมตามพระราชประสงค์ของรัชกาลที่ ๓ ที่จะให้เป็นสังฆราช แต่ตอนนี้ยังไม่ได้เป็นสังฆราช เป็นเพียงเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายเหนือเท่านั้น และทรงยกพระพุทโธมหาราช (นิม) เป็นสมเด็จพระพุทโธมหาราชด้วย ส่วนการปกครองหัวเมืองแต่เดิมตำแหน่งเป็นพระสังฆราชา รัชกาลที่ ๔ โปรดให้เปลี่ยนเป็น สังฆปาโมกข์ มียศเทียบเท่าพระครู แต่บางเมืองก็มียศเท่าพระราชอาคันตุกะ ใช้ราชทินนามเหมือนกรุงเทพมหานคร

๕) การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๕

เป็นระยะที่กิจการทุกส่วนของประเทศได้รับการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่จากระบบเก่าสู่ระบบใหม่ ด้านศาสนาก็เช่นเดียวกัน มีการปฏิรูปขึ้นในทุกๆ ด้านเวลานั้น พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ได้ทรงช่วยในด้านการคณะสงฆ์เป็นอย่างดี

ด้านสมณศักดิ์ มีที่น่าสนใจคือ ในรัชกาลนี้ได้เพิ่มสมณศักดิ์ชั้น "ราช" ขึ้นใหม่ครั้งก่อนพระราชอาคันตุกะมี ๔ ชั้น คือ พระราชาคณะสามัญ ๑ ชั้น เมื่อเพิ่มชั้นราชขึ้น จึงมี ๕ ชั้น ส่วนชั้นสามัญกลายเป็นชั้นที่ ๖ จึงเรียงตามลำดับใหม่คือ ๑.ชั้นสมเด็จพระ ๒.ชั้นรองสมเด็จพระ ๓.ชั้นธรรม ๔.ชั้นเทพ ๕.ชั้นราช ๖.ชั้นเทพ และต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงฐานะของบางตำแหน่ง เช่นเลื่อนพระพรหมมุนีจากชั้น ๓ ขึ้นเป็นชั้น ๒ เลื่อนพระธรรมโกษาจารย์จากชั้นสามัญเป็นชั้นที่ ๓ เป็นต้น เรื่องสำคัญในวงการสงฆ์ คือการมีพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์อย่างจริงจังขึ้น ซึ่งควรจะรู้โดยละเอียดไว้ดังนี้

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑ ก่อนพระราชบัญญัติฉบับนี้ เราทราบมาแล้วว่าคณะสงฆ์จัดเป็น ๓ นิกาย คือ ๑.มหานิกาย ๒.ธรรมยุติกนิกาย ๓.รามัญนิกาย

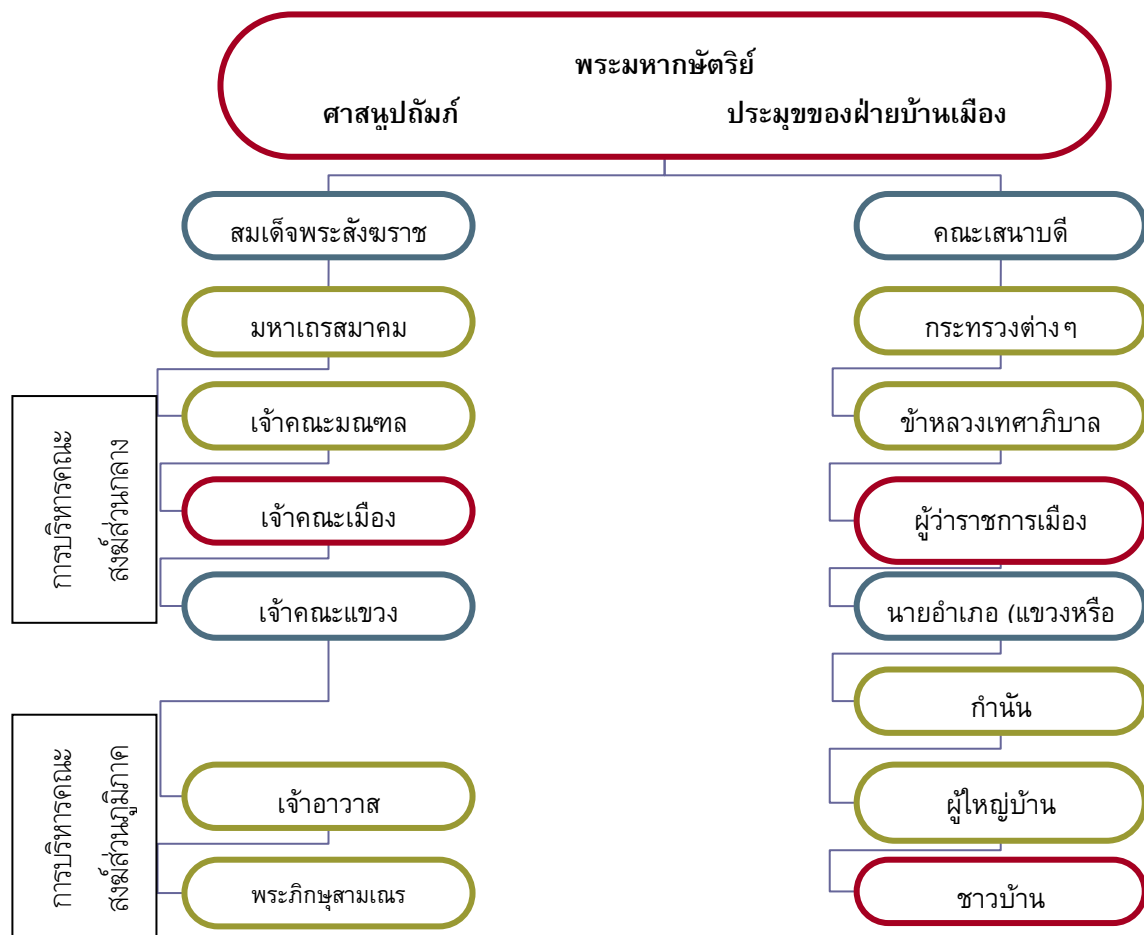
ทั้งหมดนี้สืบมาจากทักษิณนิกายหรือเถรวาท แต่ก็มีอุตรนิกายหรือมหายานอยู่บ้าง คือ พระญาณกับพระจีนฝ่ายหลังนี้มิได้รับการยกย่องเป็นพระภิกษุสงฆ์ คงถือว่าเป็นนักพรตเท่านั้น มาถึงรัชกาลที่ ๕ จึงทรงตั้งหัวหน้าฝ่ายญวนเป็นพระครู และฝ่ายจีนเป็นพระอาจารย์ก่อนพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็ยังคงมี ๔ คณะเหมือนรัชกาลที่ ๓,๔ คือ

๑. คณะเหนือ สมเด็จพระพุทโธมหาราช (แสง) วัดราชบูรณะเป็นเจ้าคณะใหญ่ โดยมากรวมเอาวัดทางเหนือมาขึ้นกับคณะนี้ และคณะนี้ก็ขึ้นตรงต่อมหาดไทย

๒. คณะใต้ สมเด็จพระวันรัตน์ (ทิต) วัดมหาธาตุเป็นเจ้าคณะใหญ่รวมเอาวัดทางใต้มาขึ้นกับคณะนี้ และขึ้นต่อกรมพระกลาโหมและกรมท่า

๓. คณะกลาง สมเด็จพระพุฒาจารย์ (หม่อมเจ้าสังฆทัต) วัดพระเชตุพนเป็นเจ้าคณะใหญ่รวมเอาวัดในส่วนกลางและนครเขื่อนขันธ์ (อ.พระประแดง) มาขึ้นในคณะนี้ แต่ที่ปรากฏจริงวัดในส่วนกลางไปขึ้นต่อคณะเหนือก็มี คณะใต้ก็มีสับน้อย

๔. คณะธรรมยุติ เวลานั้นยังไม่มีสมเด็จพระเจ้าคณะใหญ่ มีพระศาสนโสภณเป็นเจ้าคณะรองรวมเอาวัตรธรรมยุติทั่วราชอาณาจักรขึ้นคณะนี้ ผู้ปกครองต่อมาเป็นพระราชาคณะที่เป็นเจ้าเสียส่วนมาก สมเด็จพระเจ้าคณะใหญ่ของคณะนี้มีฐานานุกรมเป็นพิเศษกว่าคณะอื่นๆ

แผนภาพที่ ๒.๗ โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนกลาง^{๒๗}

๖) การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๖

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ พ.ศ. ๒๔๕๓ พระองค์ทรงโปรดให้ตั้งพระราชพิธีมหาสมณุตตมาภิเษก ทรงเลื่อนพระเกียรติยศ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวรชिरญาณวโรส พระบรมราชอุปัชฌาจารย์ ขึ้นเป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรส ตำแหน่งสมเด็จพระมหาสมณะ เป็นมหาสังฆปริณายกทั่วพระราชอาณาจักร และเป็นเจ้าคณะใหญ่คณะธรรมยุติกนิกาย การปกครองคณะสงฆ์ยังคงใช้พระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๒๑ แต่เป็นอันงดใช้อำนาจจากมหาเถรสมาคม สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรส ยังคงเรียกประชุมและบัญชากิจการอันจะพึง

^{๒๗} เรื่องเดียวกันหน้า, ๓๘.

ทำให้เป็นการสงฆ์ในที่ประชุม นั้น ดังข้อความที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงอธิบายเป็นเชิงอรรถในมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติ มีความว่า ในแผ่นดินปรตยุบัน โปรดให้ข้าพเจ้าเป็นผู้บังคับบัญชาการคณะสงฆ์โดยทั่วไป การประชุมตามพระราชบัญญัตินี้ก็ชื่อว่าเป็น อั้งฉั่วคราวโดยนัย หรือกล่าวอีกโวหารหนึ่งว่า ยังไม่ถึงคราวเรียกประชุมตามพระราชบัญญัติ ตลอดเวลาที่ข้าพเจ้ายังบัญชาการอยู่ ข้าพเจ้าปรารถนาจะให้มหาเถรสมาคม คงมียืนอยู่ด้วย ประการหนึ่ง จึงคงเรียกประชุมและบัญชาการอันจะพึงทำเป็นการกสงฆ์ในที่ประชุม นั้น^{๒๘}

รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ ๖ พอสรุปได้ดังนี้

๑) สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ ในที่ประชุมมหาเถรสมาคมโดยปกติ ตัวอย่างเช่นที่ทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ในยุคนี้จึงใช้ว่า “พระมหาสมณวินิจฉัย” ไม่ใช่คำว่า “มหาเถรสมาคมวินิจฉัย” ๒) เจ้าคณะมณฑล ๓) เจ้าคณะเมือง หรือจังหวัด ๔) เจ้าคณะแขวง ๕) เจ้าอาวาส

๗) การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๗

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ นับว่ามีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ดังนั้น การปกครองคณะสงฆ์ในยุคนี้ไม่มีอะไรที่เปลี่ยนมากเพราะรูปแบบการปกครองคล้ายคลึงในสมัยรัชกาลที่ ๖ คือ มีสมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาคณะสงฆ์โดยลำพังพระองค์เองและมีมหาเถรสมาคมเป็นผู้ให้คำปรึกษา จนกระทั่งมีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๔ แต่ที่น่าสนใจคือพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงอาราธนาสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ วัดราชบพิธพร้อมด้วยคณาจารย์ทั้งหลายประชุมสอบทานพระไตรปิฎก ฉบับรัชกาลที่ ๕ ให้ละเอียดถี่ถ้วนอีกครั้งหนึ่ง แล้วโปรดประกาศชักชวนพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ ประชาชน ช่วยกันออกทุนทรัพย์พิมพ์พระไตรปิฎก พิมพ์พระไตรปิฎกขึ้นใหม่ จำนวน ๑,๕๐๐ จบ จบละ ๔๕ เล่ม เท่าพระชนม์ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงแสดงธรรมโปรดสัตว์นับแต่กาลตรัสรู้แล้ว พระไตรปิฎกชุดนี้เรียกว่า “พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ” ซึ่งเป็นฉบับที่สมบูรณ์ที่สุดในประเทศไทยและอาจพูดได้ว่าสมบูรณ์ที่สุดในวงการพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท

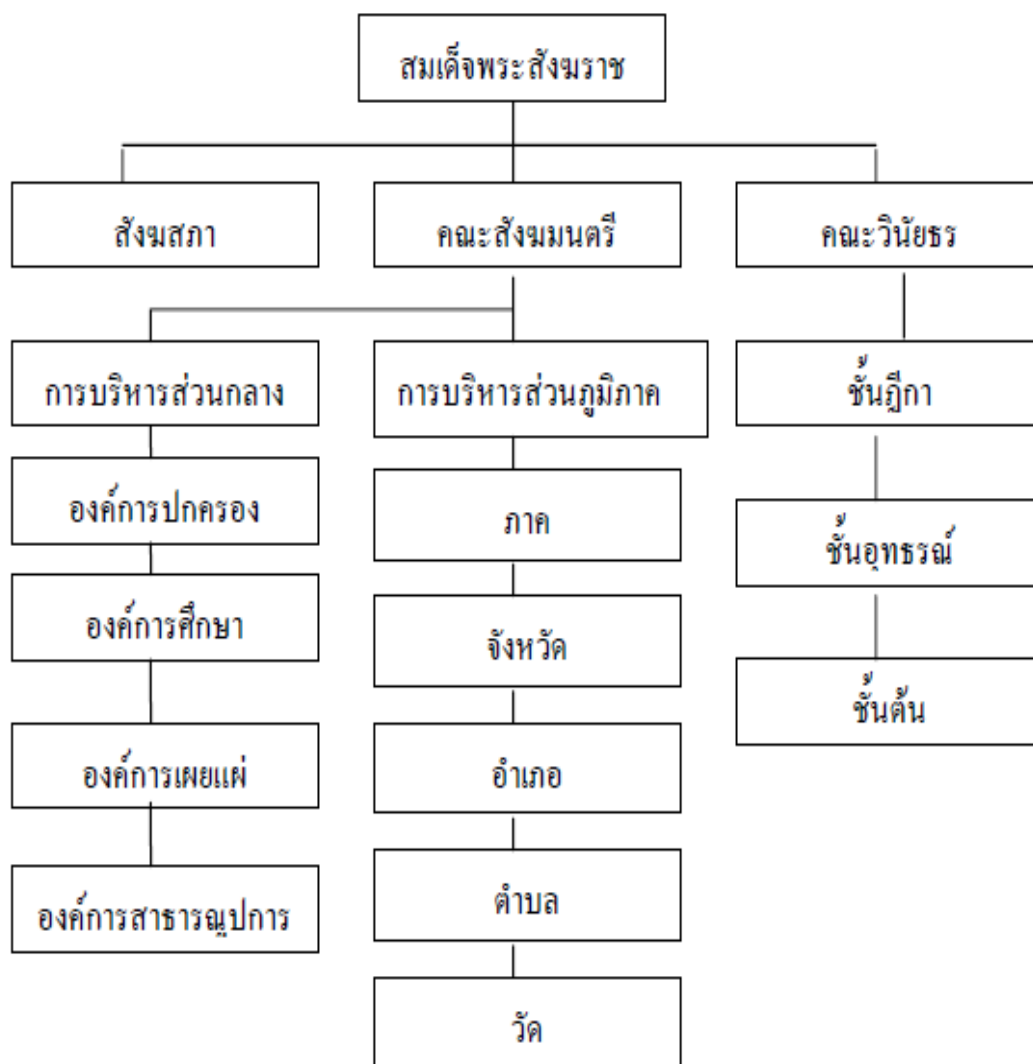
๘) การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ ๘

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระอานันทมหิดล พระองค์ทรงเสด็จขึ้นครองราชย์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ ขณะนั้นทรงพระเยาว์มากอายุแค่ ๙ พรรษา การปกครองประเทศไทย คงใช้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองฝ่ายอาณาจักรครั้งนี้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการ

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๙.

ปกครองคณะสงฆ์ไปด้วย นั่นคือให้มีรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์สอดคล้องกับการปกครองของอาณาจักร คณะรัฐบาลจึงได้ดำเนินการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๔ นับว่าเป็นจุดเริ่มเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองโดยยกเลิกการปกครองที่ใช้พระราชบัญญัติฉบับเดิม คือ ฉบับ ร.ศ. ๑๒๑ ในวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ คณะรัฐบาลได้ออกแถลงการณ์ชี้แจงเหตุผลในการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๘๔ ดังข้อความต่อไปนี้

“พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้รับความเห็นชอบของคณะสงฆ์และได้ผ่านสภาผู้แทนราษฎรมาแล้วโดยราบรื่นความสำคัญในพระราชบัญญัติก็คือได้จัดการปกครองคณะสงฆ์ให้อนุโลมระบบการปกครองบ้านเมืองเท่าที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัย”^{๒๙}

แผนภาพที่ ๒.๘ โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. ๒๔๘๔^{๓๐}

^{๒๙}มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๑๗.

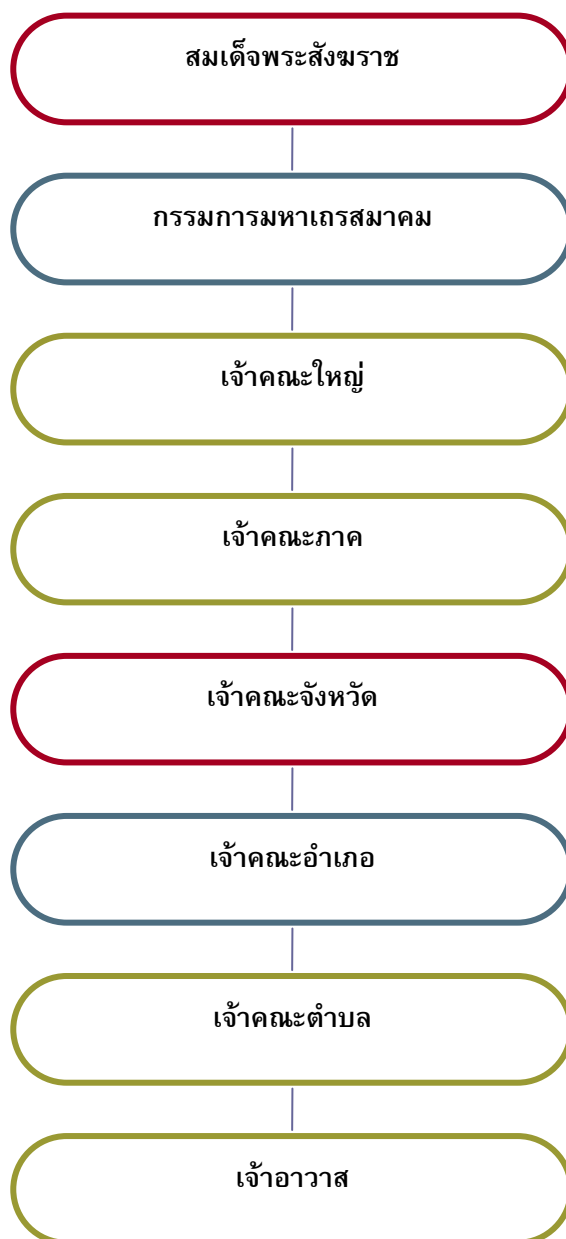
^{๓๐}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๔๐

๒.๓.๕ การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทยในรัชกาลปัจจุบัน

การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทยในรัชกาลสมัยปัจจุบันนั้น ถือว่าเป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองพร้อมกับการปกครองคณะสงฆ์มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองไปด้วย โดยประเทศไทยในปัจจุบันนี้มีนิกายฝ่ายเถรวาท ๒ นิกายคือ มหานิกายและธรรมยุตินิกาย มหานิกายมีจำนวนมากกว่าและสืบเชื้อสายตรงมาจากการสถาปนา คณะสงฆ์ลังกาวงศ์ในยุคสุโขทัย ส่วนธรรมยุตินิกายได้สถาปนาขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๖ โดยเจ้าฟ้า มงกุฎซึ่งต่อมาได้ขึ้นครองราชย์เป็นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงเป็นนิกายเล็กกว่า มุ่งเน้นการปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด แต่ทั้งสองนิกายก็อยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคมและสมเด็จพระสังฆราช การปฏิรูปภายในองค์กรระยะต่อมาได้ลดความแตกต่างระหว่างนิกายลงมากในศตวรรษที่ผ่านมา คณะสงฆ์ในประเทศไทยได้ปกครองตัวเองอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับหนึ่ง (พ.ศ. ๒๔๘๔) และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับล่าสุด ซึ่งตราออกเป็นพระราชบัญญัติเมื่อพ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ. ๒๕๓๕ และยังมีคณะสงฆ์ทั้ง ๒ ฝ่ายที่ได้รับการรับรองตามกฎหมาย คือ ฝ่ายมหายานที่แบ่งเป็นจีนิกายและอนัมมิกาย และฝ่ายเถรวาทที่แบ่งเป็นมหานิกายและธรรมยุตินิกาย ทั้งฝ่ายเถรวาทและมหายานต้องอยู่ภายใต้การปกครองของ สมเด็จพระสังฆราช ผู้ที่มหากษัตริย์ทรงสถาปนาขึ้นจากนิกายใดนิกายหนึ่งในฝ่ายเถรวาท และจะดำรงตำแหน่งพระสังฆราชไปจนตลอดพระชนม์ชีพ สมเด็จพระสังฆราชมีมหาเถรสมาคมเป็นผู้ช่วยสนองงาน มหาเถรสมาคมนี้มีกรรมการถาวรโดยตำแหน่งจำนวน ๘ รูป และกรรมการที่สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งอีกจำนวน ๑๒ รูป มหาเถรสมาคมมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ ออกกฎ ระเบียบ และแต่งตั้งผู้บริหารงานคณะสงฆ์ ทั้งสองนิกาย การบริหารคณะสงฆ์มีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งทำหน้าที่เป็นสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคมเป็นหน่วยงาน สำนักงานนี้ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างคณะสงฆ์กับรัฐ เพื่อให้เกิดความร่วมมือกลมเกลียวกัน ทั้งมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลพระภิกษุสามเณรและอาราม โดยจัดสรรงบประมาณอุดหนุนจากรัฐและมีหน้าที่ส่งเสริมการบริหารงานของพระสงฆ์ การ

เมื่อว่าตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ คณะสงฆ์ไทยมีการจัดองค์กรอย่างดี วัดนับหมื่นวัดและพระภิกษุสามเณรประมาณ ๓ แสนรูป อยู่อยู่ภายใต้การบริหารแบบรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง และคณะสงฆ์ได้รับการยอมรับและอุปถัมภ์จากรัฐ ซึ่งทำให้กิจการคณะสงฆ์ การศึกษาและพิธีกรรมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การปกครองคณะสงฆ์ที่มีการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางนี้ทำให้กิจการคณะสงฆ์ได้รับการดูแลใกล้ชิด สามารถรักษาระเบียบวินัย และมีช่องทางการติดต่อสื่อสารระหว่างศูนย์กลางการบริหารกับจังหวัดที่ไกลออกไป เนื่องจากมีการจัดองค์กรแบบนี้ การประสานร่วมมือและความปรองดองกับรัฐจึงคงมีอยู่ได้ และพระสงฆ์เองก็มีส่วนร่วมสร้างความสามัคคีในหมู่ประชาชนและรักษาความมั่นคงของชาติ แต่เมื่อมองอีกมุมหนึ่ง องค์กรที่

มีการรวมเข้าสู่ศูนย์กลางเช่นนี้ต้องพึ่งพาอาศัยคณะผู้นำจำนวนน้อย ซึ่งจะมีข้อจำกัดตรงที่ไม่สามารถตอบสนองต่อสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างทันทั่วทั้งที่

แผนภาพที่ ๒.๙ โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในปัจจุบัน^{๓๑}

^{๓๑} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การปกครองคณะสงฆ์ไทย, หน้า ๔๓.

๒.๔ บทสรุปวิเคราะห์

จากการศึกษาบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ในยุคสมัยต่าง ๆ แล้วผู้วิจัย สรุปวิเคราะห์การพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ในยุคสมัยต่าง ๆ ได้ดังนี้

๑) บทสรุปวิเคราะห์การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพระพุทธกาล

การปกครองในสมัยพุทธกาลนั้น ในระยะต้นพระพุทธเจ้าเป็นผู้ดูแลทั้งหมดตั้งแต่การบวชด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา การรับไตรสรณะคมน์ ปัญหาพยากรณ์อุปสัมปทา ทุเตนอุปสัมปทา รวมถึงการบวชที่พระพุทธเจ้าทรงบวชให้เองทุกประเภทอนุโลมเข้าในการบวชด้วยเอหิภิกขุอุปสมบททั้งหมด ต่อมาการบวชด้วยติสรณคมนูปสัมปทา ทรงอนุญาตให้พระสาวกบวชดำเนินการและการบวชที่มอบให้พระสงฆ์เป็นใหญ่ ในการให้การอุปสมบทคือญาติจตุตถกัมมอุปสัมปทา อันเป็นการบวชประเภทเดียวเท่านั้นที่ยังใช้กันอยู่ตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนกระทั่งปัจจุบัน และไม่เคยมีการเปลี่ยนแปลงอีกเลย แม้จะผ่านระยะกาลมาถึงเกือบ ๒๖๐๐ ปีแล้วก็ตามนี้คือการบวชที่ถูกต้องในพระพุทธศาสนา เพื่อความสิ้นทุกข์ในที่สุด

อาจสรุปวิเคราะห์ได้ว่าการปกครองและคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงใช้ระบบการปกครองแบบพ่อปกครองลูกประกอบด้วยสันติวิธีธรรมหรือสามัคคีธรรม ให้สิทธิเสรีภาพเสมอกันไม่เลือกชนชั้นวรรณะ โดยอาศัยการนับอายุพรรษาในการนับระดับชั้นอาวุโสมีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประมุขสงฆ์ทรงเป็นประธานในการตัดสินวินิจฉัยวางกรอบแนวการปกครองคณะสงฆ์ให้อยู่ในรูปแบบที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดไว้ด้วยหลักพระธรรมวินัย ถึงแม้ว่ากาลเวลาจะล่วงเลยไปหลังจากพระพุทธองค์ปรินิพพานไปแล้ว คณะสงฆ์ในยุคหนึ่ง ๆ ก็ยังยึดถือหลักพระธรรมวินัยเป็นข้อบัญญัติเกณฑ์กำหนดตัดสิน ให้ดำเนินไปด้วยหลักประชาธิปไตยโดยยึดหลักเสียงข้างมากเป็นมติเอกฉันท์ กล่าวโดยรวมในสมัยพุทธกาลนั้นได้กำหนดรูปแบบและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ คือ การบวช พระธรรมวินัย การศึกษา และการเผยแผ่

๒) บทสรุปวิเคราะห์การปกครองคณะสงฆ์ในหลังสมัยพุทธกาล

หลังจากพุทธปรินิพพานมาแล้ว การปกครองคณะสงฆ์เริ่มต้นด้วยการทำสังคายนาเพื่อรวบรวมพระธรรมวินัยให้เข้าเป็นหมวดหมู่ และมีการตรวจสอบเพื่อความถูกต้องตามหลักธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ เพื่อป้องกันมิให้กระจัดกระจาย ในภายหลังพุทธกาลไม่นาน คณะสงฆ์เริ่มมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักธรรมวินัยแตกต่างกันไป จนเกิดความแตกแยกในหมู่คณะสงฆ์โดยแบ่งแยกรูปแบบการปกครองออกไปเป็นหลายคณะ และอันสืบเนื่องจากทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ทำให้ประเทศไทยได้รับพระพุทธศาสนาเผยแผ่ในเมืองไทย เริ่มจากดินแดนอาณาจักรสุวรรณภูมิ สู่อาณาจักรกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จวบกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ การปกครองคณะสงฆ์ไทยยังปฏิบัติตามรูปแบบการปกครองของพระพุทธองค์ถือตามพระธรรมวินัยเป็นหลัก ถึงแม้ว่าปัจจุบันนี้ คณะสงฆ์จะมีความสัมพันธ์ระหว่าง ศาสนจักรกับอาณาจักร การพึงอำนาจรัฐน่าจะเป็นการสร้างความคิดดีลึกลับให้กับ

พระธรรมวินัยและความบริสุทธิ์แห่งพระศาสนา ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาไปตามนานาอารยประเทศถึงกระนั้นก็ตาม พระสงฆ์ก็ยังอยู่บนกรอบแห่งพระธรรมวินัยเดียวกันนั่นเอง

๓) บทสรุปวิเคราะห์การปกครองคณะสงฆ์ไทยในสมัยต่าง ๆ

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงสุโขทัย แบ่งการปกครองออกเป็น ๒ ฝ่าย คือฝ่ายคามวาสี และฝ่ายอรัญญวาสี โดยทั้ง ๒ ฝ่ายต่างก็มีเจ้าคณะผู้ปกครองดูแลบังคับบัญชาอยู่ตามลำดับชั้นการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ยึดตามรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงสุโขทัย นำมาใช้ในการปกครอง โดยแบ่งออกเป็น ๒ คณะ คือ คณะคามวาสี และคณะอรัญญวาสี

ต่อมาการปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็น ๓ คณะ คือคณะคามวาสีฝ่ายซ้าย ซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่สืบมาจากนิกายเดิมตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย คณะอรัญญวาสีเป็นพระสงฆ์ที่สืบมาจากสมัยกรุงสุโขทัยเช่นกัน คณะคามวาสีฝ่ายขวา เป็นพระสงฆ์นิกายเดิมที่ไปบวชแปลงนิกายมาจากประเทศศรีลังกาภายหลังรู้จักกันในนามว่า “คณะป่าแก้ว”

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น มีรูปแบบและลักษณะการปกครองคณะสงฆ์แบ่งออกเป็น ๔ คณะ คือคณะกลาง (เพิ่มเข้ามาใหม่) ควบคุมดูแลปกครองคณะสงฆ์ในเขตพื้นที่ในกรุงเทพมหานครทั้งหมด คณะเหนือ (เดิมคือคณะคามวาสีฝ่ายซ้าย) ควบคุมดูแลปกครองคณะสงฆ์ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คณะใต้ (เดิมคือคณะคามวาสีฝ่ายขวา) ควบคุมดูแลปกครองคณะสงฆ์ภาคใต้ทั้งหมด และคณะอรัญญวาสี คือคณะเดิมที่มีอยู่ก่อนการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ ๓-๔ มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์แบ่งออกเป็น ๔ คณะเหมือนกัน เพียงแต่เปลี่ยนจากคณะอรัญญวาสี มาเป็นคณะธรรมยุติกนิกายเท่านั้น

๔) สรุปวิเคราะห์การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทย

การปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์นั้น มีหลักการสำคัญ คือการมอบอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์ไว้กับมหาเถรสมาคม ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราช ทรงเป็นประธาน การตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มอบอำนาจการปกครองทั้งหมดไว้กับมหาเถรสมาคม เช่นนี้ก็ด้วยเหตุผลที่ต้องการเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ โดยไม่ต้องประสบกับอุปสรรคล่าช้าอันเนื่องจากการถ่วงดุลอำนาจในระบอบสังฆสภา เนื่องจากมหาเถรสมาคมมี อำนาจการปกครองคณะสงฆ์อย่างกว้างขวางมาก ความเจริญหรือความล้าหลังของคณะสงฆ์ส่วนใหญ่ จึงขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการบริหารงานคณะสงฆ์ของมหาเถรสมาคม ทั้งนี้ เพราะมหาเถรสมาคมได้อำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายสำคัญไว้ทั้งหมด ถ้ามหาเถรสมาคมประกอบไปด้วยกรรมการส่วนใหญ่ที่มีความรู้และความสามารถดี นโยบายใหม่ ๆ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จะได้รับการประกาศใช้ มหาเถรสมาคม โดยการสนับสนุนของรัฐบาล

สามารถออกคำสั่งให้คณะสงฆ์ทั่วราชอาณาจักรปฏิบัติตามได้ ผู้พร้อมจะปฏิบัติตามคำสั่งมหาเถรสมาคมก็คือเจ้าคณะพระสังฆาธิการผู้ปกครองคณะสงฆ์ ตั้งแต่ระดับเจ้าคณะใหญ่ลงไปจนถึงระดับเจ้าอาวาส

ดังนั้น แม้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ จะมีส่วนดีตรงที่ช่วยลดความขัดแย้งระหว่างมหานิกายกับธรรมยุติกนิกาย และทำให้มีเอกภาพเกิดขึ้นในคณะสงฆ์ไทยได้ก็จริง แต่กระนั้น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับนี้ ก็ได้สร้างปัญหาให้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ทั้งนี้ เพราะมีการยกเลิก “องค์กร” หรือ “กระทรวง” แล้วมอบงานทั้งหมด ให้อยู่ในความรับผิดชอบของกรรมการมหาเถรสมาคม ว่าโดยหลักการ กรรมการมหาเถรสมาคมแต่ละรูป ต้องรับภาระกำกับดูแลงานปกครอง งานศึกษา งานเผยแผ่ งานสาธารณูปการและงานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ การวินิจฉัยสั่งการแต่ละครั้ง ต้องอาศัยมติร่วมกันของมหาเถรสมาคม มีหลายครั้งที่เรื่องสั่นสะเทือนวงการคณะสงฆ์เกิดขึ้น ประชาชนรอดูว่าคณะสงฆ์จะจัดการอย่างไร ปรากฏว่ากรรมการมหาเถรสมาคมแต่ละรูป ยังทำอะไรไม่ได้ จนกว่าจะมีการประชุมกรรมการมหาเถรสมาคม เพื่อพิจารณาเรื่องนั้น เพื่อแก้ปัญหานี้ก็กฎหมายคณะสงฆ์น่าจะกำหนดให้มี “องค์กร” หรือ “กระทรวง” ซึ่งอยู่ในกำกับดูแลของกรรมการมหาเถรสมาคมบางรูปทำหน้าที่ซึ่งสมมติว่ามีอำนาจวินิจฉัยสั่งการในเรื่องนั้น ๆ แล้วจึงรายงานมหาเถรสมาคม แม้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๙ จะให้อำนาจสมเด็จพระสังฆราช ทรงแต่งตั้งคณะกรรมการ หรือ คณะอนุกรรมการฝ่ายต่างๆตามมติมหาเถรสมาคม เพื่อกลั่นกรองเรื่องที่จะเสนอมหาเถรสมาคม และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่มหาเถรสมาคมมอบหมาย แต่มีข้อสังเกตว่า คณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการเหล่านี้มีหน้าที่เพียง

“กลั่นกรองเรื่อง” เพื่อเสนอมหาเถรสมาคมเท่านั้น อำนาจในการวินิจฉัยสั่งการยังอยู่ที่มหาเถรสมาคม ในทางปฏิบัติมหาเถรสมาคม สามารถมอบอำนาจให้คณะกรรมการและคณะอนุกรรมการปฏิบัติหน้าที่ประจำ “องค์กร” หรือ “กระทรวง” ตามที่มหาเถรสมาคมกำหนด เช่น คณะกรรมการปกครอง คณะกรรมการศึกษา คณะกรรมการเผยแผ่ ให้คณะกรรมการเหล่านี้มีสำนักงานประจำและมีหน้าที่ประจำเช่นเดียวกับหน่วยงานของรัฐ ผลดีของการมีสำนักงานถาวรและคณะกรรมการถาวร ก็คือความต่อเนื่องของเอกสารและการปฏิบัติงาน ไม่ว่าคณะกรรมการจะเปลี่ยนไปที่ชุดก็ตาม งานยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และเอกสารสำคัญก็ไม่สูญหายทั้งคณะกรรมการชุดใหม่ยังอาศัยเอกสารเหล่านั้นเพื่อศึกษางานเก่าไปด้วยข้อสำคัญก็คือ คณะกรรมการหรืออนุกรรมการต้องมีวาระการดำรงตำแหน่งไม่เกินสี่ปีเหมือนคณะรัฐมนตรีของฝ่ายบ้านเมือง

ส่วนประเด็นสาระสำคัญของการออกพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมนั้น ด้วยการบริหารงานคณะสงฆ์ไม่สามารถดำเนินกิจการงานคณะสงฆ์ได้ เพราะประธานกรรมการมหาเถรสมาคม ประชวรและประทับรักษาพระสุขภาพเป็นเวลานานนับปี ไม่สามารถทรงเข้าร่วมประชุมได้ด้วยประเด็นดังกล่าวนี้ อาจเกิดความเสียหายต่อวงการคณะสงฆ์ในการบริหารการตัดสินใจใน

นโยบายหลัก โดยภาพรวม จึงจำเป็นต้องมีประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราช องค์ประธานในการประชุมกรรมการมหาเถรสมาคม ด้วยการออกพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ พ.ศ. ๒๕๔๗ โดยความเห็นชอบ ของทั้งพุทธจักร คือ กรรมการมหาเถรสมาคม และราชอาณาจักร คือ คณะรัฐมนตรี ซึ่งเป็นอำนาจ ของฝ่ายบริหารโดยตรง ทั้งนี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองในการพัฒนา ด้านการศึกษา การเผยแผ่ และ การสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยและความมั่นคงศรัทธายังยืนสถาพรของพระพุทธศาสนา สืบไป

ดังนั้น การปกครองคณะสงฆ์ในยุคสถานการณ์ปัจจุบันนี้ คณะสงฆ์ย่อมมีการ พัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการปกครองไปพร้อมกับความเจริญ และมี กฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการ ปกครองคณะสงฆ์มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก เช่น ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการมี รูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบแนวคิดและวิธีการในการปกครองคณะสงฆ์ เชื่อว่า มีส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ฉะนั้น ผู้ที่จะ เป็นผู้นำในการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ ความเสียสละ และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยาวัตรข้อ ปฏิบัติ เป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม และที่สำคัญจะต้องเป็นนักปกครองที่มีความ ซื่อสัตย์ยุติธรรม ต้องเว้นจากความมีอคติทั้งปวง ตั้งมั่นในหลักพรหมวิหารธรรมเป็นแกนหลักของ การปกครองอยู่เสมอ ดังที่ผู้วิจัยจะได้กล่าวไว้ในบทที่ ๓ ต่อไป

บทที่ ๓

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้พรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ศุภสธมฺโม)

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ศุภสธมฺโม) เจ้าคณะภาค ๑๕ เป็นพระเถระนักปกครอง นักบริหารที่มีความรู้ความสามารถทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นผู้มีความเป็นผู้นำเป็นยอดเยี่ยม ท่านหนึ่ง จึงเป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ และคณะสงฆ์ภาคอื่น ๆ ตลอดจน พุทธศาสนิกชนทั่วไปอย่างกว้างขวาง ท่านมีความรู้มีประสบการณ์ความเชี่ยวชาญในการ ปกครองบริหารคณะสงฆ์เป็นอย่างดีและสามารถนำพาคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ให้มีความสงบ เรียบร้อยดีงามเหมาะสมถูกต้องทั้งพระธรรมวินัย และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ไทยในยุค ปัจจุบัน จนทำให้กิจการงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕ มีความพัฒนาก้าวหน้าในทุก ๆ ด้าน

ในการศึกษาวิจัยบทนี้ ผู้วิจัยมุ่งหมายที่จะให้ทราบถึง ชีวิตประวัติ การศึกษา การงาน เกียรติคุณ และแนวทางวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของท่านที่นำหลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการ ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ที่ผู้วิจัยได้มีความมุ่งหมายโดยตรงที่จะศึกษาจากแหล่งข้อมูลและ เอกสารต่าง ๆ ที่มีอยู่ ดังจะได้กล่าวไปตามลำดับ ดังนี้คือ

๓.๑ ชีวิตประวัติของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ศุภสธมฺโม)

๓.๒ การศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ศุภสธมฺโม)

๓.๓ การปฏิบัติงานของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ศุภสธมฺโม)

๓.๔ เกียรติคุณของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ศุภสธมฺโม)

๓.๕ การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที
(สุเทพ ศุภสธมฺโม)

๓.๕.๑ ด้านการปกครอง

๓.๕.๒ ด้านการศาสนศึกษา

๓.๕.๓ ด้านการเผยแผ่

๓.๕.๔ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

๓.๕.๕ ด้านการสาธารณูปการ

๓.๕.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

๓.๖ สรุปวิเคราะห์

๓.๑ ชีวิตประวัติของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เกิดวันพฤหัสบดี ที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ณ บ้านเลขที่ ๓๒ หมู่ที่ ๑๒ บ้านคลองขุน ตำบลบางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นบุตรคนที่ ๑๐ ของคุณพ่อบัว บุษบก คุณแม่ตุ้ย บุษบก มีพี่น้องร่วมสายโลหิต ๑๒ คน คือ

๑. นางทองใบ โชคอำนวย
๒. ด.ช.โทน บุษบก (ถึงแก่กรรมเมื่อยังเด็ก)
๓. ด.ช.หนูใหญ่ บุษบก (ถึงแก่กรรมเมื่อยังเด็ก)
๔. นายแก้ว บุษบก (ถึงแก่กรรมเมื่ออายุ ๑๙ ปี)
๕. นายบุญธรรม บุษบก
๖. นางทองสุข บุษบก (ถึงแก่กรรมเมื่ออายุ ๕๔ ปี)
๗. นางทองคำ มีอยู่
๘. นายขวัญชัย บุษบก
๙. นายสุนันท์ บุษบก
๑๐. พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม บุษบก)
๑๑. นายสุทิน บุษบก
๑๒. นายสุนทร บุษบก

เรื่องราวชีวิตของพระธรรมปริยัติเวที ได้เล่าไว้ในหนังสือวิทยานิพนธ์ เรื่องอิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่มีต่อแนวความคิดทางการเมืองการปกครองของพระเจ้าลิไท ความว่า^{๑๔๔} ราวต้นปี พ.ศ.๒๔๘๔ ได้มีวิญญาณจากที่ใดไม่ปรากฏ มาถือปฏิสนธิในครรภ์ของแม่ตุ้ย บุษบก ขณะนั้นมีอายุ ๓๕ ปี ซึ่งมีวัยกำลังสวยงาม แม่ตุ้ย บุษบก ได้เล่าถึงประวัติของ ท่านไว้ว่า ก่อนที่จะตั้งครรภ์ได้ฝันไปว่าแมรีด (แม่ของแม่ตุ้ย) มาเข้าฝัน และบอกว่า “แม่ขอนอนด้วย แม่ขอนอนด้วย”ในฝันนั้น แมรีดได้นอนแล้ว ก่อนไปก็ได้มอบแหวนพลอยแดงให้ ๑ วง ทั้งยังสั่งกำชับให้แม่ตุ้ยเก็บรักษาไว้ให้ดี แมรีดส่งแหวนพลอยแดงให้ลูกของตนคือแม่ตุ้ย แม่ตุ้ยมารับด้วยความพอใจ แต่พอรับแหวนถึงมือ แม่ตุ้ยก็ทำแหวนหลุดตกลงไปได้ถุนเรือน บังเอิญค้นหาจนพบ แล้วใส่ในนางซ่ายเอาไว้ แม่ตุ้ยก็ตกใจตื่น ความฝันนี้ไม่เคยเล่าให้ใครฟัง จากคืนที่แม่ตุ้ยฝันว่าได้รับแหวนจากแมรีด เป็นเวลา ๑ เดือน แม่ตุ้ยก็แพ้ท้องแล้วตั้งครรภ์ จากที่แม่ตุ้ยคำนวณเอาเองคงจะประมาณเดือนธันวาคม ๒๔๘๓ หรือเดือนมกราคม ๒๔๘๔ กาลเวลาผ่าน

^{๑๔๔} พระศรีสุธรรมเมธี (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), วิทยานิพนธ์อิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีต่อแนวความคิดการเมืองการปกครองของพระเจ้าลิไท ศึกษาเฉพาะกรณี: ไตรภูมิพระร่วง (เตภูมิกถา), (กาญจนบุรี : สหภาพพัฒนาการพิมพ์, ๒๕๓๖), หน้า ๒๙-๓๓.

ไปแม่ต๋อยก็อ้อมท้องมาได้ ๙ เดือน วันที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ เวลา ๑๑.๐๐ น. พระตีกลองเพลพอดี แม่ต๋อยก็คลอดเด็กชายออกมา ในครั้งนั้น แม่ต๋อยเล่าว่า ลำบากมาก ฐานะยากจน ทั้งแม่ทั้งลูกต้องนอนอยู่ไฟด้วยกันตลอด ๑๐ วัน พอแม่ต๋อยมีแรงพอจะทำงานได้ ก็หิ้วลูกน้อยไว้ไปทำงานในสวน พอถึงเวลาเต้าคัदन่านมไหลออก คิดถึงลูกรักก็รีบกลับมาให้นมลูกอ่อนของตน พอลูกอ้อมก็รีบออกไปทำงานอย่างหามรุ่งหามค่ำ ด้วยอำนาจบุญกุศลที่ได้ส่งผลให้เกิดมาเป็นมนุษย์ แต่ก็มีเคราะห์กรรมเข้ามาเบียดเบียนมากมายระยะ ๒-๓ เดือนแรก เมื่อท่านยังเล็กเป็นเด็กที่อ่อนแอ ขี้โรคมก ชนิตสามวันดีสี่วันไข้ ป่วยกระเสาะกระแสะ ร้องไห้เยเยยอยู่ตลอดเวลา แม่ต๋อยก็ได้แต่ให้ยากกลางบ้านตามประสานบ้านนอกแก่ลูกน้อย พอเห็นว่าอาการหนักขึ้นก็พาไปหาหมอไทย หมอจีน หมอพระก็พาไป วันหนึ่งพบหมอคุณจีน หมอจีนถามถึงวันเดือนปีเกิดของเด็ก และได้ทำนายว่า “ลูกคนนี้ ลื้อเลียงไม่ได้ ให้ยกเป็นลูกพระก่อน แล้วลื้อขอมาเลียง ไม่เช่นนั้นลื้อลื้อจะไม่รอด” แม่ต๋อยก็ได้นำไปยกให้พี่เลี้ยง ซึ่งเป็นพระบวชอยู่ที่วัดปราโมทย์ เป็นพระภิกษุที่แม่ต๋อยให้ความนับถือมาก พระอาจารย์เล้งได้เคี้ยวหมากเป่ากระหม่อมให้ และตั้งชื่อให้ด้วยว่า “เทพ”

นับตั้งแต่วันที่ได้อื่อว่า “เทพ” อาการป่วยที่เคยทำให้เจ็บกระเสาะกระแสะก็ดูเหมือนจะค่อย ๆ หายไปราวกับว่าสร้างบารมีร่วมกันมา ทำให้แม่ต๋อยทำงานได้สบายใจขึ้น โดยผูกเปลกับ ต้นกล้วย ๒ ต้น ทำเป็นเปลให้ลูกได้นอนในสวน แม่ต๋อยจะกล่อมจนลูกหลับ จึงจะไปทำงานต่อ ขณะทำงานไปแม่ต๋อยก็จะคอยเงี่ยหูฟังว่าลูกจะตื่นขึ้นมาหรือเปล่า พอทำงานซักรั้วเพลินไปหน่อย ลูกตื่นขึ้นมาดิ้นกระเด่ว ๆ อยู่ในเปล นกกาบินมาเกาะที่ปากเปลมองดูเด็กน้อยที่ไร้เดียงสา เผอิญแม่ต๋อยหันมาเห็นก็รีบวิ่งมาหาลูกน้อย แต่ด้วยเดชบุญที่มันไม่ได้ทำร้ายอะไรเด็กจากเหตุการณ์นี้ ทำให้แม่ต๋อยไม่ยอมพาลูกมานอนเปลกลางสวนอีกเลย

ในความทรงจำของชีวิต ท่านบอกว่าเมื่ออายุประมาณ ๓-๔ ขวบเห็นจะได้ โดยเหตุที่แม่มีลูกหลายคนคือมีลูกทั้งหมด ๑๒ คน ตายไป ๓ คน ก็เหลืออีก ๙ คน ต้องกินข้าวขยำไข่เหาะน้ำปลาพอกแก้เลี่ยนทุกวัน แม่จะต้มไข่แล้วทำน้ำปลาใส่หัวหอมซอย บีบมะนาวให้พอมีรสเปรี้ยวขยำกับข้าวร้อน ๆ คลุกให้ลูกของแม่ได้กินกันอย่างนี้เป็นประจำ นาน ๆ ถึงจะกินของดี ๆ กันสักที ยามลูกเจ็บไข้ก็อาศัยยาแผนโบราณ เคี้ยวกินเองบ้าง กวาดคอให้บ้าง แม่ต๋อยจะเป็นคนกวาดยาให้ แม่แต่ลูก ๆ ของชาวบ้านใกล้เคียง ก็จะมาขอให้แม่ต๋อยกวาดยาให้เสมอ ๆ เมื่ออายุ ๗ ขวบ แม่ต๋อยนำไปเข้าโรงเรียนประชาบาลวัดปราโมทย์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๐ เริ่มเรียนชั้นต้นคือชั้นเตรียม เรียนกับครูชื่ออะไรท่านบอกว่าจำไม่ได้แล้ว จำได้แต่ว่า ป.๑ ถึง ป. ๒ เรียนกับครูน้อย พอขึ้น ป.๓ เรียนกับครูเจริญ ป.๔ เรียนกับครูดำรง พ.ศ. ๒๔๘๕ ก็จบ ป.๔ ซึ่งเป็นภาคบังคับ ในความทรงจำ ท่านเล่าว่า เคยเจ็บหนักแทบปางตายครั้งหนึ่ง คือ ประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๔ ป่วยเป็นโรคไข้รากสาด ตัวร้อนเป็นไฟ แม่ต้มยาหมอหนูให้กิน กินอยู่ ๙ หม้อ ไข้ก็ไม่ยี่ห่วยที่ว่าจะหายมีแต่ทรุดกับทรุด กินข้าวปลาไม่ได้จนร่างกายผ่ายผอม ไม่มีเรี่ยวแรงจะเดิน จะนั่งหรือทำอะไร คนมาเยี่ยมก็คิดว่า เด็กคนนี้ไม่รอดแน่ จึงบอกแม่ต๋อยว่า ถ้าไม่พาไปหาหมอไม่รอด

แน่ แต่ด้วยความที่แม่มีงานมาก ทำงานเพื่อหามาให้ลูกได้มีกิน จนลืมไปว่า มีลูกอีกคนที่กำลังจะตาย ในที่สุดแม่ก็พาท่านที่กำลังมีอาการเพียบหนักไปหา “หมอเหลียง” แต่หมอคนนี้ไม่ยอมให้แม่พาท่านขึ้นบ้านของเขา เพราะกลัวว่าจะไปตายบนบ้านของเขา จะเสียชื่อว่ารักษาจนคนไข้ตาย หมอบอกว่าให้รีบกลับไปตายที่บ้าน จากคำพูดของหมอ ทำให้แม่ใจเสียไปบ้าง แต่คงผิดหวังและเสียใจที่หมอไม่ยอมตรวจอาการลูกของตนมากกว่า แม่จึงจำใจกัดฟันพายเรือพาลูกกลับบ้าน ใจก็หวังแต่ลูก ตลอดทางแม่พร่ำบอกลูกว่า เป็นแม่ลูกกัน ต้องอยู่ด้วยกัน หากไม่เป็นแม่ลูกกันอีกจะไปไหนก็ไป แม่ตัญญิดนึกขึ้นได้ว่าข้างบ้านลุงมีหมอ คนหนึ่ง รักษาเก่งมากแต่แม่ไม่รู้จักเท่าไร แม่จึงพายเรือไปบ้านลุง ลุงเห็นหลานอาการหนักเกือบตายเช่นนั้นก็รีบไปตามหมอให้พามาให้ตรวจอาการ หมอบอกว่าอาการหนักมาก หมอคนนี้ก็ไม่ได้ปฏิเสธที่จะช่วยชีวิตท่านในขณะนั้น โดยได้ฉีดยาให้เข็มหนึ่งก่อน โดยบอกกับแม่ตัญญิดว่าถ้ามีชีวิตรอดถึงพรุ่งนี้ หมอรับรองว่าไม่ตายแน่ วันรุ่งขึ้นท่านไม่ตายกลับอาการดีขึ้นอย่างน่าอัศจรรย์ แต่ก็ต้องพักฟื้นอยู่ ๒ เดือนจึงหายเป็นปกติ พอหายแล้วก็ได้เข้าเรียน ป.๓ ต่อ ท่านจำได้ว่าพี่ชายคนโตบวชพระพอดี หลังจากเรียนจบ ป.๔ ก็อยากเรียนต่อ ม.๑ ตั้งใจจะไปเรียนที่โรงเรียนโสภณ แต่ด้วยเหตุผลบางประการ แม่ตัญญิดก็ไม่สามารถส่งท่านเรียนต่ออย่างที่ตั้งใจไว้ ก็เลยช่วยแม่ทำงานทุกอย่างที่พอจะช่วยได้

ประมาณ พ.ศ. ๒๔๙๖ พี่ชายคนที่สองบวชพระ แม่ให้ไปเป็นศิษย์วัดที่วัดปราโมทย์ คอยรับใช้พระพี่ชาย โดยไม่ได้เรียนอะไร ท่านจำได้ว่าขึ้นไปฟังพระพี่ชายเรียนนันทกรรมตรีวินเดียวเท่านั้น ยังไม่ทันออกพรรษาเกิดป่วยอีก คราวนี้ป่วยเพราะนอนกลางหอนจนตากุ้งยิงขึ้น โดยไม่กางมุ้ง เมื่อป่วยแล้วก็เป็นการของพระพี่ชาย โดยให้เพื่อนเด็กวัดด้วยกันนำส่งกลับบ้าน เมื่อถึงบ้านแม่เห็นเข้า คำแรกที่แม่ถามเป็นอะไรไป พุดตอบกับแม่ได้ว่าไม่สบาย แม่บอกว่าไม่สบายก็ไปนอน และด้วยความเป็นห่วงพระลูกชาย กลัวจะไม่มีเด็กรับใช้ จึงส่งน้องชายไปเป็นลูกศิษย์วัดแทน รุ่งขึ้นอีกวัน พระพี่ชายก็ไปเยี่ยมถึงบ้านคุยกับโยมต่าง ๆ นานา และหยุดหนึ่งวัน แม่ก็พาลูกที่ป่วยไปหาหมอคนเดิม หมอตรวจแล้วฉีดยาตามระเบียบ ป่วยอยู่ประมาณ ๑๕ วัน จึงหายเป็นปกติ พ.ศ. ๒๔๙๗ – ๒๔๙๘ เมื่อไม่มีโอกาสได้เรียนใด ๆ ทั้งสิ้น ก็ช่วยแม่ทำงานสวนชีวิตเด็กสวนก็ทำงานสนุกไปตามประสาเด็กสวน ปลูกดอกไม้ไว้เพื่อให้แม่ได้ไปใช้ไปทำบุญที่วัดปราโมทย์ประจำทุกวันพระ ผึกัดงานต่าง ๆ เล่นการพนันบ้างตามภาษาของเด็กวัยรุ่น แบบเล่นสนุก ๆ เล่นหยอดหลุมสตางค์เป็นประจำ เล่นในกลุ่มพี่น้อง ดูผู้ใหญ่เขาเล่นบ้าง ผู้ใหญ่จะเล่นเวลาประมาณ ๑๓.๐๐ น. เวลา ๑๒.๐๐ น. ก็เล่นก่อนเหมือนกับเล่นรอผู้ใหญ่ ก็ดูเขาเล่น บางครั้งเล่นเก่งกว่าผู้ใหญ่ อีกครั้งหนึ่งเล่นกันหลายคน แต่พี่น้องนามสกุลเดียวกันเล่นด้วย ๔ – ๕ คน วันหนึ่งเล่นจนถูกตำรวจจับและจำได้ ๔ คน นามสกุลเดียวกันหมดทั้งนั้น คนอื่นเขาหนีไปหมด ถูกจับแล้ว ตำรวจก็พาไปที่อำเภอ ส่งนายอำเภอ นายอำเภอไม่อยู่ อยู่แต่ปลัดอำเภอ บังเอิญไม่มีใครประกัน ปลัดอำเภอส่งขังตามระเบียบ ขณะนั้นอายุ ๑๔ ปีเท่านั้น บรรยากาศในห้องขังร้อนมาก และมีเรือดซุมไปหมดต่างหาก อยู่ในห้องขัง ๔ ชั่วโมง เวลา

๒๒.๐๐ น. พี่ชายคนหนึ่งชื่อเข้ม ขึ้นอุระ ลูกของลุงมาประกันออกไป กลับถึงบ้านประมาณ ๒๐ ตีสาม ตื่นเช้าแม่เจริญพรตามระเบียบ ไม่ได้พูดใดใดทั้งคืน ผิดแล้วเจียบสบาย ไปขึ้นต้นตาลทำ น้ำมะพร้าวตามระเบียบ อีก ๓ วัน ก็ไปทำการบ่มลายมือเสร็จ พี่เขยประกันต่ออีก ๑ อาทิตย์ แล้วส่งฟ้องศาล วันไปศาลต้องรีบตื่นแต่ตีสาม เพราะต้องเช่าเรือไป เรือวิ่งประมาณ ๓ ชั่วโมงถึง แม่กลอง ประมาณ ๘.๐๐ น. เศษ เรือเสร็จฟ้องศาลในวันเดียวกัน เวลา ๑๒.๐๐ น. พอตี ศาล ตัดสิน ๒ คนแรกปรับ ๓๐ บาท ลดเหลือ ๑๕ บาทอีกคนหนึ่งปรับ ๒๐ บาท ลดเหลือ ๑๐ บาท เด็กชายเทพอายุ ๑๔ ปี ปรับ ๑๕ บาท ลดเหลือ ๗.๕๐ บาท รอจ่ายค่าปรับเวลา ๑๓.๐๐ น. ผากซังอีก ๑ ชั่วโมง เสร็จแล้วกลับบ้านตามปกติ ทำงานทุกอย่างที่บ้านตามปกติ

พ.ศ. ๒๔๙๙ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๓ อายุมากขึ้น ร่างกายก็เจริญเติบโตขึ้นตามลำดับ ทำงานให้แม่ทุกอย่าง ทำงานสวน ทำน้ำตาลมะพร้าว รับจ้างทำงานทุกอย่างที่จะได้สตางค์มา จุนเจือครอบครัว รับจ้างโกยดินในท้องร่อง รับจ้างเก็บมะพร้าว มดก็มากฝังก็ชุม ต่อแต่นสารพัด ตกต้นมะพร้าวนับครั้งไม่ถ้วน ตกต้นตาลก็มีคนเห็น แต่ไม่เป็นไรมาก ตกต้นมะพร้าวมีพี่สาว เห็นครั้งหนึ่ง ไม่มีใครเห็นหลายครั้ง รอดตายมาอย่างปาฏิหาริย์ ในเวลาไปรับจ้างขึ้นต้นมะพร้าว ต้นละ ๕๐ สตางค์ ทั้งขาไปและขากลับก็เล่นกันสนุกสนานเฮฮาตลอดทาง ชีวิตช่วงวัยรุ่นทำงาน สนุกสนานแบบบ้านนอก รู้สึกว่าเหนื่อยและเบื่อมาก ฝนตกแดดออก ฟาแลบฟ้าผ่าพายุพัดแรง มากต้องทนทุกอย่าง ในระหว่างทำงานหนักนั้นบางครั้งก็ป่วยมาก เมื่อป่วยทุกอย่างก็หยุดหมด ต้องจ้างคนอื่นทำแทน บางครั้งแบกกระบอกขึ้นต้นตาลมะพร้าวประมาณ ๕๐ ต้น เป็นลมหน้ามืด หัวหมุนอยู่โคนต้นตาลต้องทิ้งเมื่อคนหนึ่งป่วย ดึกดื่นก็จะช่วยทำงานแทน งานทุกอย่างก็พอ เป็นไปได้ทำงานจริง ๆ และทำงานหนักอยู่ ๕ ปีก่อนบวช ๑ เดือนหยุดทำงานทุกอย่าง

พ.ศ. ๒๕๐๔ ท่านช่วยงานแม่ตั้งทุกอย่างจนกระทั่งอายุครบบวชคือ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ซึ่งถือว่าชายไทยจะต้องบวชให้มารดาบิดาได้ชื่นชมบุญบารมีตามประเพณี และในวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๐๔ ก็ได้บวชที่วัดปราโมทย์ ตำบลบางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัด สมุทรสงคราม โดยมี พระวิกรมมุนี (ผล อุปติสฺส) วัดปราสาททอง ตำบลท่าพี่เลี้ยง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์เล้ง ปทีโป วัดปราโมทย์ ตำบล บางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระครูสมุห์วรินทร์ วัดปราโมทย์ ตำบลบางสะแก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นพระอนุสาวนาจารย์ สำเร็จการบวชเวลา ๖.๐๐ น. เศษ ก็ได้มีพระภิกษุบวชใหม่บังเกิดขึ้นในบวรพระพุทธศาสนารูปหนึ่ง ได้รับฉายาทาง บาลีว่า “มุสสุตมโม” หลังจากการอุปสมบทแล้ว ได้อยู่ฉลองศรัทธาภิเษกบาท โปรดโยม ๗ วัน จากนั้นเดินทางเข้าสู่วัดปราสาททอง จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อเรียนพระธรรมวินัยและวิปัสสนา กัมมัฏฐานจากอุปัชฌาย์อาจารย์

๓.๒ การศึกษาของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุธมโม)

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุธมโม) ได้ศึกษาวิปัสสนาและพระอภิธรรมกับพระอุปัชฌาย์ พอสอบพระอภิธรรมจุฬัตริแล้ว ก็เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่วัดเขาพระอยู่ ๑ เดือน ตามที่ได้กล่าวไปข้างต้นแล้วว่า ตอนเรียนจบชั้นประถม ๔ ท่านอยากจะเรียนต่อ แต่ไม่มีโอกาสได้เรียน ต่อเมื่อได้มาอุปสมบท และสามารถจะเรียนเอาความรู้ทางธรรมได้ ชดเชยที่วัยเยาว์ไม่มีโอกาสได้ศึกษาความรู้ทางโลก ท่านจึงมุ่งมานะมากกว่าคนอื่นเป็นหลายเท่า ตั้งใจเรียนทุกอย่างที่ขวางหน้าท่านบอกว่าเมื่อตั้งใจเรียนแล้วความรู้จะเกิดขึ้นเอง และประสบความสำเร็จตามโมโนภิธานอันแรงกล้าเป็นรางวัลแห่งความขยันหมั่นเพียรมาเป็นลำดับดังนี้

พ.ศ. ๒๕๐๕ หลังจากสอบพระอภิธรรมจุฬัตริได้แล้ว (พ.ศ. ๒๕๐๔) ก็ได้เรียนพระอภิธรรมจุฬาท่อ นอกจากนี้ยังเรียนนักธรรมตรีเพิ่ม และเรียนวิปัสสนากรรมฐานทุกวัน สามารถสอบนักธรรมตรี และสอบอภิธรรมจุฬาท่อได้ ในขณะเดียวกันนั้นก็เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่วัดปราสาททอง และท่องปาติโมกข์ได้ในปีนั้นเอง

พ.ศ. ๒๕๐๖ ต้นปีเรียนพระอภิธรรมจุฬเอก และสอบได้ที่ ๑ คะแนนเต็ม ๑๒๕ คะแนน ถูกรับพระราชทานพระอภิธรรมชั้นมัธยมศึกษา และสอบได้ในปีนั้น

พ.ศ. ๒๕๐๗ เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่วัดปราสาททอง ถูกรับพระราชทานนักธรรมโท และสอบได้

พ.ศ. ๒๕๐๘ ประมาณเดือนมิถุนายน ท่านได้ไปอยู่วัดพระปฐมเจดีย์ อยู่ที่กุฏิสันติธรรม หลวงลุงเลียบริบไว้ กุฏิคณะอื่นหาที่อยู่ไม่ได้ เมื่อมาอยู่วัดพระปฐมเจดีย์แล้วตั้งใจเรียนบาลีอย่างเต็มที่ ใช้ความพากเพียรอย่างมาก เพราะความอยากเป็น “พระมหา” ตั้งหน้าเรียน พอปีถัดมาก็สอบนักธรรมเอกได้ พ.ศ. ๒๕๑๐ สอบประโยค ๓ ได้ ได้เป็นพระมหาสมใจแล้วไปเข้ากรรมฐานที่วัดปราสาททองได้อีก ๗ วัน

พ.ศ. ๒๕๑๑ เรียนประโยค ป.ธ. ๔ ต่อ พระธรรมสิริชัยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ในขณะนั้นให้ย้ายจากกุฏิสันติธรรมมาเฝ้าหอปริยัติธรรมของวัด สอบ ป.ธ. ๔ ได้ ในปีนั้นได้ช่วยทำงานเทศกาลมาโดยตลอด อันดับแรกอยู่วิหารพระปรีณิพพาน ต่อมาก็มาอยู่แผนกวัดถุ่มงคลโดยตลอด

พ.ศ. ๒๕๑๒ มีงานที่รับผิดชอบมากขึ้น ทำให้การเรียนทำได้ไม่เต็มที่ จึงสอบ ป.ธ. ๕ ตก แต่ก็ใช้ความสามารถและความเพียรอย่างมาก จึงสอบแก้ตัวใหม่ และสอบได้ในปีถัดมา (พ.ศ. ๒๕๑๓)

พ.ศ. ๒๕๑๕ ไปเรียน ป.ธ. ๖ ที่วัดชนะสงคราม กรุงเทพมหานคร ขึ้นรถไปเรียนทุกวัน ปรากฏว่าสอบได้แล้ว เกิดเบื่อบาลี เลิกหยุดเรียนไป ๕ ปี แต่มีงานที่เจ้าอาวาสบัญชามาให้ทำ ต้องปฏิบัติตามคำสั่งย้ายจากหอปริยัติธรรม มาอยู่ที่โบสถ์ตามคำสั่งเจ้าอาวาส

พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๒๐ ท่านได้หยุดเรียนบาลีโดยเด็ดขาดถึง ๕ ปี และทำหน้าที่เป็นเลขานุการโรงเรียนสหศึกษาบาลี ช่วยงานพระศาสนาอย่างเต็มที่ ตามที่พระธรรมสิริชัยเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ให้ปฏิบัติ เมื่อทำงานด้านนอก การศึกษาของตัวเองก็อยู่เท่าเดิม ๕ ปีผ่านไป ท่านก็มาคิดว่า หากได้เรียนติดต่อกันมา ปานนี้ก็คงจะจบ ป.ธ. ๙ ไปแล้ว หากไม่เรียนต่อ กาลเวลาผ่านไป ความรู้จะอยู่เท่าเดิม ดังนั้นจาก พ.ศ. ๒๕๒๑ ท่านจึงได้กลับมาเรียนต่อ ก็สอบได้ ป.ธ. ๗ และในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ สอบ ป.ธ. ๘ ได้ แต่ ป.ธ. ๙ ต้องสอบถึงสามปี ปีแรกสอบไม่ผ่าน ปีที่สองก็สอบไม่ผ่านอีก ผิดหวังเป็นครั้งที่สอง พอปีที่สามเตรียมแผนการเรียนการสอบ เสร็จรีบทำงานทุกอย่างที่จะต้องทำเดือนธันวาคม ๒๕๒๔ เข้าพักที่กรุงเทพมหานคร พอไปเรียนใกล้กับครูอาจารย์ ปรากฏว่าได้ทั้งความรู้และความเข้าใจเป็นอย่างดี ถึงเวลาสอบ ท่านจึงสามารถสอบได้ ป.ธ. ๙ ได้สำเร็จในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ซึ่งเป็นการฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปีพอดี

๓.๓ การปฏิบัติงานของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

เมื่อท่านเรียนจบ ป.ธ. ๙ แล้วก็สามารถทำงานพระศาสนาได้อย่างเต็มที่ เพราะไม่ต้องห่วงกังวลเรื่องการสอบของตนเองอีก แต่ยังเป็นห่วงเรื่องการสอบของลูกศิษย์อีกออกพรรษาปี ๒๕๒๕ ได้เดินทางประเทศอเมริกา การได้เดินทางไปต่างประเทศทำให้ได้ข้อคิดจากต่างแดนมาก ได้นำข้อคิดมาใช้ในการทำงาน เพราะการท่องเที่ยวทำให้หูตากว้างขวางขึ้น

พ.ศ. ๒๕๒๖ ท่านได้เป็นพระราชาคณะที่ “พระศรีสุธรรมเมธี” ตามกฎเกณฑ์ที่พระเดชพระคุณธรรมสิริชัย พร้อมคณะสงฆ์ตามลำดับชั้นพิจารณาส่งประวัติเข้าสู่มหาเถรสมาคม ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ เมื่อเป็นพระราชาคณะก็ปฏิบัติงานพระพุทธานุภาพในวัดและนอกวัดตามปกติ ความจริงเมื่อถึงขั้นนี้แล้วงานน่าจะเป็นไปด้วยดี แต่กลับทำงานไม่ค่อยสะดวกแต่งงานกลับเป็นไปไม่ได้

พ.ศ. ๒๕๒๗ การปฏิบัติหน้าที่ภายในวัดมีคณะผู้ทำงานแทนเจ้าอาวาสมีเหตุการณ์ของวัดที่จะต้องแก้ไขอย่างต่อเนื่อง จากคดีที่เกิดขึ้นโดยการทำงานผิดพลาดเล็กน้อยของคณะผู้ทำงานร่วมกัน ทำให้เกิดคดีจนถึงปี ๒๕๓๖ นี้ เรื่องยังไม่จบตรงนี้ ต้องคิดว่าทุกอย่างเป็นอนิจจังทุกคนตั้งใจทำดี แต่การตั้งใจทำดีเมื่อไม่เป็นไปตามขั้นตอนก็ผิดได้ตามที่เป็นอยู่และต้องแก้ไขจนกว่าจะสำเร็จ โดยไม่ต้องโทษผู้ใดเพียงแต่ว่าผู้ใดมีหน้าที่ที่รับทำหน้าที่นั้นให้เสร็จไปก็แล้วกัน

ปี พ.ศ. ๒๕๒๘ พระเดชพระคุณพระธรรมสิริชัย เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ ก็ได้มรณภาพลงทันที การงานทุกอย่างก็เปลี่ยนแปลงไปตามรูปแบบใหม่ แต่ก็ยังได้ทำหน้าที่อยู่ในฐานะ อย่างเดิม

ปี พ.ศ. ๒๕๒๙ ได้เจ้าอาวาสรูปใหม่ งานที่จะต้องปฏิบัติก็เปลี่ยนไปอย่างเป็นระบบ ได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มที่ เฉพาะงานในโรงเรียนสหบาลีศึกษาเท่านั้น แต่ถึงอย่างนั้นงานนอกวัด ก็ยังมีปฏิบัติอยู่ไม่ใช่น้อยเช่นเดียวกัน

ปี พ.ศ. ๒๕๓๐ ผ่านไปแบบเร็วมาก เมื่อมีงานทำน้อย ก็ต้องหางานทำเพิ่มจะหาเพิ่มอย่างไรก็มีงานทำเท่าเดิมอยู่นั่นเอง สอนบาลีเข้าปายสอน อบรมบาลีวัดไร่ขิง ตรวจบาลีสนามหลวง ตรวจนักธรรมสนามหลวงเป็นงานประจำที่จะต้องทำ ส่วนงานเทศน์สอนเทศน์โปรดโยมก็มีบ้างประปราย

ปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ตรวจบาลีสนามหลวงเสร็จ ทราบว่าทางมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเปิดรับสมัครเรียนต่อชั้นปริญญาโทและสามารถนำเอาใบประกาศนียบัตร ป.ธ.๙ ไปสมัครเข้าได้ ก็รีบไปยื่นใบสมัครเข้าเรียนต่อ

ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ เจ้าอาวาสมรณภาพลง จึงจำเป็นต้องรับหน้าที่รักษาการเจ้าอาวาส และในปีถัดมาคือวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๖ ท่านได้รับพระบัญชาแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร งานพระศาสนา ก็เพิ่มทวีมากขึ้นตามลำดับ แต่ได้ทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์แบบด้วยความอดทนพากเพียรพยายาม และในปีเดียวกันนี้ ท่านได้สำเร็จเป็นพุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้วิจัยหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง “อิทธิพลพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทที่มีต่อแนวความคิดทางการเมืองการปกครองของพระเจ้าลิไท ศึกษาเฉพาะกรณี ไตรภูมิพระร่วง” ได้เข้ารับปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต เมื่อวันที่ ๙ มกราคม ๒๕๓๖ จากสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก องค์พระประมุขของคณะสงฆ์ไทย แสดงถึงความมีวิริยะอุตสาหะตลอดระยะเวลาหลายปีจนกระทั่งประสบความสำเร็จ ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวที่ท่านได้แสดง คุณงามความดีแก่คุณบิดามารดาว่า “คุณงามความดีทั้งหมดที่เกิดขึ้นในชีวิตของข้าพเจ้านับได้ว่าเป็นสิ่งที่ได้มาจากแม่ด้อย บุซบกโดยแท้ หากไม่มีโยมแม่แล้ว ความสำเร็จในชีวิตก็จะมีไม่ได้เลย จึงขอตั้งจิตอธิษฐาน มอบคุณงามความดีทั้งหมดให้กับแม่ด้อย บุซบก คำใดที่กล่าวถึงแม่ ขอให้ทราบว่าคำนั้นเป็นการกล่าวถึงพ่ออยู่อย่างสมบูรณ์ด้วย”

การทำงานพระศาสนาตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา นั้น รวมถึงการศึกษาทางธรรม ที่ท่านได้ใช้ความพากเพียรอย่างหนักมาตลอด จนกระทั่งประสบความสำเร็จในปัจจุบัน แม้จะมีปัญหาอุปสรรคเพียงใดก็ไม่หวั่นหรือย่อท้อ คงเป็นเพราะท่านมีหลักปฏิบัติอยู่เสมอว่าต้องคิดว่า...ทุกอย่างเป็นอนิจจัง ทุกคนตั้งใจทำดี แต่การตั้งใจทำดีนั้น เมื่อไม่เป็นไปตามขั้นตอน ก็อาจผิดได้ตามที่เป็นอย่างนี้ และต้องแก้ไขจนกว่าจะสำเร็จ โดยไม่ต้องไปโทษผู้ใด เพียงแต่ว่า ผู้ใดมีหน้าที่ที่รับผิดชอบหน้าที่นั้น ให้แล้วเสร็จไปก็แล้วกัน...และท่านมีแนวคิดในการทำงานเพื่อสังคมว่า...การทำงานนั้น ผลที่ออกมา มันเป็นไปได้ที่จะถูกใจไปเสียทุกคน ถูกใจก็มี ไม่ถูกใจก็มาก ทำถูกอกถูกใจก็ยกย่องสรรเสริญ ถ้าตรงกันข้ามก็ติฉินนินทากันไปต่าง ๆ นานา จำต้องยึดหลักของโลกธรรม ๘ เอาไว้เสมอว่า มีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ มี

สรรพสิริ มีนิทาน มีสุข มีทุกข์ เป็นของคู่โลก ไม่ยึดมั่นถือมั่นกับสิ่งเหล่านี้ ได้มาก็ดีใจ เสียไปก็
ทำใจ... อีกคติที่ยึดไว้เป็นหลักประจำใจก็คือ ...เกิดมาทั้งที ทำดีให้ได้ จากไปทั้งที ผากดีเอาไว้...
...ไม่มีมิตรคนใดที่จะตีเตียนมิตร และไม่มีศัตรูคนใดที่จะยกย่องศัตรูด้วยกัน... และคติที่ว่า ...จง
ทำดีเอาไว้เถิด อีกไม่ถึงร้อยปี เราก็จะจากโลกนี้ไปสู่ปรโลกกันทั้งนั้น จงทำงานเพื่อชาติ เพื่อ
พระพุทธศาสนา และเพื่อองค์พระมหากษัตริย์...^{๑๔๙} การทำงานที่ถูกต้อง คือตั้งใจทำ รับผิดชอบ
ในสิ่งที่ตนทำ และไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ จากคำกล่าวนี คงไม่น่าสงสัยเลยว่า เหตุใดท่านจึง
ประสบผลสำเร็จในทุก ๆ ด้าน

๓.๔ เกียรติคุณของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ศุภสธมโม)

ด้วยความรู้ความสามารถ ในการแสดงบทบาทของความเป็นพระสงฆ์ที่ดำรงมั่นใน
สังฆกรรม ท่านได้มุ่งบำเพ็ญคุณประโยชน์ให้ประเทศชาติบ้านเมือง และคำนึงถึงสถาบันชาติ
พระศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด ต้องการพัฒนาสังคมให้มีความ
เจริญรุ่งเรืองด้วยความรู้คู่คุณธรรม โดยยึดอุดมคติที่ว่า ให้มีความขยัน ซื่อสัตย์ อุตสาห และ
เสียสละ พระธรรมปริยัติเวที จึงได้รับความไว้วางใจจากคณะสงฆ์ให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะภาค
๑๕ เป็นเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร ซึ่งเป็นพระอารามหลวงสำคัญระดับชาติ
ได้รับเลือกจากกรมการศาสนาให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างปี ๒๕๓๗ และได้รับการ ยกย่อง
ประกาศเกียรติคุณอย่างมากมาย เฉพาะที่โดดเด่นและสำคัญ ดังนี้

ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้รับพระราชทานเสาเสมาธรรมจักรและเกียรติบัตร รางวัลผู้ทำ
คุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาประเภทส่งเสริมการศึกษา จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ
สยามบรมราชกุมารี

ปี พ.ศ. ๒๕๓๙ ได้รับพระราชทานโล่และเข็มเครื่องหมาย ในฐานะผู้สร้าง
คุณประโยชน์ให้แก่มูลนิธิราชประชานุเคราะห์ฯ จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และได้รับ
เชิญเป็นกรรมการที่ปรึกษามูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ประจำจังหวัดนครปฐม ตามคำเชิญของ
มูลนิธิ (สมัยที่๑)

- ได้รับพระราชทานพดกษาดสมนาชั้นที่ ๑ จากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
พระบรมราชินีนาถ องค์สภานายิกาสภาภาษาไทย

- ได้รับพระราชทานปริญญาบัตรศิลปศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ศศ.บ.) สาขา
พัฒนาชุมชน จากสถาบันราชภัฏนครปฐม

^{๑๔๙} พระราชสุธรรมเมธี (สุเทพ ศุภสธมโม), ที่ระลึกเนื่องในพิธีถวายปริญญาบัตรศิลปศาสตร
บัณฑิตกิตติมศักดิ์ พระราชสุธรรมเมธี, (กาญจนาบุรี: สหภาพพัฒนาการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๖๕.

ปี พ.ศ. ๒๕๔๑ ได้รับพระราชทานปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (พธ.ด.) สาขาสังคมศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการฝ่ายศึกษาสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม ได้รับถวายใบประกาศสดุดีเกียรติคุณและรับเครื่องหมาย “กิตติกรรมประกาศ” จากคณะสงฆ์ประเทศศรีลังกา

ปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ได้รับพระราชทานโล่คุณนิราชประชาชนุเคราะห์ จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ พระตำหนักดุสิตดาลัย

- เป็นกรรมการที่ปรึกษามูลนิธิราชประชานุเคราะห์ ประจำจังหวัดนครปฐม ตามคำเชิญของมูลนิธิฯ (สมัยที่ ๒)

- ได้รับพระราชทานโล่มหิตลวราณุสรณ์ จากพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชธิดาตามาตุ ณ ตำหนักสวนกุหลาบ

- ได้รับอาราธนาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา ตำแหน่งประธานกรรมการสถานศึกษา ตำแหน่งประธานกรรมการที่ปรึกษา ในวิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐม จังหวัดนครปฐม

- ได้รับอาราธนาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในโรงเรียน สิรินครราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม และในด้านสมณศักดิ์

ปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญในพระราชทินนามว่า “พระศรีสุธรรมเมธี”

ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นราชในพระราชทินนามว่า “พระราชสุธรรมเมธี ตรีปิฎกบัณฑิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี”

ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ในพระราชทินนามว่า “พระเทพปริยัติมุนี พุทธมหาเจติย วกิจดิลก ตรีปิฎกบัณฑิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี”

ปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นธรรมในพระราชทินนามว่า “พระธรรมปริยัติเวที ศีลาจารวิสุทธี พุทธมหาเจติยปฐิต ตรีปิฎกบัณฑิต มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี”

ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้รับเกียรติบัตรศิษย์เก่าดีเด่นเกียรติคุณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้บำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม ประเทศชาติ พระพุทธศาสนา ของสมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จากเกียรติคุณความดี และผลงานอเนกอนันต์นานัปการในการที่ดำรงรักษาไว้ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาประจำชาติของพระธรรมปริยัติเวที สมาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ จึงเห็นสมควร ขอรับพระราชทานโล่รางวัลมหิตลวราณุสรณ์ ประจำปี ๒๕๔๓ ถวายแด่พระธรรมปริยัติเวที และจัดพิมพ์ประวัติและผลงานเพื่อ

เผยแพร่ให้เป็นทีแพรหลาย เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีของประชาชนและอนุชน เพื่อยืนยันให้เห็นว่าสังคมของเรามีคนดีที่ยึดมั่นในการทำมาความดี และประกอบกรณียกิจที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน สังคม ประเทศชาติอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สูงสุด คือ ความสถิตสถาพรของสถาบันชาติ สถาบันศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ ให้อยู่คู่ผืนแผ่นดินไทยตลอดกาลนาน^{๑๔๐}

๓.๕ การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที

การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ นั้น ถือว่าเป็นหน้าที่และบทบาทหน้าที่อันสำคัญที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุธมโม) ให้ความสำคัญและทุ่มเทเป็นอย่างมาก โดยท่านยึดหลักพระธรรมวินัยและหลักธรรมเป็นแกนหลัก และนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์มาใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ จนทำให้กิจการงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕ มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงามมีประสิทธิภาพสูงและเป็นรูปธรรม อันคุณประโยชน์ต่อคณะสงฆ์เป็นอย่างสูง ซึ่งผู้วิจัยได้สรุป การปกครองของท่านในการปกครองบริหารงานทั้ง ๖ องค์การ ได้ดังนี้ คือ

๓.๕.๑ ด้านการปกครอง

การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ นั้น พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุธมโม) ได้วางนโยบายแผนการทำงานโดยใช้วิธีการปกครองตามรูปแบบของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งสอดคล้องกับพระธรรมวินัยและเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ มติมหาเถรสมาคม โดยการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ จะต้องมุ่งเน้นพัฒนาบุคลากร พัฒนางานของคณะสงฆ์ ตลอดจนเน้นการพัฒนาวัดแต่ละวัดให้เข้มแข็งเป็นที่พึ่งของชุมชนอย่างแท้จริง เพราะท่านได้ใช้หลักพรหมวิหารธรรมผูกมัดจิตใจผู้ใต้บังคับบัญชา ไม่ใช่แต่อำนาจและอารมณ์ ท่านได้หมั่นประชุมทำความเข้าใจ ด้วยความเมตตาธรรม ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีจึงทำให้การปกครองมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม ด้วยความที่ท่านมีคุณสมบัติลักษณะผู้นำมืออาชีพที่เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา เป็นผู้ให้เสมอ มีความเมตตา เกลี้ยจลาจล เสียสละ กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ กล้านำ กล้าแสดง ดังนโยบายแผนงานที่ท่านมอบให้คณะสงฆ์ภาค ๑๕ นำไปเป็นแนวทางปฏิบัติ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๓.๑

^{๑๔๐} วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร, พิธีทำบุญมหาสังคยาอายุวัฒนาครบ ๕ รอบพระเทพปริยัติมุนี (สุเทพ มุสสุธมโม), (กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๔), หน้า ๗๓ - ๗๔.

ตารางที่ ๓.๑ การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที
ด้านการปกครอง

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการปกครอง)	เอกสารอ้างอิง
๑. เรื่องการทำงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ร่วมกับคณะสงฆ์ทุกจังหวัด การปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่ง ขอให้ยึดระเบียบ กฎข้อบังคับเป็นหลัก ขอให้ทำงานร่วมกันแบบพี่น้อง มีอะไรให้ปรึกษาหารือกันก่อน และขอให้ปฏิบัติไปตามความผิด ไม่ต้องคำนึงถึงความคุ้นเคยกันเป็นการส่วนตัว เพราะจะเป็นอุปสรรคในการทำงาน แม้ในคนที่สนิทสนมคุ้นเคยกับท่านมาก่อนที่จะรับหน้าที่รักษาการเจ้าคณะภาค ๑๕ ก็ไม่ต้องเกรงใจ ถ้าหากกระทำความผิด ข้อสำคัญที่สุด ขอให้ท่านเจ้าคณะจังหวัดและรองเจ้าคณะจังหวัด พร้อมเลขานุการได้เอาใจใส่ต่อการปฏิบัติงานคณะสงฆ์ในหน้าที่ของตนอย่างต่อเนื่อง เชื่อเหลือเกินว่า จะเกิดความเรียบร้อยดีงาม ไม่มีปัญหาอย่างแน่นอน	๑. บันทึกถ้อยแถลงการประชุมพระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๔ (วันแรก) วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๔ ณ กุฏิเจ้าจอมมารดาชุม วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรวิหาร จังหวัดนครปฐม
๒. เรื่องการให้ความร่วมมือต่องานคณะสงฆ์ในภาคและนอกภาค เรื่องการให้ความร่วมมือต่องานคณะสงฆ์ทั้งในภาคและนอกภาคนั้น ก็คือการเอาใจใส่และให้ความสำคัญต่องานคณะสงฆ์นั่นเอง ขอให้ถือว่า งานของคณะสงฆ์เป็นงานที่สำคัญที่สุดในตำแหน่งหน้าที่ของ “พระสังฆาธิการ” หาไม่ใช่พระสังฆาธิการก็ยังพอผ่อนผัน แต่ถ้ารับตำแหน่งหน้าที่เป็นพระสังฆาธิการแล้วอย่างท้อแท้ หรือเบื่อง่ายต่อการทำงานในหน้าที่ โดยเฉพาะงานคณะสงฆ์ในภาคต้องขอให้เอาใจใส่กันเป็นพิเศษ ส่วนงานคณะสงฆ์นอกภาค เช่น บางครั้ง บางโอกาส คณะสงฆ์ส่วนกลาง หรือคณะสงฆ์จังหวัดอื่นในภาคของเราจัดงานจัดประชุม จัดอบรมเรามีโอกาสก็ควรไปร่วมช่วยเหลือ หรือไปให้กำลังใจต่อการทำงานคณะสงฆ์ร่วมกัน ก็เป็นการดีมาก	๒. บันทึกถ้อยแถลงการประชุมพระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๔ (วันแรก) วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๔ ณ กุฏิเจ้าจอมมารดาชุม วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรวิหาร จังหวัดนครปฐม

ตารางที่ ๓.๑ (ต่อ)

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการปกครอง)	เอกสารอ้างอิง
สำหรับงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ต้องขอความร่วมมือกัน อย่างจริงจังและจริงใจ เช่น การประชุม การจัดอบรม และเรื่อง อื่นๆ ทุกเรื่อง โดยเฉพาะการประชุม ถ้าไม่จำเป็นจริงๆ เช่น อาหาร ขออย่าได้ขาดประชุม ที่สำคัญทุกท่านเป็นพระผู้ใหญ่ที่ มีหน้าที่มีตำแหน่งอยู่ ขอได้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ ผู้ใต้บังคับบัญชาด้วย เมื่อรู้กำหนดการประชุมแล้ว ควรต้อง เลื่อนกิจกรรมอื่น หรือการนัดหมายงานอื่นไปก่อนก็จะดีมาก เพราะการประชุมทางคณะสงฆ์ปีหนึ่ง ๆ ก็มีไม่มากเท่าไร	
๓. การปฏิบัติงานในหน้าที่ การปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่นั้น ขอให้เจ้าคณะและ เลขานุการทุกท่าน ได้พยายามปฏิบัติงานและตอบสนอง นโยบายของคณะสงฆ์ให้เต็มความสามารถด้วย โดยยึดหลัก ความถูกต้อง มีระเบียบ มติมหาเถรสมาคม ประกาศ และ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์เป็นหลักไว้ อย่าได้ถือเอา ความคุ้นเคยเป็นส่วนตัวกัน มาเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติหน้า หน้าที่ ถ้าผิดก็ว่าผิดถ้าจะมีการลงโทษ ก็ต้องลงโทษกันด้วย เมตตาบริหาร ส่วนการปกครอง ท่านถือเอาหลักเมตตาบริหาร และหลักสาธารณธรรม เป็นหลักในการปกครอง มีอะไรที่ไม่ เหมาะสมไม่ควร ก็จะเรียกมาคุยกันก่อน และมีคติประจำตัวอยู่ว่า “ไม่ว่าเจ้านาย ไม่ทำลายลูกน้อง ” และการมีหน้าที่เป็นผู้ รักษาการแทนเจ้าคณะภาค ๑๕ นี้ ก็ไม่เคยรู้ตัวมาก่อน ผู้ใหญ่ท่านเมตตาให้ช่วยทำงานพระพุทธศาสนา ซึ่งท่านเองก็ รับว่าจะตั้งใจปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ และขอให้ ทุกท่านได้ช่วยกันปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่ให้เรียบร้อย เพื่อความเจริญของสงฆ์ของหมู่คณะด้วย	๓. บันทึกรายงานการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้า คณะจังหวัด และเลขานุการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๔ (วันแรก) วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๔ ณ กุฏิเจ้าจอม มารดาชุ่ม วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรวิหาร จังหวัดนครปฐม
๔. เรื่องการพัฒนาด้านการปกครอง การพัฒนางานในทุก ๆ ด้านของคณะสงฆ์ ขอให้ถือเป็น เรื่องที่ต้องจัดทำให้บ่อยครั้ง เพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจให้แก่ ผู้ใต้บังคับบัญชา เพราะเป็นการสร้างคุณภาพให้แก่บุคลากร	๔. บันทึกรายงานการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้า คณะจังหวัด และเลขานุการ

ตารางที่ ๓.๑ (ต่อ)

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการปกครอง)	เอกสารอ้างอิง
ของพระพุทธศาสนา ขอฝากเรื่องนโยบายของภาคด้วยการพัฒนาด้านการปกครอง ควรพัฒนาด้วยธรรมะ คือ ใช้ "หลักพรหมวิหารธรรม และใช้หลักสังคัตถุ" ผูกมัดจิตใจลูกวัด ลูกคณะให้ได้ อย่าใช้แต่อำนาจและอารมณ์ มั่นอบรมสั่งสอนชี้ผิดชี้ถูกให้เขาเข้าใจ ด้วยเมตตาธรรม การปกครองจะดีขึ้น ขอให้ท่านเจ้าคณะได้นำไปถ่ายทอดให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทราบ ต่อ ๆ กันไปด้วย	ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๔ (วันแรก) วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๔ ณ กุฏิเจ้าจอมมารดาชุม วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรวิหาร จังหวัดนครปฐม
๕. เรื่องการขอสมณศักดิ์และพระอุปัชฌาย์ การขอสมณศักดิ์ เป็นการปูนบำเหน็จความดีความชอบให้แก่พระสงฆ์ในปกครอง ขอให้ท่านเจ้าคณะได้พิจารณาผู้ที่เอาใจใส่และให้ความร่วมมือต่องานคณะสงฆ์เป็นลำดับแรก ขออย่าได้พิจารณาผู้ที่ไม่เอาใจใส่และไม่ให้ความร่วมมือต่องานคณะสงฆ์แต่มีความสนิทสนมกับเจ้าคณะ หรือพระผู้ใหญ่ หรือพิจารณาแก่ผู้ที่ให้ประโยชน์ ให้ความร่วมมือกับเจ้าหมู่เจ้าคณะเป็นการส่วนตัว แต่งานของคณะสงฆ์ส่วนรวมไม่รวมด้วย ถ้าเป็นอย่างนี้ อย่าได้เกรงใจกัน ส่วนวิธีการทำประวัติพระสงฆ์การ เพื่อขอตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์ที่ถูกต้องนั้น จะกล่าวในการประชุมครั้งต่อไป ส่วนเรื่องการขอพระอุปัชฌาย์ของพระสงฆ์การแต่ละจังหวัด ปัญหาใหญ่ที่สุดก็คือ ผู้ขอท่องจำหนังสือการจะเป็นพระอุปัชฌาย์ไม่ได้ เหมือนไม่เอาใจใส่ เรื่องนี้ขอฝากท่านเจ้าคณะจังหวัดทุกจังหวัดได้กวาดขันทำการบอกกล่าวตั้งแต่เริ่มทำประวัติ และให้ทำการฝึกซ้อมให้ได้เสียก่อน ถ้าไม่ฝึกซ้อมหรือซ้อมแล้วไม่คล่อง ให้เลื่อนไปขอในปีต่อไป และขอแจ้งการขอพระอุปัชฌาย์ให้ทราบอีกเรื่องหนึ่ง คือ สมัชชาได้มีมติอนุมัติให้เจ้าคณะอำเภอที่ไม่ได้เป็นเจ้าอาวาส ขอเป็นพระอุปัชฌาย์ได้แล้ว ส่วนรองเจ้าคณะอำเภอที่ไม่ได้เป็นเจ้าอาวาส ต้องได้รับการอนุญาตจากเจ้าอาวาสที่ตนสังกัดเสียก่อน ส่วนเจ้าคณะตำบลที่ไม่ได้เป็นเจ้าอาวาส ยังไม่อนุมัติ รองเจ้าคณะ	๕. บันทึกการรายงานการประชุมพระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๔ (วันแรก) วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๔ ณ กุฏิเจ้าจอมมารดาชุม วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรวิหาร จังหวัดนครปฐม

ตารางที่ ๓.๑ (ต่อ)

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการปกครอง)	เอกสารอ้างอิง
ตำบลที่เป็นเจ้าอาวาส และเจ้าอาวาสที่ไม่ได้เป็นเจ้าคณะตำบล ก็ยังไม่อนุมัติเหมือนกัน ขอให้ท่านเจ้าคณะได้นำไปแจ้งแก่ ผู้ใต้บังคับบัญชาให้ทราบด้วย	
๖. เรื่องการทำประวัติพระสังฆาธิการเพื่อขอตั้งแลเลื่อน สมณศักดิ์ การประชุมวันนี้ มีจุดประสงค์สำคัญที่จะบอกเรื่องนี้แก่ ท่านเจ้าคณะและเลขานุการเจ้าคณะทุกระดับได้ทราบว่า การ ขอสมณศักดิ์ หรือ การขอเลื่อนสมณศักดิ์ของพระสังฆาธิการ โดยทั่วไปนั้น นโยบายจากผู้บังคับบัญชาระดับสูงซึ่งเป็นผู้ พิจารณา มีนโยบายว่า ไม่ได้มีการกักหรือการกีดกันอะไรเลย เพียงแต่ต้องทำประวัติให้ถูกต้องเท่านั้น ที่ขอไปแล้วตกนั้น โดยส่วนมากทำประวัติไม่ถูกต้องตามระเบียบ จึงขอให้ท่านเจ้า คณะและเลขานุการได้กรุณาแนะนำการทำประวัติของพระ สังฆาธิการระดับล่างให้ถูกต้องด้วย เมื่อขอไปจะไม่ตกปีละ มาก ๆ	๖. บันทึกรายงานการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้า คณะจังหวัด และเลขานุการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๔ (วันที่สอง) วันที่ ๒๒ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๔๔ ณ กุฏิเจ้าจอม มารดาชุ่ม วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรวิหาร จังหวัดนครปฐม
๗. เรื่องงานปกครอง : พิจารณาคัดเลือกพระสงฆ์ผู้จะเข้า รับตำแหน่งทางการปกครอง การแต่งตั้งพระสงฆ์ให้เป็นผู้นำเป็นผู้ปกครอง ต้อง พิจารณาคัดเลือกผู้ที่ตั้งใจทำงาน ให้ความสำคัญกับงานคณะ สงฆ์ มีความรู้ความสามารถและเข้ากับญาติโยมได้ โดยเฉพาะ ตำแหน่งเจ้าอาวาส หน้าที่สำคัญคือดูแลที่ดินและเงินของวัด และต้องทำงานในทุก ๆ ด้านภายในวัด จึงฝากเจ้าคณะจังหวัด ได้นำนโยบายนี้ไปมอบแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาด้วย เพราะเจ้า คณะทุกระดับจะเป็นผู้พิจารณาแต่งตั้งผู้รักษาการแทนคือ - เจ้าคณะตำบล แต่งตั้งรักษาการแทนเจ้าอาวาส - เจ้าคณะอำเภอ แต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าคณะตำบล - เจ้าคณะจังหวัด แต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าคณะอำเภอ เมื่อเจ้าคณะพิจารณาเลือกและแต่งตั้งเป็นผู้รักษาการแทน แล้ว เกือบ ๑๐๐ เปอร์เซ็น ต้องเสนอผู้นั้นเป็นเจ้าอาวาสเป็น	๗. บันทึกรายงานการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้า คณะจังหวัด และเลขานุการใน เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๗ วันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๗ ณ กุฏิ เจ้าจอมมารดาชุ่ม วัดพระปฐม เจดีย์ ราชวรวิหาร จังหวัด นครปฐม

ตารางที่ ๓.๑ (ต่อ)

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการปกครอง)	เอกสารอ้างอิง
เจ้าคณะ ถ้าไม่เสนอแต่งตั้งก็จะถูกมองว่าปฏิบัติไม่เป็นธรรม จึงขอให้พิจารณาให้ดี และก่อนที่จะเสนอแต่งตั้ง ควรจัดอบรม ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งเสียก่อน	
๘. เรื่องพระอุปัชฌาย์ พระอุปัชฌาย์ถ้าเจ้าอาวาสพระอารามหลวง อาพาธ หรือ ชราภาพ หรือทุพพลภาพ หรืออายุเกิน ๘๐ ปี ให้เสนอรองเจ้า อาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสเพื่อขอรับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสมัชชากำหนดไว้ว่า เจ้าคณะอำเภอถึงจะไม่ได้ เป็นเจ้าอาวาสก็เสนอ ขอรับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ได้ แต่ รองเจ้าคณะอำเภอที่ไม่ได้เป็นเจ้าอาวาส ต้องให้เจ้าอาวาสเซ็น รับรอง ในสถานที่กั้นดาร์ แม้จะมีพรรษาไม่ถึง ๒๐ ก็เสนอขอ ได้ หรือถ้าหากจะมีพรรษา ยังไม่ถึง ๒๐ แต่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป หากมีความจำเป็นก็เสนอขอได้ สำหรับเจ้าคณะตำบลที่สอบไม่ผ่าน ๓ ปี ถือว่าปฏิบัติงาน ย่อหย่อน ควรให้ลาออกเพื่อเปิดโอกาสให้รูปอื่นได้ปฏิบัติ หน้าที่ และเป็นพระอุปัชฌาย์อนุเคราะห์กุลบุตรต่อไป	๘. บันทึกรายงานการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้า คณะจังหวัด และเลขานุการใน เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๒/๒๕๔๗ วันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๗ ณ กุฏิ เจ้าจอมมารดาชุ่ม วัดพระปฐม เจดีย์ ราชวรวิหาร จังหวัด นครปฐม
๙. เรื่องการจัดงานวัด เจ้าคณะภาค ๑๕ ได้กราบเรียนเจ้าคณะใหญ่หนกลางว่า ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ เคยมีเรื่องการจัดงานวัด มีการจับเบอร์ตกไข่เสี่ยงโชค เกิดปัญหาขึ้น แต่ในขณะนี้เรื่อง สงบเรียบร้อยแล้ว เจ้าคณะภาคมีหนังสือให้ทุกวัดที่จะจัดงาน ได้ปฏิบัติตามระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดงานวัด พ.ศ.๒๕๓๗ แต่ปรากฏว่ายังมีบางวัดที่ฝ่าฝืน การปลดเจ้า อาวาสที่ไม่ปฏิบัติตามระเบียบดังกล่าวจะเป็นการลงโทษที่ รุนแรงไปหรือไม่ ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้าคณะใหญ่หน กลางตอบว่าไม่รุนแรง ทำงานอย่าเห็นแก่หน้ากัน ต้องรักษา ระเบียบไว้เป็นสำคัญ	๙. บันทึกรายงานการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้า คณะจังหวัด และเลขานุการใน เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๒/๒๕๔๗ วันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๗ ณ กุฏิ เจ้าจอมมารดาชุ่ม วัดพระปฐม เจดีย์ ราชวรวิหาร จังหวัด นครปฐม

ตารางที่ ๓.๑ (ต่อ)

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการปกครอง)	เอกสารอ้างอิง
๑๐. เรื่องความขัดแย้งระหว่างวัดกับกรรมการวัด บางวัดมีการขัดแย้งกันก่อนจัดงาน ระหว่างเจ้าอาวาสกับกรรมการวัด ถ้ามีเรื่องเช่นนี้ต้องให้เจ้าอาวาสเป็นใหญ่ เจ้าอาวาสเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการสั่งการทุกอย่างภายในวัด และห้ามขายงานคือห้ามคนภายนอกเข้ามารับเหมาจัดงาน ถ้ามีกรณีเช่นนี้ให้ปลดเจ้าอาวาสทันที ให้ระงับรูปแบบการบอกบุญหารายได้เข้าวัด เช่น การจัดให้มีการใส่บาตรพระอรหันต์ ๑๐๘ ผู้ปกครองต้องไม่เกรงใจลูกคณะ หากผู้บังคับบัญชาทราบเรื่องแล้วไม่ดำเนินการ ต้องมีความผิดการตกไข่หากกาชาดเป็นผู้ดำเนินการ อนุญาตให้จัดได้ เพราะมีผู้รับผิดชอบ หน่วยงานนอกนี้ ไม่ว่าจะเป็น อบต. หรือโรงเรียน ก็ห้ามจัดโดยเด็ดขาด	๑๐. บันทึกการรายงานการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๒/๒๕๔๗ วันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๗ ณ กุฏิเจ้าจอมมารดาชุม วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรวิหาร จังหวัดนครปฐม
๑๑. เรื่องการจัดกิจกรรมอันไม่เหมาะสมวิสัย การจัดงานวัดไม่ควรให้มีกิจกรรมอันไม่เหมาะสมแก่สมณวิสัย เช่น การชนวัวลาน การชนไก่ ห้ามวัดจัดโดยเด็ดขาด หากมีการฝ่าฝืนให้ปลดเจ้าอาวาสทันที ถ้าเสี่ยงไว้ด้วยเมตตา ก็ขออนุโมทนาด้วย	๑๑. บันทึกการรายงานการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๒/๒๕๔๗ วันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๗ ณ กุฏิเจ้าจอมมารดาชุม วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรวิหาร จังหวัดนครปฐม
๑๒. เรื่องการช่วยเหลือผู้ไต่บังคับบัญชาในการแก้ไขปัญหา ในเขตภาค ๑๕ มีบางวัดที่มีการจัดงานกฐินผ้าป่า แต่กรรมการวัดนำเงินรายได้ทั้งหมดไปบริหารเอง เจ้าอาวาสและพระในวัดไม่มีสิทธิ์รับรู้ กรณีเช่นนี้ให้เจ้าคณะผู้ปกครองลงไปดูแล แต่บางครั้งก็ไม่สามารถจัดการได้เด็ดขาด การที่เจ้าคณะภาคลงไปสั่งการเพื่อแก้ไขปัญหาจะถือเป็นการล่วงล้ำหรือไม่	๑๒. บันทึกการรายงานการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๒/๒๕๔๗ วันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๗ ณ กุฏิ

ตารางที่ ๓.๑ (ต่อ)

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการปกครอง)	เอกสารอ้างอิง
ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้าคณะใหญ่หนกลางตอบว่า ไม่ถือเป็นการล่วงล้ำ เพราะเจ้าคณะทุกระดับมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยกันสอดส่องดูแลวัด ปัญหาบางอย่างเป็นหน้าที่เฉพาะของผู้ปกครองแต่ละระดับ ปัญหาบางอย่างต้องปรึกษากัน ปัญหาบางอย่างต้องร่วมกันแก้ไข ดังนั้น หากวัดใดมีปัญหาควรให้เจ้าคณะผู้ปกครองร่วมเช่นในบัญชีเงินฝากและคอยติดตามอย่างใกล้ชิด หากมีที่ใดต้องช่วยแก้ไขให้รีบดำเนินการทันที	เจ้าจอมมารดาชุ่ม วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรวิหาร จังหวัดนครปฐม
๑๓. โครงการพัฒนาพระสังฆาธิการและพระภิกษุสามเณรภาค ๑๕ โครงการพัฒนาพระสังฆาธิการและพระภิกษุสามเณรภาค ๑๕ เป็นโครงการที่ดีมาก ดังนั้น ขอเสนอให้ทุกจังหวัดส่งผู้ที่จบนักธรรมชั้นเอกแล้ว เข้าอบรมในโครงการฯ เพื่อเตรียมการให้เป็นผู้ที่มีความพร้อมปฏิบัติงานในตำแหน่งพระสังฆาธิการต่อไป มอบให้พระครูปลัดสุวัฒนสุตคุณ ผู้ประสานงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕ และเลขานุการเจ้าคณะภาค ๑๕ เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดทำโครงการและหลักสูตร	๑๓. บันทึกรายงานการประชุมพระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๒/๒๕๔๗ วันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๗ ณ กุฏิเจ้าจอมมารดาชุ่ม วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรวิหาร จังหวัดนครปฐม
๑๔. เรื่องการกระจายงานจัดโครงการต่าง ๆ ในคณะสงฆ์ภาค ๑๕ โครงการต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ขอให้กระจายไปยังจังหวัดต่าง ๆ ทั้งนี้ เพื่อจะได้ร่วมกันรับผิดชอบ มีการโยกย้ายสถานที่ ดำเนินการและเพื่อเป็นการรู้จักมักคุ้นเกิดความสนิทสนมกับพระสังฆาธิการท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วยที่ประชุมเห็นชอบ และได้ร่วมกันพิจารณามอบงานให้แก่แต่ละจังหวัดรับผิดชอบ ดังนี้ ๑. งานอบรมพระวิปัสสนาจารย์ มอบให้จังหวัดเพชรบุรี เป็นเจ้าภาพ ๒. งานอบรมบาลีก่อนสอบ มอบให้จังหวัดราชบุรี เป็นเจ้าภาพ ๓. งานพัฒนาพระสังฆาธิการและพระภิกษุสามเณรภาค ๑๕	๑๔. บันทึกรายงานการประชุมพระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๒/๒๕๔๗ วันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๗ ณ กุฏิเจ้าจอมมารดาชุ่ม วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรวิหาร จังหวัดนครปฐม

ตารางที่ ๓.๑ (ต่อ)

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการปกครอง)	เอกสารอ้างอิง
มอบให้ประจวบคีรีขันธ์ เป็นเจ้าภาพ ๔. งานอบรมผู้จบนักธรรมชั้นเอก มอบให้จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นเจ้าภาพ ๕. งานอบรมไวยาวัจกรและพิธีกรทางศาสนา ให้แต่ละจังหวัดรับผิดชอบในเขตจังหวัดของตน โดยเจ้าคณะภาคเป็นผู้พิจารณาว่าควรจัดที่วัดใด ส่วนงานที่วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายารามปฏิบัติเป็นประจำอยู่แล้ว เช่น การจัดโครงการอบรมพระวิปัสสนาจารย์ของวัด ก็ให้ดำเนินการเช่นเดิม จะมีพระสงฆ์จากที่อื่นมาร่วมด้วยก็ได้	
๑๕. นโยบายของเจ้าคณะภาค ๑๕ ด้านการปกครอง - ดูแลบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่อยู่ภายในวัด ให้อยู่ในระเบียบ - ดูแลการจัดงานวัดให้อยู่ในระเบียบมหาเถรสมาคม พ.ศ.๒๕๓๗ - ดูแลเงินของวัด ทำบัญชีรับ – ส่ง ให้ถูกต้อง - ดูแลแนะนำเรื่องอบายมุขอย่าให้มีภายในวัด - หมั่นให้การพูดคุยแนะนำพระเณร ทั้งเป็นหมู่คณะ และรายบุคคลเป็นประจำ - เมื่อเกิดอธิการณขึ้นควรรับจัดการ และจัดการให้มีลักษณะประณีตประณีตให้เรียบร้อย	๑๕. นโยบายของเจ้าคณะภาค ๑๕ มอบให้เจ้าคณะอำเภอในเขตปกครองเพื่อปฏิบัติการในคราวประชุมพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ วันที่ ๗ มกราคม พ.ศ.๒๕๔๘ ณ ห้องประชุมวัดพระปฐมเจดีย์ฯ
๑๖. เรื่อง การมอบนโยบายให้เจ้าคณะอำเภอในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ขอมอบนโยบายให้เจ้าคณะอำเภอทุกอำเภอนำไปปฏิบัติเพื่อพัฒนาวัดในเขตการปกครองของตน ดังนี้ ๑. เจ้าคณะผู้ปกครองต้องยึดกฎระเบียบมหาเถรสมาคมอย่างเคร่งครัด ๒. เจ้าคณะผู้ปกครองต้องดูแลผู้ใต้บังคับบัญชาโดยเฉพาะเจ้าอาวาสอย่างใกล้ชิด ๓. เจ้าคณะผู้ปกครองต้องดูแลเรื่องการใช้จ่ายเงินของวัดให้โปร่งใส	๑๖. บันทึกการประชุม เจ้าคณะภาค และเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เพื่อแถลงการณ์ปฏิบัติงาน แสดงวิสัยทัศน์ และรับทราบนโยบายจากเจ้าคณะภาค ๑๕ ณ ห้องประชุมวัดพระปฐมเจดีย์ฯ อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม วันศุกร์ที่ ๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๘

ตารางที่ ๓.๑ (ต่อ)

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการปกครอง)	เอกสารอ้างอิง
๔. เจ้าคณะผู้ปกครองควรช่วยเหลือวัดที่ประสบอุทกภัย แผ่นดินไหวที่ภาคใต้เท่าที่ช่วยได้ ๕. เจ้าคณะผู้ปกครองต้องพิจารณาแต่งตั้งผู้รักษาการทุกระดับให้เป็นไปอย่างรอบครอบ ๖. เจ้าคณะผู้ปกครองต้องวางทนายาททางคณะสงฆ์ ๗. เจ้าคณะผู้ปกครองต้องประชุมเจ้าอาวาสในเขตปกครอง ของตนให้เสร็จภายในเดือนมกราคม ๒๕๔๘ นี้ ๘. เจ้าคณะผู้ปกครองต้องออกตรวจวัดในเขตการปกครอง ของตนให้ครบภายใน ๕ เดือน เริ่มตั้งแต่ ๑๕ มกราคม ถึง ๑๕ มิถุนายน แล้วบันทึกส่งเจ้าคณะภาค ๙. เจ้าคณะผู้ปกครองต้องระมัดระวังการใช้โทรศัพท์ในที่ ประชุม ๑๐. เจ้าคณะผู้ปกครองต้องคิดว่า วัดในเขตปกครองเป็นวัด ของตนเอง ๑๑. เจ้าคณะผู้ปกครองต้องให้ความสำคัญต่อผู้บังคับบัญชา ๑๒. เจ้าคณะผู้ปกครองต้องให้ความสำคัญต่อเวลาในการ ประชุม ๑๓. เจ้าคณะผู้ปกครองต้องปฏิบัติหน้าที่โดยยึดหลักองค์กร ๖ ของคณะสงฆ์ ๑๔. เจ้าคณะผู้ปกครองต้องเข้มงวดการจัดงานวัด ให้เป็นไป ตามกฎระเบียบ ๑๕. เจ้าคณะผู้ปกครองต้องดูแลที่ธรณีสงฆ์ อย่าให้ใครมาเช่า อยู่อาศัยโดยเด็ดขาด ๑๖. เจ้าคณะผู้ปกครองต้องดูแลศาสนสมบัติในวัดนั้น ให้ เรียบร้อย ๑๗. เจ้าคณะผู้ปกครองต้องดูแลเงินทองของวัดให้รัดกุม โปร่งใส ต้องทำบัญชีสะดวกแก่การตรวจสอบ ๑๘. เจ้าคณะผู้ปกครองต้องดูแลอย่าให้มีอบายมุขภายในวัด ๑๙. เจ้าคณะผู้ปกครองต้องส่งเสริมการศึกษาทั้งของพระเณร	

ตารางที่ ๓.๑ (ต่อ)

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการปกครอง)	เอกสารอ้างอิง
ในวัด และมอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนตามสถานศึกษาต่าง ๆ ตามกำลัง ๒๐. เจ้าคณะผู้ปกครองต้องเอาใจใส่ให้พระเณรในปกครองทำวัตรเช้า-เย็น ๒๑. เจ้าคณะผู้ปกครองต้องเข้มงวดให้วัดในปกครองลงฟังพระปาฏิโมกข์ ๒๒. เจ้าคณะผู้ปกครองต้องตั้งซักชวนให้พระในวัดสวดพระปาฏิโมกข์ ๒๓. เจ้าคณะผู้ปกครองต้องตั้งคณะกรรมการแห่นาครอบโบสถ์ให้ถูกต้องดีงาม ๒๔. เจ้าคณะผู้ปกครองต้องแนะนำการก่อสร้างตามวัดต่าง ๆ ให้เกิดความเรียบร้อยสวยงามมีแบบแปลนก่อน ถ้าไม่เข้าใจควรมีผู้แนะนำ ๒๕. เจ้าคณะผู้ปกครองต้องอำนวยความสะดวกให้แก่ญาติโยมผู้ที่เข้ามาทำบุญภายในวัด สถานที่ของวัด เช่น โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ เมรุ ต้องสะอาดอยู่เสมอ ๒๖. เจ้าคณะผู้ปกครองต้องพยายามเสริมสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้น แก่ผู้ได้บังคับบัญชาทุกระดับ ๒๗. ให้เจ้าคณะผู้ปกครองทุกระดับ ท่องอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองของตนให้จำได้ ตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ เจ้าคณะภาค ท่องจำข้อ ๑๐ ๖ ข้อ วงเล็บ เจ้าคณะจังหวัด ท่องจำข้อ ๑๕ ๖ ข้อ วงเล็บ เจ้าคณะอำเภอ ท่องจำข้อ ๒๐ ๖ ข้อ วงเล็บ เจ้าคณะตำบล ท่องจำข้อ ๒๕ ๖ ข้อ วงเล็บ เจ้าอาวาส ท่องจำพระราชบัญญัติมาตรา ๓๗-๓๘ ๗ ข้อ วงเล็บ	

ตารางที่ ๓.๑ (ต่อ)

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการปกครอง)	เอกสารอ้างอิง
ในการปฏิบัติงานคณะสงฆ์ทุกระดับ ระดับที่สำคัญก็คือ พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส เพราะเจ้าอาวาสทุกวัดจะต้องเป็นผู้ดูแลรักษาสมบัติวัดของพระพุทธศาสนาใกล้ชิดกว่าใคร สมบัติของพระพุทธศาสนาโดยสรุปแล้ว มี ๔ ประการ คือ ๑. ศาสดา หมายถึง พระพุทธเจ้า ปัจจุบันมีพระพุทธรูปเป็นองค์แทน เจ้าอาวาสต้องช่วยกันดูแล สร้างให้เหมาะสมอย่าให้ผู้นั่งผู้ใดมากระทำการอันไม่สมควร ๒. ศาสนธรรม คือ พระธรรมคำสอนที่เรียกว่าพระธรรมวินัย เจ้าอาวาสต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดและส่งเสริมให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม ๓. ศาสนิก หมายถึง ผู้นับถือคำสอนในที่นี้คือชาวพุทธนั่นเอง เจ้าอาวาสต้องดูแลแนะนำให้ชาวพุทธทุกคนปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ๔. ศาสนสมบัติ คือ สงหาภิรมทรัพย์และอสงหาภิรมทรัพย์ ไม่ว่าจะเป็นที่สร้างวัด ที่ธรณีสงฆ์ สิ่งปลูกสร้างในวัดทั้งหมด รวมทั้งเงินของวัด เจ้าอาวาสต้องช่วยกันดูแลรักษาอย่าให้ใครมาอยู่อาศัยหรือถือเอาโดยไม่ถูกต้อง เมื่อผู้บังคับบัญชาประชุมกันวางนโยบายไว้ ทำอย่างไรจึงจะนำนโยบายนั้นส่งมาถึงมือเจ้าอาวาสทุกวัดได้ปฏิบัติกันอย่างรวดเร็วและเป็นไปในทางเดียวกัน	
๑๗. เรื่องมอบนโยบายงานคณะสงฆ์ไปปฏิบัติเพื่อพัฒนางานคณะสงฆ์ภาค ๑๕ เจ้าคณะภาคขอมอบนโยบายงานคณะสงฆ์ เพื่อการพัฒนางานคณะสงฆ์ให้เรียบร้อยดีงามและทำชาวพุทธให้เข้มแข็งสืบไป ปัจจุบันการพัฒนาของคณะสงฆ์ยังมองหาจุดไม่ค่อยพบ ว่า พวกเราควรจะพัฒนากันจุดไหนบ้าง ถ้าจะต้องหาจุดก็ควรตั้งไว้ ๔ จุด ด้วยกัน คือ ๑. พัฒนาพระเถระของเราให้มีคุณภาพ ๒. พัฒนาเยาวชน คือ นักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ ให้	๑๗. บันทึกการประชุมเจ้าคณะตำบล จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ณ วัดห้วยมงคล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ วันที่ ๒๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๔๘

ตารางที่ ๓.๑ (ต่อ)

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปรียติเวที (ด้านการปกครอง)	เอกสารอ้างอิง
เข้าถึงพระพุทธศาสนา ๓. พัฒนาชาวบ้านให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม ๔. พัฒนาข้าราชการให้ช่วยงานพระพุทธศาสนา อันดับแรก เราต้องพัฒนาพระเณรในวัดของเราให้มีความรู้ความสามารถด้วยการเรียนการสอน การอบรม ทั้งด้านคันถธุระ วิปัสสนาธุระ และโยธาธุระ อันดับสอง พัฒนาเยาวชนตามโรงเรียนต่าง ๆ ให้เข้าถึงพระพุทธศาสนา ในปี ๒๕๔๘ นี้ นายกรัฐมนตรี ได้ให้คำขวัญวันเด็กไว้ว่า เด็กสมัยใหม่นี้ ต้องขยันเรียน ขยันอ่าน กล้าพูด กล้าคิด คำขวัญวันเด็กของนายกรัฐมนตรีใกล้เคียงกับคำขวัญที่ผมให้เด็กไว้ตามโรงเรียนทุกโรงเรียนว่า นักเรียนที่ดี ต้องมีคุณธรรม ๕ อย่าง คือ ๑. ขยันไปโรงเรียน ๒. ขยันเรียนหนังสือ ๓. ขยันทำการบ้าน ๔. ขยันช่วยพ่อแม่ทำงาน ๕. ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด เจ้าคณะตำบลทุกตำบล ความจริงเป็นเจ้าอาวาสอยู่ด้วยให้นำเรื่องนี้ไปดำเนินการและบอกให้เจ้าอาวาสในตำบลของตนดำเนินการด้วย พัฒนาเข้าไปในโรงเรียน ให้นักเรียนทุกคนแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ชักชวนให้โรงเรียนต่าง ๆ นำเด็กเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ทำพิธีเวียนเทียนก่อนวันหนึ่งก็ได้ เพราะวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา เป็นวันหยุด เวียนเทียนก่อน ๑ วันก็ได้ ปลูกฝักอย่างนี้สม่ำเสมอ ต่อไปเยาวชนเหล่านี้เจริญเติบโตขึ้น ก็จะมีคุณภาพ อันดับสาม พัฒนาชาวบ้านให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม พระสงฆ์เราต้องพยายามชักชวนชาวบ้านให้เข้าวัด วันพระให้มาทำบุญที่วัด อนุรักษ์ศิลปอุโบสถ แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในศีลห้า	

ตารางที่ ๓.๑ (ต่อ)

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการปกครอง)	เอกสารอ้างอิง
อันดับสี่ ข้าราชการไม่ต้องพัฒนาเขาก็ได้ เพราะ ข้าราชการทุกหมู่เหล่าเขามีความรู้กันทุกคนเพียงแต่เรามี นโยบายประสานงานระหว่างวัดกับเมืองให้เข้ากัน ให้ส่วน ราชการได้ช่วยงานพระพุทธศาสนา ในส่วนนี้ก็ขอให้อยู่ใน ดุลพินิจของเจ้าคณะตำบลจะไปดำเนินการ	
๑๘. เรื่องการแต่งตั้งพระสังฆาธิการ การแต่งตั้งเจ้าอาวาสวัดราษฎร์เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะ จังหวัดพิจารณา ควรพิจารณาพระผู้มีความเหมาะสม พิจารณารูปที่ให้ความสำคัญกับงานพระพุทธศาสนา ในกรณี แต่งตั้งเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ พร้อมทั้งรองเจ้าคณะ ควรพิจารณารูปที่มีความรู้ความสามารถ และได้รับการ สนับสนุนจากญาติโยมท้องถิ่นด้วยจะเป็นการดียิ่ง อีกประการหนึ่ง เมื่อจะแต่งตั้งเจ้าคณะ ให้พิจารณารอง เจ้าคณะก่อน หากไม่มีรองเจ้าคณะจึงพิจารณารูปอื่น ๆ เช่นจะ ตั้งเจ้าคณะอำเภอ ให้พิจารณารองอำเภอก่อน หากไม่มีหรือมี แต่ไม่เหมาะสมเพราะอาพาธหรืออยู่ในช่วงสอบสวนเรื่อง อภิภรณ์ จึงให้พิจารณาเจ้าคณะตำบลในเขตอำเภอดังกล่าว ที่ มีคุณสมบัติ คือ มีความขยัน ความรับผิดชอบ คุณวุฒิ เจ้า ประคุณสมเด็จวัดสามพระยาได้ให้หลักการไว้ว่า “ต้องดู หลาย ๆ อย่างประกอบกัน”	๑๘. บันทึกการรายงานการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และ เลขาธิการในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๑/ ๒๕๔๘ ณ ห้องประชุมวัด ปราโมทย์ ตำบลบ้าน ปราโมทย์ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงครามวันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๘
๑๙. เรื่องมอบนโยบายชาวพุทธเข้มแข็ง เจ้าคณะภาคมอบนโยบายให้เจ้าคณะอำเภอทุกอำเภอ ไปดำเนินการ เพื่อทำชาวพุทธให้เข้มแข็ง เริ่มที่พระสงฆ์เรา ก่อน ความเข้มแข็งของคณะสงฆ์เราอยู่ที่งาน และกิจวัตรงาน คณะสงฆ์ของเราที่อยู่ในองค์กร ๖ อย่างคือ การปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ การศึกษาสงเคราะห์ การ สาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ทำให้มี คุณภาพ เมื่อบริหารงานทั้ง ๖ องค์ได้เข้มแข็ง งานก็จะมี คุณภาพพระสงฆ์เราก็จะมีคุณภาพ ความเข้มแข็งอีกอย่างหนึ่ง	๑๙. บันทึกการประชุมเจ้า คณะภาคกับเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ ในเขตการ ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ จำนวน ๓๓ รูป ณ วัด ปราโมทย์ อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๘

ตารางที่ ๓.๑ (ต่อ)

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการปกครอง)	เอกสารอ้างอิง
คือ ทำให้ประชาชนญาติโยมชาวพุทธให้เข้มแข็ง อย่าเห็นญาติโยมไม่สำคัญ เวลาญาติโยมไปหา ต้องต้อนรับญาติโยมต้องใช้หลักปฏิสันถารคารวตา พูดให้ญาติโยมเขารู้เรื่อง อีกอย่างหนึ่งถ้าโยมเขามาหาต้องทำการต้อนรับพูดอธิบายเรื่องต่าง ๆ ให้โยมเขาเข้าใจ เมื่อโยมเขาเข้าใจแล้ว เขาจะได้กลับไปด้วยความไม่กังวล อย่างไรก็ตามอย่าทิ้งญาติโยม ทำให้ญาติโยมมีความเข้มแข็งต่อพระพุทธศาสนาไว้ พระสงฆ์เราเองต้องทำกิจวัตร คือ ทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น ลงสังฆกรรมพระปาฏิโมกข์ ย่ำกลองตีระฆังทำให้คณะสงฆ์มีพลังเข้มแข็ง ถ้าพระสงฆ์ไม่ทำกิจวัตร จะเกิดความอ่อนแอทันที เมื่อพระสงฆ์อ่อนแอชาวบ้าน ก็หมดศรัทธา เมื่อชาวบ้านหมดศรัทธา ชาวพุทธก็ไม่เข้มแข็ง	
๒๐. เรื่องการปกครอง เจ้าคณะควรแบ่งงานในหน้าที่ให้ร่วมกันปฏิบัติ จังหวัดที่มี รองเจ้าคณะจังหวัด ๒ รูป ให้แบ่งอำเภอกันปฏิบัติหน้าที่ จังหวัดที่มีรองเจ้าคณะจังหวัดรูปเดียว ให้เจ้าคณะ แบ่งงานให้ปฏิบัติ หลักการปฏิบัติให้เป็นไปตามองค์กัรทั้ง ๖ เป็นการกระจายงานให้ปฏิบัติด้วย ทั้งนี้ให้เจ้าคณะจังหวัดพิจารณามอบงานมีหนังสือมอบหน้าที่ให้ตามระเบียบการปฏิบัติ โดยมอบหมายว่าให้ปฏิบัติหน้าที่แทนในงานที่ได้รับมอบนั้น และขอเอาคำสรุปของเจ้าคณะใหญ่หนกลางในการประชุม ท่านกล่าวให้ข้อคิดว่า เป็นธรรมดาของการทำงานต้องมีปัญหา ข้อสำคัญให้ตระหนักในภาระ อย่าปล่อยให้เป็นปัญหาใหญ่ปัญหา บางอย่างต้องรีบแก้ไขแข่งเวลา ปัญหาบางอย่างต้องใช้เวลาช่วยและขอให้ทุกรูปตั้งใจทำงานเพื่อพระพุทธศาสนา	๒๐ . บันทึกการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และ เลขาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๒/๒๕๔๘ ณ ห้องประชุมวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม วันพฤหัสบดีที่ ๒๙ เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๘

ตารางที่ ๓.๑ (ต่อ)

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการปกครอง)	เอกสารอ้างอิง
๒๑. เรื่องการมอบหมายงานให้รองเจ้าคณะ เจ้าคณะภาค ๑๕ ได้อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๑๒ แห่งกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ จึงมอบหมายให้รองเจ้าคณะภาค มีอำนาจหน้าที่การปกครองคณะสงฆ์ใน เขตภาค ๑๕ ตามความในข้อ ๑๐ แห่งกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) นั้น และมีหน้าที่กำกับดูแล และรับผิดชอบเฉพาะงานการศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ อีกทั้งให้เป็นผู้ตรวจการคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ตามที่เจ้าคณะภาคมอบหมาย	๒๑. บันทึกการประชุมพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขาธิการ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่๒/๒๕๔๙ ณ ห้องประชุม กุฏิเจ้าจอมมารดาชุม วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม วันเสาร์ที่ ๓๐ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๙
๒๒. เรื่องการแสดงโชว์ในวัด เจ้าคณะภาค ๑๕ ขอให้เจ้าคณะจังหวัดสอดส่องดูแล กำชับอย่าให้มีการเต้นโชว์หรือการแสดงอันขัดต่อระเบียบ การ จัดมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดงานวัด พ.ศ. ๒๕๓๗ เพราะมีเรื่องร้องเรียนพร้อมภาพถ่ายถึงเจ้าคณะภาค เป็นภาพที่ไม่เหมาะสมอย่างยิ่ง ไม่ควรเกิดขึ้นภายในวัด สร้างความเสื่อมศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนเป็นอย่างมาก การแสดงแห่แห่นภายในวัดเป็นสิ่งไม่สมควร พระเดชพระคุณ พระธรรมรัตนดิลก อดีตเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี ได้เคยกล่าวไว้ในที่ประชุมนี้ว่า พระเจ้าอชาตศัตรู แห่แห่นสักการะเข้าอันยิ่งใหญ่ไปถวายพระพุทธรูปเจ้าแต่พอเข้าเขตพระเวฬุวันก็จะหยุดการแห่แห่นเสด็จดำเนินไปด้วยความสงบเรียบร้อย	๒๒. บันทึกการประชุมพระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะภาค ๑๕ รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขาธิการ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่๑/๒๕๕๑ ณ ห้องประชุม กุฏิเจ้าจอมมารดาชุม วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม วันพฤหัสบดีที่ ๓ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๑
๒๓. เรื่องการแก้ไขปัญหาในเขตปกครอง เจ้าคณะภาค ๑๕ มีนโยบายให้คณะสงฆ์ได้ช่วยกันแก้ปัญหา โดยวัดไม่ควรฟ้องโยม หากมีความจำเป็นบางครั้งก็ต้องฟ้อง เช่นที่วัดพระปฐมเจดีย์ มีสมาคมเอาที่ดินของวัดไปทำอสังหาริมทรัพย์ ได้ฮวงซุ้ยละ ๗๐,๐๐๐ บาท หากวัดฟ้องชนะก็ต้องถูกวิพากษ์วิจารณ์ ศพ ๗๐ ศพ จะเอาไว้นั่นก็เลย	๒๓. บันทึกการประชุมพระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขาธิการ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕

ตารางที่ ๓.๑ (ต่อ)

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการปกครอง)	เอกสารอ้างอิง
แก้ปัญหาให้สมาคมทำสัญญาเช่าปีละ ๕,๐๐๐ บาท เรื่องก็สงบลงด้วยดี	ครั้งที่๑/๒๕๕๑ ณ ห้องประชุม กุฎิเจ้าจอมมารดาชุม วัดพระ ปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม วัน พฤหัสบดีที่ ๓ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๑
๒๔. เรื่องคุณสมบัติของพระสังฆาธิการผู้เสนอขอสอบ เป็นพระอุปัชฌาย์ คณะสงฆ์ภาค ๑๕ มีนโยบายว่า พระสังฆาธิการผู้เสนอ ขอสอบเป็นพระอุปัชฌาย์ต้องผ่านการพิจารณาเรื่องคุณสมบัติ ทางด้านร่างกาย สมัชชามีมติให้พระภิกษุผู้พิจารณาหรือทพพล ภาพเข้าสอบเป็นพระอุปัชฌาย์คำว่า พิการ หรือ ทพพลภาพ ทางการแพทย์หมายถึง ไร้ความสามารถในการชื้อวัยะส่วน นั้น ๆ หรือไม่สามารชิชื้อวัยะส่วนนั้นได้ตามปรกติ หาก คุณสมบัติไม่ถึง และไม่มีความจำเป็นจริง ๆ ก็ไม่ควรผ่อนผัน คนอื่นจะเอาเป็นตัวอย่างได้ ว่าหนั้นเขาก็ทำ ภาคนี้เขาก็ทำ สุดท้ายระเบียบจะถูกละเลย ฉะนั้น เวลาจะแต่งตั้งรูปใดเป็น เจ้าคณะตำบล ให้พิจารณาด้วยว่า มีคุณสมบัติจะเป็นพระ- อุปัชฌาย์ได้หรือไม่	๒๔. บันทึกการประชุม พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะ ภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้า คณะจังหวัด รองเจ้าคณะ จังหวัด และเลขานุการในเขต ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ สมัยสามัญครั้งที่ ๒/๒๕๕๑ ณ ห้องประชุมกุฎิเจ้าจอม มารดาชุม วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม วันอังคารที่ ๓๐ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๑
๒๕. เรื่องเจ้าอาวาสถูกชาวบ้านขับไล่ เจ้าคณะภาคมอบให้เจ้าคณะผู้ปกครองช่วยเหลือ กรณีมี เจ้าอาวาสถูกชาวบ้านขับไล่ ให้ผู้ปกครองติดตามอย่างใกล้ชิด หากเจ้าอาวาสเป็นคนดี มีความรับผิดชอบในหน้าที่ แต่ขัด ผลประโยชน์ของคนบางกลุ่ม ผู้ปกครองต้องลงไปช่วยอย่าง เต็มกำลัง อย่าปล่อยให้ผู้ใดบังคับบัญชาเผชิญปัญหาเพียงโดด เดี่ยว แต่ถ้าหากเจ้าอาวาสมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ปฏิบัติ หน้าที่ ไม่เหมาะสม ให้รีบดำเนินการตามโทษานุโทษ อย่า ปล่อยญาติโยมเสื่อมศรัทธา อันจะทำให้พระศาสนาตกต่ำ	๒๕. บันทึกการประชุม พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะ ภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้า คณะจังหวัด รองเจ้าคณะ จังหวัด และเลขานุการในเขต ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ สมัยสามัญครั้งที่๒/๒๕๕๑ ณ ห้องประชุมกุฎิเจ้าจอมมารดา ชุม วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัด นครปฐม วันอังคารที่ ๓๐ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๑

ตารางที่ ๓.๑ (ต่อ)

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการปกครอง)	เอกสารอ้างอิง
๒๖. เรื่องการแต่งตั้งตำแหน่งทางการปกครอง เจ้าคณะภาค ๑๕ มีมติเสนอว่า ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระเจ้าคณะใหญ่หนกลาง ได้ให้หลักการในการพิจารณา ผู้จะดำรงตำแหน่งต่างๆ ว่า ให้คัดเลือกผู้ที่มีความรับผิดชอบให้ความสำคัญกับงานคณะสงฆ์ มีความประพฤติเรียบร้อยดีงาม หากมีหนังสือสนท่ห้ก็ให้พิจารณาให้จ้งดี ว่าเป็นความจริงหรือถูกกลั่นแกล้ง พระเดชพระคุณท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดสามพระยา ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับท่าที่ต่อหนังสือสนท่ห้ว่า ไม่ควร ให้ความสำคัญ เพราะไม่มีตัวตนของผู้ร้องเรียน ปรกติไม่มีเรื่องราวใดที่จะเกิดขึ้นในวัด แต่พอจะได้รับความดี ความชอบ มักมี หนังสือสนท่ห้โจมตีส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องกลั่นแกล้งกัน การบริหารงานต้องใช้เมตตาเป็นหลัก เมตตา มี ๒ ชนิด คือ เมตตาพรหมวิหาร กับ เมตตาบริหาร เมตตาพรหมวิหารคือรักโดยทั่วไป ไม่ว่าจะผิดหรือถูกก็เมตตาตลอด บางครั้งก็ทำให้ระบบการทำงานเสียหาย ดังนั้นจึงควรใช้เมตตาบริหารถูกว่าไปตามถูก ผิดว่าไปตามผิด ผิดก็ต้องลงโทษ แต่การลงโทษไม่ใช่เพื่อให้ ล่มจม แต่เพื่อแก้ไขสถานการณ์ในการบริหารงาน และเพื่อให้เกิดสำนึกประพฤติดนใหม่สำหรับผู้ทำผิด	๒๖. บันทึกการประชุม พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ สมัยสามัญครั้งที่ ๑/๒๕๕๒ ณ ห้องประชุมวัดพระปฐมเจดีย์ (กุฏิเจ้าจอมมารดาชุ่ม) จังหวัดนครปฐม วันจันทร์ที่ ๖ เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๕๒
๒๗. เรื่องการระงับอธิกรณ์ และพฤติกรรมของพระสงฆ์ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ ให้เจ้าคณะภาคตรวจสอบสอดส่องดูแลพระสงฆ์ในเขตปกครอง หากเกิดอธิกรณ์ขึ้นให้รีบลงไปช่วย กันดูแล อย่าให้เรื่องถึงสื่อมวลชน โดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์ ความจริง เรื่องที่เกิดขึ้นก็เป็นธรรมชาติที่ในกลุ่มคนดี จะมีส่วนน้อยที่ประพฤตินอกกลุ่มนอกทาง แต่ถ้าเรื่องถึงสื่อมวลชนแล้ว จะกลายเป็นเรื่องเสียหายใหญ่โต จึงให้ช่วยกัน ระวังให้มากปัจจุบันมีข่าวเกี่ยวกับพระสงฆ์สามเณรที่มีพฤติกรรมส่อว่าเป็นกระเทย	๒๗. บันทึกการประชุมพระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ สมัยสามัญครั้งที่๑/๒๕๕๒ ณ ห้องประชุมวัดพระปฐมเจดีย์ (กุฏิเจ้าจอมมารดาชุ่ม)

ตารางที่ ๓.๑ (ต่อ)	
การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการปกครอง)	เอกสารอ้างอิง
ทำตัวไม่เหมาะสมแก่สมณะ สร้างความเสียหายแก่สังฆมณฑล ส่วนรวม ขอให้เจ้าคณะผู้ปกครองช่วยกันสอดส่องดูแล ว่า กล่าวตักเตือน ป้องกัน เหตุแห่งความเสื่อมอันจะเกิดในท้องที่ ปกครอง หากเกิดขึ้นแล้วต้องรีบเร่งช่วยกันระงับ อย่าให้เรื่อง ถึงสื่อมวลชน	จังหวัดนครปฐม วันจันทร์ที่ ๖ เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๕๒

จากการศึกษานโยบายแผนงานแนวคิดและแนวทางปฏิบัติงานในด้านการปกครอง
ของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านใช้วิธีการปกครองตามรูปแบบของคณะสงฆ์
ไทย ซึ่งสอดคล้องกับพระธรรมวินัยและเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ
ข้อบังคับ ประกาศ มติมหาเถรสมาคม ตามด้วยหลักพรหมวิหารธรรม และที่สำคัญท่านใช้
อำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะภาคปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ตามระเบียบการปกครองคณะสงฆ์
กฎ ๒๓ ข้อ ๑๐ คือ

ข้อ ๑๐ เจ้าคณะภาคมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตภาคของตน ดังนี้

(๑) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ
มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

(๒) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา
การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์
ให้ดำเนินไปด้วยดี

(๓) วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือคำวินิจฉัยชั้นจังหวัด

(๔) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะจังหวัดให้เป็นไปโดยชอบ

(๕) ควบคุมผู้บังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาส ตลอดถึงพระภิกษุสามเณรผู้
อยู่ในบังคับบัญชาหรือ อยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ใน
บังคับบัญชา ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย

(๖) ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน

การทำงานต้องมีหัวใจริเริ่มในสิ่งที่แปลกใหม่ทันสมัย และต้องมีคุณภาพ ดังที่เจ้า
ประคุณสมเด็จฯ เจ้าคณะใหญ่หนกลางได้ให้โอวาทให้ผู้ปฏิบัติงานคณะสงฆ์ได้น้อมนำไปปฏิบัติ
ว่า “งานเร็วอย่าช้า งานช้าอย่าเร็ว” ซึ่งเจ้าคณะภาค ๑๕ ได้นำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ
และให้นโยบายการปฏิบัติงานกับเจ้าคณะพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๑๕ เสมอว่า
เจ้าคณะพระสังฆาธิการควรเร่งพัฒนางานในองค์กรทั้ง ๖ ของคณะสงฆ์ คือ ต้องพัฒนางาน

ปกครอง พัฒนางานศึกษา พัฒนางานการเผยแผ่ พัฒนาการศึกษาสงเคราะห์ พัฒนางาน
สาธารณูปการ พัฒนางานสาธารณสงเคราะห์ เพื่อเจ้าคณะพระสังฆาธิการในทุกระดับจะได้
ปกครองบริหารพระเณรและญาติโยมในปกครองของเราให้มีทั้งวิชา และจรณะที่เป็นระเบียบ
เรียบร้อยดังตามหลักพระพุทธศาสนา เข้าหลักพุทธภาษิตว่า อฏฺฐานวโต สติมโต เป็นต้น
แปลว่า ขยัน มีสติ การงานสะอาด พิจารณาแล้วจึงทำ สำรวมระวัง เป็นอยู่โดยธรรม ไม่
ประมาท แปลถอดความให้ชัด คือ คิดทำงาน วางแผน งานสุจริต หมั่นตรวจสอบ
ระมัดระวัง ทำงานต่อเนื่อง ไม่ลืมหืม ผู้ใดได้ปฏิบัติอย่างนี้ ยศตำแหน่ง จะเจริญรุ่งเรือง แก่ผู้
นั้น^{๑๕๑}

จากแนวทางที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ได้ปฏิบัติหน้าที่ปกครอง
คณะสงฆ์ภาค ๑๕ นั้น สอดคล้องกับกับพระมหาเถระที่กล่าวว่าพระเดชพระคุณฯ เจ้าคณะภาค
๑๕ เป็นผู้เจริญด้วยคุณวุฒิ เพียบพร้อมด้วยศีลจารวัตร ได้ปฏิบัติศาสนกิจด้วยความเมตตา
กรุณาและยุติธรรม ประกอบด้วยความรู้ความสามารถด้วยความวิริยะอุสาหะ เป็นนักปกครอง
เป็นนักบริหาร เป็นนักสาธารณูปการ เป็นผู้เสียสละ และเป็นผู้กตัญญูอย่างยอดเยี่ยม เอาใจใส่
ต่องานคณะสงฆ์ที่ได้รับความไว้วางใจจากผู้บังคับบัญชาในระดับสูงให้ทำ เมตตาให้กำลังใจต่อผู้
อยู่ใต้บังคับบัญชาอยู่เสมอ ยามใดที่งานคณะสงฆ์ติดขัดหรือมีปัญหา พระเดชพระคุณฯ จะช่วย
กรุณาชี้แนะในการแก้ปัญหาเป็นแบบอย่างที่ดีต่อคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ท่านเป็นพระมหาเถระที่
สำคัญรูปหนึ่งของวงการคณะสงฆ์ ท่านมีบทบาทสำคัญต่อคณะสงฆ์ทั้งด้านการปกครอง การ
เผยแผ่ การศึกษา การทำงานของท่านเป็นแบบอย่างที่ดีควรยึดถือ มีความรับผิดชอบสูง
เสียสละ เอาจริงไม่เฉื่อยชาไม่ปล่อยวาง ติดตามสอบถาม ไม่เคยทอดทิ้งหน้าที่ เอาประโยชน์
ส่วนรวมไว้ก่อนประโยชน์ส่วนตัว ตรงต่อเวลา ไม่ทอดธุระ เป็นผู้ปฏิบัติงานในหน้าที่อย่าง
รวดเร็ว เป็นทรัพยากรอันมีค่าของพระพุทธศาสนาที่สำคัญรูปหนึ่งควรค่าแก่การสนับสนุนทุก
ด้าน^{๑๕๒}

นอกจากนั้นพระธรรมปริยัติเวที เจ้าคณะภาค ๑๕ ท่านมีความเมตตาทุ่มเทเพื่องาน
คณะสงฆ์ทุกด้านอย่างมีวิสัยทัศน์ การทำงานมีความชัดเจนและมีรูปแบบที่เป็นรูปธรรมและมี
ประสิทธิภาพ มีการจัดโครงการหลักสูตรพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการ การจัดโครงการภาวะ
ผู้นำและอีกหลายโครงการ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นประโยชน์มากในการพัฒนาพระสังฆาธิการผู้ร่วม

^{๑๕๑} สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), เจ้าคณะภาค ๑๕, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๓.

^{๑๕๒} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิวิมล (ละเอียด สุทนต์), เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๘
กันยายน ๒๕๕๔.

ปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นระบบ^{๑๕๓} ทำให้งานคณะสงฆ์มีประสิทธิภาพรวดเร็ว ท่านใช้เทคนิคการประชุม นำเสนอปรึกษาในที่ประชุมถึงประโยชน์ที่คณะสงฆ์จะได้ และลงมติให้ความเห็นให้เป็นไปในแนวเดียวกัน และขับเคลื่อนงานให้สามารถดำเนินการไปในทางทิศทางเดียวกันอีกด้วย โดยที่พระเดชพระคุณท่านจะเป็นหัวเรือ เป็นหัวจักรใหญ่ในการนำและขับเคลื่อนงานในเชิงรุกให้แก่คณะสงฆ์ภาค ๑๕^{๑๕๔} จนเป็นที่ประจักษ์ต่อคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ต่างก็ยอมรับในความสามารถ ท่านเป็นนักบริหารที่รอบรู้ทั้งศาสตร์และศิลป์ ในคติโลก และคตินิธรรม รู้วิธีนำออกมาใช้ได้อย่างเหมาะสม จึงชื่อว่า **“ท่านเป็นเพชรเม็ดงามประดับวงการคณะสงฆ์”** ทั้งเป็นพระนักปกครองผู้ประกอบด้วยพรหมวิหารธรรมมีความยุติธรรมเป็นที่ตั้งและเป็นที่ควรยึดถือเป็นแบบอย่างได้อย่างดียิ่ง^{๑๕๕} และการทำงานของท่านจะให้พระสังฆาธิการในทุกระดับมีส่วนร่วมในทุกงาน ท่านจะใช้วิธีการประชุมหารือร่วมกันก่อนเสมอ ไม่บังคับเอาแต่อำนาจของท่าน ท่านจะเมตตาให้โอกาสกับทุกคนทุกฝ่ายเน้นความสามัคคีปรองดองในหมู่สงฆ์เป็นสำคัญ ท่านปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายกฎระเบียบคณะสงฆ์อย่างเคร่งครัดเสมอ ไม่เคยละเมิดกฎหมาย โดยท่านมักจะให้แนวทางว่า **“ถ้าเราไม่ปฏิบัติตามกฎหมายกฎระเบียบแล้ว เราจะใช้หลักอะไรยึดในการบริหารและการปกครอง ทุกอย่างจะเลอะเทอะกันไปหมด”**^{๑๕๖} และที่สำคัญท่านเจ้าคณะภาค ๑๕ มีเมตตาต่อคณะสงฆ์ท่านปกครองด้วยความเมตตา สร้างความถูกต้องให้เกิดขึ้นต่อระเบียบ กฎหมาย ทำให้พระภิกษุสามเณร เคารพเลื่อมใส ท่านมีความกรุณาเอาใจใส่บุคคลทั่วไป เสมือนบุตรหลานญาติพี่น้อง การปกครองจึงมีความสุขเป็นที่พึงได้อย่างดี^{๑๕๗}

พระเดชพระคุณฯ ท่านเจ้าคณะภาค ๑๕ ท่านเป็นพระนักพัฒนา ทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นพระมหาเถระที่เป็นแบบอย่าง เป็นพระนักปฏิบัติชั้นยอด เป็นพระนักสอนชั้นเยี่ยม เป็นพระนักปกครองที่ควรเอาอย่าง เป็นผู้เปี่ยมไปด้วยเมตตาธรรม เป็นผู้นำที่มากไปด้วยความรู้ สมกับที่ว่า **“มากด้วยหน้าที่การงาน มากด้วยประสบการณ์ มากด้วยความสามารถ มากด้วยพลังที่เข้มแข็ง มากด้วยอดทนต่อสู้ มากด้วยเมตตา กรุณา**

^{๑๕๓} สัมภาษณ์ พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล), เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, ๕ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^{๑๕๔} สัมภาษณ์ พระมหาสุวิทย์ ปวิญญู, เลขานุการเจ้าคณะภาค ๑๕, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๔.

^{๑๕๕} สัมภาษณ์ พระราชสุวรรณมุนี (แคล้ว อุตฺตโม), เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี, ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๔.

^{๑๕๖} สัมภาษณ์ พระรัตนเวที (ชานาญ เขมณฺโฑ), รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๖ กันยายน ๒๕๕๔.

^{๑๕๗} สัมภาษณ์ พระมงคลวรญาณ (นิตย จตุตฺตาวโโล), ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๓.

เสียสละ มากด้วยคุณงามความดีที่ยิ่งใหญ่”^{๑๔๘} ดังนั้นการดำเนินงานในองค์กรทั้ง ๖ ประการ ของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ คือองค์การปกครอง ศึกษา เผยแผ่ สาธารณูปการ ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณสงเคราะห์ จึงประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก สิ่งใดที่ไม่ดีไม่งาม พระเดชพระคุณฯ ดำเนินการแก้ไข ปรับปรุงให้ดีขึ้น เพื่อให้กิจการของวัด ของคณะสงฆ์ในเขตภาค ๑๕ เป็นไปด้วยดีมีประสิทธิภาพ และดำเนินการเหมือนกันหมดทั้งภาค ๑๕ ในแนวเดียวกันอันนับว่าเป็น ผลดีแก่การพระศาสนา วัดวาอารามด้วยดียิ่ง^{๑๔๙} ท่านเป็นผู้มีปฏิปทาอันดีงาม เป็นนักเสียสละ อย่างแท้จริง เป็นนักบริหารที่มีความชาญฉลาดและมีเมตตาธรรมสูง ท่านจะเน้นเนื้องานเป็นหลัก มีพรหมวิหารธรรมต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาทุกระดับ ใช้เหตุและผลมาบูรณาการกับงานคณะ สงฆ์ทุกด้าน มอบหมายงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชาแล้ว ก็จะไวใจให้รับผิดชอบ คอยให้กำลังใจ ส่งเสริมอยู่ตลอดเวลา ทำให้ลูกน้องเกิดความภาคภูมิใจ มีกำลังใจในอันที่จะปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับ มอบหมายให้สำเร็จลุล่วงอย่างเต็มความสามารถ นี่คือลักษณะเด่นของท่านเจ้าคณะภาค ๑๕ ท่านไม่เคยทอดทิ้งผู้ร่วมงานกันมา คราวตกทุกข์ท่านเป็นที่พึ่งได้ คราวประสบสุขท่านก็มุกิตา และคอยเฟื่องมองชื่นชม นี่คือพระผู้ใหญ่นำเคารพยิ่ง^{๑๕๐}

ด้วยแนวคิดที่มีรูปแบบด้านการปกครองแบบตรงไปตรงมาตามพระธรรมวินัยและ กฎระเบียบต่าง ๆ ท่านจึงเป็นนักปกครองอันเปี่ยมล้นไปด้วยหลักพรหมวิหารธรรมผสมผสาน กับความเป็นผู้นำนักบริหาร และวิชาการ พระธรรมปริยัติเวทีจึงเป็นที่ยอมรับและชื่นชมของเจ้า คณะผู้อยู่ใต้ปกครอง ตลอดจนวิญญูชน ดังคำกล่าวชื่นชมยกย่องของพระครูพิทักษ์บุญวิมลได้ กล่าวไว้ว่า พระเดชพระคุณพระปริยัติเวที เจ้าคณะภาค ๑๕ นี้ ท่านเป็นพระมหาเถระที่มีความเอา ใจใส่ในกิจการคณะสงฆ์อย่างจริงจังและจริงใจ จะเห็นได้ว่าคณะสงฆ์ภายใต้การปกครองของ ท่านเจ้าคุณฯ มีความสามัคคีและเป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม เพราะความที่ท่านเจ้าคุณฯ เป็นผู้ที่มีความเมตตาปกครองคณะสงฆ์ด้วยความยุติธรรม อย่างตรงไปตรงมา และคุณธรรมที่ สำคัญอีกข้อหนึ่งก็คือ ท่านเอาจริงเอาจังในงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาทุกทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ ท่านมีความกรุณาเสียสละทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์ จนเป็นที่เลื่อมใสและ ศรัทธาต่อประชาชนมาก^{๑๕๑} และพระเทพสมุทฺธโมลี ได้กล่าวว่า พระเดชพระคุณพระธรรมปริยัติ

^{๑๔๘} สัมภาษณ์ พระครูสมุทฺธกรวิ (จำลอง อาสโภ), เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม, ๓ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^{๑๔๙} สัมภาษณ์ พระครูสิริคณาภรณ์ (อเนก รตนวณฺโณ), รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี, ๗ กันยายน ๒๕๕๔.

^{๑๕๐} สัมภาษณ์ พระรัตนสุธี (รวม สุเมธี), ผู้ประสานงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕, ๑๙ กันยายน ๒๕๕๔.

^{๑๕๑} พระครูพิทักษ์บุญวิมล (สาลี สิริปญฺโญ), ถักถ้อยร้อยมุกิตาแด่พระธรรมปริยัติเวที, (กาญจนบุรี : ธรรมเมธี, ๒๕๔๗), หน้า ๓๒.

เวที ท่านเป็นพระนักบริหารที่มีสายตายาวไกล ทำงานอย่างมีหลักการมีเป้าหมายที่ชัดเจนมีความเป็นห่วงเป็นใยผู้ใต้บังคับบัญชา ส่งเสริมการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชาทุกอย่างจัดโครงการอบรมพระวิปัสสนาจารย์ โครงการภาวะผู้นำ โครงการพัฒนาศักยภาพพระสังฆาธิการ จัดประชุมพบปะกับพระสังฆาธิการทุกระดับชั้น ท่านเปรียบเสมือน “ต้นไม้ใหญ่ใฝ่กระถางใหญ่จึงเหมาะสม ต้นไม้ในกระถางเล็กถ่าน่าชม” สมกับตำแหน่งเจ้าคณะภาค ๑๕ ซึ่งท่านต้องรับภาระพระพุทธานุศาสน์อันใหญ่หลวงไว้ แต่ท่านก็ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์^{๑๖๒} ประสาท พงษ์ศิริวักย ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม ได้กล่าวถึงด้านปกครองเกี่ยวกับพระธรรมปริยัติเวทีไว้ว่า... พระคุณท่านเป็นนักปกครองชาญฉลาดในการบริหารคน บริหารงานที่สามารถรวบรวมแรงศรัทธาของพระสงฆ์ เจ้าหน้าที และประชาชน ดำเนินการให้งานสำเร็จได้อย่างดียิ่งจนเป็นที่กล่าวขวัญถึง กระทั่งพระเถระผู้ใหญ่ไว้วางใจให้ดำรง เจ้าคณะภาค ๑๕^{๑๖๓} และพระครูโอภาสพัฒนกิจ ได้กล่าวไว้ว่า พระเดชพระคุณพระปริยัติเวที เจ้าคณะภาค ๑๕ ท่านเป็นนักปกครองเป็นผู้บังคับบัญชาที่ใช้หลักเมตตาธรรม และเพราะคุณธรรมนี้เอง จึงทำให้เป็นที่เคารพนับถือและเป็นที่ยกย่องแก่บรรดาผู้ใกล้ชิดตลอดจนถึงผู้อยู่ใต้การบังคับบัญชาเสมอมา ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าพระเดชพระคุณฯ เป็นพระมหาเถระที่เป็นแบบเป็นอย่าง ที่ควรแก่การที่จะนำไปประพฤติตามอย่างแท้จริง^{๑๖๔} และพระมหาสมศักดิ์ ปุณฺณโชโต ได้กล่าวว่า พระเดชพระคุณพระธรรมปริยัติเวที ท่านเป็นองค์บูรพาจารย์ แนะนำให้ทำ นำให้คิด อบรมสั่งสอนศิษยานุศิษย์ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ต่างประพฤติปฏิบัติตามปฏิปทา เกิดความเจริญก้าวหน้า เป็นมหาบัณฑิตเมธีชน ทัวทั้งปวงมีมณฑลชนทั่วหล้า ได้ประจักษ์แล้วว่า ท่านเป็นอธิบดีสงฆ์องค์ปัจจุบัน เป็นเจ้าคณะภาค ๑๕ ใช้ความขยันในการปกครองคณะสงฆ์ ดำรงตนด้วยสติ ดำริชอบ ก่อปรด้วยปฏิปทา สามเณรธรรม สะอาด บริสุทธิ์ หยุดไคร้กรรมก่อนแล้วจึงทำ สำรวมทุกอิริยาบถ หมดจดด้วยพรหมวิหารธรรม ปกครองด้วยความไม่ประมาท ประกาศความเจริญสมณศักดิ์ จนประจักษ์แจ้งในพระพุทธานุศาสน์^{๑๖๕}

^{๑๖๒} พระเทพสมุทรโมลี (ประยงค์ ปิยธมฺโม), ถักถ้อยร้อยมุกดาแด่พระธรรมปริยัติเวที, (กาญจนบุรี : ธรรมเมธี, ๒๕๔๗), หน้า ๓.

^{๑๖๓} ประสาท พงษ์ศิริวักย, ที่ระลึกฯ รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระธรรมปริยัติเวที, (กาญจนบุรี : สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๗), หน้า ๔๓.

^{๑๖๔} พระครูโอภาสพัฒนกิจ (ส่วน โอภาโส), ถักถ้อยร้อยมุกดาแด่พระธรรมปริยัติเวที, (กาญจนบุรี : ธรรมเมธี, ๒๕๔๗), หน้า ๔๙.

^{๑๖๕} พระมหาสมศักดิ์ ปุณฺณโชโต, ถักถ้อยร้อยมุกดาแด่พระธรรมปริยัติเวที, (กาญจนบุรี : ธรรมเมธี, ๒๕๔๗), หน้า ๔๔.

สรุปได้ว่า ในงานด้านการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ศุภสมฺมโม) นั้น ท่านใช้หลักพระธรรมวินัยปกครองเป็นแกนหลัก และใช้รูปแบบของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งสอดคล้องและเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ มติมหาเถรสมาคม ตามด้วยหลักพรหมวิหารธรรม มีหลักเมตตาธรรม หลักความยุติธรรม (อุเบกขา) หลักกรุณาธรรม และหลักมุกติตาธรรม เป็นเครื่องสนับสนุนให้การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ จนเกิดความเรียบร้อยดีงาม คณะสงฆ์มีความสมัครสมานสามัคคีปรองดองร่วมมือปฏิบัติงานในการปกครองที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๓.๕.๒. ด้านการศาสนศึกษา

การศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ นับว่ามีความสมบูรณ์และเจริญเติบโตพัฒนาไปมาก ซึ่งในด้านนี้พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ศุภสมฺมโม) ให้ความสำคัญมากเป็นพิเศษ เป็นสร้างบุคลากรที่สำคัญให้แก่คณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา เพื่อจะนำไปเป็นเครื่องมือและพัฒนากิจการงานคณะสงฆ์ พัฒนาวัดให้มีประสิทธิภาพและมีความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนา โดยท่านใช้อย่างมีขอบเขตตามอำนาจหน้าที่สอดคล้องกับนโยบายของมหาเถรสมาคมมีความตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์” (มาตรา ๑๕ ตี) และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ส่วนกลางมหาเถรสมาคมได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษาว่า “ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม” ทั้งได้กำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นว่า “ควบคุมและส่งเสริม การศาสนศึกษาให้ดำเนินเป็นไปด้วยดี”^{๑๖๖} จึงมีนโยบายแผนงานและการส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาเล่าเรียนและอบรมฝึกฝนในทุกรูปแบบที่เป็นประโยชน์ต่อคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ดังมีรายละเอียดปรากฏในตารางที่ ๓.๒ ดังนี้

^{๑๖๖} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโณ), คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๘๗.

ตารางที่ ๓.๒ การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที
ด้านการศาสนาศึกษา

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการศาสนาศึกษา)	เอกสารอ้างอิง
๑. เรื่องการส่งงานคณะสงฆ์ตรงตามกำหนดเวลา การส่งงานคณะสงฆ์ทุกระดับ บางโอกาสเกิดปัญหาการส่งไม่ตรงกำหนดเวลาที่ตกลงกันไว้ ทำให้งานล่าช้าไป เช่น การส่งบัญชีต่าง ๆ บางบัญชีต้องส่งเข้าไปในส่วนกลาง อย่างเช่น บัญชีสมัครสอบธรรม สอบบาลี ถ้าช้าจะเกิดผลเสีย คือ สมัครไม่ทัน การส่งงานของคณะสงฆ์นี้ ขอให้ถือเป็นเรื่องสำคัญและเป็นบทบาทของเลขานุการทุกระดับ เพราะเลขานุการถือว่าเป็นหน้าเป็นตาของเจ้าคณะ เจ้าคณะจะดีหรือว่าเสียก็อยู่ที่เลขานุการ มหาเถรสมาคมจึงมีมติให้มีเลขานุการเจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะจังหวัด เพิ่มเติมขึ้นมาแต่ก่อนไม่มี และตัวเจ้าคณะส่วนมาก จะมอบให้เลขานุการคอยดูแลงานด้านเอกสารทั้งหมด จึงขอเสนอหารือกันในที่ประชุมนี้ว่าจะปฏิบัติกันอย่างไร เพื่อให้เกิดข้อบกพร่องน้อยที่สุด	๑. บันทึกรายงานการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๔ (วันแรก) วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๔ ณ กุฏิเจ้าจอมมารดาชุม วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรวิหาร จังหวัดนครปฐม
๒. เรื่องการพัฒนาการศึกษา การพัฒนาการศึกษา ขอให้ท่านเจ้าคณะเอานโยบายนี้ไปแจ้งแก่เจ้าคณะพระสังฆาธิการผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาทราบด้วยว่า ให้เอาใจใส่เรื่องการศึกษาต่อลูกวัดลูกคณะ เช่น จัดหาอุปกรณ์การศึกษา มอบรางวัลเป็นขวัญเป็นกำลังใจ อีกทั้งกวาดขันให้เรียนนักเรียน จนจบมัธยมศึกษาชั้นเอกทั้งหมดเป็นการดี แม้ในพระนวกะที่บวชระยะสั้น ๆ ก็ควรจัดพระผู้สอนธรรมไปสอนธรรมบ้าง สอนศาสนพิธีเบื้องต้นบ้าง เขาลาสิกขาไปแล้ว จะได้อะไรติดตัวไป บางวัดบวชแล้วปล่อยเลย บวช ๗ วัน ๑๕ วัน ไม่มีความรู้อะไรเพิ่มพูน บุชาพระ อารามาศีล อารามานะพระปริตต์ อารามานาธรรม ซึ่งเป็นศาสนพิธีเบื้องต้นก็ว่าอะไรไม่ได้สักอย่างหนึ่ง ถ้าพิจารณาแล้ว ก็ไม่ถูกต้องนัก ขอเสนอให้เอาหนังสือนวโกวาทมอบให้พระนวกะเมื่อบวชเสร็จแล้ว พระบวชใหม่ก็จะได้อ่านแล้วก็ต้องเรียกมาอบรมสั่งสอน	๒. บันทึกรายงานการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๔ (วันแรก) วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๔ ณ กุฏิเจ้าจอมมารดาชุม วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรวิหาร จังหวัดนครปฐม

ตารางที่ ๓.๒ (ต่อ)

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการศาสนาศึกษา)	เอกสารอ้างอิง
แนะนำ เหมือนสมัยโบราณก็จะดีมาก และการพัฒนาทางการศึกษา ในส่วนที่ท่านเจ้าคณะปฏิบัติกันอยู่ ขอให้ถือปฏิบัติไปตามปกติก่อน ในส่วนการพัฒนาเรื่องการเรียนธรรมเรียนบาลี ขอเสนอว่า ถ้าจังหวัดใดยังไม่เคยจัดอบรมบาลีและนักธรรมก่อนสอบ อยากจะให้มีการจัดอบรม เพราะเป็นการกระตุ้นเพิ่มพูนในเรื่องการศึกษาแก่นักเรียน เรื่องนี้จะขอนัดคุยกันในการประชุมคราวหน้าอีกครั้ง	
๓. เรื่องการอบรมบาลีก่อนสอบของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ เมื่อการประชุมครั้งที่แล้ว ได้มอบให้ท่านเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี ไปปรึกษากับเจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม เรื่องการขอใช้สถานที่อบรมบาลีก่อนสอบของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ และเจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายารามก็มีความยินดีรับเป็นเจ้าภาพในการจัดอบรมบาลีก่อนสอบระดับภาค ด้วยความเต็มใจ และขอให้ทุกจังหวัด ควรจัดให้มีการอบรมบาลีก่อนสอบ หากจังหวัดใดจะนำนักเรียนมาอบรมร่วมกันในระดับภาค ที่วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายารามในปีนี้ก็ได้อีก และควรจัดให้มีการอบรมนักธรรมโท นักธรรมชั้นเอก ก่อนสอบทุกจังหวัดเพิ่มขึ้นด้วย เพราะเป็นการเพิ่มวิชาความรู้ให้กับนักเรียน และยังเป็นโอกาสให้พระสังฆาธิการทุกระดับได้ร่วมมือกันทำงานของพระพุทธศาสนา อีกทั้งยังเป็นผลงานของพระสังฆาธิการทุกระดับชั้นด้วย	๓. บันทึกการรายงานการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๔ (วันที่สอง) วันที่ ๒๒ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๔๔ ณ กุฏิเจ้าจอมมารดาชุม วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรวิหาร จังหวัดนครปฐม
๔. เรื่องงานศึกษา : การส่งเสริมการศึกษาภาษาบาลีและนักธรรม การเรียนบาลีในปัจจุบัน ทุกสำนักประสบปัญหามีนักเรียนน้อยควรจัดให้มีการเรียนรวมกันที่วัดเจ้าคณะจังหวัดในรูปแบบสหศึกษา ให้เจ้าคณะจังหวัดร่วมกับเจ้าคณะอำเภอ พระภิกษุสามเณรผู้จะเป็นนักเรียนอำเภอละ ๑๐ รูป หรืออำเภอใดมีวัดในปกครองน้อย ก็ไม่ควรให้ต่ำกว่า ๕ รูป หากครู	๔ บันทึกการรายงานการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๗ วันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๗

ตารางที่ ๓.๓ (ต่อ)

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการศาสนศึกษา)	เอกสารอ้างอิง
สอนที่มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดดี ๆ ในเขต จังหวัดก่อน ถ้าไม่มีหรือมีไม่ครบ จึงนิมนต์มาจากที่อื่นแล้ว ถวายนิยัตตามฐานานุกรม ส่วนนักธรรมให้เรียนรวมระดับ ต่ำลงไป และให้คัดเลือกนักเรียนนักธรรมเข้าเรียนบาลีประจำ จังหวัดด้วยก็ได้ ต้องชวนช่วยค้นหาและชักชวนให้เกิดฉันทะ ในการเรียนพระบาลี พร้อมทั้งส่งเสริมปลูกปลูกบให้กำลังใจ	ณ กุฎีเจ้าจอมมารดาชุม วัด พระปฐมเจดีย์ ราชวรวิหาร จังหวัดนครปฐม
๕. นโยบายของเจ้าคณะภาค ๑๕ การศึกษา - จัดการศึกษานักธรรมภายในวัด ส่งเสริมการศึกษาภาษา บาลี หาพระเถรส่งไปเรียนในสำนักเรียนบาลีที่มีการเรียนการ สอน - แนะนำให้มีการเรียนนักธรรมร่วมกัน ตำบลละ ๑ แห่ง เพื่อเป็นการเพิ่มความสามัคคีในการเรียน - พยายามแนะนำและกวัดขັນพระเถรภายในวัดให้ศึกษาเล่า เรียนแบบต่อเนื่อง เช่น นักธรรมควรต้องให้จบนักธรรมชั้นเอก ถ้ามีโอกาสให้เรียนบาลีเพิ่มขึ้นก็จะเป็นการดีต่อ พระพุทธศาสนาในอนาคตด้วย	๕. นโยบายของเจ้าคณะภาค ๑๕ มอบให้เจ้าคณะอำเภอใน เขตปกครองเพื่อปฏิบัติการใน คราวประชุมพระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ วันที่ ๗ มกราคม พ.ศ.๒๕๔๘ ณ ห้อง ประชุมวัดพระปฐมเจดีย์ฯ
๖. เรื่องโครงการจัดตั้งหน่วยวิทยบริการ มจร. เรื่องการจัดตั้งสถาบันการศึกษาสำหรับพระภิกษุ สามเณร ประจำภาค ๑๕ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัด ราชบุรี เป็นห้องเรียนหลักสูตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) อยู่แล้วและจะพัฒนาเป็นหน่วยวิทยบริการ เพื่อ รองรับการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยขึ้นตรงกับคณะ สังคมศาสตร์ มจร. จึงขอเสนอต่อที่ประชุมเพื่อขอมติที่ ประชุม สำหรับนักเรียน ป.บส.ในปัจจุบันขึ้นตรงต่อวิทยา เขตบาลีพุทธโฆส แต่สำหรับโครงการหน่วยวิทยบริการที่ จะอนุมัตินี้ จะขึ้นตรงกับคณะสังคมศาสตร์ มจร. ในปีแรก ขอเปิดสาขาการบริหารเชิงพุทธเพียงสาขาเดียวและจะ ขยายการเรียนการสอนสาขาอื่นในคณะอื่น ๆ เมื่อมีความ	๖. บันทึกการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และ เลขานุการในเขตปกครองคณะ สงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๒/๒๕๔๘ ณ ห้องประชุมวัดพระปฐม เจดีย์ราชวรวิหาร อำเภอ เมืองนครปฐม จังหวัด นครปฐม วันพฤหัสบดีที่ ๒๙ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๘

ตารางที่ ๓.๓ (ต่อ)

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการศาสนาศึกษา)	เอกสารอ้างอิง
พร้อมมากขึ้นในชั้นนี้ จึงขอความเห็นชอบและ ขอความ สนับสนุนจากพระสังฆาธิการ เพื่อจัดตั้งเป็นหน่วยวิทย บริการของ มจร.	
๗. เรื่องการเรียนการสอน การอบรมนักธรรมชั้นเอก เจ้าคณะภาค ๑๕ มีมติที่ประชุมว่า การเรียนการสอนของ คณะสงฆ์เราในปัจจุบัน กลุ่มเป้าหมายลดน้อยลงมากเมื่อเทียบกับ แต่ก่อน ในจำนวนน้อยนี้เราก็ไม่ค่อยได้สอดส่องว่าได้ จัดการกันจริงจังเพียงใด สอนบ้างไม่สอนบ้าง โดยเฉพาะ นักธรรมชั้นโทและชั้นเอก ส่วนใหญ่จะปล่อยตามมีตามเกิด จึงเสนอขอให้มีการเรียนนักธรรมชั้นเอกเอกรวมกัน ที่วัดเจ้า คณะจังหวัดหรือวัดใดวัดหนึ่งที่เห็นสมควร หากนักเรียนมากก็ แบ่งเป็น ๒ สำนัก นิมนต์รูปที่เก่ง ๆ มาสอน เชิญวิทยากรจาก มหาวิทยาลัยมาถวายความรู้ เจ้าคณะภาคเองก็จะลงไปร่วม สอนด้วย ส่วนนักธรรมชั้นโทแล้วแต่ ละสำนักจะพิจารณา ดำเนินการ	๗. บันทึกการประชุมพระ สังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะ จังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการในเขตปกครอง คณะสงฆ์ภาค ๑๕ สมัยสามัญ ครั้งที่๒/๒๕๕๑ ณ ห้องประชุม กุฏิเจ้าจอมมารดาชุม วัดพระ- ปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม วัน อังคารที่ ๓๐ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๑
๘. เรื่องการจัดการเรียนการสอนและอบรมนักธรรมชั้น เอก เจ้าคณะภาค ๑๕ ให้นโยบายด้านการจัดการศึกษาว่า การ เปิดสำนักสอนและอบรมนักธรรมชั้นเอก จะมีประโยชน์ ๓ ประการ คือ ๑.เพิ่มยอดพระจำพรรษาในวัดนั้น ๒.มีการเรียน การสอนและอบรมความรู้ระดับเถรภูมิแก่พระสงฆ์ในปกครอง ๓.เป็นการผลิตศาสนทายาทที่ทรงคุณภาพ จังหวัดใดสามารถ ดำเนินการได้ ขอให้เจ้าคณะจังหวัดนั้น ได้จัดการเรียนการ สอนและอบรมนักธรรม ชั้นเอกในปีการศึกษา ๒๕๕๒ นี้ได้เลย ถ้าวัดเจ้าคณะจังหวัดไม่พร้อม ก็มอบให้รองเจ้าคณะจังหวัด ดำเนินการ	๘. บันทึก การ ประชุม พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะ ภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้า คณะจังหวัด รองเจ้าคณะ จังหวัด และเลขานุการในเขต ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ สมัยสามัญครั้งที่๑/๒๕๕๒ ณ ห้องประชุมวัดพระปฐมเจดีย์ (กุฏิเจ้าจอมมารดาชุม) จังหวัดนครปฐม วันจันทร์ที่ ๖ เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๕๒

จากการศึกษาโยบาย แผนงานแนวคิดและแนวทางปฏิบัติงานในด้านการศาสนา ศึกษาของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ โดยการนำของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม) ท่านให้ความสำคัญกับการศึกษามาก โดยมีจุดประสงค์หลักก็เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการและคณะสงฆ์ในปกครองได้พัฒนาบุคลากรของคณะสงฆ์ให้ตั้งอยู่ในความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าก้าวไปให้ทันกับสังคมที่เขารุ่งเรืองก้าวหน้าอย่างมีคุณภาพทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป และจุดประสงค์อีกประการหนึ่งของการศาสนาศึกษาทุก ๆ ประการ เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ได้นำไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพเกิดประสิทธิผลแก่พระพุทธศาสนา โดยต้องยึดหลัก ๕ ป. คือ

๑) ป.ปริยัติ หมั่นศึกษาเรียนรู้หาประสบการณ์อยู่เสมอ ๆ ให้สมกับภาวะเป็นผู้นำ แล้วนำอบรมสั่งสอนผู้อยู่ในปกครอง ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์

๒) ป.ปฏิบัติ ปฏิบัติตนเองให้ดีงาม อยู่ในศีล ในธรรม ให้สมกับภาวะเป็นผู้นำแล้ว นำมาอบรมสั่งสอนผู้อยู่ในปกครองทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์

๓) ป.ปฏิเวธ นำผลของความสำเร็จจากการปริยัติและปฏิบัติ มาเป็นเหตุในการอบรมสั่งสอนผู้อยู่ในปกครองทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์

๔) ป.ปฏิสังขรณ์ จัดการปรับปรุงเสนาสนะเก่าให้มั่นคง ถ้าสร้างเสนาสนะใหม่ก็ให้เป็นแถวเป็นแนว จัดวัดให้สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยทุกพื้นที่ในวัด

๕) ป.ปกครอง ดูแลพระสงฆ์สามเณร ศิษย์วัด และผู้ที่อาศัยอยู่ในวัด ให้ได้รับความเป็นธรรม ได้รับการอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากเรา และหมั่นอบรมสั่งสอนให้เป็นกิจวัตร เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยดีงาม

ที่สำคัญคือประโยชน์ของการศึกษาหาความรู้เปรียบเสมือนขุมทรัพย์อันประเสริฐ เป็นบ่อเกิดของความชำนาญฐานคุณค่าของชีวิตให้มีความเจริญรุ่งเรือง เมื่อเจ้าคณะพระสังฆาธิการในทุกระดับได้รับการพัฒนาด้านการศึกษาดีแล้ว ย่อมนำการศึกษาที่ได้รับไปพัฒนางานคณะสงฆ์ได้อย่างโดยไม่ยาก โดยเฉพาะในระดับเจ้าอาวาสจะได้นำไปพัฒนาวัดของตนให้มีความสมบูรณ์อันประด้วยความรู้คู่คุณธรรม ทั้งทางด้านคันถธุระ วิปัสสนาธุระ และหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญาในการพัฒนาตน พัฒนาวัด พัฒนาสังคม และช่วยเหลือสังคมส่วนรวมให้เกิดสันติสุขและพระพุทธศาสนาก็จะเจริญตามไปด้วย^{๑๖๗}

^{๑๖๗} สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม), เจ้าคณะภาค ๑๕, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๓.

จากแนวทางที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม) ได้มอบนโยบาย แผนงานและปฏิบัติหน้าที่ด้านการศาสนาศึกษาแก่คณะสงฆ์ภาค ๑๕ นั้น สอดคล้องกับกับพระมหาเถระและผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน ที่ได้กล่าวว่า พระเดชพระคุณพระธรรมปริยัติเวที เจ้าคณะภาค ๑๕ ท่านนับเป็นพระมหาเถระผู้วางรากฐานทางพระพุทธศาสนาให้มั่นคงอีกรูปหนึ่ง ท่านเป็นทั้งนักการศึกษา ให้การส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาทุกรูปแบบทั้งนักธรรมแผนกบาลี นักธรรมแผนกธรรม และในระดับอุดมศึกษาแก่คณะสงฆ์มาก และได้กำหนดเป็นนโยบายด้านการศึกษาไว้อย่างชัดเจน^{๑๖๘} และท่านเป็นผู้ที่เปี่ยมล้นไปด้วยหลักเมตตาธรรม และหลักกรุณาธรรมให้การสนับสนุนส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรทุกรูปได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ให้ได้ศึกษาอย่างเข้าใจหลักธรรมอย่างลึกซึ้ง และเพื่อนำการศึกษาที่ได้รับทุกแผนกไปใช้ในการประพฤติปฏิบัติตนในหลักการดำเนินวิถีชีวิตได้จริง^{๑๖๙} และพระเดชพระคุณพระธรรมปริยัติเวที ท่านเป็นพระผู้คงแก่เรียนด้านพระปริยัติ และได้ถ่ายทอดความรู้ที่ได้ออกมาคอยชี้ทางสว่างไสวพร้อมทั้งสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาสงฆ์อย่างเต็มที่ เพื่อให้การศึกษาของพระพุทธศาสนาและการศึกษาของคณะสงฆ์เกิดมีเสถียรภาพสถิตถาวรมั่นคงสืบไป^{๑๗๐} และท่านผู้มีบทบาทแห่งความเป็นพระสงฆ์นักวิชาการที่แตกฉานในด้านพระปริยัติธรรม ท่านเป็นพระนักปราชญ์ มีปรีชาสามารถ และแตกฉานในพระปริยัติธรรมแห่งองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอย่างยิ่ง เป็นคลังแห่งความรู้ทั้งในด้านความรู้หลัก ทั้งในด้านความรู้เกล็ดในเรื่องต่าง ๆ^{๑๗๑}

ตลอดจนท่านเป็นพระมหาเถระผู้ทรงภูมิความรู้ ความสามารถ ฉลาดในการศึกษา จึงปรากฏผลงานเป็นที่ประจักษ์และแพร่หลายงานด้านศาสนาศึกษาของพระพุทธศาสนา ออกไปทั้งในคณะสงฆ์ในปกครองและนอกการปกครอง เป็นผู้ที่ถูกทิศตนให้แก่การศึกษาเพื่อพระพุทธศาสนา มีปฏิปทาอยู่บนรากฐานแห่งสัจจะเป็นสมณะทั้งกายและใจ มีวัตรปฏิบัติงดงามน่าเลื่อมใส เป็นทิวฐานคติแก่ชนทั้งหลายทั่วไปได้ยึดถือเป็นแบบอย่างในการครองตน ครองคน ครองงาน และครองธรรม^{๑๗๒}

^{๑๖๘} สัมภาษณ์ พระครูวัชรสุวรรณาทร (ลูกซุบ สุกิตฺโต), รองเจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรี, ๗ กันยายน ๒๕๕๔.

^{๑๖๙} สัมภาษณ์ พระรัตนเวที (ชานาญ เขมณฺโฑ), รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๖ กันยายน ๒๕๕๔.

^{๑๗๐} สัมภาษณ์ นายอำนาจ บัวศิริ, ดร. รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๒ กันยายน ๒๕๕๔.

^{๑๗๑} สัมภาษณ์ นายสุทธิรักษ์ หนูฉิ่ง, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, ๗ กันยายน ๒๕๕๔.

^{๑๗๒} สัมภาษณ์ นายสนธยา เสนเอี่ยม, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๘ กันยายน ๒๕๕๔.

ประการสำคัญพระเดชพระคุณพระธรรมปริยัติเวที ท่านได้ประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรม ท่านเป็นพระนักคิด นักทำ นักวางแผน นักพัฒนาส่งเสริม นักปฏิรูป และนักสนับสนุนที่มีความเมตตาห่วงใย ให้ความรู้ความเข้าใจในการศึกษาทุกรูปแบบที่เป็นประโยชน์ต่อคณะสงฆ์ ทั้งภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ โดยความเมตตา เสียสละ จริงจัง จริงใจ อย่างต่อเนื่องต่อการศึกษามาก เป็นการสร้างบุคลากร สร้างศาสนทายาทไว้สืบอายุแห่งพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ตลอดทั้งยังเป็นการยกระดับการศึกษาของคณะสงฆ์ให้สูงและมีประสิทธิภาพเกิดประสิทธิผลเป็นรูปธรรมชัดเจนยิ่งขึ้น^{๑๗๓}

สรุปได้ว่า ในงานด้านการศาสนศึกษาคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุธมโม) นั้น ท่านใช้หลักพรหมวิหารธรรม ในข้อเมตตาธรรม กรุณาธรรมเป็นหลัก และมูทิตาธรรม โดยให้ความสำคัญของการศึกษาพระธรรมวินัย และได้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี และพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จึงส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนในเขตปกครอง เพื่อเป็นการรักษาพระพุทธพจน์ และอนุรักษ์ระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย และเพิ่มคุณค่าและส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาในรูปแบบ ต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อคณะสงฆ์ และพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ให้เป็นยอมรับทั้งทางโลก และทางธรรม คณะสงฆ์ได้นำวิชาความรู้มาใช้ในการพัฒนา สอดคล้องกับกล่าวที่ว่า ผู้ใดมีความรู้แล้วนำความรู้ของตนมาใช้และถ่ายทอดให้ผู้อื่น ผู้นั้นจะยิ่งเกิดความชำนาญและเป็นการเพิ่มคุณค่าแห่งความรู้ด้วย เปรียบเสมือนดาบที่ถูกนำมาใช้ ประโยชน์และได้รับการเอาใจใส่ดูแลให้คงไว้ซึ่งความคมตลอดเวลา

^{๑๗๓} สัมภาษณ์ พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล),เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, ๕ ตุลาคม ๒๕๕๔.

๓.๕.๓ ด้านการเผยแผ่

การเผยแผ่ของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ นับว่ามีการพัฒนายิ่งขึ้นมาก ซึ่งในงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ให้ความสำคัญมากเพราะการเผยแผ่หลักพระพุทธธรรมคำสอน ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ เพื่อปลูกฝังอบรมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดี มีศีลธรรมและประพฤติปฏิบัติชอบนั้น อบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติสั่งสอนให้ผู้เรียนบังเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมก่อให้เกิดความเลื่อมใส ศรัทธา และตั้งตนอยู่ในสัมมาปฏิบัติ เพราะว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ยังประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นกับมวลมนุษยชาติ พระธรรมปริยัติเวที เจ้าคณะภาค ๑๕ ท่านเป็นพระนักเผยแผ่พุทธธรรม ที่ได้รับการศึกษารวม ปฏิบัติธรรมจนมีความรู้แจ่มแจ้ง ลึกซึ้ง เยือกเย็น เห็นพระธรรมคำสอนเป็นสิ่งที่ดีงาม มีคุณค่า มีประโยชน์ เป็นที่พึ่งอันประเสริฐทางจิตใจที่สามารถนำมาแก้ไขปัญหของชุมชน สังคม ประเทศชาติได้ ทั้งเป็นพระสงฆ์ที่มีความเชี่ยวชาญในการพูด มีการมคมคายสามารถอธิบายธรรมให้เป็นที่เข้าใจง่ายแก่บุคคลทุกระดับชั้น การแสดงธรรมของท่านจึงปรากฏเป็นที่นิยมชมชอบเป็นที่ประทับใจแก่ผู้ที่ได้สดับเป็นอย่างยิ่ง ด้านปฏิบัติท่านเป็นพระเถระที่มีความเมตตา อ่อนน้อมถ่อมตน ยิ้มแย้มแจ่มใส มีศิลาจารวัตรที่ดีงามตามหลักพระธรรมวินัยมีความศรัทธาเลื่อมใสในการ เผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ“มีความรู้พอเพียง เสียกังวล ภาวนา ว่องไว จิตใจสะอาด มารยาทเรียบร้อย” เป็นพระนักเทศน์ พระนักพัฒนา มีบทบาทมากมายเป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และพุทธบริษัท โดยเฉพาะบทบาทด้านการเผยแผ่พุทธธรรม ท่านมีความสามารถในการสื่อสารระสอระคัลล้องกับพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า

ดังนั้น การเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) จึงมีความสมบูรณ์มาก เพราะเห็นว่าท่านเป็นพระสงฆ์ที่มีศาสตร์และศิลป์มีวิชา ปัญญา ปฏิภาณ ประสพการณ์ ปณิธาน อุทิศการณในการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นพระเถระที่ใคร่ในการศึกษา มีความรู้ลึกซึ้งทั้งภาคปริยัติ ภาคปฏิบัติ มีบุคลิกดี มีความรู้ดี มีความสามารถดีมีวิสัยทัศน์ มีจิตใจหนักแน่น มีความยุติธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี รู้จักใช้คน รู้จักกระจายงานมีนโยบายในการทำงานด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ มีความเพียรพยายามไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคในการสร้างคุณความดี สามารถโน้มน้าวจิตใจให้เยาวชน ประชาชนในยุคปัจจุบัน ได้หันมาสนใจหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามากขึ้น สามารถนำเอาไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สุขแก่ชีวิต ครอบครัว สังคม ประเทศชาติอย่างแท้จริง และท่านได้วางนโยบาย แผนงานในการพัฒนาศักยภาพของคณะสงฆ์ในภาค ๑๕ เพื่อให้องค์กรคณะสงฆ์เข้มแข็งมีประสิทธิภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังปรากฏในตารางที่ ๓.๓ ดังนี้

ตารางที่ ๓.๓ การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที
ด้านการเผยแผ่

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการเผยแผ่)	เอกสารอ้างอิง
๑. เรื่องการแต่งตั้งผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ประจำคณะ สงฆ์ภาค ๑๕ ด้วยทางภาค ๑๕ ได้แต่งตั้งผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำ ภาค ๑๕ จุดประสงค์เพื่อให้เป็นผู้ช่วยงานในด้านการเผยแผ่ ภาค ๑๕ ทั้ง ๗ รูป ล้วนเป็นผู้ผ่านงานด้านการเผยแผ่ในด้าน การเทศน์ การบรรยาย แสดงปาฐกถา เป็นวิทยากร เป็นพิธีกร งานสำคัญ ๆ มาแล้ว ทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีลีลาวา นะในการเผยแผ่เป็นอย่างดีเป็นแบบอย่างได้ หากท่านเจ้า คณะจังหวัดทุกจังหวัดจะมีงานอะไรที่เกี่ยวกับการเผยแผ่ใน จังหวัดของตนจะอาราธนาท่านให้ช่วยเหลือก็เป็นการดี เพราะ บางจังหวัดจัดอบรมพระสังฆาธิการในเขต บางครั้งหาผู้เป็น วิทยากรที่มีความรู้ความสามารถไม่ค่อยได้ ยังขาดอยู่มาก จึง ขอฝากเรื่องนี้ไว้ด้วย และเรื่องนี้ได้ทำหนังสือ แจ่งไปให้ทุก จังหวัดได้ทราบแล้ว	๑. บันทึกการรายงานการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้า คณะจังหวัด และเลขานุการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๔ (วัน แรก) วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ ณ ภูมิเจ้าจอมมารดา ชุม วัดพระปฐมเจดีย์ ราช วรมหาวิหาร จังหวัดนครปฐม
๒. เรื่องการพัฒนาด้านการเผยแผ่ การพัฒนาการเผยแผ่ ต้องหมั่นฝึกฝนบุคลากรพระเถระใน วัด ให้รู้จักการเผยแผ่ เช่นในการเทศน์ ในการปาฐกถาธรรม ในการสอนธรรม และการทำวัตรเช้า-เย็น การลงอุโบสถ ทำ สังฆ-กรรม เพื่อจะได้เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ และเป็นกำลัง สำคัญของพระพุทธศาสนา ช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนา ต่อไป	๒. บันทึกการรายงานการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้า คณะจังหวัด และเลขานุการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๔(วัน แรก) วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ ณ ภูมิเจ้าจอมมารดา ชุม วัดพระปฐมเจดีย์ ราช วรมหาวิหาร จังหวัดนครปฐม
๓. เรื่องการเผยแผ่คุณธรรมในสถานศึกษา ขอแจ้งนโยบายของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ เรื่องการสอน คุณธรรมแก่เยาวชนตามโรงเรียนต่าง ๆ แก่พระที่เป็นครูสอน หรือเป็นพระธรรมทูตแต่ละอำเภอ ขอให้หาเอาคุณธรรม ๕ ข้อ	๓. บันทึกการรายงานการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้า คณะจังหวัด และเลขานุการ

ตารางที่ ๓.๓ (ต่อ)

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการเผยแผ่)	เอกสารอ้างอิง
อันเหมาะสมแก่นักเรียนซึ่งเป็นเยาวชนในสมัยนี้มาก มีอยู่ ๕ ข้อด้วยกัน โยให้เด็กกล่าวคำปฏิญาณ ดังนี้ เด็กดีต้องมีคุณธรรม ๕ อย่าง คือ ๑. ขยันไปโรงเรียน ๒. ขยันเรียนหนังสือ ๓. ขยันทำการบ้าน ๔. ขยันช่วยพ่อแม่ทำงาน ๕. ไม่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด คุณธรรม ๕ ข้อนี้ ถ้าจะมอบให้ผู้บริหารโรงเรียนที่เราอุปถัมภ์หรือรู้จักกัน นำไปให้เด็กได้ท่องเป็นกิจกรรมมาหน้าเสาธงก็จะดีมาก ขอฝากไว้ด้วย	ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๔ (วันแรก) วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ ณ กุฏิเจ้าจอมมารดา ชุ่ม วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร จังหวัดนครปฐม
๓. เรื่องงานเผยแผ่ : การจัดงานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเท่าที่ได้ปฏิบัติกันมาก็ดีในระดับหนึ่ง ขอให้จังหวัดได้รณรงค์เพิ่มเติม ให้วัดต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีอยู่ ๔ วัน คือ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา และวันอาสาฬหบูชา ควรจัดให้สมพระเกียรติเพื่อน้อมถวายเป็นพุทธบูชา อย่าได้ลืมวันสำคัญของพระพุทธเจ้าของเรา บางครั้งบางแห่งพวกเราก็ลืมกันวันอดีตเจ้าอาวาส งานวันเกิด งานฉลองสมณศักดิ์ เราจัดกันใหญ่โต ใหญ่กว่าวันสำคัญของพระพุทธศาสนาให้อยู่ในสำนึกของผู้ได้บังคับบัญชาและสาธุชนทั่วไป	๓. บันทึกรายงานการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๗ วันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗ ณ กุฏิเจ้าจอมมารดาชุ่ม วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร จังหวัดนครปฐม
๔. เรื่องการจัดงานบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การจัดงานบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้การเผยแผ่เป็นไปอย่างมั่นคง การนำเยาวชนให้เข้ามาสัมผัสกับวัด ได้ศึกษาหลักธรรมคำสอนเป็นการปลูกฝังตั้งแต่วัยเยาว์วัย เมื่อเยาวชนเข้าวัด พ่อแม่ก็จะตามเข้ามาด้วย จึงเป็นงานที่คณะสงฆ์ภาค ๑๕ ควรให้ความสำคัญ และการจัดบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนนี้ กรมการศาสนามีเงินอุดหนุน	๔. บันทึกรายงานการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๗ วันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗

ตารางที่ ๓.๓ (ต่อ)

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการเผยแผ่)	เอกสารอ้างอิง
ให้ด้วย ให้วัดที่มีโครงการทำหนังสือเสนอโครงการขอได้ จึง ขอให้จังหวัดได้แจ้งแก่ทุกวัดในปกครองทราบ เพื่อพิจารณา ปฏิบัติตามความเหมาะสมต่อไป	ณ กุฎิเจ้าจอมมารดาชุ่ม วัด พระปฐมเจดีย์ ราชวรวิหาร จังหวัดนครปฐม
๕. เรื่องการส่งเสริมพระสวดปาฏิโมกข์ ขอให้เจ้าคณะจังหวัดสำรวจพระภิกษุที่ทรงปาฏิโมกข์ ที่ยัง สวดอยู่ภายใน ๒ ปีนี้ แล้วส่งให้เจ้าคณะภาคได้รับทราบ เพื่อ จะได้ส่งเสริมให้กำลังใจท่านเหล่านั้น เพราะภิกษุที่ทรง พระปาฏิโมกข์ถือว่าเป็นผู้ค่อนข้างมั่นคง เป็นกำลังสำคัญใน การสืบทอดพระพุทธศาสนา ให้เจ้าอาวาสทุกวัดชักชวน พระภิกษุภายในวัดท่องจำพระปาฏิโมกข์ เพื่อพัฒนาให้เป็นผู้ ทรงจำพระปาฏิโมกข์ต่อไป	๔. บันทึกรายงานการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้า คณะจังหวัด และเลขานุการใน เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๒/๒๕๔๗ วันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๗ ณ กุฎิ เจ้าจอมมารดาชุ่ม วัดพระปฐม เจดีย์ ราชวรวิหาร จังหวัด นครปฐม
๖. นโยบายของเจ้าคณะภาค ๑๕ ด้านการเผยแผ่ - ทำวัตรเช้า – เย็น ลงปาฏิโมกข์ ตลอดทั้งปี - ชักชวนพระภายในวัดให้ท่องปาฏิโมกข์ - ชักชวนผู้ศรัทธาที่ไม่มีภาระเข้ามาบวชเพิ่มสมาชิกภายในวัด - แนะนำการแห่ناعรอบโบสถ์ เดินให้เป็นระเบียบ เรียบร้อย	๕. นโยบายของเจ้าคณะภาค ๑๕ มอบให้เจ้าคณะอำเภอใน เขตปกครองเพื่อปฏิบัติการใน คราวประชุมพระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ วันที่ ๗ มกราคม พ.ศ.๒๕๔๘ ณ ห้อง ประชุมวัดพระปฐมเจดีย์ฯ
๗. เรื่องการย้าฆ้องกลองระฆัง ได้มีผู้ทำวิจัยเรื่องเสียง ผลการวิจัยสรุปว่า เสียงกลอง ระฆังที่ดังมาจากวัด ผู้คนรู้สึกว่าเป็นเสียงแห่งบุญกุศล เป็น เสียงแห่งความเป็นสิริมงคล จะนำมาซึ่งความร่มเย็นเป็นสุข การตีฆ้องกลองระฆังเป็นการสรรเสริญ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ดังนั้น จึงขอให้ทุกวัดให้ความสำคัญในเรื่องนี้ เจ้า คณะภาคได้ทำประกาศคณะสงฆ์ภาค ๑๕ เรื่อง การย้าฆ้อง กลองระฆัง และจะส่งถึงเจ้าอาวาสทุกวัดให้ได้ถือปฏิบัติทั่วกัน ถ้าวัดใดกำหนดเวลาเป็นระเบียบของวัดไว้แล้ว ก็ให้ปฏิบัติไป	๗. บันทึกรายงานการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และ เลขานุการในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๑/ ๒๕๔๘ ณ ห้องประชุมวัด ปราโมทย์ ตำบลบ้าน ปราโมทย์ อำเภอบางคนที

ตารางที่ ๓.๓ (ต่อ)

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการเผยแผ่)	เอกสารอ้างอิง
ตามระเบียบของวัดนั้น	จังหวัดสมุทรสงครามวันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๘
๘. เรื่องการส่งเสริมจัดงานวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เนื่องจากวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชาและวันอัฐมีบูชา ขอให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการของเรา ได้ให้ความสำคัญร่วมกันสนับสนุน ในส่วนที่จะได้ช่วย จัดให้มีการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ในส่วนของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ขอให้เจ้าอาวาสทุกวัด เชิญชวนคน เข้าวัดปฏิบัติธรรมแบบง่าย ๆ เชิญชวนให้ประชาชนระดับชาติ ธงธรรมจักร ทุกบ้าน ระดับชาติ แสดงออกถึงความเป็นไทย ระดับธงธรรมจักรบ่งบอกถึงความเป็นพุทธ ระดับชาติ ธงธรรมจักรถือว่าได้บูชาพระพุทธเจ้าในวันวิสาขบูชา ประกาศเชิญชวนญาติโยมให้มาเวียนเทียนที่วัดให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ให้ทุกวัดระดับชาติ ธงธรรมจักร ขึ้นป้ายประชาสัมพันธ์ว่า วันวิสาขบูชาคือวันพระพุทธเจ้า เป็นวันสำคัญของโลกให้มีความสำคัญดังเช่นที่เคยปฏิบัติมาเพื่อบูชาพระพุทธเจ้า	๘. บันทึกการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๒/๒๕๔๘ ณ ห้องประชุมวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม วันพฤหัสบดีที่ ๒๙ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๘
๙. เรื่อง การเจริญพระพุทธมนต์เฉลิมพระเกียรติ คณะสงฆ์ภาค ๑๕ โดยการนำของเจ้าคณะภาค มีมติ จัดให้มีการเจริญพระพุทธมนต์เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล แต่ “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” รัชกาลที่ ๙ เนื่องในวโรกาสมหามงคลทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ณ วัดห้วยมงคล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เวลา ๑๗.๐๐-๑๘.๐๐ น. จะมีการถ่ายทอดสดทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ช่อง ๑๑ ทาง กรมประชาสัมพันธ์ มอบวัดห้วยมงคลเป็นเจ้าภาพในการถ่ายทอดสดครั้งนี้ด้วย และเจ้าคณะภาคจะมี หนังสือแจ้งให้ทราบ เพื่อคณะสงฆ์ได้ร่วมกันเจริญพระพุทธมนต์ถวายเป็นพระราชกุศลต่อไป	๙. บันทึกการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๘ ณ ห้องประชุมวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม วันศุกร์ที่ ๓๑ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๙

ตารางที่ ๓.๓ (ต่อ)

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการเผยแผ่)	เอกสารอ้างอิง
๑๐. เจริญพระพุทธมนต์เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลเป็นกรณีพิเศษ เจ้าคณะภาค ๑๕ ได้มีมติว่าเนื่องด้วยปีนี้เป็นปีพิเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารพระองค์ สมเด็จพระปรมินทรมหาวชิราลงกรณเจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ องค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ทรงมีพระชนมายุครบ ๘๐ พรรษา ควรที่คณะสงฆ์ภาค ๑๕ จักได้ร่วมกัน เจริญพระพุทธมนต์เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลเป็นกรณีพิเศษ เมื่อเจริญพระพุทธมนต์จบให้มีการนั่งสมาธิ ๙ นาที เมื่อเสร็จงานแล้ว ให้เจ้าคณะอำเภอทำรายงานแก่เจ้าคณะจังหวัด และเจ้าคณะจังหวัดรายงานให้เจ้าคณะภาคทราบ	๑๐. บันทึกการประชุมพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่๑/๒๕๕๐ ณ ห้องประชุม กุฏิเจ้าจอมมารดาชุ่ม วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม วันพุธที่ ๔ เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๕๐
๑๑. เรื่อง การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ภาค ๑๕ โดยการนำของเจ้าคณะภาค ต้องเน้นการเผยแผ่เชิงรุก โดยให้ครูสอนหรือเจ้าอาวาสเข้าไปสอนในโรงเรียน เน้นกลุ่มเป้าหมาย ที่นักเรียนผู้เป็นเยาวชนของชาติ ตอกย้ำเรื่องการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ในเรื่องนี้ถือว่าคณะสงฆ์ภาค ๑๕ เราได้มีการปฏิบัติก่อนภาคอื่นๆ ฉะนั้น วัดที่ได้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมแล้ว ต้องเร่งสร้างผลงานจึงจะได้รับความดี ความชอบเป็นพระอุปัชฌาย์ต่อไป	๑๑. บันทึกการประชุมพระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ สมัยสามัญ ครั้งที่๒/๒๕๕๑ ณ ห้องประชุม กุฏิเจ้าจอมมารดาชุ่ม วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม วันอังคารที่ ๓๐ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๑
๑๒. เรื่อง การฝึกซ้อมสวดมนต์และการตรวจเยี่ยมวัด เจ้าคณะภาค ๑๕ มีมติต่อประชุมว่า ตามที่เจ้าคณะภาค ได้มอบหน้าที่ให้ฝึกซ้อมสวดมนต์ แก่พระสงฆ์ในเขตปกครอง ได้ปฏิบัติเสร็จสิ้นแล้ว จังหวัดราชบุรีได้จัด ๒ ครั้ง นอกนั้น จังหวัดละครั้ง ส่วนที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ได้ถวายเจ้าคณะจังหวัดช่วยรับผิดชอบ ส่วนการออกไปตรวจเยี่ยมวัดและแนะนำเรื่องการเปิดโบสถ์ทำความสะอาด เชิญชวนให้ญาติ	๑๒. บันทึกการประชุมพระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ สมัยสามัญครั้งที่ ๒/๒๕๕๑

ตารางที่ ๓.๓ (ต่อ)

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการเผยแผ่)	เอกสารอ้างอิง
โยมได้เข้าไป กราบไหว้พระประธาน บางวัดก็มีปัญหา เพราะ พวกขโมยเข้าไปปล้ำสิ่งของบริเวณฐานพระพุทธรูปพระประธาน ในโบสถ์ บางวัดก็มีการจัดการเป็นไปด้วยความเรียบร้อย โดย มอบให้พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเฝ้าประจำอยู่ที่โบสถ์ มีหน้าที่ คอย เปิด - ปิด และรอต้อนรับให้คำแนะนำ ปฏิสันถารแก่ญาติ โยม	ณ ห้องประชุมกุฎิเจ้าจอม มารดาชุม วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม วันอังคาร ที่ ๓๐ เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๑

จากการศึกษาโยบาย แผนงานแนวคิดและแนวทางปฏิบัติงานในด้านการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ โดยการนำของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)
โดยตัวท่านเองเป็นพระมหาเถระนักเผยแผ่พุทธธรรมที่มีความรู้ความสามารถทั้งทางโลกและ
ทางธรรม เป็นผู้มีความกตัญญูตถะที่เป็นยอด จึงเป็นที่ยอมรับของบรรดาพุทธบริษัท ท่านมี
ความรู้ความเชี่ยวชาญในการถ่ายทอดเนื้อหาสาระของพุทธธรรมที่เข้าใจง่าย เหมาะสมกับยุค
สมัย พุทธธรรมที่นำมาใช้ในการเผยแผ่ก็ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน

พระธรรมปริยัติเวที ท่านเน้นและให้ความสำคัญกับงานด้านเผยแผ่มาก โดยมี
เป้าหมายจุดประสงค์หลักก็เพื่อให้คณะสงฆ์ภาค ๑๕ ทำงานการเผยแผ่เชิงรุก และเชิงรับโดย
ใช้พุทธมามกะเป็นหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ภาค ๑๕ ต้องมีนโยบาย
แผนงานโครงการฝึกอบรมการเผยแผ่ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อที่จะผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพเป็น
กำลังสำคัญของพระพุทธศาสนา ผู้ที่จะทำงานเผยแผ่หรือทำงานให้กับพระพุทธเจ้าจำเป็น
จะต้องมีคุณสมบัติครบถ้วนของความเป็นนักเผยแผ่พุทธธรรม มีความรู้ลึกซึ้งในสิ่งที่สอน
ใช้เทคนิควิธีสอนให้มีสัมฤทธิ์ผล ปฏิบัติตนเป็นอย่างที่ดี และนำเสนอให้ผู้อื่นมีความรู้คู่คุณธรรม
ตามได้ชื่อว่า มีจิตและวิญญาณของความเป็นนักเผยแผ่พุทธธรรมหลักการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาต้องมีความสอดคล้องแบบพุทธวิธี คือ (๑) สันติสนา ให้ความจริงกระจ่างชัด
(๒) สมาทปนา ให้เห็นสิ่งที่ดีว่าดีจริง สิ่งที่ไม่ดีว่าไม่ดีจริง (๓) สมุตเตชนา ใ้ใจให้อยากรู้ อยากร
ทำอย่างจริงจัง ในสิ่งที่ดี (๔) สัมปหังสนา ปลูกเร้าให้มีความร่าเริง โนมน้าวจิตใจให้กระตือรือร้น
เรียน อยากรฟัง เต็มใจที่จะเรียน เต็มใจที่จะฟัง เป็นเทคนิควิธีการที่นำมาใช้ในการสอน

ดังนั้น เจ้าคณะพระสังฆาธิการภาค ๑๕ ในทุกระดับจะต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ต้อง
ร่วมมือปรองดองกันใช้หลักพรหมวิหารธรรม ทำงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อสร้าง
คุณประโยชน์ให้แก่วัด สร้างคุณประโยชน์ให้เกิดแก่คณะสงฆ์ สร้างคุณประโยชน์ต่อสังคมและ

ประเทศชาติ ตลอดจนสร้างคุณประโยชน์ฝากไว้ในพระพระศาสนาของเราให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไปทั้งในปัจจุบันและในอนาคตข้างหน้าก็จะได้ชื่อว่าเป็นพระดีระดับพระพุทธรศาสนา^{๑๗๔}

จากแนวทางที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ได้มอบนโยบาย แผนงานและปฏิบัติหน้าที่ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่คณะสงฆ์ในภาค ๑๕ นั้น สอดคล้องกับพระเถระและผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน ที่ได้กล่าวว่า พระเดชพระคุณพระธรรมปริยัติเวที เจ้าคณะภาค ๑๕ เป็นพระมหาเถระ ที่มีบุคลิกภาพที่น่าเลื่อมใส มีมโนปณิธานอันแรงกล้า ได้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ได้ให้ดวงปัญญา ได้แสดงศักยภาพของความเป็นนักเผยแผ่พุทธธรรมทั้งในแนวรุกและแนวรับ จึงทำให้ท่านมีบทบาทสำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ และการรักษาพระสัทธรรมให้คงอยู่ ด้านผลงานการเผยแผ่พุทธธรรมของท่านนั้น มีกระจายอยู่ทั่วไปทั้งในรูปแบบพระธรรมเทศนา การบรรยายธรรม ปาฐกถาธรรม บทความ ท่านมีกระบวนการการปรับประการเผยแผ่หลักพระพุทธศาสนาในสื่อที่ทันสมัยเข้าถึงประชาชนได้โดยง่าย เช่น สื่อทางโทรทัศน์บ้าง ทางวิทยุบ้าง นับว่าเป็นการเผยแผ่เชิงรุกที่ถูกต้องตรงประเด็น เข้าถึง เข้าใจ ได้ผลเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน^{๑๗๕} และท่านจะใช้หลักการของพระพุทธเจ้าเป็นพื้นฐานก็คือหลักพุทธมามกะเป็นหลักนำเพื่อเป็นการย้ำเตือน หรือให้ระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า และระลึกถึงความเป็นชาวพุทธ ทั้งในส่วนของพระสงฆ์ก็ดี ประชาชนทั่วไปก็ดี และที่สำคัญในส่วนของเด็กเยาวชนตามสถานศึกษาต่าง ๆ โดยท่านจะมีเมตตาไปปฏิบัติงานหรือนำเอง และมอบเป็นนโยบายให้คณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในทุกระดับได้นำไปดำเนินการในทุกสถานที่อีกด้วย^{๑๗๖} ซึ่งนับว่าพระเดชพระคุณพระธรรมปริยัติเวที เจ้าคณะภาค ๑๕ ได้ให้การส่งเสริมเปิดโอกาสให้ทุกวัด ให้พระสงฆ์ ได้ทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนากับนักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป นับว่าเป็นหลักการเผยแผ่ที่ใช้หลักง่าย ๆ แต่ได้ผลมาก โดยผ่านกลไกในการเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพ นำหลักพุทธธรรมมาปฎิรูป เพื่อการเข้าถึงประชาชนในรูปแบบมิติใหม่ ๆ ที่หลากหลายยิ่งขึ้น^{๑๗๗}

ประการที่สำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น พระเดชพระคุณพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เจ้าคณะภาค ๑๕ ท่านใช้พรหมวิหารธรรมในการเผยแผ่โดยการมอบเป็นนโยบายและแผนงานให้คณะสงฆ์ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาได้นำไปปฏิบัติ โดยให้หมั่นอบรมสั่ง

^{๑๗๔} สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), เจ้าคณะภาค ๑๕, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๓.

^{๑๗๕} สัมภาษณ์ พระราชวชิราภรณ์ (สินวล ปญฺญาวชิโร), รองเจ้าคณะภาค ๑๕, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๔.

^{๑๗๖} สัมภาษณ์ พระรัตนเวที (ชานาญ เขมณฺโฑ), รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๖ กันยายน ๒๕๕๔.

^{๑๗๗} สัมภาษณ์ นางสมศรี จินะวงษ์, ดร. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ กันยายน ๒๕๕๔.

สอนประชาชนให้เข้าใจ ด้วยความเมตตาธรรม พระสงฆ์ต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีจึง ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประสบความสำเร็จได้ โดยคณะสงฆ์ต้องมีหลักเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เจลียวฉลาด เสียสละ กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ กล้านำ กล้าแสดง ๓ ประการ คือ

๑. จักขุมา หมายถึง พระสงฆ์ต้องมีปัญญามองการไกล มีวิสัยทัศน์ ใช้โยนิโสมนสิการ ปัญญาเฉียบแหลม สมบูรณ์ด้วยความรอบรู้ อยู่อย่างชาญฉลาด สามารถใช้ความคิดอย่างรอบคอบ มีคุณค่า สามารถวางแผนในทางการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่อย่างมีประสิทธิภาพก่อให้เกิดประสิทธิผล

๒. วิฐุโร หมายถึง พระสงฆ์ต้องมีการจัดการธุระได้ดี มีการจัดการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับบุคคล สถานที่ โอกาส เวลาที่เหมาะสม มีการดำเนินการที่ดี มีความเชี่ยวชาญ มีเทคนิควิธีการที่ดี ในการเผยแผ่ให้งานสำเร็จเป็นรูปธรรมด้วยกลวิธีที่เหมาะสม

๓. นิสสยสัมปันโน หมายถึง คณะสงฆ์จะต้องทำงานการเผยแผ่เป็นทีมงาม สร้างเครือข่ายมีการทำงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ต้องมีวิธีการสื่อสารที่ดีมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และสมบูรณ์ต่อกันด้วยความเสียสละ จริงใจ และที่สำคัญต้องยึดหลักพรหมวิหารธรรมในการทำงานในทุกระดับ งานเผยแผ่ก็จะสำเร็จลุล่วงด้วยดี^{๑๗๘}

สรุปได้ว่า ในงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) นั้น ท่านใช้หลักพรหมวิหารธรรมในทุกข้อ โดยเฉพาะในข้อกรุณาธรรมนั้นใช้มาก โดยมีเป้าหมายจุดประสงค์หลักว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นหัวใจหลักในการประกาศพระพุทธศาสนา ประกาศเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า สร้างความมั่นคงถาวรให้แก่พระพุทธศาสนา และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญของพระสงฆ์ภาค ๑๕ พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญของชาวพุทธ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถและรู้กระบวนการเทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่จะประกาศหลักพุทธธรรมอันดีงามของพระพุทธเจ้าจึงจะสามารถทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น คณะสงฆ์ในภาค ๑๕ จะต้องร่วมมือประสานใจกันทำหน้าที่ในงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาฝึกอบรมจิตใจ อยู่ในกรอบพระธรรมวินัยที่ใสสะอาด บริสุทธิ์ เป็นเนื้อนาบุญของโลก ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรง ดำรงตนอยู่ในหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา มีความกตัญญูกตเวทิตา มีความศรัทธาในคำสอนของพระพุทธเจ้า ใช้หลักพุทธวิธีในการสื่อสารหลักนิเทศศาสตร์ เช่น สื่อบุคคล สื่อมวลชน สื่อสิ่งพิมพ์ให้เป็นประโยชน์ด้วยการเข้าใจ เข้าถึง และนำไปพัฒนา ทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งเชิงรับและเชิงรุก ดังที่พระเดชพระคุณพระธรรมปริยัติเวที ได้ถือปฏิบัติ และมอบเป็นนโยบายให้คณะสงฆ์ภาค ๑๕ ได้ถือปฏิบัติตาม

^{๑๗๘} สัมภาษณ์ พระมหาสุวิทย์ ปวิษฐญญู, เลขานุการเจ้าคณะภาค ๑๕, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๔.

แล้ว เชื่อมั่นว่า กิจกรรมงานพระพุทธศาสนาด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย สามารถเข้าสู่จิตใจ เยาวชน ประชาชนให้ประพาสดีชอบ อยู่ในกรอบของจริยธรรม ศีลธรรม คุณธรรม นำสังคมไทยให้ได้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขอย่างแน่นอน

๓.๕.๔ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในภาค ๑๕ นั้นพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านรับนโยบายจากเจ้าคณะหนกลาง มาถือปฏิบัติและมอบเป็นหลักการณ วิธีการปฏิบัติให้แก่คณะสงฆ์ภาค ๑๕ นำไปเป็นแนวทางปฏิบัติ เพราะเป็นการสงเคราะห์ที่มีประโยชน์มาก และตรงกับกลุ่มเป้าหมายมีความชัดเจนเป็นรูปธรรม และเป็นผลงานของพระสงฆ์ และเป็นผลงานของพระพุทธศาสนา โดยให้คณะสงฆ์เห็นความสำคัญของการศึกษาสงเคราะห์เป็นการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งทางโลกและทางธรรม นอกเหนือจากการสงเคราะห์ในวัดหรือสถานที่ศึกษาต่างๆ การตั้งศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ การตั้งเด็กและเยาวชนมาศึกษาธรรม การเปิดสอนธรรมศึกษาให้แก่เด็กและนักเรียนนั้นจัดพระสงฆ์ให้เข้าอบรมในสถานที่ศึกษา การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เปิดให้เด็กและเยาวชนได้ศึกษาในช่วงภาคฤดูร้อน และการมอบทุนการศึกษาสงเคราะห์ การตั้งทุนนิธิเพื่อการศึกษาเหล่านั้นจัดเป็นการศึกษาสงเคราะห์

จากนโยบายด้านการศึกษาสงเคราะห์ที่พระเดชพระคุณพระธรรมปริยัติเวทีได้มอบให้คณะสงฆ์ภาค ๑๕ ทำนั้น ไม่ว่าจะเป็นด้านการให้ทุน การให้ธรรม การสร้างคน สร้างอาคาร อุปกรณ์การศึกษา สร้างคนให้มีคุณธรรม ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมหาศาลแก่ตัวเจ้าคณะพระสังฆาธิการเอง ทั้งแก่วัด โรงเรียน ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และพระพุทธศาสนา มารายละเอียดปรากฏในตารางที่ ๓.๔ ดังนี้

ตารางที่ ๓.๔ การปกครองคณะสงฆ์โดยการใช้หลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที
ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การปกครองคณะสงฆ์โดยการใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการศึกษาสงเคราะห์)	เอกสารอ้างอิง
๑. เรื่องการส่งเสริมงานการศึกษาสงเคราะห์ การศึกษาสงเคราะห์ของทางคณะสงฆ์ เน้นเรื่องการลงทุน เพิ่มทุน และแจกทุนเป็นหลัก พร้อมทั้งให้มีผลต่อพระสังฆาธิ การทุกระดับ ในการพิจารณาปูนบำเหน็จความดีความชอบ นอกจากนั้นก็มีการสร้างอาคารเรียน หรือจัดหาอุปกรณ์การ เรียนให้กับสถานศึกษาต่าง ๆ ถือเป็นงานการศึกษาสงเคราะห์ ทั้งหมด	๑. บันทึกรายงานการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รong เจ้าคณะจังหวัด และ เลขานุการ ในเขตการ ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๔ (วันแรก) วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ ณ วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรวิหาร จังหวัดนครปฐม
๒. เรื่องการศึกษาสงเคราะห์ งานด้านการศึกษาสงเคราะห์ ขอให้จังหวัดแจ้งให้วัดใน ปกครองได้ทราบว่า ในเขตปกครองหนกลางเน้นงานของคณะ สงฆ์ที่การลงทุน เพิ่มทุน และแจกทุนการศึกษา ถือเป็นเรื่อง สำคัญหากไม่มีส่วนนี้ การเสนอขอตำแหน่งสำคัญๆ จะไม่ได้รับ การพิจารณา ดังนั้น ไม่ควรตั้งจิตไว้ว่าจะลงทุนเพื่อขอความดี ความชอบเท่านั้น ให้ตั้งใจเสียสละเพื่อสังคม เพื่อส่วนรวม เพื่อ เยาวชนผู้จะเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคต เขาได้รับการอุ การจากวัด วันข้างหน้าเขาจะไม่ลืมวัดและการแจกทุนนั้นให้มุ่ง แจกทั้งเยาวชนตามโรงเรียน และพระภิกษุสามเณรที่ศึกษา นักธรรมบาลีด้วย ในการลงทุน ไม่อนุญาตให้ตั้งเป็นชื่อตัวเอง เพราะการตั้งชื่อตัวเองจะรู้สึกว่าเป็นเงินของตัวเอง บางครั้งก็ เบิกไปใช้ ซึ่งไม่ถูกหลักการ เงินทุนการศึกษาต้องไม่มีการถอน ต้นทุนไปใช้ควรมีแต่เพิ่มทุนแล้ว นำดอกผลเท่านั้นไปใช้ ประโยชน์เพื่อส่วนรวม หากดอกเบี้ยไม่พอแจกก็ให้ออกทุน ส่วนตัวแจกงานการศึกษาสงเคราะห์อีกอย่างหนึ่ง ก็คือการ สนับสนุนสงเคราะห์ศูนย์เด็กเล็กก่อนเกณฑ์โรงเรียนการกุศล ของวัด	๒. บันทึกรายงานการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รong เจ้าคณะจังหวัด และ เลขานุการในเขตการ ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๗ วันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๗ ณ กุฏิ เจ้าจอมมารดาชุม วัดพระ ปฐมเจดีย์ ราชวรวิหาร จังหวัดนครปฐม

ตารางที่ ๓.๔ (ต่อ)

การปกครองคณะสงฆ์โดยการใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการศึกษาสงเคราะห์)	เอกสารอ้างอิง
๓. นโยบายของเจ้าคณะภาค ๑๕ การศึกษาสงเคราะห์ - ให้การสงเคราะห์เรื่องการศึกษาทั้งภายในวัดและนอกวัด - ภายในวัด ช่วยสงเคราะห์เรื่องทุนการศึกษาพระภิกษุ จัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอนให้เกิดความสะดวก ทำที่จะพิจารณาเห็นสมควร - ภายนอกวัด ช่วยสงเคราะห์เรื่องการแจกทุนเด็กนักเรียนทั้งประถม มัธยมและอุดมศึกษา พร้อมทั้งจัดสร้างอาคารเรียน มอบอุปกรณ์การเรียน - ที่สำคัญต้องมีการตั้งทุน – เพิ่มทุน และแจกทุนเป็นบัญชีชื่อของวัด แล้วแจกทุนแก่พระภิกษุ และนักเรียนตามโรงเรียนต่างๆ โดยใช้ดอกเบี้ยและทุนตนเอง	๓. นโยบายของเจ้าคณะภาค ๑๕ มอบให้เจ้าคณะอำเภอ ใน เขต ป ก ร อ ง เพื่ อ ปฏิบัติการในคราวประชุม พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ วันที่๗ มกราคม พ.ศ.๒๕๔๘ ณ ห้องประชุม วัดพระปฐมเจดีย์ฯ
๔. ทุนการศึกษาสงเคราะห์ การตั้งทุน- เพิ่มทุน - และแจกทุนการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็น สำหรับการขอความดีความชอบทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการขอสมณศักดิ์ พระอุปชฌาย์ เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ ในหนังสือประวัติต้องมีรายการตั้งทุน เพิ่มทุน และแจกทุนการศึกษา ขอให้เจ้าคณะผู้ปกครองเข้มงวดแนะนำบอกกล่าว เพื่อรักษานโยบายและระเบียบ ปฏิบัติของพระมหาเถระในเรื่องการตั้งทุนการศึกษาไว้ อีกทั้ง เป็นการส่งเสริมสนับสนุน พระสังฆาธิการผู้มีความดี ความชอบ ให้ได้รับฐานานุศักดิ์สูง ๆ ขึ้นไป	๔. บันทึกการประชุมพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๒/๒๕๔๙ ณ ห้องประชุมกุฎิเจ้าจอมมารดาชุ่ม วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม วันเสาร์ที่๓๐ เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๙

จากการศึกษานโยบาย แผนงานแนวคิดและแนวทางปฏิบัติงานในด้านการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ โดยการนำของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ พุสฺสธมฺโม) เน้นหลักสำคัญให้คณะสงฆ์ภาค ๑๕ ต้องการจัดการศึกษาสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือ จัดการศึกษาอื่นนอกจากศาสนศึกษาหรือสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาประชากรของประเทศให้เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพประสิทธิภาพในการรักษาความมั่นคงของชาติ และสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติ

อย่างยิ่ง ซึ่งคณะสงฆ์ในภาค ๑๕ ได้ทำหน้าที่จัดการศึกษาและให้การศึกษาสงเคราะห์แก่ชุมชนในเขตการดูแลของตน เพื่อเป็นการพัฒนาบ้านและชุมชนให้เจริญขึ้นสภาพการณ์ต่าง ๆ และคณะสงฆ์ต้องจัดการศึกษาสงเคราะห์ร่วมกับทางรัฐในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน อีกทั้งเป็นการสนองนโยบายของมหาเถรสมาคม ที่ให้ความสำคัญของการศึกษาสงเคราะห์โดยประกาศ เรื่องการตั้งทุนสงเคราะห์แก่นักเรียนนักศึกษา โดยกำหนดข้อบัญญัติในเรื่องการตั้งทุนว่า การตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นประถมศึกษา ให้เป็นไปตามกุศลเจตนาของวัดทั้งหลายที่มีกำลังและสามารถจะจัดทำได้ มิให้มีการบังคับด้วยประการใด ๆ ห้ามมิให้นำเงินการกุศลหรือเงินผลประโยชน์ หรือเงินอื่นใดของวัดมาจัดตั้งทุนเพื่อการนี้ ห้ามมิให้วัดกัฏฐิ์ยืมเงินมาจัดตั้งเป็นทุนไม่ว่าจะเป็นการตั้งทุนชั่วคราวหรือการตั้งทุนถาวร การจัดการศึกษาสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือ การศึกษาอื่นนอกจากศาสนศึกษาหรือสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาประชากรของประเทศให้เป็นการกำลังคนที่มีคุณภาพประสิทธิภาพในการรักษาความมั่นคงของชาติ และสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติอย่างยิ่ง

ดังนั้น คณะสงฆ์ภาค ๑๕ ได้มีมติในที่ประชุมร่วมกันว่าให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการในทุกระดับได้ให้การสนับสนุนส่งเสริมงานด้านการศึกษาสงเคราะห์สถาบันการศึกษาหรือการสงเคราะห์บุคคลผู้กำลังศึกษา พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะดำเนินการทั้งเป็นการส่วนตัว หรือเป็นการคณะได้ ซึ่งถือว่าการศึกษาสงเคราะห์เป็นผลดีแก่ประเทศชาติ และผลสะท้อนถึงพระภิกษุสงฆ์และพระพุทธศาสนาโดยตรง^{๑๗๙}

จากแนวทางที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ได้มอบนโยบาย แผนงานและปฏิบัติหน้าที่ด้านการศึกษาสงเคราะห์แก่คณะสงฆ์ในภาค ๑๕ นั้น สอดคล้องกับพระเถระและผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน ที่ได้กล่าวว่า พระเดชพระคุณพระธรรมปริยัติเวที เจ้าคณะภาค ๑๕ เป็นผู้เปี่ยมล้นไปด้วยเมตตา เป็นผู้นำพระคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ให้เป็นผู้มีเมตตาธรรมคำจุนโลก การคำจุนโลกของพระเดชพระคุณท่านเป็นการคำจุนผ่านกระบวนการศึกษาสงเคราะห์แก่พระสงฆ์และสามเณร สงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กเยาวชนในชุมชนทั้งในด้านพระพุทธศาสนา การศึกษา และการปฏิบัติธรรม การศึกษาทางโลกและทางอาชีวศึกษา เหล่านี้ล้วนนำไปสู่การพัฒนาคนให้มีความเข้มแข็งเป็นคนดี มีความกตัญญู มีวิชาความรู้ มีอาชีพให้เป็นที่พึ่งแห่งตนได้ เป็นอิสระ

^{๑๗๙} สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), เจ้าคณะภาค ๑๕, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๓.

หลุดพ้นจากอวิชชาและความทุกข์ ส่งผลให้ทั้งคณะสงฆ์และประชาชนในทุกหมู่เหล่า ทุกเพศทุกวัยได้มีความสุขอยู่ร่วมกันอย่างสันติ^{๑๔๐} และท่านเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ ท่านมีโครงการที่ทำให้นักเรียนนักศึกษาได้ร่วมโครงการเพื่อพัฒนาตนจะเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้เป็นผู้ที่มีความเจริญงอกงามเป็นเมล็ดพันธุ์ที่ดีของสังคม ท่านเป็นผู้มีเมตตา มีคุณูปการต่อนักเรียนนักศึกษาและพุทธศาสนิกชน ท่านมีวัตรปฏิบัติอันงดงามที่จะเป็นตัวอย่างที่ดีแก่พุทธศาสนิกชนและเยาวชนโดยทั่วไป^{๑๔๑} นับว่าท่านเป็นพระนักพัฒนา ที่ส่งเสริมกิจการด้านการศึกษาสงเคราะห์มาก ท่านยังได้ชื่อว่า “พระผู้ให้” ที่ยิ่งใหญ่ผู้หนึ่ง ท่านให้การสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์มาก สนับสนุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร นักเรียนนักศึกษา ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ ตลอดจนให้การสนับสนุนกิจการการศึกษาด้านสาธารณสุข แพทย์แผนปัจจุบัน แพทย์แผนไทย กิจการกาชาด สงเคราะห์ผู้ยากไร้ ผู้ประสบภัยพิบัติ ฯลฯ นอกจากนั้นท่านยังสอนให้ผู้ได้บังคับบัญชาและคนรอบข้างมีเมตตา กรุณา ช่วยกันบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ตามอย่างองค์พระบรมศาสดาที่ว่าให้ภิกษุทั้งหลาย จงยังประโยชน์ทั้งส่วนตน และผู้อื่นโดยความไม่ประมาท^{๑๔๒} ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์จากพระธรรมปริยัติเวที อันพึงมีแก่คณะสงฆ์ภาค ๑๕ ทำให้งานการศึกษาสงเคราะห์เป็นไปด้วยดีมีความต่อเนื่องและมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม สามารถอนุเคราะห์สงเคราะห์สังคมในทุกระดับชั้นอย่างเด่นชัดเป็นรูปธรรม ตลอดถึงได้รับการยอมรับ ต้อนรับจากสังคมเป็นอย่างดีว่า คณะสงฆ์ภาค ๑๕ นั้นถึงพร้อมด้วย “ถึงพร้อมด้วยการศึกษาสงเคราะห์ สร้างการศึกษาสร้างคนสร้างบุคลากร”^{๑๔๓}

สรุปได้ว่า ในงานด้านการศึกษาสงเคราะห์คณะสงฆ์ภาค ๑๕ ของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) นั้น ท่านใช้หลักพรหมวิหารธรรมในทุกข้อ โดยเฉพาะในข้อเมตตาธรรมและกรุณาธรรมนั้นใช้มากเป็นพิเศษ โดยมีเป้าหมายจุดประสงค์หลักกว่าเพื่อให้พระสงฆ์ได้อนุเคราะห์สงเคราะห์และรู้จักตอบแทนสังคมอย่างเต็มกำลัง เต็มศักยภาพ เพราะว่าพระสงฆ์จำเป็นจะต้องอยู่ร่วมกับคนในสังคม หนทางใดที่คณะสงฆ์จะให้การสงเคราะห์ในการศึกษาแก่สังคมได้ควรรีบทำและทำให้เต็ม ดังนั้นพระธรรมปริยัติเวที เจ้าคณะภาค ๑๕ ท่านได้ทำ

^{๑๔๐} สัมภาษณ์ พระราชสุวรมณฺี (แคล้ว อุตฺตโม), เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี, ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๔.

^{๑๔๑} สัมภาษณ์ พระรัตนสุธี (รวม สุเมธี), ผู้ประสานงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕, ๑๙ กันยายน ๒๕๕๔.

^{๑๔๒} สัมภาษณ์ พระมหาสุวิทย์ ปวิษฐญญ, เลขานุการเจ้าคณะภาค ๑๕, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๔.

^{๑๔๓} สัมภาษณ์ นายสุทธิรักษ์ หนูฉิ่ง, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี, ๗ กันยายน ๒๕๕๔.

ในส่วนของท่าน และมอบหมายให้คณะสงฆ์ภาค ๑๕ ได้ถือเป็นแนวปฏิบัตินั้น ทั้งด้านการให้ทุน การให้ธรรม การสร้างคน สร้างอาคาร อุปกรณ์การศึกษา สร้างคนให้มีคุณธรรมอันก่อให้เกิดเป็นคุณประโยชน์อย่างมหาศาลแก่ประชาชน ชุมชน สังคม ประเทศชาติไทย ตลอดทั้งเกิดคุณประโยชน์อย่างมหาศาลแก่พระพุทธศาสนาอีกด้วย

๓.๕.๕ ด้านการสาธารณูปการ

งานด้านการสาธารณูปการของคณะสงฆ์ในภาค ๑๕ นั้นพระเดชพระคุณพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านมอบนโยบายให้คณะสงฆ์ภาค ๑๕ นำไปเป็นแนวทางปฏิบัติ ด้วยหลักการก่อสร้างให้มั่นคง สวยงามตามเอกลักษณ์ศิลปะแบบไทย ประหยัดสุดประโยชน์สูง เป็นแถวเป็นแนวและที่สำคัญจะต้องจัดบริเวณให้สะอาด เจ้าคณะพระสังฆาธิการต้องให้ความสำคัญต่องานสาธารณูปการโดยจะเน้นในส่วนบำรุงรักษาวัดและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี เป็นหน้าที่ของผู้บริหารวัดและคณะสงฆ์โดยตรง ในส่วนรัฐและพุทธบริษัทจะต้องอุปถัมภ์ด้วยไม่ว่าจะก่อสร้างหรือบูรณะรักษาเสนาสนะของสงฆ์ ได้มีนโยบายการบริหารงานด้านสาธารณูปการ ในการอบรมพัฒนาบุคลากรคณะสงฆ์ พระสังฆาธิการทุกรูปต้องมองเห็นความสำคัญการจัดทำแผนผังวัดในการก่อสร้าง และรู้จักวิธีการบริหารงานสาธารณูปการเป็นอย่างดี มีเทคนิคและวิธีการขอคำปรึกษากับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบ ขั้นตอนการดำเนินการก่อสร้าง การบริหารจัดการงานสาธารณูปการที่ดี และต้องรู้จักวิธีการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและพัฒนาวัดให้สงบบรมรื่น เป็นศูนย์กลางพัฒนาของชุมชนโดยกำหนดยึดหลักการบริหารบูรณปฏิสังขรณ์ การรักษาดูแลทะนุบำรุง ศาสนวัตถุ และการจัดทำวัดให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างที่มีความสวยงาม สงบ ร่มเย็น

ดังนั้นคณะสงฆ์จะต้องหน้าที่ในการทำนุบำรุงรักษาให้ดีที่สุด และต้องมีการอนุรักษ์ศาสนสถานสำคัญอันเป็นศาสนสมบัติอันล้ำค่าของพระพุทธศาสนาเอาไว้ ต้องรักษาเอกลักษณ์ความเป็นวัด ความเป็นพุทธสถาน และต้องมั่นคงดูแลรักษาศาสนสถานให้มั่นคงถาวร เพื่อเป็นการอนุรักษ์สถาน และแหล่งศึกษาเรียนรู้ให้แก่อนุชนรุ่นหลังสืบต่อไปได้ รายละเอียดปรากฏในตารางที่ ๓.๕ ดังนี้ คือ

ตารางที่ ๓.๕ การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที
ด้านการสาธารณูปการ

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการสาธารณูปการ)	เอกสารอ้างอิง
๑. เรื่องความสะอาดตามวัดต่าง ๆ และการประดับธง ขอมอบนโยบายเรื่องความสะอาดตามวัดต่าง ๆ ไว้แก่ท่านเจ้าคณะและเลขานุการด้วย ตามที่ได้ไปงานต่าง ๆ ตามวัดที่อาราธนา มา ก็ได้ถือโอกาสดูเรื่องความสะอาดของวัดไปในตัวด้วย ส่วนมากยังสะอาดไม่พอ ทั้งบริเวณวัด โบสถ์ ศาลา กุฏิ และห้องน้ำห้องสุขา ถ้าวัดสะอาดดีถือเป็นมงคลและมีความเจริญรุ่งเรืองดี ขอให้ท่านเจ้าคณะช่วยแนะนำและกวาดขันแก่ผู้ได้บังคับบัญชาลงไปจนถึงระดับวัดต่าง ๆ ด้วย อีกเรื่องหนึ่งคือ เรื่องการประดับธงในวันสำคัญ ๆ ทางพระพุทธศาสนา เรื่องนี้เป็นคำแนะนำจากพระเดชพระคุณพระธรรมราชานุวัตร เจ้าคณะภาค ๓ วัดพระเชตุพน ท่านเคยบรรยายถวายความรู้ให้แก่พระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐมฟังว่า เมื่อถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ควรประดับธงธรรมจักรอันเป็นสัญลักษณ์ของชาวพุทธ และธงชาติไทย ให้แลดูว่าเป็นการเคารพอย่างยิ่ง และเตือนใจใจที่พบเห็น จะได้ว่าถึงวันพระแล้ว ถึงวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา หรือวันอาสาฬหบูชาแล้ว ถือว่าเป็นการบูชาพระพุทธศาสนาด้วย บางวัดถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาไม่ปักธงเลยแต่จัดงานวัดเกิด หรือ จัดงานฉลองสมณศักดิ์ของตัวเอง ประดับธงเต็มไปหมด อย่างนี้ถือว่าไม่เหมาะสม เป็นการยกย่องเชิดชูพระพุทธศานาน้อยไปหน่อย จึงขอฝากเป็นนโยบายแก่ท่านเจ้าคณะและเลขานุการ ไว้พิจารณาด้วย	๑. บันทึกการรายงานการประชุมพระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รong เจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๔ (วันแรก) วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ ณ กุฏิเจ้าจอมมารดาชุ่ม วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร จังหวัดนครปฐม
๒. เรื่องการพัฒนางานด้านสาธารณูปการ ขอฝากท่านเจ้าคณะทุกจังหวัด ได้ช่วยแนะนำแก่ผู้ใต้การปกครองได้รู้จักทำแผนผังของวัด การก่อสร้างจะได้เป็นสัดส่วน ไม่สับสน แม้การก่อสร้างของวัดส่วนใหญ่ เป็นอำนาจของเจ้าอาวาส แต่บางวัดก็ก่อสร้างตามความต้องการของญาติโยมที่มีเงินมีศรัทธาและขอใช้สิทธิ์สร้างตามความต้องการในที่	๒. บันทึกการรายงานการประชุมพระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รong เจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๔

ตารางที่ ๓.๕ (ต่อ)

การปกครองคณะสงฆ์โดยการใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการสาธารณูปการ)	เอกสารอ้างอิง
ของวัด ซึ่งบางครั้งไปขว้างไปบังสิ่งก่อสร้างที่มีอยู่แล้วและไม่ได้เป็นแถวเป็นแนว สิ่งก่อสร้างในวัดจึงแลดูไม่มีความเรียบร้อย และขอฝากเจ้าคณะและทุกท่าน ที่พอจะช่วยกันแนะนำได้ ได้ช่วยกันบอกกล่าว แก่เจ้าอาวาสทุกวัดเมื่อมีโอกาส บางวัดสร้างมณฑป หรือ วิหารประดิษฐานรูปหล่ออดีตเจ้าอาวาส หรือ สร้างเจ้าแม่กวนอิม สูงใหญ่บดบังและโอฬารตระการตากว่า โบสถ์วิหารถือเป็นการลดความสำคัญของพระรัตนตรัย ขอให้ช่วยกันบอกกล่าวด้วย และควรให้ความสำคัญแก่ พระรัตนตรัยให้มากที่สุด ขอฝากในที่ประชุมไว้ด้วย	(วันแรก) วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๔ ณ กุฏิเจ้าจอมมารดาชุ่ม วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรวิหาร จังหวัดนครปฐม
๓. เรื่องงานสาธารณูปการ เจ้าคณะภาคได้มีนโยบายในเรื่องสาธารณูปการ โดยขอให้เน้นความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นแถวเป็นแนว ยึดหลักประโยชน์สูงสุด อย่าให้ใหญ่โตจนเกินไป และเมื่อมีการเสนอเป็นผลงานขอรับการแต่งตั้งหรือเลื่อนสมณศักดิ์ ภาคจะออกไปตรวจ จึงขอให้จังหวัดได้แจ้งแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาทุกระดับได้ทราบ	๓. บันทึกรายงานการประชุม พระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๗ วันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๗ ณ กุฏิเจ้าจอมมารดาชุ่ม วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรวิหาร จังหวัดนครปฐม
๔. เรื่องนโยบายของเจ้าคณะภาค ๑๕ งานสาธารณูปการ - การก่อสร้างอาคารทุกชนิดควรวางแผนให้เป็นระเบียบมีความมั่นคง แข็งแรงสวยงาม ควรมี ผังวัดก่อนการก่อสร้าง ถ้าไม่มีความรู้เรื่องนี้ ควรหาผู้รู้ช่วยแนะนำ - ทำวัดให้สะอาด ปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่น ร่มเย็น	๔. นโยบายของเจ้าคณะภาค ๑๕ มอบให้เจ้าคณะอำเภอ ในเขตปกครอง เพื่อปฏิบัติการในคราวประชุม พระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ วันที่ ๗ มกราคม พ.ศ.๒๕๔๘ ณ ห้องประชุม วัดพระปฐมเจดีย์ฯ

จากการศึกษาโยบาย แผนงานแนวคิดและแนวทางปฏิบัติงานในด้านการสาธารณูปการของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ โดยการนำของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ศุภสธมโม) เน้นหลักสำคัญให้คณะสงฆ์ภาค ๑๕ ถือเป็นแนวปฏิบัติคือ เน้นความมั่นคง สวยงาม ประหยัด ใช้ประโยชน์ เป็นแถวเป็นแนว เหมาะสมกับสถานที่และฐานะของวัด และขอให้คณะสงฆ์ภาค ๑๕ มีจิตสำนึกและให้ความสำคัญว่า การรักษาทรัพย์สินสมบัติของวัด เหมือนกับรักษาทรัพย์สินสมบัติของพระพุทธเจ้า ควรเน้นการช่วยเหลือเกื้อหนุนประโยชน์ส่วนรวม ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากหน่วยย่อยที่สำคัญที่สุดของสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมไทย คือ วัด คนไทยไปตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ที่ใด เมื่อรวมกันขึ้นเป็นชุมชนก็เกิดความต้องการมีวัดมีพระสงฆ์ไว้สำหรับเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณี และเป็นที่ยาวเรียนศึกษาของกุลบุตร จึงได้ช่วยกันสร้างวัดของตนหรือของชุมชนนั้นขึ้น เมื่อสร้างเสร็จแล้วก็จะอาราธนาพระสงฆ์มาอยู่ประจำเป็นผู้นำทางศาสนาของชุมชน เป็นผู้ดูแลรักษาและจัดการวัดของประชาชน เกิดเป็นกิจการของวัดและของคณะสงฆ์ขึ้น การที่พระสงฆ์รับหน้าที่เป็นผู้ดูแลรักษาและจัดการวัดนี้ถือเป็นการช่วยเหลือประชาชนและกิจการอื่น ๆ ของวัดล้วนเป็นกิจการที่เป็นการช่วยเหลือ อุทิศหรือเกื้อกูลประชาชนผู้เป็นเจ้าของวัดนั้นหรือประชาชนทั่วไป

สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่คณะสงฆ์ต้องมีการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมของการเรียนรู้ สร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้น เพราะวัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ที่มีความสำคัญต่อการเกิดขึ้นของศีลธรรมในสังคมเมื่อชุมชนมีความเข้มแข็งอันเกิดจากการเรียนรู้ในวัด อันเป็นต้นทุนทางปัญญาที่พระสงฆ์ได้ ชี้ทางออก บอกทางถูก ปลุกทางงามตามแนวทางแห่งพระศาสนา ก็สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมได้ และแก้ปัญหาสังคมได้อีกทางหนึ่งด้วย^{๑๔๔}

จากแนวทางที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ศุภสธมโม) ได้มอบนโยบาย แผนงานและปฏิบัติหน้าที่ด้านการสาธารณูปการแก่คณะสงฆ์ในภาค ๑๕ นั้น สอดคล้องกับพระเถระและผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน ได้กล่าวว่า พระเดชพระคุณท่านเจ้าคณะภาค ๑๕ ท่านจะเน้นนโยบายและทำความเข้าใจกับเจ้าคณะสังฆาธิการในภาค ๑๕ ว่าเจ้าอาวาสทุกวัดควรพัฒนาวัดให้เป็นที่อยู่อาศัยให้สะอาด (อาวาสสัปปายะ) มีการแหล่งอาหารการขบฉันที่สะดวกสบาย สะอาดถูกหลักอนามัย (อาหารสัปปายะ) มีบุคคลที่มีความรู้ดี มีความสามารถดี มีประพฤติดี มีความรู้คู่คุณธรรม (บุคคลสัปปายะ) มีแหล่งการเรียนรู้เกี่ยวกับจริยธรรม ศีลธรรม คุณธรรมทางพระศาสนา (ธรรมสัปปายะ) เจ้าอาวาสควรพึงได้ทำหน้าที่ดูแลรักษาที่มีความพร้อมครบสมบูรณ์ อาจเรียกได้ว่า วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญบุญบารมี เป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของประชาชน และเป็น

^{๑๔๔} สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ศุภสธมโม), เจ้าคณะภาค ๑๕, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๓.

อุทยานการศึกษาของคนในชุมชนและของชาติไทย^{๑๔๕} นับว่าเป็นการส่งเสริมให้วัดทุกวัดตลอดจนพระสงฆ์ควรจัดวัดให้ร่มรื่น สงบ สะอาด และมีที่ปฏิบัติธรรม เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นสถานที่เหมาะสม สำหรับพัฒนาศีลธรรมและจิตใจและผ่อนคลายความเครียดด้านพัฒนาจิตใจของประชาชนที่เข้ามาวัด นอกจากนั้น ก็ควรส่งเสริมให้มีป่าชุมชนในวัดเช่น สวนสาธารณะหรือเขตอภัยทาน ถ้าทุกวัดปลูกต้นไม้ให้มากที่สุด ให้สะอาดและร่มเย็นก็จะเป็นสปีดช่วยให้คนอยากเข้าวัด เพียงแต่ได้เข้ามาสู่สิ่งแวดล้อมที่สงบ สะอาด ร่มเย็น คนที่เหนื่อยเครียดจากสภาพแวดล้อมนอกวัด จิตใจก็จะได้สงบมีความสุขขึ้นและได้ใกล้ชิดพระสงฆ์มากขึ้น ธรรมชาติก็เป็นธรรมชาติและธรรมโอสถอย่างหนึ่ง^{๑๔๖} ตลอดจนวัดควรรักษาสิ่งที่เป็นศูนย์รวมใจของประชาชน สิ่งที่เป็นศูนย์รวมใจอาจมีหรือเกิดขึ้นหลากหลายเช่น พระพุทธรูป เจดีย์ วิหาร ศิลปวัตถุทางพระพุทธศาสนา ภาพวาด ตู้พระธรรม หรือแม้แต่ต้นไม้ ก้อนหินถ้าตามธรรมชาติ ถ้าดูแลรักษาให้ดีจะมีคุณค่ายิ่ง ดึงใจให้ผู้คนมาเข้าได้ และวัดควรทำวัดให้เป็นของชุมชน ให้ชุมชนมีความรู้สึกว่าเป็นของเขา ที่เขาจะต้องหวงแหนและช่วยกันพัฒนาอย่ารู้สึกว่าเป็นของหลวงพ่อหรือเจ้าอาวาส ถ้าทำเช่นนี้ได้ วัดย่อมมีความหมายต่อการพัฒนาประชาชน พัฒนาบ้านเมืองอย่างแน่นอน^{๑๔๗}

สรุปได้ว่า ในงานด้านการสาธารณูปการคณะสงฆ์ภาค ๑๕ โดยการนำของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) นั้น ท่านใช้หลักพรหมวิหารธรรมในทุกข้อ โดยเฉพาะในข้อเมตตาธรรมและกรุณาธรรมนั้นใช้มากเป็นพิเศษ โดยมีเป้าหมายจุดประสงค์หลักๆ ให้คณะสงฆ์ได้ถือปฏิบัติดำเนินการเน้นหลักมั่นคง สวยงาม ประหยัดสุดประโยชน์สูง เป็นแถวเป็นแนว และคณะสงฆ์ควรให้การพัฒนาด้านอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของเจ้าอาวาสด้านอื่นๆ การพัฒนาเหล่านี้ได้แก่ การดูแล การทำนุบำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด การดูแลรักษาและก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น งานสาธารณูปการแต่ละวัดนั้นให้พิจารณาเป็นไปตามความเหมาะสมกับสภาพวัดและชุมชน มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดของเศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชนและบารมีของเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ในวัดเป็นสำคัญ

^{๑๔๕} สัมภาษณ์ พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, ๕ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^{๑๔๖} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิวิมล (ละเอียต สุทนต์), เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๘ กันยายน ๒๕๕๔.

^{๑๔๗} สัมภาษณ์ นายอำนาจ บัวศิริ, ดร. รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๒ กันยายน ๒๕๕๔.

และประการสำคัญคณะสงฆ์ในภาค ๑๕ ต้องให้การช่วยเหลือ อุดหนุน หรือเกื้อกูลคนส่วนมากหรือคนทั่วไปหรือกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อย โดยการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ

๓.๕.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

งานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในภาค ๑๕ นั้นพระเดชพระคุณพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุธมฺโม) ท่านมอบนโยบายให้คณะสงฆ์ภาค ๑๕ นำไปเป็นแนวทางปฏิบัติโดยให้เน้นหนักในเรื่องช่วยชาวบ้านที่เขาเดือดร้อน ให้ช่วยทั้งวัตถุ และช่วยทั้งธรรมะ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจนเจือสถานที่ซึ่งจะเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป และการเกื้อกูลทำประโยชน์ร่วมกันไม่ว่าทั้งที่เป็นคำแนะนำ คำสอน ความคิดและวัตถุสิ่งของ ตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาถือว่าการให้ธรรมเป็นทานย่อมชนะการให้ทานทั้งปวง ฉะนั้นการสอนหนังสือก็ถือว่าการแนะนำที่เกี่ยวกับความรู้ที่ดีจัดเป็นสาธารณประโยชน์ทั้งนั้น คณะสงฆ์ในภาค ๑๕ ควรมีระบบระเบียบในงานด้านสาธารณสงเคราะห์ ดังนี้ คือ

- ๑) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล เช่น หน่วยอบรม อบต. ห้องสมุดเพื่อประชาชน มูลนิธิเพื่อคนยากจน ฯลฯ
- ๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาวัด ฯลฯ
- ๓) การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดคลอง การพัฒนาก่อสร้างวัดพัฒนาโรงเรียน ฯลฯ
- ๔) การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป เช่น การช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยาก เพราะภัยทางธรรมชาติ เช่น วาตภัย อุทกภัย อัคคีภัย เหล่านี้ถือว่าเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนอื่นทั้งนั้น รวมเป็นถึงการสงเคราะห์คนวัยชรา สถานเด็กกำพร้า ฯลฯ

จะเห็นได้ว่าพระธรรมปริยัติเวที เจ้าคณะภาค ๑๕ มีนโยบายและมีมติในที่ประชุมร่วมเจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในภาค ๑๕ ในงานด้านการสาธารณสงเคราะห์เพื่อให้การอนุเคราะห์ประชาชนมาก รายละเอียดปรากฏในตารางที่ ๓.๖ ดังนี้

ตารางที่ ๓.๖ การปกครองคณะสงฆ์โดยการใช้หลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที
ด้านการสาธารณสงเคราะห์

การปกครองคณะสงฆ์โดยการใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการสาธารณสงเคราะห์)	เอกสารอ้างอิง
๑. เรื่องนโยบายงานการสาธารณสงเคราะห์ การทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ ก็คือช่วยเหลือประชาชนและญาติโยมมาติดต่ोजัดงานศพที่วัด หรือต้องการมาขอใช้สถานที่ของวัด หรือการเป็นผู้นำประชาชนในหมู่บ้าน ชุมคลอง สร้างถนน ขุดบ่อน้ำ ติดต่อไฟฟ้าประปาเข้าหมู่บ้าน บริจาคสิ่งของช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยอย่างนี้ จัดเป็นงานสาธารณสงเคราะห์ ที่สำคัญก็คือ ทุกวัดมีเมรุ ขอให้ใช้เมรุของวัดเป็นที่สงเคราะห์แก่ประชาชน ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ขออนุญาตยกวัดพระปฐมเจดีย์ฯ เป็นแบบอย่าง ที่วัดนี้ประกาศว่า ใครที่มาขอใช้เมรุในเรื่องงานศพ ทางวัดให้ใช้ฟรี ไม่ตั้งราคาอะไรไว้ แท้จริง ๆ แล้ว ตั้งแต่ประกาศมาไม่มีงานศพไหนเลยที่มาขอใช้ฟรีโดยไม่บำรุง กลับได้รับการบำรุงจากคนมีเงินมากเสียอีก เขาบอกว่า ผิดกับวัดทั่ว ๆ ไป ที่ตั้งเป็นราคาไว้หมด บางที่เจ้าภาพงานไม่ค่อยมีเงิน ต้องไปหยิบยืมเงินเขามาบำรุงค่าสถานที่ และข้าวของเครื่องใช้ของวัด ทำให้เดือดร้อนถ้าเป็นกรณีนี้ เราควรให้การสงเคราะห์จะดีกว่า และให้ถือว่าเป็นงานสาธารณสงเคราะห์ที่ทุกวัดควรทำ จึงขอฝากท่านเจ้าคณะทุกท่าน ได้กรุณานำไปบอกกล่าวแก่เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกวัดในปกครอง ได้เข้าใจและชวนขยายให้ปรากฏเป็นรูปธรรม จะได้เป็นผลงานของเจ้าอาวาสและเป็นความดีแก่วัดนั้น ๆ ด้วย	๑. บันทึกการรายงานการประชุมพระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๔ (วันแรก) วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๔ ณ กุฏิเจ้าจอมมารดาชุม วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรวิหาร จังหวัดนครปฐม
๒. เรื่องงานสาธารณสงเคราะห์ งานในส่วนนี้ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างถนน สะพาน ศาลาพักร้อนงานนี้จะมี อบต. เข้ามาทำหน้าที่ ส่วนที่คณะสงฆ์จะช่วยเหลือสังคมได้ เช่นการช่วยเหลือผู้ยากไร้เพราะถูกไฟไหม้บ้าน การจัดหน่วยบรรเทาสาธารณภัยหรือการจัดบริการให้ฟรีในพิธีงานศพ ไม่เก็บค่าน้ำ ค่าไฟ ไม่เก็บค่าเจ้าพนักงาน หากเขามีศรัทธาก็จะทำบุญ ส่วนนี้ก็จะช่วยบรรเทาทุกข์ให้กับ	๒. บันทึกการรายงานการประชุมพระสังฆาธิการตามมติ มส. ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเลขานุการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๗ วันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๗

ตารางที่ ๓.๖ (ต่อ)

การปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรมปริยัติเวที (ด้านการสาธารณสงเคราะห์)	เอกสารอ้างอิง
ชาวบ้านที่เป็นพุทธศาสนิกชนได้ จัดเป็นงานสาธารณ สงเคราะห์	ณ กุฎิเจ้าจอมมารดาชุ่ม วัด พระปฐมเจดีย์ ราชวรวิหาร จังหวัดนครปฐม
๓. เรื่องนโยบายของเจ้าคณะภาค ๑๕ งานสาธารณ สงเคราะห์ - ให้การช่วยเหลือสังคมทั้งภายในวัดและนอกวัด - ภายในวัด เช่น อำนวยความสะดวกแก่ผู้มาพึ่งมาทำบุญที่ วัด โดยเฉพาะเรื่องเมรุของวัดต้องสะอาด สะดวก สบาย - ภายนอกวัด สงเคราะห์ช่วยเหลือชาวบ้านที่มีทุกข์เท่าที่ จะทำได้อย่างหนึ่งดูดยาย	๓. นโยบายของเจ้าคณะภาค ๑๕ มอบให้เจ้าคณะอำเภอใน เขตปกครองเพื่อปฏิบัติการใน คราวประชุมพระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ วันที่ ๗ มกราคม พ.ศ.๒๕๔๘ ณ ห้อง ประชุมวัดพระปฐมเจดีย์ฯ

จากการศึกษานโยบาย แผนงานแนวคิดและแนวทางปฏิบัติงานในด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ โดยการบริหารปกครองของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุทฺธโม) เน้นหลักสำคัญให้คณะสงฆ์ภาค ๑๕ ต้องเสียสละช่วยชาวบ้านที่เขาเดือดร้อนเป็นหลักสำคัญทั้งวัตถุลิขิตของ และทางด้านธรรมะ คณะสงฆ์ในภาค ๑๕ ต้องตระหนักเสมอว่า การช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ หรือการจัดกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ และการเกื้อกูลกิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์ การเกื้อกูลสาธารณสมบัติ การเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ หรือกระบวนกรสงเคราะห์ปวงชนผู้ประสบภัยพิบัติจากวินาศภัย อุบัติภัย และสาธารณภัยซึ่งได้แก่ภัยคือความยากจน ความเจ็บไข้ฉิบวันเป็นภารกิจที่คณะสงฆ์อย่าได้นิ่งดูดยาย

สิ่งสำคัญในงานสาธารณสงเคราะห์อีกประการหนึ่ง ที่คณะสงฆ์ในภาค ๑๕ ควรถือเป็นแนวทางในปฏิบัติงาน คือ การสงเคราะห์ทางจิตใจแก่เยาวชน ประชาชน คือ สอนเยาวชน ประชาชนให้มีสติปัญญา ให้มีความรู้คู่คุณธรรม มีความรู้จักผิดชอบชั่วดี มีความรู้สึกนึกคิดในทางสัมมาทิฐิ ในอันที่จะดำรงชีวิตอยู่ด้วยสันติสุข สร้างความรัก ความมั่นคงความสามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคมไทยด้วยพลังแห่งพุทธธรรมขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็จะนำพาซึ่งความเจริญดีงามตามมาเอง^{๑๔๘}

^{๑๔๘} สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุทฺธโม), เจ้าคณะภาค ๑๕, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๓.

จากแนวทางที่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม) ได้มอบนโยบาย แผนงานและปฏิบัติหน้าที่ด้านการสาธารณสงเคราะห์แก่คณะสงฆ์ในภาค ๑๕ นั้น สอดคล้องกับพระเถระและผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน ได้กล่าวว่า พระเดชพระคุณท่านเจ้าคณะภาค ๑๕ ท่านจะเน้นนโยบายให้คณะสงฆ์มีจิตใจตั้งมั่นในหลักกฏธรรมาเป็นหลัก และอย่าปล่อยทิ้งประชาชนที่อยู่โดยรอบบริเวณวัด คณะสงฆ์ควรที่จะมีเมตตาให้การอนุเคราะห์สงเคราะห์ และการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชา พระสงฆ์ สามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระสงฆ์ สามเณรที่วัดประสบภัยขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาส พระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ให้สถานที่ที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การช่วยเหลือผู้ยากไร้อย่างเสียสละ จริงจัง ทั้งกำลังกาย กำลังใจ และกำลังทรัพย์ตามความเหมาะสมกับฐานะของตนเอง^{๑๘๘} และวัดต่าง ๆ ควรให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือวัดอื่น ๆ และช่วยเหลือสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อประชาชนในสังคมประเทศชาติ ได้รับความทุกข์เดือดร้อนด้วยภัยพิบัติต่าง ๆ ตามกำลังทรัพย์การเท่าที่จะพอช่วยได้ทุกข์เมื่อ และวัดสงเคราะห์คนในชุมชนและนอกชุมชน โดยใช้อาณาบริเวณวัดเป็นศูนย์กลางในการติดต่อประสานงานประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่าง ๆ เป็นที่จัดประชุมอบรมโครงการและกิจกรรมต่างๆ และเป็นศูนย์กลางติดต่อระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรต่างๆ กับชุมชน เพื่อต้องการใช้สถานที่วัดให้เป็นสาธารณะประโยชน์แก่ชุมชนและดึงดูดคนให้เข้ามาทำกิจกรรมในวัดและเพื่อยกระดับความสำคัญของวัดให้เป็นที่พักของชุมชนสืบต่อไป^{๑๘๙} และอีกประการหนึ่งที่สำคัญคือ วัดทุกวัดควรให้การสนับสนุนสงเคราะห์ทุนทรัพย์ในการบำเพ็ญกุศลศพคนในชุมชน เพื่อเป็นการสงเคราะห์และสร้างความศรัทธาและผูกพันระหว่างวัดกับชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกว่า วัดสามารถเป็นที่พึ่งได้ในทุกโอกาส เมื่อชุมชนตระหนักและสำนึกในน้ำจิตน้ำใจของวัดแล้ว ย่อมเกิดความศรัทธาและได้รับความร่วมมือด้วยดีในการช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดดำเนินการเสมอทั้งวัดและชุมชนต่างสงเคราะห์ซึ่งกันและกันความเจริญรุ่งเรืองย่อมตามมาในที่สุด^{๑๙๐}

^{๑๘๘} สัมภาษณ์ พระครูสมุทรภักดิ์ (จำลอง อาสโภ), เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม, ๓ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^{๑๘๙} สัมภาษณ์ พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล), เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, ๕ ตุลาคม ๒๕๕๔.

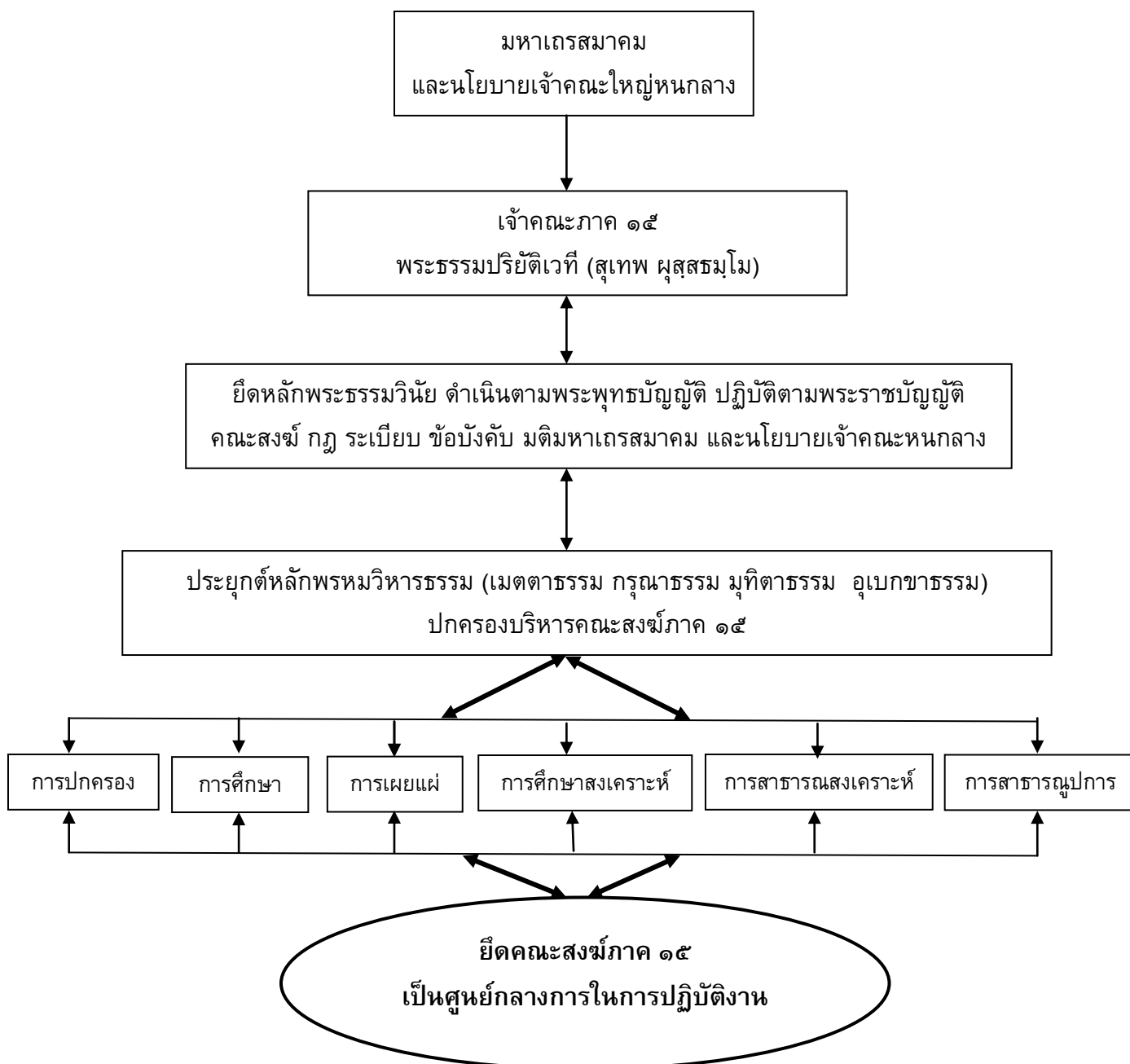
^{๑๙๐} สัมภาษณ์ นายอำนาจ บัวศิริ, ดร. รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๒ กันยายน ๒๕๕๔.

สรุปได้ว่า ในงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์คณะสงฆ์ภาค ๑๕ โดยการนำของ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) นั้น ท่านใช้หลักพรหมวิหารธรรมในทุกข้อ โดยเฉพาะใน กรุณาธรรมนั้นใช้มากเป็นพิเศษ โดยมีเป้าหมายจุดประสงค์หลักว่าให้คณะสงฆ์ได้ถือปฏิบัติ ดำเนินการเน้นหลักให้คณะสงฆ์ได้ทำงานช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนในด้าน ต่าง ๆ เป็นหลักสำคัญ การปฏิบัติงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ จึงต้อง เน้นหนักไปในทิศทางที่เกี่ยวกับการที่คณะสงฆ์ต้องให้ความสงเคราะห์ประชาชนในชุมชนและ สังคม โดยมีวัดและพระภิกษุสามเณรเป็นผู้นำที่สำคัญ และเป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคม ทางวัตถุและจิตใจในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการพัฒนาจิตใจ ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ด้านการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

ดังนั้น งานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในภาค ๑๕ นอกจากจะเป็นการ ช่วยเหลือชาวบ้าน ในสิ่งที่พวกเขาต้องการและมีความจำเป็นแล้ว ยังเป็นการสร้างความผูกพัน ระหว่างวัดกับบ้านอีกทางหนึ่งด้วย ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและกฎหมายกฎระเบียบของ บ้านเมือง เพื่อมุ่งพัฒนาทั้งทางคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งทางวัตถุและจิตใจให้มีความสุข ทั่วทั้งกาย วาจา และจิตใจอันจะนำความสุข ความเจริญพัฒนามาสู่วัดและชุมชนสังคมประเทศชาติ ต่อไป

๓.๖ สรุปวิเคราะห์

จากการศึกษาวิธีการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรม- ปริยัติธรรม(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เจ้าคณะภาค ๑๕ สรุปได้ว่าพระธรรมปริยัติเวที มีวิธีการปรับ ประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรม คือเมตตาธรรม กรุณาธรรม มุทิตาธรรม และอุเบกขาธรรมใน การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ อันเหมาะสมสอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย ดำเนินตาม พระพุทธบัญญัติ ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และมติมหาเถร สมาคม ตลอดจนนโยบายเจ้าคณะหนกลาง มาปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ตรงไปตรงมา เป็นหลักนำ ในการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ การปกครองคณะสงฆ์ของท่านมีลักษณะที่โดดเด่นทั้งด้าน การบริหารและการจัดการไม่ว่าจะด้านแนวความคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ ด้านการศึกษา ด้านเผยแผ่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ซึ่งนับได้ว่า พระธรรมปริยัติเวที เจ้าคณะภาค ๑๕ ท่านเป็นนักปกครองที่มีความเมตตา กรุณา มุทิตา ยุติธรรมเป็นที่ตั้ง มีความคิดและวิธีการทำงานที่มีวิวัฒนาการสร้างสรรค์ไม่หยุดนิ่ง ส่งเสริม บูรณาการและพัฒนาเจ้าคณะพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในทุกด้าน สร้าง บุคลากรทีมงานที่เข้มแข็ง พร้อมที่จะดำเนินการกิจกรรมของพระพุทธศาสนา ดังนั้นท่านจึงเป็น นักปกครอง และนักวิชาการที่เข้าถึงแก่นความรู้ ทั้งคดีโลกและคดีธรรมอย่างสมบูรณ์แบบ จากหลักการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของท่าน สามารถสรุปเป็นแผนภาพ ที่ ๓.๑ ได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๓.๑ แสดงการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมคณะสงฆ์ภาค ๑๕

จากแผนภาพ แสดงให้เห็นว่าพระธรรมปริยัติเวทีปกครองคณะสงฆ์ในภาค ๑๕ ด้วยการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมคือ รับนโยบายจากมหาเถรสมาคม และนโยบายจากเจ้าคณะหนกลาง ที่มีมติลงมาสู่การปกครองระดับภาค จากนั้นเจ้าคณะภาค ๑๕ มีการประชุมร่วมกับเจ้าคณะพระสังฆาธิการในภาคกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานและมีมติความเห็นร่วมกันโดยยึดหลักพระธรรมวินัย ดำเนินตามพระพุทธบัญญัติ ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และมติมหาเถรสมาคม ลงสู่การปฏิบัติงานองค์กร ๖ ของคณะสงฆ์โดยยึด

การปฏิบัติงานของคณะสงฆ์เป็นศูนย์กลาง มีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายการทำงานที่เป็นระบบระเบียบไม่ซ้ำซ้อน มีการปฏิบัติงานและติดตามประเมินผลการทำงานร่วมกันในทุกฝ่ายไปพร้อม ๆ กัน ตลอดจนมีการปรับปรุงแก้ไขปัญหาหรือข้อบกพร่องในการปฏิบัติงานของคณะสงฆ์เป็นระยะและต่อเนื่อง ทำให้กิจการงานของคณะสงฆ์ในภาค ๑๕ สามารถที่จะพัฒนางานในทุกด้านอย่างต่อเนื่องและมั่นคงยั่งยืนสืบมา

จะเห็นได้ว่า การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ศุภธรรมโม) นั้น ท่านเป็นผู้มีปัญญา มีประสบการณ์ เข้าใจบุคคลหรือผู้ได้บังคับบัญชาได้เป็นอย่างดี เป็นผู้นำประสานคนภายในดุลยภาพแห่งธรรม และหลักธรรมสำคัญ ที่ชาวพุทธรู้จักกันดีซึ่งผู้นำนั้นแน่นอนว่าจะต้องมี แม้จะเป็นเรื่องง่าย ๆ หนึ่ง ๆ ก็ขาดไม่ได้ หลักธรรมนั้นเรารู้กันดีว่า คือ พรหมวิหาร ๔ ประการ พรหมวิหารเป็นธรรมสำหรับทุกคนที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ในฐานะเป็น “พรหม” คือเป็นผู้มีศักยภาพในการที่จะสร้างสรรค์และธำรงรักษาสังคมไว้ โดยเฉพาะสำหรับผู้นำนั้นแน่นอนว่าจะต้องเป็นแบบอย่างที่จะต้องมีการพรหมวิหาร ๔ ประการ เพราะพรหมวิหารนั้นเป็นธรรมประจำใจของคนที่มีจิตใจยิ่งใหญ่ เป็นผู้ประเสริฐ อันแสดงถึงความเป็นบุคคลที่มีการศึกษา ได้พัฒนาตนแล้วท่านได้นำเอาหลักพรหมวิหาร ๔ ประการ อันเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่จะต้องให้มืออยู่ประจำในจิตใจ และเป็นท่าทีของจิตใจที่จะทำให้แสดงออกหรือปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างถูกต้องโดยสอดคล้องกับสถานการณ์ทั้ง ๔ ที่ประสบ กล่าวคือ

๑. ในสถานการณ์ที่ผู้ได้บังคับบัญชาอยู่เป็นปกติ ท่านก็มี เมตตา คือ ความเป็นมิตรไมตรี ความมีน้ำใจปรารถนาดี ต้องการให้เขามีความสุข ซึ่งหมายถึงความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ตั้งแต่ละคนๆ ที่เราเกี่ยวข้อง ขยายออกไปจนถึงความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์หรือต่อสังคมทั้งหมดทั่วทั้งโลก เมตตานี้เป็นคุณธรรมพื้นฐานประการแรกที่ต้องมี ซึ่งใช้ในยามปกติคือเมื่อคนอื่นเขาอยู่กันเป็นปกติ เราก็มีเมตตาปรารถนาดี คิดหาทางสร้างสรรค์ความสุขความเจริญให้เขาเรื่อยไป

๒. ในสถานการณ์ที่ผู้ได้บังคับบัญชาตกต่ำเดือดร้อน ท่านก็มี กรุณา คือ ความพลอยรู้สึกโหวตามความทุกข์ ความเดือดร้อน หรือปัญหาของเขา และต้องการช่วยเหลือปลดปล่อยให้เขาพ้นจากความทุกข์ ความเดือดร้อนนั้น กรุณานี้ต่างไปจากเมตตา คือเมตตาใช้ในยามปกติ แต่เมื่อเขาตกต่ำลงไปกลายเป็นเดือดร้อนเป็นทุกข์ เราก็มีกรุณา ใฝ่ใจช่วยบำบัดทุกข์ให้

๓. ในสถานการณ์ที่ผู้ได้บังคับบัญชาขยับสูงขึ้นไปในความดีงาม สุขความสำเร็จ เราก็มี มุทิตา หมายความว่า เมื่อเขาเปลี่ยนไปในทางขึ้นสูง ได้ดีมีสุข ทำสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ประสบความสำเร็จ เราก็ย้ายไปเป็นมุทิตา คือพลอยยินดีด้วย ช่วยส่งเสริมสนับสนุนในวงการงานตลอดจนการเป็นผู้นำทั่วไบนั่น เรื่องที่สำคัญมากก็คือ เมื่อคนมีปัญหา มีทุกข์เดือดร้อน เช่น เจ็บไข้ได้ป่วย หรือยากไร้ขาดแคลน ก็ต้องมีกรุณาที่จะเอาใจใส่แก้ปัญหา เมื่อมีคนประสบผลสำเร็จในการทำสิ่งดี

งาม ทำให้อะไรต่ออะไรพัฒนาก้าวหน้าไป ก็ต้องมีมุทิตาช่วยส่งเสริมสนับสนุนแต่ในยามปกติก็ต้องไม่ปล่อยปละละเลย ต้องเอาใจใส่ต่อการที่จะทำให้เขาอยู่ดีมีสุข เช่น มีสุขภาพดี อยู่ในวิถีทางของความสุขความเจริญ และการพัฒนาสืบต่อไป คือ ต้องมีเมตตาปรารถนาดี

ถ้าปฏิบัติได้อย่างนี้ก็จะทำให้กิจการงาน และประโยชน์สุขที่มุ่งหมายพร้อมที่จะสำเร็จผลหนึ่งก็จะเกิดขึ้นในตัวผู้นำ คือ “ปิโย” แปลว่า “ผู้เป็นที่รัก” กล่าวคือผู้ร่วมงานหรือผู้ร่วมไปด้วยกัน หรือจะเรียกผู้ตามก็แล้วแต่ ก็จะมีความรัก มีความรู้สึกสนิทสนม สบายใจต่อผู้นำนั้น เสริมความรู้สึกอยากร่วมไปด้วยให้หนักแน่นมากขึ้น ทั้งร่วมใจและร่วมมืออย่างรักก็ตาม ปิโยเท่านั้นไม่พอ ปิโยนั้นได้มาจากเมตตา กรุณา มุทิตา แต่ยังต้องมีอีกข้อหนึ่ง คือ อุเบกขา

๔. ในสถานการณ์ที่ผู้ใต้บังคับบัญชาทำผิดหลักหรือละเมิดธรรม ท่านก็มี อุเบกขา หมายความว่า เมื่อใดเขาทำอะไรไม่ถูกต้อง โดยละเมิดธรรม คือ ละเมิดต่อหลักการ หรือละเมิดต่อความถูกต้อง ทำให้เสียหลัก เสียกฎเกณฑ์ เสียความเป็นธรรม เสียความชอบธรรม ทำลายกติกา เป็นต้น ผู้นำจะต้องอยู่ในหลักที่เรียกว่า อุเบกขา อุเบกขาก็คือรักษาความเป็นกลางไม่ลำเอียง ไม่เข้าข้างหยุดการชวนชวาย ไม่ให้เกินขอบเขตไปจนกลายเป็นเสียธรรม คือการปฏิบัติต่อคน หรือช่วยเหลือคน จะต้องไม่ให้เสียความเป็นธรรม ไม่ให้เป็นการทำลายหลักการ ไม่ให้เป็นการละเมิดต่อกฎเกณฑ์กติกาสอดคล้อง

โดยท่านจะให้โอวาทในการอบรมหรือที่ประชุมเสมอว่าการปกครองการบริหารงาน คณะสงฆ์ ๑๕ ควรยึดหลักพรหมวิหารธรรมอันเป็นคุณธรรมสำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหม คือ ผู้ใหญ่หรือผู้ประเสริฐ ซึ่งเจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกท่านควรมีธรรมเป็นหลักประจำใจ กำกับพฤติกรรมคนในวัดหรือคนในปกครองหรือคนในสังคม ให้เป็นไปโดยชอบธรรม ถูกต้อง ทำนองคลองธรรม เจ้าคณะพระสังฆาธิการควรยึดธรรมเป็นหลักปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำกับผู้ตาม ระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้การปกครองเชิงการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงานนั้น ควรมีลักษณะดังนี้ คือ

๑. เมตตา คือ พฤติกรรมมีความหวังดีต่อบุคลากรในองค์กรเพื่อให้ผู้อื่นมีความสุข มีจิตใจแผ่ไม่ตรีจิต สนิทสนมกับผู้น้อย หวังความดีงามแก่เขา อยากให้เขามีความสุข

๒. กรุณา คือ พฤติกรรมหวังดีเมื่อเห็นผู้อื่นหรือบุคลากรในองค์กรมีความทุกข์ร้อน ตกทุกข์ได้ยาก ก็รู้สึกสงสาร ห่วงใจไปตามเมื่อเห็นเขามีความทุกข์

๓. มุทิตา คือ ความชื่นบานในเวลาที่มีผู้อื่นหรือบุคลากรในองค์กรได้รับความดี เมื่อเขามีความเจริญด้วยความรู้ความสามารถ เจริญด้วย ลาภ ยศ และชื่อเสียง พลอยชื่นชมยินดีตามด้วยคุณธรรม

๔. อุเบกขา คือ มีการวางตนเป็นกลาง มีความวางเฉย ไม่เสียใจ ไม่ดีใจเมื่อสถานการณ์ไม่เอื้อที่จะแสดงพฤติกรรมตามคุณธรรมความมีเมตตา กรุณา และมุทิตา เมื่อมีผู้ประพฤติดีก็ต้องชมยกย่อง สรรเสริญคุณงามความดีของเขา แต่เมื่อมีผู้ประพฤติไม่ดีก็ต้องถูกตำหนิ ลงโทษตามกรณีของความผิด ไม่ตัดสินเอนเอียงเพราะอำนาจอคติที่ผิดๆ

ดั่งมีคำกล่าวว่า “นักปกครองผู้นำผู้บริหารที่ดีต้องปกครองคนด้วยความเที่ยงธรรม และสุขุมเยือกเย็นเป็นสำคัญ” พระธรรมปริยัติเวที ท่านเป็นพระเถระที่มีความเมตตาธรรมและเที่ยงธรรมสูง สุขุมเยือกเย็น เปี่ยมด้วยความเมตตา มีความเสียสละ สุภาพอ่อนโยน มีภาวะของความเป็นผู้นำสูง ท่านบอกว่า ผู้นำต้องเก่ง เป็นผู้ฉลาดกว่าคนอื่น จึงจะเป็นนักปกครองและผู้นำที่มีคุณภาพ

พระธรรมปริยัติเวทีท่านมีภาวะผู้นำเป็นนักปกครองที่เหมาะสมและเลิศ ซึ่งสามารถเห็นและพิสูจน์ได้จากวิสัยทัศน์ ข้อคิดและคำแนะนำของท่านจากคู่มือการปฏิบัติงานพระสังฆาธิการ คณะสงฆ์ ภาค ๑๕ ที่ท่านมอบเป็นนโยบายและแนวทางในการปฏิบัติงานแก่เจ้าคณะพระสังฆาธิการผู้บริหารผู้ปกครองกิจการคณะสงฆ์ภาค ๑๕ สรุปได้ดังนี้

พระสังฆาธิการ คือ พระภิกษุที่มีตำแหน่งการปกครองทางคณะสงฆ์ เริ่มตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส รองเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะภาคและเจ้าคณะใหญ่ พระสังฆาธิการทุกระดับ ถือว่า เป็นผู้นำของวัดและสังคมในท้องถิ่นนั้น ๆ ฉะนั้น พระสังฆาธิการจะต้องมีวิสัยทัศน์ และมีภาวะผู้นำมากกว่าผู้อื่น ผู้ปกครองและผู้นำ จะต้องมีความคิดในเรื่องการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ อยู่เสมอ และหมั่นพัฒนาฝีมือในการทำงานของตนเองให้เหนือกว่าลูกน้อง จึงขอฝากเรื่องภาวะของผู้นำของนักปกครอง ไว้ดังนี้

๑. ด้านความคิด ผู้นำจะต้องคิดพัฒนาในเรื่องการคณะสงฆ์ตลอดเวลาดังนี้

- ในเรื่องการปกครอง จะต้องคิดหาวิธีว่า จะทำอย่างไรให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย เกิดความสงบในหมู่ในคณะของเรา

- ในเรื่องการศึกษา จะต้องคิดหาวิธีว่า จะทำอย่างไร พระเถระในการปกครองของเราจึงจะมีการศึกษาที่ดี มีความรู้มีความสามารถที่ดี และเป็นพระเถระที่มีคุณภาพ

- ในเรื่องการเผยแผ่ จะต้องคิดหาวิธีว่า จะทำอย่างไรที่จะเป็นผู้เทศน์อบรมสั่งสอนพระเถระ ญาติโยมในการปกครองให้เป็นพระเถระที่ดี ให้คนหมู่บ้านเป็นคนดีมีศีลธรรม

- ในเรื่องสาธารณูปการ จะต้องคิดหาวิธีว่า จะทำอย่างไร การก่อสร้างวัดของเรา หรือวัดในการปกครองของเรา จะเกิดถาวรวัตถุที่เป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นแถวเป็นแนว สูงต่ำเท่า ๆ กัน ดูวัดที่มีถาวรวัตถุไม่เป็นแถว เป็นแนว สูง ๆ ต่ำ ๆ คิดจะสร้างตรงไหนก็สร้าง ดูแล้วไม่เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยที่สำคัญ เมื่อสร้างแล้วต้องใช้ประโยชน์ให้ได้มาก การปลูกต้นไม้ก็ควรปลูกให้เป็นแถว เป็นแนว

- ในเรื่องการศึกษาสงเคราะห์ จะต้องคิดหาวิธีว่า จะทำอย่างไรที่จะช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในการเรียน ให้ได้มีโอกาสเล่าเรียน เช่น คิดตั้งทุน เพิ่มทุนและแจกทุน

- ในเรื่องการสาธารณสงเคราะห์ จะต้องคิดหาวิธีว่า จะทำอย่างไรที่จะได้ช่วยเหลือผู้ยากจนหรือผู้ประสบภัย พระสังฆาธิการบางรูปนำพระเณรออกช่วยเหลือชาวบ้าน บางรูปนำพระเณรบริจาคโลหิตนับว่าดีมีประโยชน์มาก

๒. ด้านความสะอาด ผู้นำจะต้องทำให้วัดของตนเองและแนะนำให้วัดในปกครองมีความสะอาดอยู่เสมอ ตามบริเวณศาสนสถาน เช่น โบสถ์ ศาลา กุฏิ ห้องน้ำ และบริเวณวัด

๓. ด้านการวางตน ผู้นำจะต้องวางตนให้ดูเหมาะสม เพราะต้องอยู่ในสายตาของผู้ได้บังคับบัญชาและคนทั่วไป โดยการพัฒนาตนเองให้ดูเหมาะสมตลอดเวลา เช่น

- การแต่งกาย ต้องเรียบร้อย ไม่ลุ่มล่าม ผ้าคาดอก ต้องคาดอกไม่คาดพุง
- การใช้ยาม ต้องไม่สะพายยาม
- การประนมมือ ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักศาสนพิธี
- การจับพัด ต้องจับพัดให้ถูกต้องตามหลักศาสนพิธี และตั้งพัดให้ได้ระยะเสมอเข้าตั้งตรงไม่เอนไปข้างหน้า หรือเอนเข้าหาตัวมากเกินไป จนดูไม่งาม
- การพูด การเทศน์ ต้องฝึกฝนตนเองตามหลัก การพูด และการแสดงธรรม หากยังไม่ถนัด ต้องดูแบบอย่างจากพระมหาเถระผู้มีความรู้ความสามารถ

๔. ด้านการทำงานคณะสงฆ์ ผู้นำจะต้องปฏิบัติ ดังนี้

- ต้องเอาใจใส่ต่องานของคณะสงฆ์เป็นพิเศษ ไม่ควรอ้างภารกิจอย่างอื่นสำคัญกว่างานคณะสงฆ์ เช่น มีกิจนิมนต์ มีนัด เพราะนาน ๆ จะมีการประชุมอบรมสักที ถ้ามีก็ควรเลื่อนไปหรือสละเสียบ้าง เพราะถ้าเราหลบหลีกคนอื่นก็จะเอาตามอย่าง อันเป็นตัวอย่างไม่ดี
- ต้องเสียสละทั้งกำลังกาย กำลังใจ กำลังทรัพย์ ตามกำลังของตนที่พอจะเสียสละได้
- ต้องให้ความร่วมมือกับงานของคณะสงฆ์ ที่ผู้บังคับบัญชาของความร่วมมือทั้งหมดที่กล่าวมานี้ เป็นหลัก ๆ เท่านั้น แต่ยังมีเรื่องที่แตกแขนงไปอีกมากหากท่านใด จะคิดหาวิธีที่ดีมากไปกว่านี้ ก็จะเป็นการดียิ่งขึ้น สมกับข้อคิดที่ว่า “คนที่ทำดีทั้งต่อหน้า และทำดีลับหลัง ถือว่า เป็นคนดีเสมอตนเสมอปลาย เรียกว่า เป็นคนดีแท้” และ “คนที่ทำดีต่อหน้า แต่ลับไม่ทำดี หรือไม่ทำงาน ถือว่า ทำงานแบบผักชีโรยหน้าทำงานประจบเจ้านาย เรียกว่า เป็นคนไม่ดีแท้”^{๑๙๒}

^{๑๙๒} พระเทพปริยัติมุนี (สุมฺเทภ พุสฺสธมฺโม), คู่มือพระสังฆาธิการ, (กาญจนบุรี : สำนักพิมพ์ธรรมเมธี สหภาพพัฒนาการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๑-๑๑๓.

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม) ท่านใช้หลักพรหมวิหารธรรมผูกมัดจิตใจ คณะสงฆ์ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ไม่ใช่แต่อำนาจและอารมณ์ ท่านได้หมั่นอบรมสั่งสอนชี้ผิดชี้ถูกให้เข้าใจ ด้วยความเมตตาธรรม ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี จึงทำให้การปกครองมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม ด้วยความที่ท่านมีคุณสมบัติลักษณะผู้นำปกครองที่ดี สามารถที่เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา เป็นผู้ให้เสมอ มีความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เฉลียวฉลาด เสียสละ และมีความเที่ยงธรรม สุขุมเยือกเย็น เปี่ยมด้วยความเมตตา มีความเสียสละ สุภาพอ่อนโยน มีภาวะของความเป็นผู้นำสูง

ปัจจุบันคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ประกอบด้วยคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี คณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม คณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี คณะสงฆ์จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีจำนวนพระภิกษุสามเณรภายใต้การปกครองของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม) เป็นจำนวนมาก ดังนั้นการปกครองคณะสงฆ์จึงภาระงานของพระธรรมปริยัติเวทีซึ่งเป็นภาระที่หนัก แต่ท่านก็สามารถปกครองบริหารคณะสงฆ์ด้วยความสงบเรียบร้อยดีงามด้วยดีเสมอมา โดยพระเดชพระคุณท่านมีคุณธรรม เป็นแบบอย่างของความดีงามได้ และท่านได้กล่าวเอาไว้ว่า ผู้นำปกครองนักบริหารที่ดีมีประสิทธิภาพควรมีภาวะผู้นำ ๑๐ ประการ คือ

๑. มีบุคลิกดี คือ มีกิริยามารยาทเรียบร้อยน่าเชื่อถือ แต่งกายให้ถูกต้องตามกาลเทศะ

๒. มีความรู้ดี คือ ควรศึกษาเล่าเรียน เพิ่มพูนความรู้ในทุกด้านให้ตนเองอยู่เสมอ

๓. มีความสามารถดี คือ รู้จักวิธีการทำงานเป็นอย่างดี ทำงานอะไรไม่เป็นควรศึกษา

๔. มีวิสัยทัศน์ คือ มองการณ์ไกล มองปัญหาเป็น

๕. มีใจหนักแน่น คือ มีความอดทนสูงกว่าใคร

๖. มีความยุติธรรม คือ วางตัวเป็นกลาง อย่าเอียงง่าย

๗. เป็นแบบอย่างได้ คือ ทำตัวให้ดีในทุกด้าน เป็นแบบอย่างแก่ผู้อื่นได้

๘. รู้จักใช้คน คือ ใช้คนให้ตรงกับงาน

๙. รู้จักกระจายงาน คือ แบ่งงานให้ทุกคนทำ

๑๐. มีนโยบายในการทำงาน คือ รู้จักขั้นตอนในการพัฒนาชีวิตของตนให้สำเร็จด้วยดี จะเห็นได้นับตั้งแต่ท่านได้ดำรงตำแหน่งเจ้าภาค ๑๕ ได้วางกรอบของนโยบายการปกครอง ดังนี้

๑. ให้พระเถรานุเถระ พระภิกษุสามเณร ประพฤติปฏิบัติ

๑.๑ รักความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจกันทำกิจกรรมด้วยความสามัคคี

๑.๒ แสดงความคิดเห็นในสิ่งที่สร้างสรรค์ อันจะเกิดประโยชน์แก่ทางวัดและ

คณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนา

๑.๓ ประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นที่น่าเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชน

๒. แบ่งงานกระจายงานให้คณะสงฆ์ภาค ๑๕ ได้ร่วมกันปฏิบัติอย่างเป็นธรรมคือ งานการอบรมบาลีก่อนสอบมอบให้คณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี เป็นผู้ดำเนินการอบรม งานการสอบซ่อมบาลี มอบหมายให้คณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม ไปจัดสอบ งานการอบรมพระวิปัสสนากรรมมัฏฐานของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ มอบหมายให้คณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรีไปดำเนินการอบรม และงานอบรมพระสังฆาธิการคณะสงฆ์ภาค ๑๕ มอบหมายให้คณะสงฆ์จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ไปดำเนินการจัดอบรม จุดประสงค์เพื่อกระจายงานให้ครอบคลุมให้คณะสงฆ์ทุกจังหวัดมีส่วนร่วมกันบริหารปกครองคณะสงฆ์ และเป็นการเพิ่มให้คณะสงฆ์ปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๓. ส่งเสริม สนับสนุน ผู้มีความรู้ความสามารถ ประพฤติปฏิบัติดีตามแบบอย่างธรรมเนียมสงฆ์อันจะพึงมี และทำคุณประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมอย่างต่อเนื่อง

๔. ป้องกันมิให้เกิดความแตกสามัคคีภายในภาค ๑๕ หรือป้องกันมิให้ก่อความเสียหายแก่คณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ กฎ ระเบียบ ของมหาเถรสมาคมไปตามความเหมาะสม สำหรับด้านการพัฒนาวัด พัฒนาคณะสงฆ์ ท่านได้ให้ความสำคัญทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม พระภิกษุสามเณร ให้เน้นปฏิบัติศาสนกิจ ๓ ประการ คือ ๑) ทำวัตรเช้า-เย็น เป็นกิจวัตรสำคัญ ๒) ศึกษาธรรม-บาลี เป็นงานรอง ๓) ช่วยเหลือกิจการของวัด เป็นงานเสริม

สรุปได้ว่า นับตั้งแต่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม) ได้รับพระบัญชาให้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะภาค ๑๕ เป็นต้นมาท่านได้ปกครองดูแลและบริหารคณะสงฆ์ด้วยความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา (ยุดิธรรม) เป็นที่ตั้งเสมอต้นเสมอปลายตลอดมา และท่านวางหลักการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย และกฎกติกาก็ได้วางไว้ด้วยการอนุเคราะห์ สงเคราะห์ด้วยความเมตตาแล้ว ทำให้ความเป็นอยู่ของคณะสงฆ์และพระภิกษุสามเณรมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทำให้เกิดความผาสุกโดยส่วนตนและส่วนรวมเป็นที่เคารพรักศรัทธา จะเห็นได้ว่าถ้าจัดการจัดระเบียบคณะสงฆ์และวัดวาอารามในปกครองให้เป็นเครื่องกำกับหรือเกื้อหนุนให้คณะสงฆ์และพระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย จนมั่นใจได้ว่า คณะสงฆ์และพระภิกษุสามเณรเหล่านั้นจะเจริญ งอกงามในศีล สมาธิ ปัญญา และสามารถมาสอนประชาชนให้รู้เข้าใจประพฤติปฏิบัติในทาน ศีล ภาวนา ดำเนินชีวิตให้ดีงาม และช่วยกันสร้างสรรค์สังคมได้ ก็พูดได้ว่า การปกครองประสบความสำเร็จสามารถอยู่ร่วมกันด้วยความร่มเย็นเป็นสุข มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ด้วยการศึกษาที่ถูกต้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งผลสำเร็จผลประโยชน์จากการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม) นี้ เหมาะสมสำหรับเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของเจ้าคณะผู้ปกครอง ที่พึงควรนำหลักพรหมวิหารธรรมนี้ไปปรับประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ไทย ดังที่ผู้วิจัยจะได้กล่าวในบทที่ ๔ ต่อไป

บทที่ ๔

การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันนี้ ใช้หลักการปกครองโดยยึดพระธรรมวินัยเป็นแกนหลักถือว่าเป็นหัวใจที่สำคัญเพราะถ้ามีระบบปกครองดีศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง การปกครองหรือการบริหารที่ดีนั้น จะต้องมีความรู้แบบและวิธีการจัดการหรือมีแนวคิดซึ่งขึ้นอยู่กับ การแบ่งงานมอบอำนาจกระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับต่าง ๆ รับผิดชอบตามความรู้ ความสามารถของตน และพัฒนาการในด้านต่าง ๆ เพราะการปกครองคณะสงฆ์ปัจจุบันนี้ มีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง เมื่อมีอิทธิพลเกิดขึ้นต้องอาศัยพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ การปกครองคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์ คือด้านการปกครอง การศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบ มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ มติ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชหรือคำสั่ง ของผู้บังคับบัญชาเหนือตน หลักพรหมวิหารธรรมนับว่าเป็นหลักธรรมสำคัญที่เจ้าคณะ ผู้ปกครองผู้นำผู้บริหารจะเป็นต้องให้ความสำคัญและนำมาใช้กับการปกครองคณะสงฆ์ไทยจึง จะเหมาะสมกับภาวะการณ์ปกครองคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบันนี้ได้ดี

ในการศึกษาวิจัยบทนี้ ผู้วิจัยมุ่งหมายการศึกษา การประยุกต์หลักพรหมวิหาร ธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลสำคัญ และเอกสาร ต่าง ๆ ที่มีอยู่ ดังจะได้กล่าวไปตามลำดับ ดังนี้คือ

๔.๑ การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมด้านการปกครอง

๔.๒ การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมด้านการศาสนศึกษา

๔.๓ การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมด้านการเผยแผ่

๔.๔ การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมด้านการศึกษาสงเคราะห์

๔.๕ การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมด้านการสาธารณูปการ

๔.๖ การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมด้านการสาธารณสงเคราะห์

๔.๗ สรุปวิเคราะห์

๔.๑ การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมด้านการปกครอง

ในปัจจุบันนี้งานปกครองของสงฆ์ อาศัยหลักพระธรรมวินัยแล้ว คณะสงฆ์ยังต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยลำดับชั้นการปกครองคณะสงฆ์ ไว้ดังนี้ มาตรา ๒๐ คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม และกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๕ พ.ศ. ๒๕๒๓ ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด ๒ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและหมวด ๓ ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค^๗ คณะสงฆ์ต้องนำหลักพรหมวิหารธรรม คือ เมตตาธรรม กรุณาธรรม มุทิตาธรรม และอุเบกขาธรรม (ยติธรรม) มาปรับประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์ในสังคมปัจจุบันนี้ ดังนั้น การปกครองนักบริหารที่จะปกครองคนได้จะต้องมีคุณธรรมที่เรียกว่าธรรมของผู้ใหญ่ คือมีทั้งความรักความสงสารเอื้ออาทรและทำให้เป็นกลาง นั่นคือการใช้อำนาจหน้าที่หรือใช้พระเดช มีพระคุณควบคุมการปกครองและการบริหาร เรียกว่า พรหมวิหารธรรม ๔ ประการ^๘ คือ

๑ เมตตา ได้แก่ความรักความหวังดีที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขนักบริหารต้องมีความรักและความหวังดีแก่เพื่อนร่วมงาน ความรักจะเกิดได้ถ้านักบริหารรู้จักมองแง่ดีหรือส่วนที่ดีของเพื่อนร่วมงาน ถ้าพบส่วนเสียในตัวเขา นักบริหารต้องรู้จักมองข้ามและให้อภัย เมื่อพบส่วนดีก็จดจำไว้เพื่อจะได้ใช้คนให้เหมาะสมกับลักษณะที่ดีของเขา

๒ กรุณา ได้แก่ ความสงสารเห็นใจ ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ เมื่อเพื่อนร่วมงานประสบเคราะห์กรรม นักปกครองต้องมีความสงสารห่วงใยและคิดหาทางช่วยเหลือแก้ไข ความสงสารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อยอมรับความเห็นของคนอื่น

๓ มุทิตา ได้แก่ ความรู้สึกพลอยชื่นชมยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี มีสุขนักปกครองต้องส่งเสริมให้คนทำงานมีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถจนได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นโดยไม่กลัวว่าลูกน้องจะขึ้นมาทาบรัศมีเขาไม่กีดกันใครแต่เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ทำงานแสดงความสามารถอย่างเต็มที่ และพลอยยินดีชื่นชมในที่ทีมงานด้วย

๔ อุเบกขา ได้แก่ ความรู้สึกวางเฉยเป็นกลางไม่ลำเอียงเข้าข้างคนใดคนหนึ่งนั่นคือมีความยุติธรรมในการให้รางวัลและลงโทษ ข้อสำคัญก็คือนักปกครองต้องรู้เท่าทัน คนร่วมงานทุกคน นักบริหารที่ไม่รู้เท่าทันสถานการณ์อาจจะวางเฉยได้เหมือนกัน

^๗ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, *สาระสำคัญของภารกิจแต่ละด้าน*, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๗๗.

^๘ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร*, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๔๐-๔๑.

นักปกครองหรือผู้นำผู้บริหารต้องวางเฉยด้วยปัญญาและมีความยุติธรรมคือ มีอุเบกขาอย่างรู้เท่าทันคน เมื่อทุกคนทำงานในหน้าที่อย่างขยันขันแข็ง นักปกครองก็มองดูพวกเขาเฉย ๆ ถึงคราวให้บำเหน็จรางวัลก็เฉลี่ยให้แก่ทุกคนอย่างถ้วนหน้า พระพุทธศาสนาถือว่า สูงสุด ซึ่งอยู่ในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์และนโยบายคณะสงฆ์ภายใต้รัฐธรรมนูญว่า “ให้พระภิกษุสามเณรได้รับการศึกษาและปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัย กฎหมาย และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของบ้านเมือง เพื่อการดำรงสมณธรรม ปฏิบัติสมณกิจให้เกิดการพัฒนาการมั่นคงถาวรและเรียบร้อยดีงามแห่งพระพุทธศาสนา ทั้งเพื่ออำนวยประโยชน์สุขแก่ประชาชนและสังคมสืบต่อไป จนไม่มีเวลาว่างเหลือไว้ให้ทำความเสื่อมเสีย ตลอดจนถึงสถาบันสงฆ์และประเทศชาติโดยให้พระอุปัชฌาย์และเจ้าคณะพระสังฆาธิการผู้ปกครองคณะสงฆ์ทุกระดับชั้นต้องยึดหลักเมตตาธรรม และยุติธรรม มีจิตสำนึกรับผิดชอบควบคุม สอดส่องดูแล และส่งเสริม โดยถือหลักเป้าหมาย ๕ ข้อ คือ

- (๑) เพื่อเสริมสร้างสัมพันธภาพ
- (๒) เพื่อรับทราบปัญหาข้อขัดแย้ง
- (๓) เพื่อขอร้องให้ช่วยกันทำงานตามอำนาจหน้าที่
- (๔) เพื่อติดตามมาชี้แจงเพิ่มเติมและดูงานตามที่สั่ง
- (๕) เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะนำไปแก้ไขปรับปรุงกิจการคณะสงฆ์ให้ดีขึ้น

โดยยึดหลักว่า พระภิกษุเป็นฐานรองรับวัด วัดเป็นฐานรองรับคณะสงฆ์ พระสงฆ์เป็นฐานรองรับพระพุทธศาสนา^๙ ดังนั้นหลักพรหมวิหารธรรมจึงสนับสนุนส่งเสริมและส่งผลให้การปกครอง การดูแลรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อย การคุ้มครองปกป้องรักษาให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ผู้มีที่อยู่ พำนักอยู่ในวัดนั้น ได้เป็นอยู่ด้วยความผาสุก ให้ความอนุเคราะห์ในส่วนที่อยู่อาศัย ปัจจัยตามสมควร หรือการจัดระบบความเป็นอยู่ในสังคมคณะสงฆ์ เน้นการบำบัดทุกข์ บำรุงสุข ภายใต้วิธีการ ๓ วิธี คือ

- (๑) นิคคหวิธี ช่มคนที่ควรช่ม หรือตำหนิคนที่ควรตำหนิ
- (๒) ปัคคหวิธี ยกย่องคนที่ควรยกย่อง
- (๓) ปวารณวิธี เปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอนตนได้คือ ให้ตักเตือนซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ โดยอาศัยเครื่องมือ ๓ ประการ

(๓.๑) พระธรรมวินัย ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้แล้วและบัญญัติไว้แล้ว

(๓.๒) กฎหมายบ้านเมือง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดใช้อำนาจทางรัฐสภาให้ตราขึ้นไว้ตามกระบวนการนิติบัญญัติ เพื่อจัดระเบียบและบังคับการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย

^๙พระธรรมวรนายก (โสภาส นิรุติเมธี), ธรรมปริทัศน์ ๔๖, หน้า ๕๙.

(๓.๓) ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีอันดีงามที่บรรพบุรุษบูรพาจารย์ยอมรับ และนำไปปฏิบัติสืบ ๆ กันมา

การปกครองคณะสงฆ์นั้น มีลักษณะเป็นการปกครองแบบพ่อปกครองลูกครูอาจารย์ ปกครองศิษย์ซึ่งได้แก่หลักพรหมวิหารธรรม คือ ยึดเมตตาธรรม กรุณาธรรม มุทิตาธรรม อุเบกขาธรรม (ยุดิธรรม) อันสืบเนื่องเป็นประเพณีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงมีเมตตาธรรม สูงส่งปกครองคณะสงฆ์ทรงจัดตั้งวางระเบียบต่าง ๆ ก็เพื่อให้บริษัท คือ พระสงฆ์ ประชาชนได้ ประโยชน์จาก พระธรรมวินัยที่พระองค์ทรงสั่งสอน^{๑๐} ให้มีความสามัคคีปรองดอง ความเอื้อเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และทำทุกอย่างด้วยความพร้อมเพรียงในหมู่คณะ พระองค์ทรงเป็น ตัวอย่างอันสูงสุดของผู้มีพรหมวิหารธรรม มีความสันโดษ ก็ยังต้องทรงดำรงพระชนม์อยู่ในสังฆสมาคม ประทับอยู่ในหมู่พระสาวก ทรงอาศัยแรงพระสาวกช่วยเผยแผ่พระศาสนา^{๑๑} พระองค์ ได้แสดงบทบาทของความเป็นบรมครูในการปกครองคณะสงฆ์ เพื่อให้มีความเป็นระเบียบแบบแผนเป็นที่เคารพศรัทธา เป็นแม่แบบของความดีงาม หรือประโยชน์ที่พึงประสงค์ โดยแสดง ท่ามกลางประชุมสงฆ์เพื่อบัญญัติสิกขาบทหรือระเบียบการปกครองให้เหมาะสมโดยอาศัย มูลเหตุ ๑๐ ประการ^{๑๒} คือ

๑. เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์
๒. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
๓. เพื่อข่มบุคคลที่หน้าด้านขาดความละอาย
๔. เพื่อความผาสุก แห่งภิกษุผู้มีศีลดีงาม
๕. เพื่อปิดกั้นอาสวาทะทั้งหลายอันจะบังเกิดขึ้นในปัจจุบัน
๖. เพื่อบำบัดอาสวาทะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต
๗. เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส
๘. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว
๙. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสังฆธรรม
๑๐. เพื่ออนุเคราะห์วินัย หรือรักษาพระวินัย

^{๑๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ภัยแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๖๘.

^{๑๑} พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ, กุศโลบาย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, ๒๕๔๒), หน้า ๕.

^{๑๒} วิ.ม. (ไทย) ๑/๒๐/๓๗., พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๘๗-๒๘๘.

ลักษณะการปกครองของพระพุทธเจ้า พระองค์ได้ใช้ธรรมที่ชอบด้วยเหตุด้วยผล และความเหมาะสมดังงามเป็นใหญ่โดยเฉพาะหลักเมตตาธรรม กรุณาธรรม และหลักกุตติธรรม ไม่ใช่อำนาจหรืออาชญา การปกครองที่มีธรรมเป็นใหญ่ มีจุดหมายเพื่อให้ผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองเข้า ถึงธรรม มิได้มีจุดประสงค์อย่างอื่น เช่นใช้อำนาจเพื่อลาภผลหรือชื่อเสียงเกียรติยศ หัวใจสำคัญของการปกครองของพระพุทธเจ้าอยู่ที่พระธรรมวินัย^{๓๓} ซึ่งการนำหลักพรหมวิหาร มาประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์นั้น มีความสอดคล้องกับแนวคิดของพระเดชพระคุณ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ที่กล่าวว่าไว้ว่าการปกครองคณะสงฆ์ ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาคือ การปกครองตามความหมายในพระพุทธศาสนาเป็นการปกครองเพื่อการศึกษา การปกครองและความสงบเรียบร้อยที่เกิดจากการปกครองนั้น มิใช่เป็นจุดหมายในตัว แต่เป็นเพียงปัจจัยคือสภาพเอื้อ เพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษาหรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษาทั้งสิ้น ถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษา ก็ต้องปกครองด้วยอำนาจเมื่อปกครองด้วยอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปฏิบัติ ที่เอียงไปในทางที่จะขัดแย้งกัน^{๓๔}

ที่สำคัญคณะสงฆ์ต้องปกครองโดยธรรม หลักธรรมที่เหมาะสมที่ขาดไม่ได้คือ หลักพรหมวิหาร ๔ ซึ่งเป็นธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่า ดำเนินชีวิตหมดจดและปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ โดยเฉพาะนักปกครอง ควรมีหลัก ๔ ประการ^{๓๕} ได้แก่

๑ เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

๒ กรุณา ความสงสารคิดช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

๓ มุทิตา ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุขเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

๔ อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่

^{๓๓}พระมหาจรรยา สุทธิธำณ, **ปรับปรุงกิจการคณะสงฆ์เพื่อธำรงพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประชากรธรรม, ๒๕๔๔), หน้า๑๑.

^{๓๔}พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๙), หน้า ๗๘.

^{๓๕}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า ๑๒๔.

สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำเพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรับผิดชอบของตน

อีกทั้งยังสอดคล้องกับพระเถระและผู้ทรงคุณวุฒิอีกหลายท่านได้กล่าวว่า การปกครองคณะสงฆ์ เจ้าคณะผู้ปกครองหรือเจ้าคณะพระสังฆาธิการในทุกๆระดับนั้น ต้องยึดมั่นหลักพระธรรมวินัยเป็นหลักชัยในการปกครอง และควรให้หลักพรหมวิหารธรรมเป็นหลักเสริม โดยเฉพาะหลักเมตตาธรรม กรุณาธรรม และอุเบกขาธรรม (ยุดิธรรม) ให้มาก แต่ที่สำคัญและได้ผลดีเยี่ยมที่สุดเจ้าคณะผู้ปกครองในทุกๆระดับต้องยึดหลักและศึกษา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา ๓๗-๓๘ ให้แม่นยำ ท่องจำให้ได้ เมื่อผู้ปกครองหรือผู้นำมีหลักก็จะปกครองง่ายและควรยึดหลักมาตรา ๓๗-๓๘ กฎ ๒๓-๒๔ ไว้ อ่านบ่อย ๆ อ่านทุกวัน การปกครองคณะสงฆ์ไทยทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ก็จะเป็นไปด้วยความเรียบร้อย^{๖๖} และนักปกครองหรือผู้นำต้องหมั่นศึกษาและนำพรหมวิหารธรรม ๔ ประการนี้ เป็นคุณธรรมเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เป็นหัวหน้า ผู้นำคน ให้เป็นคนเที่ยงธรรม รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้รู้จักเห็นใจ รู้จักเข้าใจผู้เฝ้าดูผู้น้อยหรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ให้ “รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา” ก็จะยังความน่าเคารพนับถือ เลื่อมใส ศรัทธา ให้เกิดแก่หมู่ชนทุกฝ่ายได้ และสิ่งที่สำคัญเจ้าคณะผู้ปกครองของคณะสงฆ์ในทุกๆระดับควรมีคือ เจ้าคณะผู้ปกครองต้องรู้จักปกครอง ดูแลผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาด้วยหลัก “อ่อนนอก แข็งใน” คือหลัก ๙ ป. ดังนี้คือ

ป.ที่ ๑ ปลุก คือ รู้จักปลุกใจ ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ให้มีใจเบิกบาน แจ่มใส กระปรี้กระเปร่า ยินดีในการทำกิจการงาน ด้วยความเข้มแข็งจริงจัง และอดทน

ป.ที่ ๒ ปลอบ คือ รู้จักปลอบขวัญ ปลอบใจ ให้กำลังใจ เวลาที่ลูกน้อง หรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ต้องประสบกับความผิดหวัง เศร้าโศก หรือมีใจหดหู่ ท้อถอย ให้กลับมีใจเข้มแข็งในการทำงานและดำเนินชีวิตไปด้วยดี มีความสันติสุข

ป.ที่ ๓ บั่น คือ ให้มีคุณภาพ คุณวุฒิ และคุณธรรม ที่ดีที่สูงยิ่ง ๆ ขึ้นไปและประการสำคัญ คือ มอบหมายอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ ให้ตามความเหมาะสม แก่สมรรถภาพ คุณภาพ คุณวุฒิ และคุณธรรม

ป.ที่ ๔ ปก คือ รู้จักปกป้องลูกน้อง หรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา โดยวิธีการที่เป็นธรรม มิให้ถูกกระทบกระทั่งเือน เสียหาย โดยไม่เป็นธรรม

ป.ที่ ๕ ป้อง คือ รู้จักปกป้องลูกน้อง หรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา มิให้ประพฤติดีกฎหมาย หรือประพฤติดีกฎทำนองครองธรรม

^{๖๖} สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ พุสฺสธมฺโม), เจ้าคณะภาค ๑๕, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๓.

ป.ที่ ๖ ปรับ คือ ช่วยให้เขาพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น รวมทั้งการปรับหน้าที่ ความรับผิดชอบ ให้เหมาะสมกับความรู้ ความชำนาญ สติปัญญา ความสามารถและวิสัยทัศน์ของเขาด้วย

ป.ที่ ๗ คือ ปรับ คือ แนะนำสั่งสอน และหรือสนับสนุนให้ลูกน้อง ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาให้ศึกษาหาความรู้ ความชำนาญด้วยการให้ศึกษาอบรมวิชาชีพ ทั้งก่อนที่จะมอบตำแหน่งหน้าที่กิจการงานให้ทำ (Pre-service Training) และภายหลังที่ได้ปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบแล้ว (In-service Training) และให้เจริญคุณธรรม โดยสนับสนุนส่งเสริมให้การศึกษาอบรมธรรมปฏิบัติ โดยการปฏิบัติศีล-สมาธิ-ปัญญา อันมีรายละเอียด อยู่ในอริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นต้น ให้เขาเจริญ ด้วยความรู้คู่คุณธรรม

ป.ที่ ๘ ปราบ คือ ถ้าทำงานบกพร่อง หรือผิดพลาด หรือประพฤติดีกฎหมายผิดระเบียบ ข้อบังคับ ขององค์กร และ/หรือประพฤติดีกฎ วัฒนธรรม ก็ว่ากล่าว ตักเตือน ห้ามปราม แนะนำ สั่งสอน ให้ปรับปรุงตัว ให้รู้จักกลับตัวกลับใจ มาประพฤติปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ

ป.ที่ ๙ ปราบ คือ ถ้าห้ามปราม และว่ากล่าวตักเตือนหลายครั้งแล้ว ยังไม่ดีขึ้นก็ต้องปราบ คือ พิจารณาลงโทษทัณฑ์ตามกฎหมายเกณฑ์ขององค์กร ตามกฎหมายบ้านเมือง และ/หรือตามหลักศีลธรรม คือพระธรรมวินัย

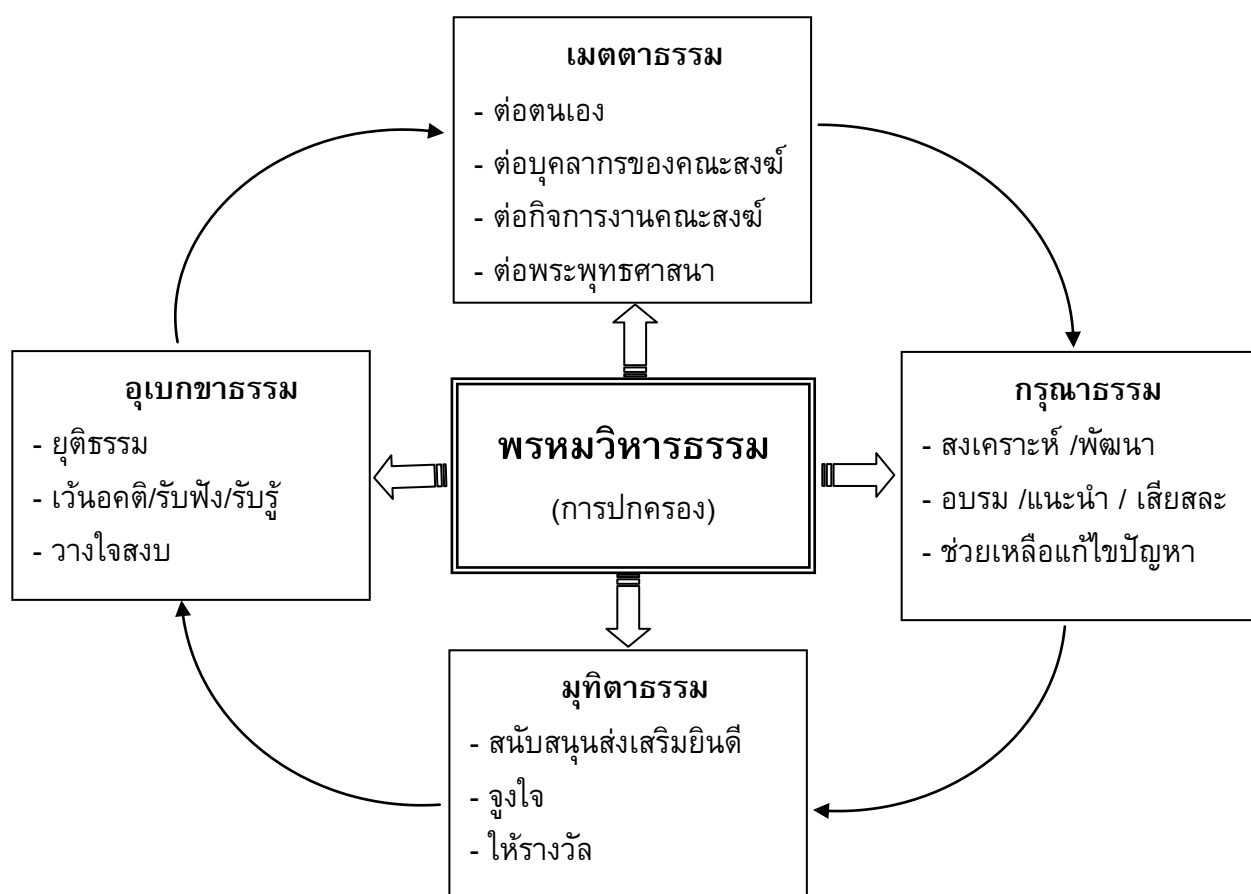
อาจนับได้ว่า เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ หรือผู้นำที่ดี ต้องปฏิบัติต่อลูกน้องหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ด้วยจิตใจที่เปี่ยมไปด้วยเมตตา กรุณาปรานี มีมุทิตา และอุเบกขา มีความเห็นอกเห็นใจและมีแต่ความปรารถนาดีต่อลูกน้อง หรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ต่อหน่วยงานที่ตนรับผิดชอบปกครองบริหารจัดการอยู่ และต่อคณะสงฆ์ประชาชน ประเทศชาติส่วนรวมด้วย^{๑๗} และหลักพรหมวิหารธรรมที่เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ไทยควรพิจารณานำมาใช้ในภาวะสถานการณ์ปัจจุบันนี้ เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ต้องหมั่นดูแลว่า คนรอบข้างเขามีความเป็นอยู่อย่างไร ? มีความประพฤติอย่างไร ? มีธรรมาศัยน้ำใจไมตรีเป็นอย่างไร ? จะต้องหมั่นดูแล ต้องช่วยเหลือเกื้อกูล จะต้องแก้ไขข้อบกพร่องของคนรอบข้าง ด้วยความเมตตา กรุณา และเป็นธรรม เพื่อให้บริวารเป็นบริวารยศ เพราะบริวารมีความสำคัญต่องานการปกครองคณะสงฆ์เป็นอันมาก ถ้าบริวารไม่ดีไม่เรียบร้อยการปกครองก็ล้มเหลว ฉะนั้นเจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ไทยจึงควรใช้หลักยกย่องคนที่ควรยกย่อง ควรชมคนที่ควรชม พุดให้ฟังง่าย ๆ ก็คือ **ควรสนับสนุนพระดี ไม่สนับสนุนพระไม่ดี**^{๑๘} นอกจากการปกครองคณะสงฆ์ไทยต้องยึดหลักพระธรรมวินัยแล้ว คณะสงฆ์ต้องเน้นปรับปรุงองค์กรสงฆ์ โดยประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมมาใช้

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม, ๕ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระราชสุวรรณมุนี (แคล้ว อุตุโต), เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี, ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๔.

ให้เหมาะสมสามารถอยู่และเดินร่วมไปกับสังคมได้ และควรเดินนำหน้าสังคมอยู่ตลอดเวลาโดยไม่ต้องไม่ทิ้งหลักธรรมสำคัญอันเป็นเอกลักษณ์ของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ทุกรูปต้องทำหน้าที่หลักในการชี้นำสังคมในทางที่ถูกต้องดีงาม เป็นแบบเป็นอย่างที่ดีกับสังคมต่อไป^{๑๙}

จากการศึกษาทบทวนเอกสารต่าง ๆ ประกอบกับการสัมภาษณ์พระมหาเถระและผู้ทรงคุณวุฒิ ในเรื่องประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในด้านการปกครองของคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน สามารถแสดงเป็นแผนภาพ ได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๑ แสดงการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในด้านการปกครองของคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน

จากแผนภาพที่ ๔.๑ แสดงให้เห็นว่าเจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ไทยในทุกระดับควรนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ในด้านการปกครองคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน คือ

ด้านเมตตาธรรม เจ้าคณะผู้ปกครองในทุกระดับต้องตั้งอยู่ในเมตตาธรรมต่อตนเองก่อนเป็นลำดับแรกเพราะถ้าบุคคลใดมีจิตใจประกอบด้วยเมตตาธรรม คือ มีความ

^{๑๙}สัมภาษณ์ พระรัตนเวที (ชานาญ เขมณฺโฑ), รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๖ กันยายน ๒๕๕๔.

ปราถนาดีภายในตนเองแล้ว ก็จะส่งผลออกมาสู่พฤติกรรมที่แสดงออกด้วยเมตตาต่อบุคคลอื่น ๆ นั่นก็คือบุคลากรซึ่งเป็นทรัพยากรพระณที่มีคุณค่าและคุณภาพ ผู้ใต้บังคับบัญชาผู้สนองกิจการงานคณะสงฆ์ และเมื่อเจ้าคณะผู้ปกครองมีความเมตตา เป็นคนใจกว้างขวางเยือกเย็น ไม่ก่อพิษแพร่ภัยแก่ใคร มีบุคลิกภาพน่านิยมนับถือ เป็นที่พึ่งของผู้ใต้บังคับบัญชา มีน้ำใจประเสริฐเปี่ยมด้วยมนุษยธรรม คุณธรรมต่อผู้ใต้บังคับบัญชาแล้ว ก็จะส่งผลให้เกิดความสงบสุข การปกครองคณะสงฆ์และการปฏิบัติของคณะสงฆ์ในทุกระดับทุกสถานที่ก็จะเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงามเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ตลอดจนถึงส่งผลไปยังความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาอีกด้วย

ด้านกรณธรรม เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกระดับมีความกรุณาช่วยสังเคราะห์และพัฒนาในสิ่งที่ผู้ใต้บังคับบัญชายังขาด เจ้าคณะผู้ปกครองต้องช่วยเติมให้เต็มมีความกรุณาช่วยพัฒนาฝึกอบรม ชี้แนะแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาในหนทางที่ถูกต้องเหมาะสมด้วยความเสียสละอย่างสูง และที่สำคัญเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชามีปัญหาไม่สามารถช่วยเหลือแก้ไขด้วยตนเองได้ หรือได้รับความเดือดร้อนเป็นทุกข์ในเรื่องการปฏิบัติงานและทุกข์ภัยต่าง ๆ เข้ามาเบียดเบียน เจ้าคณะผู้ปกครองต้องมีความกรุณาธรรมเป็นอย่างสูง รีบเข้าช่วยเหลือแก้ไขปัญหามอบให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหมดทุกข์โดยเร็ว ก็จะส่งผลให้ผู้ใต้บังคับบัญชารู้สึกว่าเจ้าคณะผู้ปกครองให้ความคุ้มครองอนุเคราะห์ดี ก็จะสามารถทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความเลื่อมใสศรัทธาและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าภารกิจงานต่าง ๆ ของคณะสงฆ์ด้วยความเต็มใจด้วยดีและเกิดมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงต่อไป

ด้านมุทิตาธรรม เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกระดับมีมุทิตาจิต มีความยินดีหวังต่อผู้ใต้บังคับบัญชาและสนับสนุนส่งเสริมให้ลูกน้องได้ด้อย่างเหมาะสมกับผลงาน ด้วยการสร้างขวัญกำลังใจ จูงใจ และยินดีให้รางวัลเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาดีประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน เจ้าคณะผู้ปกครองผู้บริหารคณะสงฆ์ต้องแสดงความปิติยินดี กับความสุขความสำเร็จของผู้ใต้บังคับบัญชาร่วมด้วย และคอยให้การสนับสนุนส่งเสริมให้ได้ดียิ่งขึ้นไปในโอกาสต่อไป

ด้านอุเบกขาธรรม เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกระดับมีความยุติธรรม เทียงธรรม ตามหลักพระธรรมวินัยอันเป็นรัฐธรรมนูญในการปกครองคณะสงฆ์ ในกรณีที่มีการรักษาความถูกต้อง ชอบธรรมตามหลักการและกฎเกณฑ์ ต้องเว้นจากอคติและรับรู้ รับฟัง วิเคราะห์ด้วยเหตุด้วยผล ไม่ใช้อำนาจในทางมิชอบธรรม ดังนั้นตัวเจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ต้องมีอุเบกขาธรรม ต้องวางใจเป็นกลาง แต่ยังคงอยู่ใกล้ๆกับผู้ใต้บังคับบัญชา แต่ไม่เข้าไปก้าวก่าย เพื่อให้ความถูกต้องชอบธรรมนั้นยังคงอยู่ต่อไป

สรุปได้ว่า การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในด้านการปกครองของคณะสงฆ์ไทย ในยุคปัจจุบันนี้ เจ้าคณะผู้ปกครองในทุกระดับต้องยึดหลักเมตตาธรรม กรุณาธรรม มุทิตาธรรม และอุเบกขาธรรม(ยุติธรรม) เป็นที่ตั้งเสมอ เจ้าคณะผู้ปกครองควรมีเมตตา ให้ความรัก ความ

ปรารถนาดี มีความปรารถนาให้ผู้ได้บังคับบัญชามีความสุข เมื่อผู้ได้บังคับบัญชาตกต่ำกว่าเดิม ได้รับความเดือดร้อน เป็นทุกข์ เจ้าคณะผู้ปกครอง ต้องมีความกรุณา การมีความรู้สึกห่วงหา เมื่อเห็นผู้ได้บังคับบัญชาได้รับความเดือดร้อน และเจ้าคณะผู้ปกครองมีความต้องการที่จะช่วยให้บุคคลนั้นหมดทุกข์ เมื่อผู้ได้บังคับบัญชาดีขึ้น ประสบความสำเร็จ เจ้าคณะผู้ปกครองควรมีมุทิตา มีความ ปิติยินดี กับความสุขของผู้ได้บังคับบัญชาด้วย และคอยให้การสนับสนุนส่งเสริมให้ดียิ่งขึ้น และในกรณีที่มีการรักษาความถูกต้อง ชอบธรรมตามหลักการและกฎเกณฑ์เจ้าคณะผู้ปกครองควรมีอุเบกขา ความยุติธรรมวางใจเป็นกลางแต่ยังคงอยู่ใกล้ ๆ กับผู้ได้บังคับบัญชา แต่ไม่เข้าไปก้าวก่ายเพื่อให้ความถูกต้องชอบธรรมนั้นยังคงอยู่ต่อไป

๔.๒ การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมด้านการศาสนศึกษา

การศาสนศึกษาเป็นกิจการของคณะสงฆ์ประเภทหนึ่งที่สำคัญมาก กล่าวได้ว่า ถ้าเราไม่สามารถสร้างเครื่องมือและพัฒนานั้นอย่างดีเหลือเกินมีประสิทธิภาพ แต่คนใช้เครื่องมือไม่เป็นบัณฑิต อาจนำไปใช้ในทางโทษได้ โบราณถือว่า ยืนดาบให้กับโจร ฉะนั้นการสร้างคนให้เป็นบัณฑิตจึงเป็นเรื่องสำคัญ^{๒๐} ในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์” (มาตรา ๑๕ ตรี) และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ส่วนกลางมหาเถรสมาคมได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษาว่า “ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม” ทั้งได้กำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี”^{๒๑}

ดังนั้น การศาสนศึกษาจึงถือว่าเป็นหัวใจเป็นการวางรากฐานสำคัญที่จะสร้างหลักประกันต่อความมั่นคงและความเจริญรุ่งเรืองแห่งคณะสงฆ์ไทย และพระพุทธศาสนาตลอดจนประเทศไทย ดังนั้นเจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ไทยในทุกระดับชั้นต้องให้ความสำคัญต่อการศาสนศึกษาให้มากเป็นพิเศษ เจ้าคณะผู้ปกครองต้องมีหลักพรหมวิหาร หรือหลักแห่งผู้ใหญ่หลักแห่งผู้นำเป็นหลักใจประจำใจ ได้แก่ผู้ใหญ่ที่ดียอมดำรงตนมั่นคงอยู่ในพรหมวิหารสี่ประการเป็นประจำในผู้น้อยเป็นนิจ คือมีเมตตารักใคร่ปรารถนาให้ผู้น้อยได้รับความร่มเย็นเป็นสุขโดยทั่วกัน ๑ กรุณาสงสารช่วยเหลือผู้ที่น้อยที่ทุกข์ยากจนเต็มความสามารถ ๑ มุทิตาพลอยยินดีต่อผู้น้อยที่มีความเจริญขึ้น แม้จะได้รับยกย่องดีกว่าตนก็ไม่คิดริษยา ๑ อุเบกขา วาง

^{๒๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), รวบรวมบทความทางวิชาการพระพุทธศาสนาและปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒.

^{๒๑} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณีโต), คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๘๗.

ตนเอง ๆ ในเวลาที่เราเห็นผู้อื่นต้องการได้รับโทษ หรือรับความวิบัติที่ตนไม่สามารถจะช่วยให้หรือ
ตนช่วยแล้วแต่ไม่สำเร็จต้องมีหลักความยุติธรรมเป็นที่ตั้ง ๑^{๒๒}

จะเห็นได้ว่าระบบการศึกษาในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาบุคลากร ครอบคลุมทั้งบุคลากรนั้นยังไม่บรรลुเป็นพระอรหันต์เขาผู้นั้นก็ต้องได้รับการศึกษาอบรมตลอดไป เรียกว่า เสนะ คือ ผู้ยังต้องศึกษา ต่อเมื่อสำเร็จการศึกษาเป็นพระอรหันต์แล้วจึงเรียกว่าเป็นอเสนะ คือ ผู้ไม่ต้องศึกษา

กระบวนการจัดการศึกษาในทางพระพุทธศาสนายึดหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกอบรม (Training) ที่เน้นภาคปฏิบัติมากกว่าจะเป็นการเรียนการสอนในทางทฤษฎี (Teaching) เมื่อกล่าวในเชิงบริหารเราต้องยอมรับว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่การจัดการศึกษาอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรเป็นอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนาจึงถือว่าเป็นศาสนาแห่งการศึกษา

การศึกษาอบรมในพระพุทธศาสนายึดผู้เรียนสำคัญที่สุดหมายถึง การกำหนดจุดหมาย สาระ กิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการวัดประเมินผล ที่มุ่งพัฒนาคนและชีวิตให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เต็มความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจและความต้องการของผู้เรียน^{๓๓} ดังจะเห็นได้จากการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพัฒนาการและวุฒิภาวะของผู้เรียน โดยที่พระพุทธศาสนาทรงเทียบความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียนของบุคคลเข้ากับบัวสี่เหล่า และทรงจำแนกประเภทของบุคคลที่จะเข้ารับการศึกษอบรมไปตามจริต ๖ และที่สำคัญมากก็คือ พระพุทธเจ้าทรงมุ่งให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ตุเมहि กิจจํ อาตปฺปํ อกฺขาตาโร คถาคตา เอตถํหลายตํหาความเพียรเผากิเลส พระตถาคตเจ้าเป็นผู้บอกทาง”^{๓๔}

จะเห็นได้ว่าการศาสนาศึกษาของคณะสงฆ์ไทยนั้น เน้นหลักการศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันสมควรแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ การจัดการศึกษาของสงฆ์ในปัจจุบัน จัดการศึกษาใน ๒ ส่วน^{๒๕} คือ

^{๒๒} ปัญญาชนทักขิ (ปัน ปญณนโท), หน้าที่ของคน (ฉบับสมบูรณ์), (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘๘.

๒๓ การศึกษาแห่งชาติ,คณะกรรมการ และศึกษาธิการ, กระทรวง, ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียน
สำคัญที่สุด, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๓), หน้า ๒๐.

๒๔ ข.ร. (ไทย) ๒๕/๓๐/๕๑.

^{๒๕}ไพฑูรย์ เสียงก้อง, หลักการบริหารวัด วัดพัฒนา ๔๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๒๑ - ๒๒.

๑. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม – บาลี การศึกษาพระปริยัติแผนกธรรมตามหลักสูตร แบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก ถ้าเป็นฆราวาสเรียนก็เรียกว่าธรรมศึกษา แบ่งออกเป็น ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสูตร แบ่งออกเป็น ๘ ชั้น คือ บาลีประโยค ๑-๒ และเปรียญธรรม ๓-๙

๒. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การจัดการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ โดยกระทรวงฯ ประกาศใช้ระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๔ และฉบับปรับปรุงใหม่เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๓๕ มีทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ในหลักธรรม และหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขา ก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาหรือใช้สมัครงานเพื่อประกอบอาชีพได้

๓. การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การจัดการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ โดยกระทรวงฯ ประกาศใช้ระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๔ และฉบับปรับปรุงใหม่เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๓๕ มีทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ในหลักธรรม และหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขา ก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาหรือใช้สมัครงานเพื่อประกอบอาชีพได้

ส่วนในทางพระศาสนาได้กล่าวถึงฐานะหน้าที่ที่พระสงฆ์ต้องศึกษา คือ คันถฐานะและวิปัสสนาฐานะ ดังที่ปรากฏในธรรมบท ภาคที่ ๑ เรื่องพระจักขุปาล ๑ ได้ทูลถามถึงฐานะในพระศาสนาว่า “ฐานะในพระศาสนานี้มีกี่อย่าง” พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า “ฐานะในพระศาสนานี้มี ๒ อย่าง ได้แก่ ๑) คันถฐานะ ๒) วิปัสสนาฐานะ”^{๒๖} ซึ่งหมายถึง ฐานะ หน้าที่การทำงานที่พึงกระทำ, กิจในพระศาสนาไว้ว่า ๑) คันถฐานะ คือ ฐานะฝ่ายคัมภีร์, กิจด้านการเรียน ๒) วิปัสสนาฐานะ คือ ฐานะฝ่ายเจริญวิปัสสนา, กิจด้านการบำเพ็ญภาวนา หรือเจริญพระกรรมฐาน ซึ่งรวมทั้งสมณะด้วย เรียกรวมเข้าในวิปัสสนาโดยฐานเป็นส่วนคลุมนยอด^{๒๗} ฐานะ ๒ ประการที่ได้กล่าวมา ถือว่าเป็น

^{๒๖} มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, พระธัมมปัทมฐกถาแปล ภาค ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๐.

^{๒๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๖๖

หน้าที่โดยตรงที่พระสงฆ์ต้องดำเนินตาม หลักปริยัติและปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ให้ถูกต้อง นอกเหนือจากฐานะ ๒ ประการแล้ว พระสงฆ์ต้องเรียนรู้ ศึกษา ๓ อันได้ คือ สภาธิปัญญา เพื่อพัฒนากาย วาจา ใจ ให้มีความสมบูรณ์ยิ่ง อันเป็นกิจที่สมณะในพระศาสนาของพระศาสดาควรทำ ๓ ประการ^{๒๘} คือ

๑. การสมาทานอริสัจศึกษา (ศึกษาคือศีลอันยิ่ง)
๒. การสมาทานอริจิตศึกษา (ศึกษาคือจิตอันยิ่ง)
๓. การสมาทานอริปัญญาศึกษา (ศึกษาคือปัญญาอันยิ่ง)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายถึง ศึกษา หรือ ไตรศึกษา คือ ข้อที่จะต้องศึกษา, ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ฝึกหัดอบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน ไว้ว่า^{๒๙}

๑) อริสัจศึกษา ศึกษาคือศีลอันยิ่ง, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกหัดอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง

๒) อริจิตศึกษา ศึกษาคือจิตอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกหัดอบรมจิต เพื่อให้เกิดคุณธรรม เช่นสมาธิอย่างสูง

๓. อริปัญญาศึกษา ศึกษาคือปัญญาอันยิ่ง, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกหัดอบรมปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง

ผลจากการวางรากฐานการศึกษาดีแล้ว ย่อมนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ตนหลุดพ้นจากกองกิเลสตัณหา และเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสแก่ภิกษุทั้งหลาย เพื่อไม่ให้ประมาทมัวเมาในวัยชีวิต ให้เร่งรีบขวนขวายปฏิบัติธรรม พระองค์ทรงชี้ให้เห็นว่าชีวิตนี้สั้นนัก นิดหน่อย รวดเร็ว ควรรีบทำกุศล ควรประพฤติพรหมจรรย์ เพราะสัตว์ที่เกิดมาแล้วไม่ตายไม่มี ในปัจจุบันนี้อย่างมากอยู่ได้เพียงร้อยปี หรืออาจจะน้อยกว่าบ้างมากกว่าบ้าง โดยทรงตรัสเตือนว่า^{๓๐} “ภิกษุทั้งหลาย ศาสดาผู้แสวงหาประโยชน์เกื้อกูลผู้อนุเคราะห์เอื้อเอ็นดู พึงกระทำแก่สาวก กิจนั้น เรากระทำแล้วแก่เธอทั้งหลาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นั้นโคนไม้ นั้นเรือนว่าง ขอเธอทั้งหลาย จงเพ่งพินิจ อย่าประมาท อย่าต้องเป็นผู้เดือดร้อนใจในภายหลังเลยนี้เป็นอนุศาสน์ของเราเพื่อเธอทั้งหลาย” ในพระพุทธศาสนาเราถือกันว่าเป็นศาสนาแห่งปัญญา ปัญญาเป็นตัวตัดสินที่ทำให้บรรลุจุดหมายของพระพุทธศาสนา และจุดหมายของพระพุทธศาสนาเองก็เป็นปัญญา พระพุทธศาสนามองว่า ชีวิตแห่งมนุษย์เป็นชีวิตแห่งการศึกษา

^{๒๘} อ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๘๒/๓๐๘-๓๐๙.

^{๒๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๐๗.

^{๓๐} อ.จ. ปญฺจก. (ไทย) ๒๒/๗๓/๑๒๔.

เพื่อนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่าปัญญา เมื่อมีการศึกษาเรียนรู้ ผึกฝน พัฒนา ชีวิตก็จะงอกงามดีขึ้น ประณีตขึ้น ทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ซึ่งตัวตัดสินที่สำคัญคือปัญญา เพราะถ้าได้ปัญญาแล้วเกิดความรู้ ความเข้าใจ มาพัฒนาพฤติกรรมและจิตใจให้ทำได้ ทำเป็นวางท่าทีและปฏิบัติต่อสิ่งที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้อง ทุกอย่างได้อย่างถูกต้อง การศึกษา ๓ ด้านที่เรียกว่า ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักใหญ่ของพระพุทธศาสนาเป็นระบบและกระบวนการทั้งหมดของการพัฒนาคน^{๓๑}

จะเห็นได้ว่า การศึกษา (สิกขา) ในทางพระพุทธศาสนาสามารถแยกออกไปเป็น ๓ ด้าน โดยสอดคล้องกับองค์ประกอบแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่มี ๓ ด้าน คือ พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เรียกว่า ไตรสิกขา ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ

๑. ศีล การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึงการพัฒนาพฤติกรรม ทางกาย และทางวาจา ให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ๒ ประการ

ก) สิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ เพื่อมนุษย์รวมทั้งสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงด้วย

ข) สิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ได้แก่ ปัจจัย ๔ เครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งเทคโนโลยีและสิ่งทั้งหลายที่มีในธรรมชาติอย่างถูกต้องและมีผลดี

๒. สมาธิ หมายถึง การฝึกฝนพัฒนาในด้านจิตใจ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจิตใจเป็นฐานของพฤติกรรมและพฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้นจากความตั้งใจ หรือเจตนาและ เป็นไปตามเจตจำนงหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลัง ถ้าจิตใจได้รับการพัฒนาดีแล้วก็จะควบคุมดูแล และนำพฤติกรรมไปในทางที่ดีงามด้วย ซึ่งการพัฒนาจิตใจนี้มีสมาธิเป็นแกน หรือเป็นศูนย์กลาง เรียกว่า ง่าย ๆ ว่า สมาธิ

๓. ปัญญา หมายถึง การพัฒนาปัญญา ซึ่งมีความหมายสำคัญสูงสุด เพราะปัญญา เป็นตัวแกนนำทางและควบคุมพฤติกรรมทั้งหมด คนเราจะมีพฤติกรรมอะไร อย่างไร และแค่นั้น ก้อยู่ที่ว่าจะมีปัญญาชี้แนะหรือบอกทางให้

อาจนับได้ว่า การศึกษาเป็นการจัดสภาพการเรียนรู้ทั้งใน และนอกหลักสูตร เน้นการเรียนการสอนวิชาการตามหลักสูตรเป็นงานหลัก และมีการอบรมเป็นงานรองภายใต้ หลักการศึกษา ๓ ประการ ๑) ศีล เรียนเรื่องศีล คือ ระเบียบวินัย เพื่อใช้เป็นเครื่องในการพัฒนาพฤติกรรมให้สะอาด ๒) สมาธิ เรียนเรื่องสมาธิ คือวิธีทำจิตใจให้สงบ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาสภาพจิตใจ ๓) ปัญญา เรียนเรื่องปัญญาคือความรู้ทั่วไป เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทัศนคติให้ถูกต้อง โดยเฉพาะการเจาะลึกสู่การทำ ความเข้าใจพระไตรปิฎก

^{๓๑} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺณโย), “สัมโมทนิยกถา” พระสังฆาธิการ, ฉบับที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๕), หน้า ๗.

จะเห็นได้งานด้านการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์นั้น จึงเป็นหัวใจสำคัญของการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา จำเป็นจะต้องมีกระบวนการวิธีการขั้นตอนและระบบการศึกษาที่ดีในการพัฒนาการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ไทย และที่ขาดไม่ได้คือหลักพรหมวิหารธรรม อันเป็นเครื่องประดับประดาการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ตามหลักการของดุลยภาพคือ ให้เอาพรหมวิหารธรรมนำหน้า งานการศาสนศึกษาตาม ให้ความสำคัญต่อกิจการงานคณะสงฆ์ ก็จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ถูกต้องดีงามของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ กับผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา หรือทั้งหลักธรรมทั้งการศาสนศึกษา ทั้งคนและทั้งกับงาน คือนำหลักพรหมวิหารธรรมมาประสานสัมพันธ์กับการศึกษาและประสานสัมพันธ์กับงาน เมื่อนั้นงานการศาสนศึกษาหรืองานทุกสรรพสิ่งก็จะบรรลุผลสำเร็จ อย่างถูกต้องตามหลักการ คือตามเหตุปัจจัยหรือตามธรรม ด้วยเหตุนี้ เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์หรือผู้นำสงฆ์ที่มีส่วนสำคัญในการจัดงานด้านศาสนศึกษาให้แก่คณะสงฆ์ จึงต้องเป็นผู้มีหลักพรหมวิหารธรรม เป็นผู้ถือหลักการเป็นใหญ่ และเข้าใจชัดเจนในหลักการด้านงานการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ไทย^{๓๒}

ดังนั้นหลักพรหมวิหารธรรมนี้ จะไปเป็นเครื่องสนับสนุนส่งเสริมงานหลักหรือภารกิจที่สำคัญของสถาบันสงฆ์คือการศาสนศึกษาระบบต่าง ๆ ที่จัดขึ้น ในทางปกครองก็ดี ทางเลี้ยงชีพก็ดี ทางชีวิตสังคมก็ดี ล้วนมุ่งเน้นให้เป็นเครื่องมือส่งเสริมสนับสนุนระบบการศาสนศึกษาอบรมทั้งนั้น กล่าวได้ว่าการศาสนศึกษาเป็นความหมายหรือเป็นตัวแท้ของชีวิตพรหมจรรย์คำสอนและบทบัญญัติต่าง ๆ ในทางพระพุทธศาสนามีสาระสำคัญที่ส่งเสริมการศึกษาการอบรมด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นต้องมีระบบการฝึกหัดอบรมเพื่อให้บุคคลได้พัฒนาคุณสมบัติและความสามารถต่าง ๆ ตลอดจนลงมือกระทำการต่าง ๆ ด้วยวิธีการอันถูกต้องเพื่อเข้าสู่จุดมุ่งหมายหรือบรรลุสิ่งนั้น ๆ คือต้องมีการศาสนศึกษาเท่านั้นเอง^{๓๓}

ซึ่งจากแนวทางการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในด้านการศาสนศึกษา สอดคล้องกับพระเถระและผู้ทรงคุณวุฒิที่กล่าวว่า การศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ไทยเรานั้น เน้นในทางทั้งคันถธุระ วิปัสสนาธุระทางพระพุทธศาสนา และได้ดำเนินการศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อให้ผู้ศึกษาได้สติปัญญาที่สมบูรณ์ทั้งทางโลกและทางธรรม ในปัจจุบันนี้ เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกระดับพึงต้องยึดหลักพรหมวิหารธรรมให้มาก เพราะจะเป็นเครื่องช่วยให้การศาสนศึกษาของคณะสงฆ์เราได้พัฒนาเจริญยิ่งขึ้น โดยเฉพาะหลักเมตตาธรรม หลักกรุณาธรรม หลักการเสียสละในสิ่งที่เห็นว่าสมควรและต้องเหมาะสมอันจะช่วยเอื้ออำนวย

^{๓๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ภาวะผู้นำ, หน้า ๑๔.

^{๓๓} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนากับการศึกษาในอดีต, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๗.

ประโยชน์ต่อการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ไทยเราในทุก ๆ ด้าน สิ่งที่สำคัญมากในตอนนั้นก็คือ คณะสงฆ์ควรให้ความสำคัญ และควรเน้นจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรมบาลี แผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาพระภิกษุสงฆ์และส่งเสริมพระพุทธศาสนา และสามเณรศึกษาพระปริยัติธรรมทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัย เพราะว่าการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ถือว่าเป็นหัวใจในการรักษาพระพุทธศาสนาและเป็นพื้นฐานสำคัญในที่จะเผยแผ่หลักพระพุทธศาสนา เพราะคณะสงฆ์จะสามารถเผยแผ่หลักธรรมอันดีงามและถูกต้องแห่งพระพุทธศาสนาได้ ก็ต้องศึกษาเรียนรู้และนำไปปฏิบัติให้เกิดผลและเผยแผ่ไปสู่ผู้อื่นได้ต่อไป^{๓๔}

ในพระพุทธศาสนา จัดได้ว่าเป็นศาสนาแห่งการเรียนรู้และทำความเข้าใจในสรรพสิ่ง ที่เรียกว่าธรรม อย่างเป็นเหตุเป็นผล และเป็นประโยชน์มากต่อผู้ที่ศึกษาและสามารถนำไปประพฤติและปฏิบัติในการดำเนินวิถีชีวิตตามทำนองครองธรรม โดยเฉพาะหลักความยุติธรรม (อุเบกขา) ที่ถูกต้องและเหมาะสม ตลอดทั้งการศาสนศึกษานั้นเป็นทั้งตัวการพัฒนาและเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนา คือ เป็นการพัฒนาด้านบุคคลขึ้น โดยพัฒนาคณะสงฆ์ทั้งพระภิกษุสามเณร อาจกล่าวได้ว่าชีวิตทั้งชีวิตของเราจะพัฒนาได้นั้น การศาสนศึกษาเป็นส่วนสำคัญ เมื่อผู้เรียนมีการศึกษาอย่างนี้แล้ว ก็เอาคุณสมบัติที่ตัวมีซึ่งเกิดจากการศึกษานี้ไปเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตและสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ การศาสนศึกษาจึงเป็นเครื่องมือของการพัฒนาคณะสงฆ์ในทุกระดับ ทุกสถานที่ ทุกเวลาและโอกาสเสมอ^{๓๕}

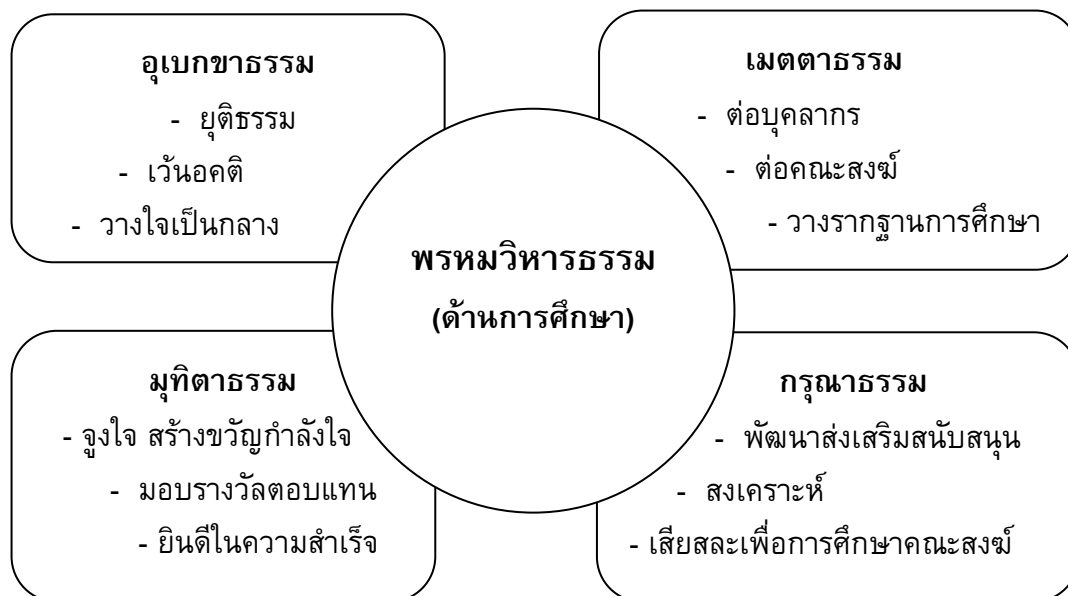
นอกจากนั้นพรหมวิหารธรรม คือ ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอัปมัญญา คือธรรมที่แผ่ไปไม่มีประมาณ เป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานในการศาสนศึกษาเพื่อการดำรงชีวิต เป็นคุณธรรมที่เกื้อหนุนผู้ศึกษาเป็นกรรมดีทั้งหลายให้สมบูรณ์ สามารถสร้างการศาสนศึกษาและสร้างสันติสุขสู่สังคม ทำให้มนุษย์รู้จักการพัฒนาตนเองให้อยู่ในสัมมาทิฏฐิ และการศาสนศึกษาตามหลักพุทธศาสนา เป็นประโยชน์สำหรับผู้ศึกษาหาความรู้เปรียบเสมือนขุมทรัพย์อันประเสริฐ เป็นบ่อเกิดของความชำนาญสถานคุณค่าของชีวิตให้มีความเจริญรุ่งเรือง ยังนำไปสู่การสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่ดี ดังคำเปรียบที่ว่า “ผู้ใดมีความรู้แล้วมีความเมตตา กรุณา นำความรู้ของตนมาใช้และถ่ายทอดให้ผู้อื่น ผู้นั้นจะยิ่งเกิดความชำนาญและเป็นการเพิ่มคุณค่าแห่งความรู้ขึ้นด้วย เปรียบเสมือนดาบที่ถูกนำมาใช้ประโยชน์และได้รับการเอาใจใส่ดูแลให้คงไว้ซึ่งความคมตลอดเวลา”^{๓๖}

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), เจ้าคณะภาค ๑๕, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๓.

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระราชวรวิหาร (สินวล ปรณฺวาชโร), รองเจ้าคณะภาค ๑๕, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๔.

^{๓๖} สัมภาษณ์ นายอำนาจ บัวศิริ, ดร. รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๒ กันยายน ๒๕๕๔.

จากการศึกษา การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในดำเนินงานศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบันนี้ สามารถสรุปเป็นแผนภาพ ได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๒ แสดงการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในด้านการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

จากแผนภาพที่ ๔.๒ แสดงให้เห็นว่าหลักพรหมวิหารธรรมนั้นมีความสำคัญต่อการพัฒนากิจการงานคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษามาก ดังสรุปได้ดังนี้

ด้านเมตตาธรรม เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกๆระดับต้องมีเมตตาธรรม ความปรารถนาดีต่อบุคลากร และคณะสงฆ์ผู้ใต้บังคับบัญชาที่ปฏิบัติหน้าที่สนองงานคณะสงฆ์สนองงานพระพุทธศาสนาอันเป็นกำลังสำคัญยิ่ง ให้มีความรู้ทั้งคันถธุระ วิปัสสนาธุระ และทั้งทางธรรมและทางโลกอย่างสอดคล้องควบคู่กันไปทั้งสองด้าน เพราะการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์หัวใจเป็นการวางรากฐานสำคัญที่จะสร้างหลักประกันต่อความมั่นคงและความเจริญรุ่งเรืองแห่งคณะสงฆ์ไทย

ด้านกรุณาธรรม เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกๆระดับต้องมีความกรุณาต่อผู้ใต้การปกครองให้มาก โดยเฉพาะในด้านการจัดการศาสนศึกษาให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา มีการพัฒนาหลักสูตรทุกประเภทอย่างเหมาะสม ให้การสนับสนุนส่งเสริม และตั้งหมั่นอยู่ในความกรุณาเสียสละ ทั้งกำลังใจ กำลังกาย กำลังทรัพย์ ต้องการการจัดการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ โดยการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรมบาลี แผนกสามัญศึกษาและการศึกษาอื่น ๆ ที่เหมาะสม รวมทั้งการส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาพระภิกษุสงฆ์และส่งเสริมพระพุทธศาสนาและสามเณรศึกษาพระปริยัติธรรมทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัย เพราะว่าการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ถือว่าเป็นหัวใจในการรักษาพระพุทธศาสนาและเป็นพื้นฐานสำคัญใน

จะเผยแพร่หลักพระพุทธศาสนา เพราะคณะสงฆ์จะสามารถเผยแพร่หลักธรรมอันดีงามและถูกต้องแห่งพระพุทธศาสนาได้ ก็ต้องศึกษาเรียนรู้และนำไปปฏิบัติให้เกิดผลและเผยแพร่ไปสู่ผู้อื่นได้ต่อไป

ด้านมุกตา เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกระดับต้องมีมุกตาธรรมต่อผู้ใต้การปกครองให้มาก ต้องพัฒนาสนับสนุนส่งเสริมด้านการศาสนศึกษาคณะสงฆ์จนบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีคุณภาพ เพื่อเป็นบุคลากรอันมีคุณค่าประดับวงศ์การคณะสงฆ์ไทย โดยการจงใจ สร้างขวัญกำลังใจ มองรางวัลตามความสม ตลอดจนยกย่องเชิดชูให้ปรากฏอย่างสมเกียรติ แสดงออกถึง ความชื่นบาน เป็นความพลอยยินดีเมื่อเห็นผู้ใต้บังคับบัญชาได้ดี เพราะการศึกษา อันเป็นความคิดรู้สึกเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชามีความก้าวหน้า มีความสุข อันเป็นความดีอันประเสริฐโดยแท้จริง

ด้านอุเบกขา เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกระดับต้องมีความยุติธรรมในด้านการศาสนศึกษาต่อผู้ใต้การปกครองอย่างเสมอภาคกันทุกฝ่าย โดยเว้นจากการลำเอียงทุกประเภท และแสดงออกถึง การวางใจเป็นกลาง โดยพิจารณาข้อเท็จจริง เมื่อตัดสินใจในเรื่องการศาสนศึกษาใด ๆ แล้ว ควรพิจารณาใคร่ครวญด้วยปัญญา มีเหตุผล ถูกต้องและเที่ยงธรรม อันเป็นการรักษาความถูกต้อง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์เพื่อผดุงไว้ซึ่งความถูกต้อง อันเป็นหลักของผู้นำปกครองผู้มีความรอบรู้ในศึกษาตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา และเป็นผู้มีสติปัญญา มั่นคงจึงสามารถดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรต่อไปได้

สรุปได้ว่า การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในด้านการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบันนี้ เจ้าคณะผู้ปกครองในทุกระดับต้องจัดหลักสูตรมีกระบวนการวิธีการที่ดีมีประสิทธิภาพแก่พระภิกษุสามเณรตลอดจนคฤหัสถ์ โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ๔ ของผู้ปกครองคณะสงฆ์ที่ดีนั้นจะส่งผลดีต่อวงการการศึกษาและทำให้เกิดความประทับใจต่อผู้ร่วมงาน เกิดขวัญกำลังใจและแรงจูงใจในการทำงานอย่างดียิ่งอันจะนำไปสู่การพัฒนาการศาสนศึกษา และทำงานให้เกิดผลสำเร็จต่อกิจการงานคณะสงฆ์ ตามเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้และดำเนินไปด้วยดี ซึ่งจะทำให้สามารถครองใจคนในการปฏิบัติงานในการจัดการศาสนศึกษา ดังนั้นผู้ปกครองจึงต้องมีทั้ง ความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาอย่างครบถ้วน สามารถนำไปสู่ภาคปฏิบัติได้อย่างดีมีประสิทธิภาพต่อไป

๔.๓ การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมด้านการเผยแผ่

พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาโดยตลอด ก็ด้วยพุทธรวิธีการสอนอันเนื่องมาจากพระบุคลิกภาพอันหาที่เปรียบมิได้ขององค์พระศาสดาผู้ยิ่งใหญ่ พระองค์ทรงมีพระเมตตาธรรม และมีพระมหากรุณาธรรมต่อเวไนยสัตว์ในทุกระดับชนชั้น ตลอดจนในหมู่ोरียสาวกทั้งหลายที่พากันเสียสละตามแบบอย่างขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แยกย้ายไปเผยแผ่พุทธธรรม

ตามสถานที่และชุมชนต่าง ๆ จนประชาชนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาเปลี่ยนมานับถือและปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระองค์ได้อย่างรวดเร็ว อาจเรียกได้ว่างานเผยแผ่ พุทธธรรมเป็นงานหลักเป็นหัวใจที่ทำให้พุทธธรรมรุ่งเรืองได้ เป็นงานแรกที่พระบรมศาสดาดำริและทรงทำแม้มลหายไจสุดท่าย แม้ภายหลังจากที่เสด็จดับขันธปรินิพพานไป เหล่าสาวกทั้งหลายก็ได้ดำเนินการแสดงพระธรรมเทศนา สันสอนตามหลักและวิธีการของพระพุทธรองค์ติดต่อกันตลอดมา^{๓๗}

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา นับว่าเป็นการทำให้พระพุทธศาสนายาวงกว้างออกไป ให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินงานเพื่อให้หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไปทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้นเพราะพระพุทธศาสนายังเกิดขึ้นมาเพื่อประโยชน์แก่ชาวโลก หัวใจสำคัญในการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธศาสนา ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดยให้เกิดประโยชน์สุข ตามที่พระพุทธรองค์ทรงประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑. ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาตินี้) ๒. สัมปรายิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาติหน้า) ๓.ปรมาตถประโยชน์ (ประโยชน์อย่างยิ่ง คือ นิพพาน)

การเผยแผ่พุทธธรรมในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้ามีวิธีดำเนินงานในการประสานมนุษยสัมพันธ์ โดยตระหนักในเหตุ ๓ ประการ^{๓๘} อยู่เสมอ และในทุกๆกรณีที่พระองค์ทรงดำเนินการ คือ (๑) ทรงค้นหาพื้นเพเดิมของเขา (๒) ทรงวิจัยถึงความต้องการของเขา (๓) ทรงรู้วิธีเข้าถึงจิตใจของเขา จึงกล่าวได้ว่า การเผยแผ่ของพระพุทธเจ้าได้กระทำกันหลายรูปแบบ เช่นการแสดงธรรม^{๓๙} การสนทนาธรรม^{๔๐} การแนะนำสั่งสอน^{๔๑} การปฏิบัติตนให้เป็นที่น่าเลื่อมใส^{๔๒} และการตอบปัญหา ข้อข้องใจสงสัย^{๔๓} เป็นต้น

โดยที่พระพุทธเจ้าได้ ทรงประทานแม่แบบ(หลัก)ในการปฏิบัติ (การแสดงธรรม) ให้มีเหตุผลต่อเนื่องกันไปโดยลำดับชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละประเด็น แสดงธรรมด้วยจิตเมตตา กรุณา มุ่จะให้ประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ แสดงธรรมไม่ยกตนข่มท่าน และไม่เสียดสีข่มขู่ผู้อื่น^{๔๔} ให้เกิดความกระตือรือร้น ทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอน มุ่งประโยชน์ต่อมหาชน สอนด้วยเหตุผล เป็นศาสนาเดียวที่มี

^{๓๗} สุวัฒน์ จันทรจันทร, แก่นพุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองสาส์น, ๒๕๔๖), หน้า ๗๓.

^{๓๘} ปิ่น มุกขนันต์, มุมสว่าง, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๓), หน้า ๒๐๕-๒๐๖.

^{๓๙} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๐/๒๗.

^{๔๐} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๙๐๑/๔๓๔.

^{๔๑} ส.ช. (ไทย) ๑๗/๘๗/๑๕๗.

^{๔๒} วิ.ม. (ไทย) ๔/๖๐/๗๒.

^{๔๓} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘๒๗/๔๐๐.

^{๔๔} อ.จ. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๙/๒๖๓.

ในโลก ที่องค์ผู้ประดิษฐานและ ผู้เผยแผ่ ไม่ได้สอนให้เชื่ออย่างมกมาย พระพุทธเจ้าได้ตรัสอยู่เสมอว่า ให้คิดนึกตรึกตรองเสียให้ดีก่อน แล้วจึงเชื่อ ให้เชื่อภายหลังที่เข้าใจเหตุผลดี ไม่ใช่ให้เชื่อเสียก่อน แล้วจึงเข้าใจภายหลัง หลักใหญ่ของพระพุทธศาสนานั้นอยู่ที่เหตุผล ผลทุกประการย่อมมาจากเหตุ ถ้าไม่มีเหตุก็ไม่มีผล^{๔๕} ด้วยเหตุดังนั้น บทบาทการเผยแผ่มีเหตุผลที่ดี จึงเป็นการประกาศให้ทราบ มีลักษณะอะลุ่มอล่วย แสดงถึงการมีใจกว้าง ไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตนหรือศาสนาของตน^{๔๖} อีกทั้งการเผยแผ่พุทธธรรม นับว่าเป็นหัวใจของการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้วัฒนาสถาพร พระพุทธเจ้าได้แสดงข้อปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พุทธธรรม สอนประชาชน โดยที่พระพุทธองค์ทรงประทานหลักในการทำงานเผยแผ่ไว้แก่ภิกษุผู้แสดงธรรม ที่เรียกว่า องค์แห่งการแสดงธรรมแก่คนอื่น ฟังตั้งธรรม ๕ อย่างไว้ในใจ ดังนี้

“อานนท์ การแสดงธรรมให้คนอื่นฟัง มิใช่สิ่งที่กระทำได้ง่าย ผู้แสดงธรรมแก่คนอื่น ฟังตั้งธรรม ๕ อย่าง^{๔๗} ไว้ในใจคือ

๑. เราจักกล่าวชี้แจงไปตามลำดับ
๒. เราจักกล่าวชี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ
๓. เราจักแสดงด้วยอาศัยเมตตา
๔. เราจักไม่แสดงด้วยเห็นแก่อาภิส
๕. เราจักแสดงไปโดยไม่กระทบตนและผู้อื่น

ตลอดจนได้วางอุดมการณ์ หลักการ วิธีการในการเผยแผ่พุทธธรรมตามหลักโอวาท ปาฏิโมกข์ที่ว่า^{๔๘} “ความอดทนคือความอดกลั้น เป็นตบะอย่างยิ่งที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงตรัสว่า พระนิพพานเป็นบรมธรรมผู้ทำร้ายผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิตผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว นี่คือการสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย การไม่กล่าวร้ายผู้อื่น การไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความสำรวมในปาฏิโมกข์ ความรู้จักประมาณในอาหาร การอยู่ในเสนาสนะอันสงัด การประกอบความเพียรในอธิจิต นี่คือการสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย”

^{๔๕} วิจิตร รัชสิยานนท์, **คุณค่าความคิดของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ: บทคัดสรรว่าด้วยเกร็ดชีวิต และข้อคิดเตือนใจ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ธีระการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๖๒.

^{๔๖} บรรพต วีระชัย และคณะ, **พระสงฆ์กับสังคมไทยในมิติต่าง ๆ**, (กรุงเทพมหานคร : องค์การยูวพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก, ๒๕๒๓), หน้า ๒๖.

^{๔๗} อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๕๙/๒๖๓.

^{๔๘} ที.ม. (ไทย) ๒๕/๑๘๔ - ๑๘๕/๙๐-๙๑.

โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อต้องการให้ผู้ฟังได้รับประโยชน์ ๕ ประการ^{๔๙} ต่อไปนี้ คือ

๑. ผู้ฟังย่อมได้รับฟังในสิ่งที่ไม่เคยฟัง
๒. สิ่งใดได้เคยฟังแล้ว แต่ยังไม่เข้าใจ ย่อมเข้าใจชัดขึ้น
๓. บรรเทาความสงสัยเสียได้
๔. กำจัดความเห็นผิดเสียได้
๕. จิตของผู้ฟังย่อมผ่องใส

นับได้ว่าการเผยแผ่หลักพระพุทธธรรมคำสอน ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ เพื่อปลูกฝังอบรมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดี มีศีลธรรมและประพฤติดีปฏิบัติชอบนั้น อบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ สั่งสอนให้ผู้เรียนบังเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมก่อให้เกิดความเลื่อมใส ศรัทธา และตั้งตนอยู่ในสัมมาปฏิบัติ เพราะว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ยังประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นกับมวลมนุษยชาติ ดังนั้นการพัฒนาศักยภาพของคณะสงฆ์เพื่อให้องค์กรคณะสงฆ์เข้มแข็งมีประสิทธิภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น คณะสงฆ์และองค์กรของชาวพุทธต้องเริ่มคิดว่า เราจะใช้สื่อให้เป็นประโยชน์เพื่อต่อต้านสิ่งที่เป็นปฏิปักษ์กับวัฒนธรรมไทย และค่านิยมแบบพุทธได้อย่างไร ทางคณะสงฆ์นั้นคงจะต้องทำงานเผยแผ่เชิงรุกโดยเฉพาะทางสื่อให้มากยิ่งขึ้น^{๕๐}

ในเรื่องการเผยแผ่นี้พระภิกษุผู้เป็นเจ้าคณะผู้ปกครองหรือเจ้าคณะพระสังฆาธิการ โดยเฉพาะเจ้าอาวาส มีหน้าที่จะต้องรับผิดชอบด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามบทบัญญัติมาตรา ๓๗ (๓) แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้จำแนกการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสจะต้องปฏิบัติ จะต้องจัด จะต้องทำ อันเป็นภารกิจประจำตลอดเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสแยกออกเป็น ๒ ประการ^{๕๑} คือ

๑. เป็นธุระในการจัดการศึกษา อบรมและสั่งพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต
๒. เป็นธุระในการอบรมและสั่งสอนแก่คฤหัสถ์

^{๔๙} อย.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๐๒/๓๔๔.

^{๕๐} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒๙-๓๓.

^{๕๑} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺณโย), การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๔.

อีกทั้งยังมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ที่เป็นพื้นฐานเบื้องต้น คือทั้งวัดและพระสงฆ์ต้องช่วยกันทำงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากเป็นพิเศษ ดังจะเห็นได้จากมีหน่วยพระธรรมทูต ธรรมจาริก ธรรมพัฒนา และหน่วยพัฒนาทางจิต ซึ่งมีหน่วยอบรม ค.ป.ค. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ทั้งนี้การเผยแผ่จะได้ดีก็ต่อเมื่อ^{๕๒}

๑. พระสงฆ์จะต้องศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจในพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามอย่างจริงจัง สอนอย่างไร ปฏิบัติได้ออย่างนั้น

๒. ไม่สอนให้คลาดเคลื่อนจากความจริง เพื่อผลประโยชน์ของตน

๓. ไม่ติดยึดในแง่ใดแง่หนึ่งของหลักธรรม

๔. ไม่เห็นแก่ความง่าย ดีความพระธรรมวินัยตามชอบใจหรือตามความต้องการของประชาชน

๕. ไม่สนองความต้องการของผู้มีอำนาจ

๖. ประสานความเข้าใจ ความเชื่อหรือลัทธิศาสนาอื่นๆ

พระพุทธศาสนาของเราแพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้ก็เพราะพระสาวกได้มีจิตสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงได้สมัครสมานสามัคคีช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถ้าขาดการเผยแผ่แล้ว พระพุทธศาสนาจะไม่แพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้” จะเห็นได้ว่าหน้าที่ในการเผยแผ่หลักธรรมของวัดหรือพระสงฆ์ ส่วนมากเป็นการจัดการเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเพื่อเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ ซึ่งเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัดต่างๆ เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะจังหวัด จะต้องทำหน้าที่เผยแผ่พระศาสนาอันสำคัญ^{๕๓} ดังนี้

๑. อบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องจรรยาบรรณตลอดถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่างๆ

๒. อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย

๓. หาอุบายวิธีให้ได้ยิน ได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือแนะนำที่เป็นประโยชน์

๔. แนะนำสั่งสอนธรรมประชาชนให้เข้าใจศาสนพิธีและการปฏิบัติ

๕. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง

^{๕๒} พระมหาสมทรง สิรินฺทโร, นายแพทย์ประเวศ วะสี, นายสมบุญ สุขสำราญ และ ส.ศิริรักษ์, บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท เกล็ดไทย จำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๔๕.

^{๕๓} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺโณ), การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่อง การคณะสงฆ์และการพระศาสนา, หน้า ๑๔๔.

๖. หาอุบายวิธีสกัดกั้นลัทธิธรรมปฏิบัติให้เกิดขึ้นหรือบำบัดที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปโดยที่ชอบ

๗. ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนาและอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระ สวดมนต์ เป็นต้น

๘. ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลี หรือเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน หรือขวนขวายจัดหาหนังสือกับความรู้ทั่วไปบ้าง ที่เกี่ยวกับการไหว้พระ สวดมนต์บ้าง ที่เกี่ยวกับศีลธรรมบ้าง ที่เกี่ยวกับประวัติพระบ้าง เพื่อให้ผู้รักาศิลปวัฒนธรรม ตามวัดต่างๆ ได้ท่อง ได้อ่านได้ ได้ฟังตามควรแก่สถานที่และโอกาส

๙. ขวนขวายจัดหาเครื่องอุปกรณ์การเรียนภาษาไทยบางประเภทสำหรับชั้นประถมขึ้นไว้เพื่อให้เด็กขัดสนยืมใช้ในการเรียนกิจการเผยแผ่พระศาสนาของพระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์ในปัจจุบันมีทั้งแบบประเพณี แบบปรับปรุง ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบันและแบบที่จัดเป็นคณะหรือหน่วยงานเฉพาะจัดขึ้น

สรุปได้ว่าบทบาทหน้าที่สำคัญของสถาบันสงฆ์ไทยในยุคสมัยปัจจุบันนี้ ได้ดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ด้วยอาศัยหลักพรหมวิหารธรรมอันได้แก่ ความเมตตาและกรุณาของภิกษุสงฆ์ ดังปรากฏให้เห็นว่า งานเผยแผ่ที่ภิกษุสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันมีวิธีการต่าง ๆ^{๔๔} ดังนี้

๑. งานพระธรรมทูต ดำเนินการโดยใช้มติมหาเถรสมาคมว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศ พ.ศ. ๒๕๐๘ โดยจัดพระสงฆ์ผู้สมควรบำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนา ออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศเป็นงานที่นำพุทธบริษัท และประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมและ ความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรมะ สามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกวิธีและถูกต้องรวมทั้งสามารถ ใช้ธรรมะแก้ปัญหาต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครองและสิ่งแวดล้อมงานพระธรรมทูต เป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคลและเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยาย การสนทนาธรรมกถา นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิตและนำจัดกิจกรรม วัดอุปถัมภ์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มี ๔ ประการ คือ

๑) เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

^{๔๔}บุญศรี พานะจิตต์, โครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถาบันศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

๒) เพื่อส่งเสริมและปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และให้คำแนะนำทางจิตใจแก่ประชาชน

๓) เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความร่วมมือซึ่งกันและกันระหว่างข้าราชการประชาชนพระสงฆ์และผู้นำทางศาสนา ในการพัฒนาประเทศและความเป็นอยู่ ของประชาชน

๔) เพื่อให้พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้มีโอกาสบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่ประเทศชาติและพระศาสนาตามสมควรแก่สมณวิสัย

๒. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.บ.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทย ตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘ มีความมุ่งหมาย ที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้ภิกษุสงฆ์ในชนบท ได้มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัด ให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาท้องถิ่น ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน

๓. งานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการ และประชาชนเพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรม มีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนาสามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ของชาวพุทธ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและน้อมนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเอง และสังคม

๔. การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นการจัดบรรพชาเยาวชนชายอายุตั้งแต่ ๑๐ ปี เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรมในช่วงปิดภาคฤดูร้อนประมาณ เดือนเมษายน

๕. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกาจารย์ผู้เยาว์ เป็นหน่วยสงเคราะห์ที่วัดและประชาชนจัดให้มีขึ้นในวัด ในหมู่บ้านเพื่อจัดฝึกอบรมด้านความรู้ ความประพฤติและจิตใจโดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไป ของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกาจารย์ผู้เยาว์ เรียกว่า พุทธมามกาจารย์ แบ่งเป็น ๓ คณะ คือ คณะประถมพุทธมามกาจารย์ ได้แก่ เด็กอายุ ๗-๑๐ ขวบ คณะมัธยมพุทธมามกาจารย์ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๑-๑๕ ขวบ คณะอุดมพุทธมามกาจารย์ ได้แก่ เด็กอายุ ๑๖-๑๘ ปี

๖. การเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชน เป็นการดำเนินการโดยเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแพร่ธรรมและการเผยแผ่ในต่างประเทศอาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ

๗. การเผยแผ่ตามศักยภาพของวัดเป็นโครงการที่จัดขึ้นมาเพื่อพัฒนาคุณภาพชุมชนตามศักยภาพของวัด ได้แก่ โครงการอุทยานการศึกษา การจัดสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัดลานใจลานกีฬา เป็นต้น

๘. สื่อสารมวลชนกับคณะสงฆ์ เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูปมีความรู้ความเข้าใจในการใช้สื่อสารมวลชน เช่น สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น และตระหนักว่าสื่อสารมวลชนมีบทบาทสำคัญในสังคมปัจจุบัน คือ

- ๑) ความสำคัญของสื่อสารมวลชน
- ๒) หลักการ และจรรยาบรรณของสื่อสารมวลชน
- ๓) พ.ร.บ. คลื่นความถี่กับการพระศาสนา
- ๔) ชนิดและรูปแบบของสื่อสารมวลชน
- ๕) บทบาทพระสงฆ์กับสื่อสารมวลชน

๗. งานประชาสัมพันธ์คณะสงฆ์เพื่อให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูปมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักและวิธีการประชาสัมพันธ์ และสามารถนำหลักการและวิธีการไปประยุกต์ใช้กับงานคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๕๕} คือ

- ๑) หลักและวิธีการประชาสัมพันธ์
- ๒) องค์ประกอบของการประชาสัมพันธ์
- ๓) ความสำคัญของการวางแผนประชาสัมพันธ์
- ๔) การสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์
- ๕) แนวทางการประชาสัมพันธ์

คณะสงฆ์ไทยได้ปฏิบัติงานทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นหัวใจหลักในการประกาศพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงถาวรนั้น ต้องอาศัยประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมนำหน้าและมีความเสียสละอย่างสูง จึงนับว่าได้สนองงาน สอนคุณพระพุทธศาสนาตามพุทธประสงค์แห่งองค์พระบรมศาสดาอย่างถูกต้องตามพระธรรมวินัยที่พระองค์ทรงมอบไว้ให้เป็นสมบัติอันล้ำค่าแก่พุทธบริษัทและเวไนยสัตว์ ประกอบกับยังเอื้อเพื่อต่อภักดิ์ถวายพระราชาบัญญัติคณะสงฆ์ไทยเป็นอย่างยิ่ง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญของพระสงฆ์ เพราะว่าพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นจะต้องมีความรู้ความสามารถและเทคนิควิธีการนอกเหนือจากความรู้ด้านหลักพุทธธรรม จึงจะสามารถทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ^{๕๖}

ซึ่งจากแนวทางการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น สอดคล้องกับพระเถระและผู้ทรงคุณวุฒิที่กล่าวว่า ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เจ้าคณะสังฆาธิการหรือคณะสงฆ์ต้องมีความเมตตา กรุณา เช่นเดียวกับองค์พระบรมศาสดาก่อน และนักเผยแผ่ควรต้องมีคุณสมบัติครบถ้วนของความเป็นนักเผยแผ่พุทธธรรม มีความรู้ลึกซึ้งในสิ่งที่สอน ใช้เทคนิควิธีสอนให้มีสัมฤทธิ์ผล ปฏิบัติตนเป็นอย่างที่ดีและนำ

^{๕๕} พระครูปลัดอาทิตย์ อุดมเวที (ของดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสมภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๘๖.

^{๕๖} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์, (กรุงเทพมหานคร : ชัยมงคลพรินต์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔๐.

สอนให้ผู้อื่นมีความรู้คู่คุณธรรมตาม ได้ชื่อว่ามีจิตและวิญญาณของความเป็นนักเผยแผ่พุทธธรรม หลักการสอนนั้นมีความสอดคล้องแบบพุทธวิธี คือ (๑) สันติสนทนา ให้ความจริงกระจ่างชัด (๒) สมาทปนา ให้เห็นสิ่งที่ดีว่าดีจริง สิ่งที่ไม่ดีว่าไม่ดีจริง (๓) สมุตเตชนา เข้าใจให้อยากรู้ อยากทำอย่างจริงจัง ในสิ่งที่ดี (๔) สัมปหังสนา ปลุกเร้าให้มีความร่าเริง โนมน้าวจิตใจให้กระตือรือร้น อยากฟัง เต็มใจที่จะเรียน เต็มใจที่จะฟัง เป็นเทคนิควิธีการที่นำมาใช้ในการสอน เมื่อคณะสงฆ์สามารถสร้างบุคลากรที่มีคุณสมบัติในการทำงานด้านการเผยแผ่ได้อย่างนี้ ก็จะเป็นกำลังสำคัญในการยกระดับจิตใจประชาชน ด้วยการเผยแผ่ธรรมะของพระพุทธศาสนา สามารถช่วยสังคมไทยให้ร่มเย็นเป็นสุขยิ่ง ๆ ขึ้นตลอดไป^{๕๗}

และประการสำคัญเจ้าคณะผู้ปกครองหรือคณะสงฆ์ไทยทุกรูป ที่มีความมุ่งมั่นในการเผยแผ่พุทธธรรมจะต้องมีความรู้ ความสามารถสมบูรณ์ด้วยศาสตร์และศิลป์ในการนำเสนอพุทธธรรมด้วยความเป็นกัลยาณมิตร ซึ่งเป็นคุณธรรมภายในของการเป็นนักสงสารที่ดีทางพระพุทธศาสนา สอนสิ่งที่เป็นจริง สอนด้วยเมตตา มุ่งประโยชน์แก่ผู้รับฟัง เป็นตัวอย่างที่ดีมีบุคลิกภาพโนมน้าวใจให้เข้าใจใกล้ชิดสนิทสนม เนื้อหาสาระธรรม ที่นำเสนอทุกครั้งผ่านกลั่นกรองเป็นเรื่องจริง(สัจจะ) เรื่องแท้ (ตถตา) เรื่องเหมาะสมกับกาลเวลา (กาละ) เรื่องคนชอบ ถูกใจ เบิกใจ (ปิยะ) เรื่องที่มีประโยชน์ (อัตตะ) ก็นับได้ว่าคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง^{๕๘}

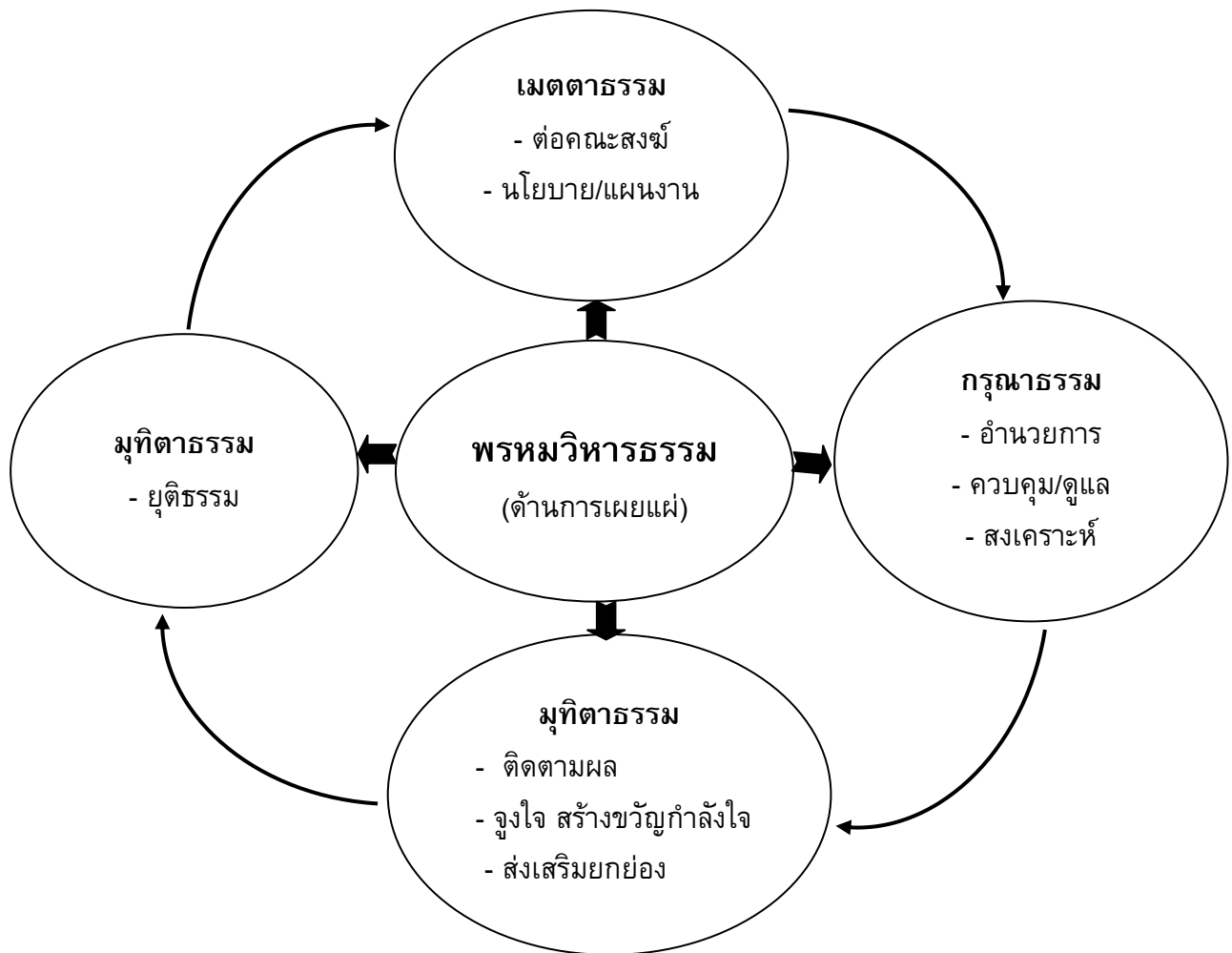
และหากว่าเจ้าคณะผู้ปกครองตลอดทั้งพระสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาฝึกอบรมจิตใจ อยู่ในกรอบพระธรรมวินัยที่ใสสะอาด บริสุทธิ์ เป็นเนื้อนาบุญของโลก ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรง ดำรงตนอยู่ในหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญามีพรหมวิหารธรรม มีสังคัตถุธรรม มีความกตัญญูกตเวทิตา มีความศรัทธาในคำสอนของพระพุทธเจ้า ใช้หลักพุทธวิธีในการสื่อสาร หลักนิเทศศาสตร์ เช่น สื่อบุคคล สื่อมวลชน สื่อสิ่งพิมพ์ให้เป็นประโยชน์ด้วยการเข้าใจ เข้าถึง และนำไปพัฒนา ทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งเชิงรับและเชิงรุก เชื่อมั่นว่า กิจกรรมงานพระศาสนาด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยสามารถเข้าสู่จิตใจเยาวชน ประชาชนให้ประพาสชอบ อยู่ในกรอบของจริยธรรม ศีลธรรม คุณธรรม นำสังคมไทยให้ได้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขอย่างแน่นอน^{๕๙}

จากการศึกษา การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน สามารถสรุปเป็นแผนภาพ ได้ดังนี้

^{๕๗} สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), เจ้าคณะภาค ๑๕, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๓.

^{๕๘} สัมภาษณ์ พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล), เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, ๕ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^{๕๙} สัมภาษณ์ พระมหาสุวิทย์ ปวิชฌณฺญ, เลขานุการเจ้าคณะภาค ๑๕, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๔.

แผนภาพที่ ๔.๓ แสดงการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จากแผนภาพที่ ๔.๓ แสดงให้เห็นว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหลักพรหมวิหารธรรมมีบทบาทสำคัญมากสำหรับเจ้าคณะผู้ปกครองพึงถือปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชา สรุปได้ดังนี้

ด้านเมตตาธรรม เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกกระดับต้องประกอบด้วยควมมีเมตตาธรรมสูงต่อคณะสงฆ์โดยมีจุดประสงค์เป้าหมายสำคัญเป็นหนึ่งเดียวกัน คือความปรารถนาต่อคณะสงฆ์ ปรารถนาดีต่อพระพุทธศาสนาเป็นที่ตั้ง รวมกันมอบนโยบายและแผนงานให้คณะสงฆ์ผู้สนองงานได้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานการเผยแผ่หลักพุทธธรรมอันประเสริฐ มีความปรารถนาดีต่อประชาชนทั่วไปอย่างทั่วถึง โดยยุทธวิธีการ กระบวนการเผยแผ่ต่าง ๆ อย่างเหมาะสมต่อไป

ด้านกรุณาธรรม เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกกระดับต้องประกอบด้วยควมกรุณาปราณีต่อคณะสงฆ์ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา โดยการช่วยอำนวยความสะดวกอนุเคราะห์สงเคราะห์ผู้ปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ และช่วยกำกับควบคุมดูแลให้การอบรมส่งเสริม

แนะนำแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ให้ผู้สนองงานคณะสงฆ์ได้ปฏิบัติงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยความสะดวกปลอดภัยถูกต้อง ถูกหลักการ ถูกทาง ไม่เป็นทุกข์ ต่อไป

ด้านมุกติธรรม เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกกระดับต้องประกอบด้วยมุกติ จิตต่อคณะสงฆ์ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาผู้สนองงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมากต้องติดตามผลการทำงานพร้อมให้การส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สนองงานได้มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่ยิ่ง ๆ ขึ้นตามความเหมาะสมต้งาม มีการติดตามผล ให้คุณ ให้ขวัญกำลังใจ ให้รางวัลแก่ผู้ปฏิบัติดี ทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาดี ซึ่งนับว่าเป็นความพลอยยินดีเมื่อเห็นผู้ใต้บังคับบัญชาได้ดี มีความเจริญก้าวหน้าในงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีความสุข โดยบริสุทธิ์ใจ เป็นที่ตั้ง

ด้านอุเบกขาธรรม เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกระดับต้องมีความยุติธรรม เป็นที่ตั้งต่อคณะสงฆ์ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาผู้ปฏิบัติงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา และต้องวางใจเป็นกลาง โดยพิจารณาข้อเท็จจริง เมื่อตัดสินใจในเรื่องใด ๆ แล้ว ควรพิจารณาใคร่ครวญด้วยปัญญา มีเหตุผล ถูกต้องและเที่ยงธรรม อันเป็นการรักษาความถูกต้อง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์เพื่อผดุงไว้ซึ่งความถูกต้อง

สรุปได้ว่า การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในด้านงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบันนี้ ต้องใช้หลักพรหมวิหารธรรม ในข้อเมตตา กรุณา มุติตา และอุเบกขาเป็นหลักในการพัฒนาบุคคลของคณะสงฆ์ที่จะปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ เพื่อนำไปพัฒนาทางด้านจิตใจประชาชนให้มีความเคารพเลื่อมใส ในพระรัตนตรัย พร้อมทั้งจะรับและน้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัตินั้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์สุขแก่ชาวโลก เป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลกและสันติภาพแห่งโลกสากล สมดังพระดำริแห่งองค์พระบรมศาสดา ที่จะส่งพระอรหันต์สาวก ออกไปเผยแผ่พุทธธรรมให้ชาวโลกได้รับรู้ จึงได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “จรถ ภิกขเว จาริกัม พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ” ซึ่งแปลความได้ว่า ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์ และความสุข แก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุข แก่เหล่าทวยเทพและมนุษย์ และให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ไว้ทุกประการ

๔.๔ การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมด้านการศึกษาสงเคราะห์

การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลการช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษาหรือสถาบันการศึกษาอื่นนอกจากการศาสนาศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา^{๖๐} และกระบวนการสงเคราะห์ปวงชน ทั้งก่อนวัยเรียน ในวัยเรียนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนอย่างต่อเนื่องในเรื่องต่าง ๆ ตามสมควรแก่อัธยาศัย เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกระดับล้วนต้องให้การสงเคราะห์ด้านการศึกษาอย่างเสมอภาคและใช้หลักพรหมวิหารธรรมเป็นเครื่องสนับสนุนส่งเสริม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในข้อกฏาธรรม และอุเบกขาธรรม (ความยุติธรรม) และมีความเสียสละสูง ดังมีคำกล่าวสนับสนุนว่า “นักปกครองต้องขยันหมั่นเพียร รู้ละผิดพินทุกลูกหองห่อ เป็นผู้นำขั้นดีที่รู้พอ ไม่เริ่หรือสิ่งชอบประกอบปรการ นักปกครองต้องสละอคติ ยึดพรหมวิหารมีสี่สถานมีเหตุผลครองใจเป็นนายงาน ทั้งอาจหาญกล้าผจญทนทำดี”^{๖๑}

ดังนั้นการศึกษาสงเคราะห์ นับว่าเป็นการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือ การศึกษาอื่นนอกจากศาสนาศึกษาหรือสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน^{๖๒} การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาประชากรของประเทศให้เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพประสิทธิภาพในการรักษาความมั่นคงของชาติ และสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติอย่างยิ่ง ซึ่งบทบาทพระสงฆ์ไทย ได้ทำหน้าที่จัดการศึกษาและให้การศึกษาแก่คนไทยตั้งแต่อติตมาแล้ว เมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นสภาพการณ์ต่าง ๆ เปลี่ยนไปทำให้บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ลดลง ก็คงเหลือแต่การศึกษาสงเคราะห์เท่านั้น ดังนั้น การศึกษาสงเคราะห์คือการให้การสงเคราะห์แก่รัฐในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน อนึ่งมหาเถรสมาคมยังได้ให้ความสำคัญของการศึกษาสงเคราะห์โดยประกาศ เรื่องการตั้งทุนสงเคราะห์แก่นักเรียนนักศึกษา โดยกำหนดข้อบัญญัติในเรื่องการตั้งทุนว่า การตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นประถมศึกษาให้เป็นไปตามกุศลเจตนาของวัดทั้งหลายที่มีกำลังและสามารถจะจัดทำได้ มิให้มีการบังคับด้วยประการใด ๆ ห้ามมิให้นำเงินการกุศลหรือเงินผลประโยชน์ หรือเงินอื่นใดของวัดมาจัดตั้งทุนเพื่อการนี้ ห้ามมิให้วัดกู้ยืมเงินมาจัดตั้งเป็นทุนไม่ว่าจะเป็นการตั้งทุนชั่วคราวหรือการตั้งทุนถาวรเป็นต้น

^{๖๐}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓๕.

^{๖๑}พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), **วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม ๒**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัททำไทย เพรส จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๖.

^{๖๒}พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, หน้า ๑๐๑.

จะเห็นได้ว่า การศึกษาสงเคราะห์ถือเป็นบทบาทหน้าที่สำคัญและภารกิจของ ภิษุสงฆ์ที่สำคัญประการหนึ่ง กล่าวคือ เป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ ความสามารถที่จะดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษาเพื่อ ช่วยเหลือเกื้อกูล^{๒๓} และการศึกษาสงเคราะห์ถือได้ว่าเป็นการศึกษาที่นอกเหนือจากการศึกษา ภาคปริยัติธรรม และแนะนำจัดการในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษาสงเคราะห์ว่า การศึกษา สงเคราะห์เป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งทางโลกและทางธรรม นอกเหนือจากการสงเคราะห์ในวัดหรือสถานที่ศึกษาต่าง ๆ การตั้งศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ การตั้ง เด็กและเยาวชนมาศึกษาธรรม การเปิดสอนธรรมศึกษาให้แก่เด็กและนักเรียนนั้นจัดพระสงฆ์ให้ เข้าอบรมในสถานที่ศึกษา การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เปิดให้เด็กและเยาวชนได้ศึกษา ในช่วงภาคฤดูร้อน และการมอบทุนการศึกษาสงเคราะห์ การตั้งทุนนิธิเพื่อการศึกษาเหล่านั้น จัดเป็นการศึกษาสงเคราะห์^{๒๔}

กล่าวได้ว่าการศึกษาสงเคราะห์ ของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันเป็นการจัดการศึกษา เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือด้วยความเมตตา กรุณา และมุทิตา หรือการช่วยเหลือ เกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือการศึกษาอื่น นอกจากการศาสนศึกษาหรือสถาบันการศึกษาและ บุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน และคณะสงฆ์ได้กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจการอันหนึ่ง ของคณะสงฆ์ การศึกษาสงเคราะห์นั้น ว่าโดยลักษณะ ควรแยกเป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑. การศึกษานอกเหนือจากการศาสนศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อการ สงเคราะห์ประชาชนหรือพระภิกษุสามเณร
๒. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลัง ศึกษา

โดยการจัดการศึกษาสงเคราะห์ที่พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้ เป็นการ จัดการศึกษาซึ่งแบ่งได้เป็น ๔ ประเภท คือ

๑. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็ก ยากจนตามพระราชประสงค์ มีความมุ่งหมายให้วัดสำหรับภิกษุในพระศาสนาได้จัดการศึกษา ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนของชาติและพระภิกษุ สามเณรส่วนหนึ่งเป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนให้เข้าใกล้วัดและได้ศึกษาหลักธรรมทางศาสนา
๒. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระสงฆ์ให้ การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาส

^{๒๓} บุญศรี พานะจิตต์, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด, หน้า ๒๐.

^{๒๔} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), “คำกล่าวปาฐกถาบรรยาย”, ในการประชุมพระสังฆาธิ การระดับอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล ในเขตปกครองสงฆ์ภาค ๒ ณ วัดพระพุทธบาทราช ารมหารวิหาร จังหวัดสระบุรี, ๒๕๔๖. (อัดสำเนา).

ให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ ด้วยหลักธรรมของพระศาสนา

๓. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมนิสัยเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็ก ทั้งเป็นการให้วัดและพระสงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติตั้งแต่วัยเด็ก

๔. โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ (แผนกสามัญศึกษา) และมีการศึกษาวิชาพระปริยัติธรรม หมวดภาษาบาลี หมวดพระธรรมวินัย และศาสนปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๗ และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนา ขณะนี้วัดต่าง ๆ จำนวนมาก จัดตั้งแต่โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นการศาสนศึกษาหรือการศึกษาสงเคราะห์ โดยรูปการนั้น น่าจะจัดเป็น”การศึกษาสงเคราะห์” มากกว่า เพราะจะเป็นการศึกษาเพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษา ทั้งผู้เรียนและผู้สอนก็เน้นหลักทางวิชาสามัญศึกษา

การจัดการศึกษาและการจัดกิจกรรมทั้ง ๔ ประเภทดังกล่าวนี้ นับเป็นงานที่พระสงฆ์มีโอกาสช่วยพัฒนาชาติบ้านเมืองโดยแท้ สำหรับกิจกรรมที่จะส่งเสริมการศึกษานั้น คณะสงฆ์ไทย และวัดควรจัดให้มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร ซึ่งเท่ากับเป็นการส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนา บางวัดจัดให้มีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนพระภิกษุ โรงเรียนสามเณร บางวัดจัดให้มีโรงเรียนสอนเด็กก่อนเกณฑ์^{๒๕} และคณะสงฆ์ยังต้องเมตตาอนุเคราะห์สงเคราะห์การศึกษาอื่นที่เจ้าคณะทุกระดับ เจ้าอาวาส และพระภิกษุทั่วไป จัดการสงเคราะห์เป็นการส่วนตัว หรือเป็นรูปแบบคณะสงฆ์ได้อีกหลายรูปแบบ ได้แก่

๑. จัดตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษา, มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา

๒. การช่วยพัฒนาการศึกษา

๓. การช่วยจัดหาอุปกรณ์การศึกษา

๔. ช่วยเฉพาะบุคคลกำลังศึกษา

จะเห็นได้ว่าการช่วยเหลือในรูปแบบดังกล่าว ล้วนแล้วเกิดจากคณะสงฆ์ในทุกะดับมีหลักพรหมวิหารธรรมเป็นที่ตั้งการศึกษาสงเคราะห์จึงจะเกิดมีและได้ผลสำเร็จได้ นับว่าสิ่งที่คณะสงฆ์ไทยถือปฏิบัติอยู่นี้เป็นการสงเคราะห์การศึกษานั้นเป็นผลดีแก่ประเทศชาติโดย

^{๒๕} นาทพยั จันทน์หอม, การทำวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, ๒๕๒๖, หน้า ๑๐๒. (อรรถาธิบาย).

ส่วนรวม และผลสะท้อนย้อนถึงคณะสงฆ์ไทย การจัดการศึกษาการสงเคราะห์เองก็ดีการช่วยเหลือทางด้านการศึกษาดำเนินการจัดตั้งกองทุนก็ดี การช่วยเหลือสถานศึกษาก็ดีการช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การศึกษาก็ดี การช่วยเหลือเฉพาะบุคคลที่กำลังศึกษาก็ดี เหล่านี้ ล้วนแต่เป็นการจัดเป็นการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยโดยแท้

ดังนั้นการนำหลักพรหมวิหารมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาสงเคราะห์จึงมีความสำคัญและจำเป็นมาก โดยเฉพาะหลักกรุณาธรรม จะช่วยสนับสนุนการจัดการศึกษาสงเคราะห์ เพื่อที่มุ่งเน้นประโยชน์ในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จนทำให้เขาเหล่านั้นเห็นความสำคัญของการศึกษา โดยเฉพาะเยาวชนที่กำลังเจริญเติบโต ถ้ามีโอกาสได้รับการศึกษาพอสมควรแก่สภาพแล้ว ก็จักเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติและพระพุทธศาสนาสืบไป

จากแนวทางการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในการจัดการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันนั้น สอดคล้องกับพระเถระและผู้ทรงคุณวุฒิที่กล่าวว่า ในการสงเคราะห์การศึกษาคณะสงฆ์ในเขตหนกลางเน้นงานคณะสงฆ์ต้องตั้งทุน เพิ่มทุน และแจกทุนการศึกษา ถือเป็นเรื่องสำคัญ ขอให้คณะสงฆ์ตั้งอยู่ในหลักเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา (ยุดิธรรม) ไม่ควรตั้งจิตไว้ว่าจะตั้งทุนเพื่อขอความดีความชอบเท่านั้น ให้ตั้งใจเสียสละเพื่อสังคม เพื่อส่วนรวมเพื่อเยาวชน ผู้จะเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคต เขาได้รับการอุปการะจากวัด วันข้างหน้าเขาจะไม่ลืมวัด และการแจกทุนการศึกษานั้นความมุ่งสงเคราะห์ทั้งเยาวชนตามโรงเรียนและพระภิกษุสามเณรที่ศึกษานักธรรมบาลีด้วย กันนับได้ว่าเจ้าคณะพระสังฆาธิการมีเมตตา กรุณา ช่วยการศึกษาสงเคราะห์ผู้อื่น คุณงามความดีก็จะปรากฏแก่เจ้าคณะพระสังฆาธิการ และวัดที่ดูแลปกครองเอง ตลอดทั้งยังนับได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ประเสริฐมีทั้งหลักธรรมอันดีงามให้ผู้คนได้ปฏิบัติจนเกิดผลดีแล้ว ยังช่วยสงเคราะห์ผู้อื่นให้พ้นจากทุกข์ ก็จะสมดังเจตนารมณ์แห่งองค์พระบรมสัมมาสัมพุทธเจ้าตั้งไว้ทุกประการ^{๖๖}

ในปัจจุบันนี้คณะสงฆ์ได้มีการสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชน ตลอดจนได้ชักชวนญาติโยมได้ร่วมตามกำลังศรัทธา โดยเฉพาะพระสังฆาธิการทุกรูป พึงต้องมีการตั้งทุนเพิ่มทุน และแจกทุนการศึกษาตามประกาศมหาเถรสมาคม เรื่องการจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์นักเรียน การที่คณะสงฆ์ถือปฏิบัติเช่นนี้นับว่าเป็นประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาปสาทะในเมตตา กรุณาพรหมวิหารธรรมของพระสงฆ์ไทยที่ให้แก่ประชาชน^{๖๗}

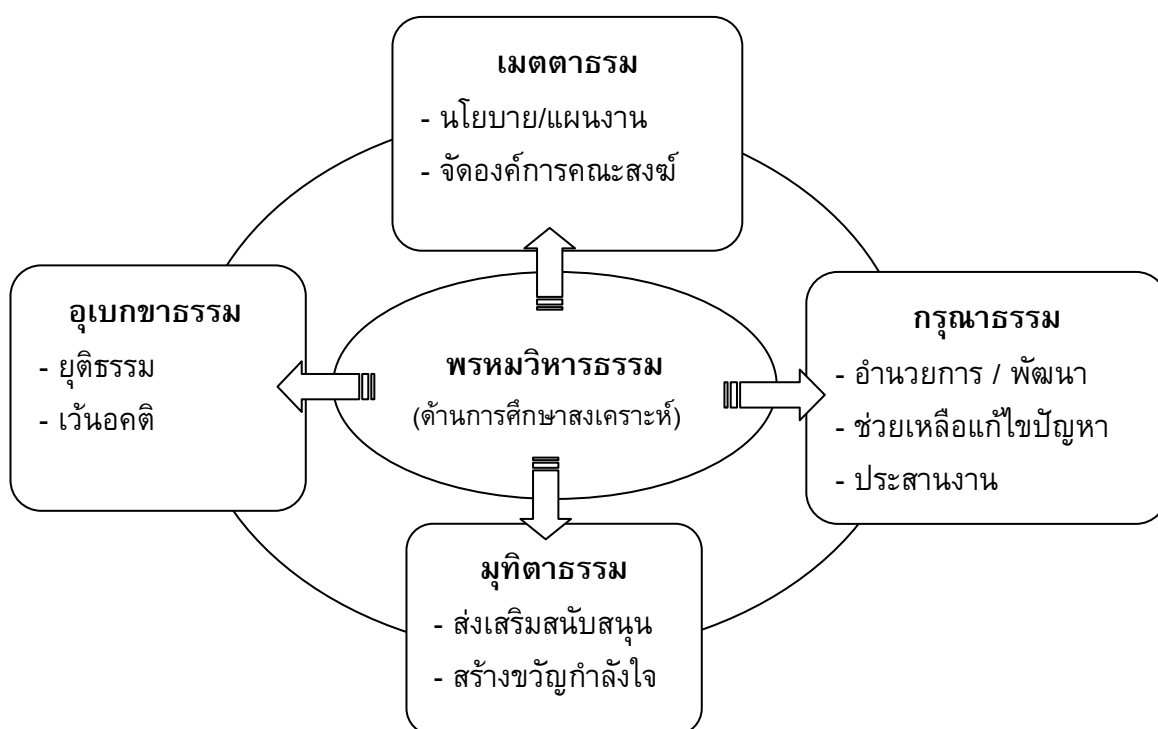
คณะสงฆ์โดยเฉพาะเจ้าคณะผู้ปกครองต้องตั้งกัลยาณจิต มีความเมตตา กรุณาต่อผู้ด้อยการศึกษาต้องให้ความใส่ใจการศึกษาสงเคราะห์ให้มากยิ่งขึ้นในยุคปัจจุบันที่ประชาชนมีความ

^{๖๖} สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม), เจ้าคณะภาค ๑๕, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๓.

^{๖๗} สัมภาษณ์ พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคลโล), เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, ๕ ตุลาคม ๒๕๕๔.

เตือนร้อนในด้านการศึกษาด้วยภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ก็จะเป็นให้การศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไปเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เด็กและเยาวชนของชาติทั้งด้านการศึกษาการอบรมสั่งสอนการให้ที่อยู่อาศัยอาหาร รวมทั้งการทำให้เด็กมีความอบอุ่น และมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ ดังนั้นสถาบันสงฆ์จึงเป็นผู้อุปการะเป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้ใกล้ชิดพระศาสนา และเป็นโอกาสดีให้พระสงฆ์ได้พัฒนาทรัพยากรของชาติตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่พึ่งปรารถนาของสังคมต่อไป^{๒๔}

จากการศึกษา การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในด้านการศึกษาสงเคราะห์ สามารถ สรุปเป็นแผนภาพ ได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๔ แสดงการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในด้านการศึกษาสงเคราะห์

จากแผนภาพที่ ๔.๔ จะเห็นว่าเจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกระดับควรให้ความสำคัญต่อการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในด้านการศึกษาสงเคราะห์ สามารถสรุปได้ดังนี้

ด้านเมตตาธรรม เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกระดับควรมีเมตตาธรรมต่อผู้ใต้บังคับบัญชาเสมอ หลักสำคัญคือการมอบนโยบายและการวางแผนงานต้องมีวัตถุประสงค์เป้าหมายที่ชัดเจน ต้องตั้งกลไกปฏิบัติงานจัดประกอบเมตตาต่อผู้ร่วมงานต่อบุคลากรผู้ปฏิบัติหน้าที่

^{๒๔}สัมภาษณ์ พระครูวัชรสุวรรณาทร (ลูกซุบ สุจิตโต), รองเจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรี, ๗ กันยายน ๒๕๕๕.

ในการจัดองค์กรอย่างเหมาะสมกับอำนาจตำแหน่งหน้าที่ เจ้าคณะผู้ปกครองต้องมีเมตตา พิจารณาคัดสรรบุคลากรที่มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถ และความชำนาญในงานด้าน การศึกษาสงเคราะห์ ดังนั้นเจ้าคณะผู้ปกครองจึงมีความปรารถนาดีอยากให้ผู้ใต้บังคับบัญชา มีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่คณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

ด้านกฎธรรม เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกระดับควรมีกฎธรรมต่อ ผู้ใต้บังคับบัญชาเสมอ โดยเฉพาะด้านการศึกษสงเคราะห์ ควรเน้นด้านความกรุณาการให้ความ สงเคราะห์ช่วยเหลือผู้อื่นด้านนี้มีความสำคัญมาก ควรดูแลเอาใจใส่บุคลากร ให้เกิดความสุข สนุกกับการทำงานด้วย เจ้าคณะผู้ปกครองต้องมีความกรุณาต่อผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคน มีการ จัดสรรงานให้เท่า ๆ กัน และเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชามีความทุกข์ ต้องช่วยเหลือและหาวิธีช่วยหรือ ผ่อนจากหนักให้เป็นเบา พูดให้กำลังใจกับผู้ใต้บังคับบัญชาที่ปฏิบัติหน้าที่ไม่รักชอบ เฉพาะ ผู้ใต้บังคับบัญชาคนใดคนหนึ่ง และควรให้โอกาสทั้งสนับสนุนผู้ใต้บังคับบัญชาในการที่ ผู้ใต้บังคับบัญชาจะมีความเจริญก้าวหน้า ตลอดจนเจ้าคณะผู้ปกครองต้องคอยประทับประคอง โดยให้การอำนวยความสะดวกช่วยเหลือสนับสนุน และช่วยพัฒนาคณะสงฆ์ มีความเสียสละสูง และช่วย เอื้ออำนวยความสะดวกช่วยประสานการติดต่อกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการ ปฏิบัติด้านการศึกษสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ให้เข้มแข็งมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ด้านมุทิตาธรรม เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกระดับควรแสดงความยินดี ในเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาสนองงานด้านการศึกษสงเคราะห์จนประสบผลสำเร็จจนได้ก็มีสุข มีจิต ผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อบุคลากรทุกระดับผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อคณะสงฆ์ผู้ปฏิบัติงานจนเจริญงอกงามในหน้าที่การงานยิ่งขึ้น ตลอดจนยก ย่องเชิดชูต่อผู้ใต้บังคับบัญชาที่สนองงานด้านการศึกษสงเคราะห์อย่างมีประสิทธิภาพและเห็นผล เป็นรูปธรรม และสร้างขวัญกำลังใจ จูงใจ ให้รางวัลตอบแทนในคุณงามความดีอย่างเหมาะสม กับงาน

ด้านอุเบกขาธรรม เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกระดับที่มีหน้าที่ดูแลงาน การศึกษสงเคราะห์ต้องตั้งมั่นอยู่ในความยุติธรรมอันเป็นหลักการสำคัญที่ผู้ใหญ่พึงปฏิบัติ ต่อผู้น้อยเสมอ และไม่มีอคติใด ๆ ต่อผู้ใต้บังคับบัญชา และต้องวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรง อยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียง ด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควร แก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจ มองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรับผิดชอบของตน

สรุปได้ว่า ในการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในด้านการศึกษสงเคราะห์นั้น จุดประสงค์หลักก็เพื่อให้เจ้าคณะผู้ปกครองอันได้แก่พระสังฆาธิการในทุกระดับ ได้ให้การ

สงเคราะห์ประชาชนหรือช่วยเหลือประชาชนในด้านการศึกษา และการจัดการศึกษาควรมุ่งเน้นที่การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และการจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อม ซึ่งนับได้ว่าเป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถที่จะดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้นเจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ที่ตั้นจะต้องตั้งหมั่นในหลักเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่คือหลักพรหมวิหารธรรม และเมื่อแผ่มายังผู้ใต้บังคับบัญชาจะส่งผลให้เกิดความประทับใจต่อผู้ร่วมงาน เกิดขวัญกำลังใจและแรงจูงใจในการทำงานอย่างดียิ่งอันจะนำไปสู่การทำงานให้เกิดผลสำเร็จ ตามเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้และดำเนินไปด้วยดี เพื่อให้สามารถครองใจคนในการปฏิบัติงานใด ๆ ผู้ปกครองจึงต้องมีทั้ง ความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาอย่างครบถ้วนสามารถนำไปปฏิบัติด้านการศึกษาสงเคราะห์ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

๔.๕ การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมด้านการสาธารณูปการ

งานการสาธารณูปการนับได้ว่าเป็นกิจการที่คณะสงฆ์ผู้รับผิดชอบต้องมีจิตเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา (ถูกต้องยุติธรรม) มาก เพราะเป็นงานที่พระสงฆ์ต้องเสียสละคือให้การช่วยเหลือเกื้อหนุนประโยชน์ส่วนรวม ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากหน่วยย่อยที่สำคัญที่สุดของสถาบันพระพุทธศาสนา ในสังคมไทย คือ วัด คนไทยไปตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ที่ใด เมื่อรวมกันขึ้นเป็นชุมชนก็เกิดความต้องการมีวัดมีพระสงฆ์ไว้สำหรับเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณี และเป็นที่บวชเรียนศึกษาของกุลบุตร จึงได้ช่วยกันสร้างวัดของตนหรือของชุมชนนั้นขึ้น เมื่อสร้างเสร็จแล้วก็จะอาราธนาพระสงฆ์มาอยู่ประจำเป็นผู้นำทางศาสนาของชุมชน เป็นผู้ดูแลรักษาและจัดการวัดของประชาชน เกิดเป็นกิจการของวัดและของคณะสงฆ์ขึ้น การที่พระสงฆ์รับหน้าที่เป็นผู้ดูแลรักษาและจัดการวัดนี้ถือเป็นการช่วยเหลือประชาชน และกิจการอื่น ๆ ของวัดล้วนเป็นกิจการที่เป็นการให้ความช่วยเหลือ อุดหนุนหรือเกื้อกูลประชาชนผู้เป็นเจ้าของวัดนั้น หรือประชาชนทั่วไปจึงได้เรียกกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการวัดว่าการสาธารณูปการ^{๖๔} ในมาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ ซึ่งได้บัญญัติให้เจ้าอาวาสมีหน้าที่ข้อแรกว่า “บำรุงรักษาวัดจัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี” การสาธารณูปการ จึงเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส และกิจการของวัดและคณะสงฆ์ตามกฎหมายปัจจุบัน

^{๖๔} มาณพ พลไพรินทร์, คู่มือบริหารกิจการคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา , ๒๕๔๑), หน้า ๒๙๔.

และงานสาธารณูปการ ยังนับได้ว่าเป็นการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์เป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลาง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๔๘ ใช้คำว่า “องค์การสาธารณูปการ” แต่ในปัจจุบันบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมและระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ” ทั้งองค์การสาธารณูปการ และการสาธารณูปการ มีความหมายในการรวมกิจการคณะสงฆ์อย่างเดียวกัน^{๗๐} กล่าวคือ

๑) การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน

๒) กิจการอันเกี่ยวกับการวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

๓) กิจการของวัดอื่น ๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร

๔) การศาสนสมบัติของวัด

จุดมุ่งหมายของสาธารณูปการก็เพื่อบำรุงรักษาวัดและส่งเสริมสร้างวัดให้เป็นที่อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนหรือสังคมผู้เป็นเจ้าของวัดนั้นให้วัฒนาสถาพรสืบไป การบริหารกิจการคณะสงฆ์และพระศาสนา ในด้านสาธารณูปการของวัดในปัจจุบัน แบ่งได้ ๓ เรื่อง คือ

๑. การบูรณะและพัฒนาวัด ๒. การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ ๓. การดูแลรักษาและจัดการ ศาสนสมบัติของวัด และการบริหารงานสาธารณูปการของเจ้าอาวาสหรือวัดตามพระธรรมวินัยควรให้เกิดความสุข (สัปปายะ) ๔ อย่าง^{๗๑} คือ

๑) อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นที่สบาย คือ ทำให้วัดเป็นอารามเป็นที่ร่มรื่นรื่นรมย์เป็นรมณีสถานเจริญตาสบายในแก่ผู้พบเห็นเป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ

๒) อาหารสัปปายะ อาหารเป็นที่สบายตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกินอาหาร การจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร

๓) บุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบายบางแห่งไม่คำนึงถึงเรื่องบุคคลภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด คนวัดแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ ภิกษุสงฆ์ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และเด็กวัด วัดใดดี หรือไม่ดี ดูได้จากบุคคล ๔ ประเภทนี้ งานสาธารณูปการจึงควรคำนึงถึงบุคคล ๔ ประเภทนี้ โดยการจัดที่อยู่อาศัยของบุคคลแต่ละประเภทให้เหมาะสมตามสภาพภาพของแต่ละบุคคลไม่ให้ปนกัน

๔) ธรรมสัปปายะ ธรรมเป็นที่สบายจุดมุ่งหมาย คือเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม

^{๗๐} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ), *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์ และการพระศาสนา*, หน้า ๑๑๑.

^{๗๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑-๑๒

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า งานสาธารณูปการเป็นงานสำคัญมากของคณะสงฆ์เจ้าคณะผู้ปกครองผู้บริหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องมีใจหนักแน่นประกอบด้วยหลักพรหมวิหารธรรม โดยเฉพาะในหลักเมตตา และอุเบกขาธรรม และงานด้านสาธารณูปการนี้อาจนับได้ว่าเป็นงานระดับบารมีเจ้าอาวาสและเป็นงานละเอียดอ่อน เป็นงานระดับท้องถิ่นและการพระศาสนา เป็นงานที่ให้ความสำคัญแก่เจ้าอาวาสและเห็นผลงานเจ้าอาวาสได้เร็วกว่างานอื่น แต่ก็มักเป็นเหตุก่อปัญหา เช่น บางแห่งความขัดแย้งระหว่างวัดกับชาวบ้านจนถึงลุกลามใหญ่โต ก็เพราะการสาธารณูปการเป็นเหตุ หากเจ้าคณะให้เห็นความสำคัญเร่งรัดตรวจตรา ชี้แจง แนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าอาวาสได้ดีแล้ว การขัดแย้งระหว่างวัดกับบ้านจะลดน้อยลงตามลำดับและความสมัคปรองดองสามัคคีระหว่างบ้านกับวัดจะมีมากขึ้นเป็นเหตุให้การคณะสงฆ์ และการพระศาสนาดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม การควบคุมส่งเสริมการสาธารณูปการ จึงถือเป็นหน้าที่อันสำคัญของเจ้าคณะทุกระดับชั้น

เจ้าคณะผู้ปกครองหรือเจ้าคณะพระสังฆาธิการในทุกระดับควรต้องบริหารจัดการงานสาธารณูปการจะต้องเน้นในส่วนบำรุงรักษาวัดและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี เป็นหน้าที่ของผู้บริหารวัดและคณะสงฆ์โดยตรง ในส่วนรัฐและพุทธบริษัทจะต้องอุปถัมภ์ด้วยไม่ว่าจะก่อสร้างหรือบูรณะรักษาเสนาสนะของสงฆ์ พระสังฆาธิการทุกรูปต้องมองเห็นความสำคัญ การจัดทำแผนแม่บทการก่อสร้าง และรู้จักวิธีการบริหารงานสาธารณูปการ เป็นอย่างดี มีเทคนิค และวิธีการขอคำปรึกษากับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบ ขั้นตอนการดำเนินการก่อสร้างการบริหารจัดการงานสาธารณูปการที่ดีและต้องรู้จักวิธีการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและพัฒนาวัดให้สงบร่มเย็น เป็นศูนย์กลางพัฒนาของชุมชน โดยกำหนดยึดหลักการบริหารบูรณปฏิสังขรณ์ การรักษาดูแลทะนุบำรุง ศาสนวัตถุ และการจัดทำวัดให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ถึงกระนั้นก็ตามพระสงฆ์จะมีเพียงหน้าที่ในการทำนุบำรุงรักษาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ต้องมีจิตเมตตา กรุณา ปรานีและความสามัคคีกันทุกภาคฝ่าย ต้องช่วยกันอนุรักษ์ศาสนสถาน หมั่นดูแลรักษาศาสนสถานให้มั่นคงถาวรและเป็นการอนุรักษ์ศาสนสถานแก่นุชนรุ่นหลังได้^{๗๒}

จากแนวทางการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในด้านการสาธารณูปการของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันนั้น สอดคล้องกับพระเถระและผู้ทรงคุณวุฒิที่กล่าวว่า พระสงฆ์เราส่วนใหญ่จะเป็นผู้ประกอบด้วยหลักเมตตา กรุณา มุทิตา และหลักความยุติธรรม เป็นที่ตั้งเสมอเป็นหลักธรรมประจำใจอันดับต้น ๆ ของเจ้าคณะผู้ปกครองงานสาธารณูปการก็เช่นเดียวกันเป็นงานที่คณะสงฆ์ไทยต้องแสดงบทบาทหน้าที่ช่วยเหลือและพัฒนาประชาชนและสังคมประเทศชาติได้มาก การที่คณะสงฆ์พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมของการเรียนรู้ เป็นสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้น เพราะวัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ที่มีความสำคัญต่อ

^{๗๒} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) “พระสังฆาธิการที่พึงประสงค์” เอกสารโครงการอบรมบุคลากรคณะสงฆ์ ภาค ๒ รุ่นที่ ๒, ๒๕๔๖ (อัคราเนา).

การเกิดขึ้นของศีลธรรมในสังคมเมื่อชุมชนมีความเข้มแข็งอันเกิดจากการเรียนรู้ในวัด อันเป็น ต้นทุนทางปัญญาที่พระสงฆ์ได้ ชี้ทางออก บอกทางถูก ปลุกทางงามตามแนวทางแห่งพระ ศาสนา ก็สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมได้ ท่านได้กล่าวว่า เมื่อมาเป็นเจ้าอาวาสแล้ว ได้จัดการก่อสร้างเสนาสนะให้เป็นระบบระเบียบ เป็นแถวเป็นแนว มั่นคงสวยงาม เน้นหลักประหยัดสุด ประโยชน์สูง ทำวัดให้สะอาดสวยงาม ในการบริหารการเงิน ๑) เงินต้องเพิ่มขึ้นทุกปี ๒) การก่อสร้างต้องมีความต่อเนื่อง ๓) ช่วยเหลือสังคมตามความ เหมาะสม เชื่อว่าคณะสงฆ์ทุกระดับ เจ้าอาวาสวัดทุกวัดต่างก็มีความตระหนักในการะงานด้าน สาธารณูปการกันดีทุกรูปอยู่แล้ว ให้ทุกรูประลึกเสียว่าเราช่วยกันบริหารวัดวาให้สะอาดสงบ ร่มรื่น สวยงาม เป็นการทำให้บูชาพระพุทธเจ้าอันเป็นการกระทำที่เป็นสิริมงคลอย่างยิ่ง^{๗๓}

และในปัจจุบันนี้คณะสงฆ์การจัดการสาธารณูปการนั้นควรเน้นหลักความคุ้มค่า เน้นหลักกรุณาธรรม และหลักพอเพียงให้มาก ในการลงมือปฏิบัติงานสาธารณูปการนั้นต้อง วางแผนและคิดทบทวนเหตุผลและเน้นในสิ่งที่จำเป็นและเอื้อประโยชน์ต่อทุกฝ่ายทั้งบรรพชิต และประชาชน ควรเน้นในด้านการช่วยเหลือ อุดหนุน หรือเกื้อกูล คนส่วนมากหรือคนทั่วไป หรือเน้นกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อย เป็นงานเกี่ยวกับการ พัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของวัด หากมีความจำเป็นต้องทำการก่อสร้างและ บูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ และศาสนสถานในวัดควรเป็นไปอย่างมีระเบียบเรียบร้อยสวยงาม พร้อมทั้งควรรักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทย เป็นศาสนาของพระพุทธศาสนา หรือรักษา เอกลักษณ์ประจำถิ่นไว้ และที่สำคัญควรเน้นหลักการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของ ประชาชน โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำเป็นผู้มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ช่วยสงเคราะห์ ในการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจประชาชนไปพร้อมกันก็จะเกิดความเจริญรุ่งเรืองดีงามใน ทุกภาคส่วน^{๗๔}

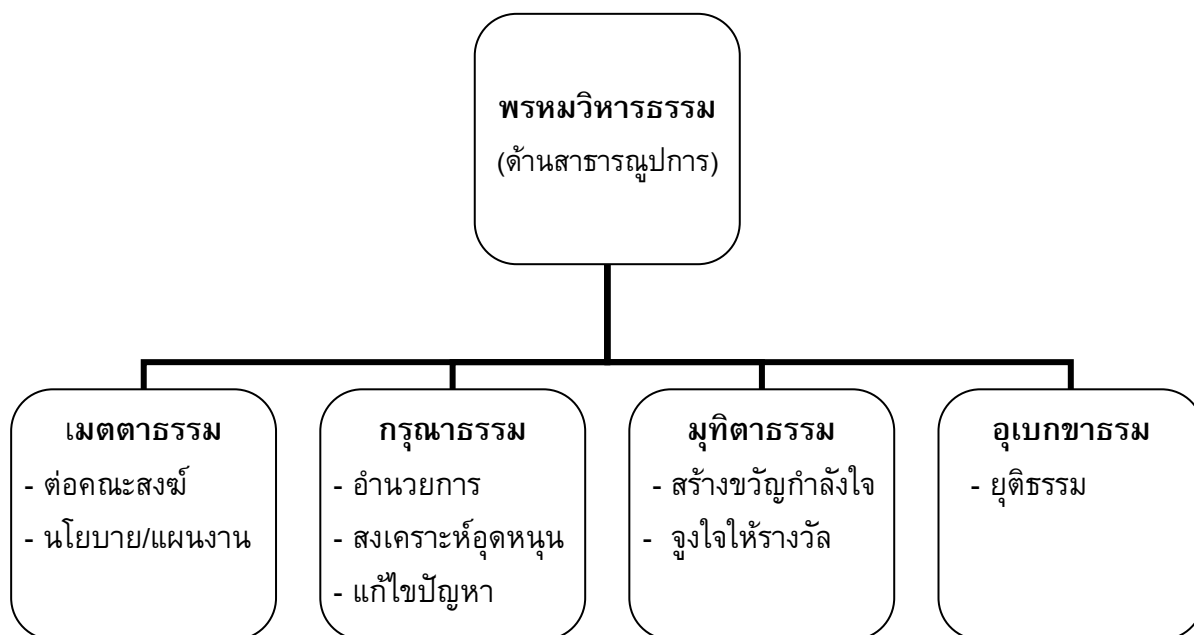
นอกจากนี้คณะสงฆ์ไทยโดยเฉพาะในระดับวัดควรมีความเมตตาเอื้อเพื่อ เอื้ออำนวยในการจัดบริเวณสถานที่วัดให้สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย ให้เป็นที่สงบ ร่มรื่นด้วย ต้นไม้ดอกไม้ประดับที่มีความสำคัญและคุณค่าให้อนุชนคนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ และควรจัด บริเวณให้เป็นที่พักผ่อนเหมาะแก่การบำเพ็ญกุศลคุณความดี ด้วยทานกุศล ศีลกุศล และ ภาวนากุศล พร้อมเป็นศูนย์กลางของการศึกษาหาความรู้ ทั้งภาคปริยัติสัทธรรม และการอบรม ธรรมภาคปฏิบัติสัทธรรม ส่วนวิธีการจัดบริเวณสถานที่วัดให้ดีงามนั้น ก็ย่อมจะเป็นไปตามกำลัง สติ ปัญญา ความสามารถ คลอดทั้ง รสนิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อถือ สภาวะ แวดล้อม และกำลังทรัพยากร ที่จะใช้เพื่อการดำเนินการพัฒนาวัดด้านสาธารณูปการของแต่ละ วัด แต่ละท้องถิ่น ให้ได้ผลดีตามประสงค์ ดังข้อแนะนำของพระเดชพระคุณหลวงพ่อดำปากน้ำ

^{๗๓} สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ฝุสุสมโม), เจ้าคณะภาค ๑๕, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๓.

^{๗๔} สัมภาษณ์ พระรัตนสุธี (รวม สุเมธี), ผู้ประสานงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕, ๑๙ กันยายน ๒๕๕๔.

พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ที่ว่า “วัดจะมีความเจริญรุ่งเรือง และมั่นคงนั้นจะต้องมีสมภารดี ๑ มีธรรมดี ๑ มีพระดี ตั้งหมั่นอยู่ในพระธรรมวินัยประกอบด้วยเป็นผู้มีพรหมวิหารธรรมเป็นที่ตั้งเสมอ ๑ และมีการจัดสถานที่วัดดี”^{๗๕}

จากการศึกษาการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในงานด้านสาธารณูปการของคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน สามารถสรุปเป็นแผนภาพ ได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๕ แสดงการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในงานด้านสาธารณูปการ

จากแผนภาพที่ ๔.๕ แสดงให้เห็นว่าเจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ต้องให้ความสำคัญต่องานคณะสงฆ์ในด้านการสาธารณูปการให้มีประสิทธิภาพคุณภาพดี โดยจำแนก ได้ดังนี้

ด้านเมตตาธรรม เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกกระดับต้องมีความเมตตาจิตเอื้อเฟื้อต่อผู้ใต้บังคับบัญชาที่สนองงานด้านสาธารณูปการอันเป็นประโยชน์ต่อคณะสงฆ์มาก ควรมีเมตตา มอบนโยบายแผนงานที่ดีเหมาะสมกับปัจจัยของแต่ละสถานที่ เจ้าคณะผู้ปกครองและวัดควรมีความเมตตาเอื้อเฟื้อ เอื้ออำนวยการในการจัดบริเวณสถานที่วัดให้สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย ให้เป็นที่สงบ ร่มรื่นด้วยต้นไม้พันธุ์ที่มีความสำคัญและคุณค่าให้อนุชนคนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ และควรจัดบริเวณให้เป็นที่สัปปายะเหมาะแก่การบำเพ็ญกุศลคุณความดีด้วยทานกุศล ศีลกุศล และภาวนากุศล พร้อมเป็นศูนย์กลางของการศึกษาหาความรู้ ทั้งภาคปริยัติ สัทธรรม และการอบรมธรรมภาคปฏิบัติสัทธรรม ส่วนวิธีการจัดบริเวณสถานที่วัดให้ดังมานั้นก็

^{๗๕} สัมภาษณ์ พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺกโล), เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม, ๕ ตุลาคม ๒๕๕๔.

ย่อมจะเป็นไปตามกำลังสติ ปัญญา ความสามารถ คลอดทั้ง รสนิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อถือ สภาวะแวดล้อม และกำลังทรัพยากร ที่จะใช้เพื่อการดำเนินการพัฒนาคณะสงฆ์ และวัดด้านสาธารณูปการ

ด้านกฎธรรม เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกระดับต้องมีความกรุณาเอื้อ เพื่อต่อผู้ใต้บังคับบัญชาที่สนองงานด้านสาธารณูปการ ต้องให้ความอนุเคราะห์สงเคราะห์ อำนาจการ โดยมีการตรวจตรา แนะนำ ชี้แนะ ให้ความรู้ และอุดหนุนในสิ่งที่ขาดแคลนคณะ อย่างมีใกล้ชิดเพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้ทำหน้าที่ช่วยเหลือสงเคราะห์พัฒนาประชาชนและ สังคมประเทศชาติ โดยการที่คณะสงฆ์พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมของการเรียนรู้ เป็นสร้างความ เข้มแข็งให้เกิดขึ้น เพราะวัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนที่มีความ สำคัญต่อการเกิดขึ้นของศีลธรรมในสังคมเมื่อชุมชนมีความเข้มแข็งอันเกิดจากการเรียนรู้ ในวัด อันเป็นต้นทุนทางปัญญาที่พระสงฆ์ได้ ชี้ออก บอกทางถูก ปลูกทางงามตามแนวทาง แห่งพระศาสนา ก็สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมได้ นับว่าเป็น กฎธรรมแก่ทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน

ด้านมุทิตาธรรม เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกระดับต้องมีมุทิตาจิตต่อผู้ใต้ บังคับบัญชาที่สนองงานด้านสาธารณูปการ มีการสร้างขวัญกำลังใจ ให้รางวัลตอบแทนด้วย ความชื่นบาน ความพลอยยินดีด้วยในเรื่อง เห็นลูกคณะของตนประสบความสำเร็จในการ จัดการงานด้านสาธารณูปการ และเจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ต้องประกอบด้วยความเป็นผู้มีใจ กว้างขวาง ยินดีต่อความดีต่อความสำเร็จของผู้อื่นอีกด้วย ตลอดถึงการให้การสนับสนุนแก่ ผู้ใต้บังคับบัญชาที่สามารถสร้างสรรค์ดูแลรักษาศาสนวัตถุอันล้ำค่าของพระพุทธศาสนาและ สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ของวัดเพื่อประโยชน์ของคณะสงฆ์และของสังคมด้วย

ด้านอุเบกขาธรรม เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ในทุกระดับต้องมีความยุติธรรม ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาที่สนองงานด้านสาธารณูปการ ด้วยการวางใจเป็นกลาง โดยพิจารณา ข้อเท็จจริง หมายถึง ในการตัดสินใจเรื่องใด ควรพิจารณาด้วยปัญญา มีเหตุผล ถูกต้อง และเที่ยง ธรรม แล้วปฏิบัติลงไปด้วยความเยือกเย็นสุขุมรอบครอบ สามารถดำรงมั่นรักษาความถูกต้อง หรือความยุติธรรมไว้ได้

สรุปได้ว่า การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในงานด้านสาธารณูปการนั้น เจ้าคณะพระสังฆาธิการผู้ปกครอง หรือผู้บริหารกิจการงานคณะสงฆ์ โดยควรมีหลักธรรมพรหม วิหาร ๔ จะเป็นการบริหารงานสาธารณูปการที่มีคุณธรรม สามารถดำเนินการด้วยความ เป็นธรรม ทำให้ทั้งคณะสงฆ์ วัด และประชาชนในชุมชนและสังคมมีความสุข อีกทั้งยังช่วยสนับสนุน การปฏิบัติงานสาธารณูปการให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมประสงค์ สามารถพัฒนาวัดวา อารามให้เป็นสถานที่สะอาด สงบ สว่าง ร่มรื่น ร่มเย็น เป็นศูนย์รวมของการศึกษาเรียนรู้ใน สรรพสิ่งต่าง ๆ อันทรงคุณค่าแห่งพระพุทธศาสนา และยังเป็นสถานที่สร้างเสริมกิจกรรมเชื่อม

ความสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่างพระสงฆ์กับชุมชน บ้านและวัด ซึ่งต่าง ๆ ก็ต้องพึ่งอาศัยกันเป็นบวร นับได้ว่าเป็นการสร้างเสริมความสามัคคีเข้มแข็งให้เกิดขึ้นแก่วัด ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และพระพุทธศาสนา

๔.๖ การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมด้านการสาธารณสงเคราะห์

ในด้านงานสาธารณสงเคราะห์นั้น คณะสงฆ์ควรต้องความสำคัญของภารกิจด้านนี้มากเป็นพิเศษ เพราะว่าการสาธารณะสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายกทายิกาของวัดหรือประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้านและบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ต้องมีหลักพรหมวิหารธรรม คือเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาและเป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้^{๗๖}

งานสาธารณสงเคราะห์ เป็นการดำเนินการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงาน บุคคลหรือคณะบุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการสงเคราะห์หรือ การช่วยเหลือเกื้อกูลอุดหนุนจนเจือกิจการของรัฐหรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่ซึ่งจะเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไปและการเกื้อกูลทำประโยชน์ร่วมกันทั้งให้คำแนะนำคำสอนความคิดและวัตถุสิ่งของ ตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ถือว่าการให้ธรรมเป็นทานย่อมชนะการให้ทานทั้งปวง ฉะนั้นการสอนหนังสือก็ถือการแนะนำที่เกี่ยวกับความรู้ที่ดีจัดเป็นสาธารณประโยชน์ทั้งนั้น^{๗๗} การสาธารณสงเคราะห์แยก โดยลักษณะคือ

- ๑) การดำเนินการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล เช่น หน่วยอบรม อบต. ห้องสมุดเพื่อประชาชน มูลนิธิเพื่อคนยากจน
- ๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาวัด เป็นต้น
- ๓) การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดคลอง การพัฒนาก่อสร้างวัดพัฒนาโรงเรียน เป็นต้น

^{๗๖} พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ), การจัดสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของวัด, หน้า ๑๔.

^{๗๗} พระครูปลัดอาทิตย อดุลเวที (ชองดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครองภาค ๒”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๘๘.

๔) การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป เช่น การช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยาก เพราะภัยทางธรรมชาติ เช่น ภัยพิบัติ อุทกภัย อัคคีภัย เหล่านี้ถือว่าการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนอื่นทั้งนั้นรวมไปถึงการสงเคราะห์คนวัยชรา สถานเด็กกำพร้า เป็นต้น

ดังนั้น งานการสาธารณสงเคราะห์ต้องยึดหลักพรหมวิหารธรรมให้มาก โดยเฉพาะในด้านเมตตา กรุณา เป็นหลักใหญ่ เพราะการสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของภิกษุสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและการสาธารณสงเคราะห์ โดยมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ เพราะภิกษุสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับ คนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคมา ภิกษุสงฆ์ ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคล ผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาสดังกล่าวแล้วการสาธารณสงเคราะห์ เป็นการทำให้การสงเคราะห์ ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายกทายิกาของวัด หรือประชาชนทั่วไปวัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคมวัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้านและบ้านอยู่ได้ ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชนเมื่อประชาชนเดือดร้อน ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ก็เป็นหน้าที่ทางวัด จะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาส จะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้าน ๆ ที่เกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะสามารถจัดได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติที่ว่าวัดเป็นของประชาชนเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศล ตามประเพณีของชาวบ้านของวัดภิกษุสงฆ์ สามเณร ในวัดอันมีเจ้าอาวาสเป็นหัวหน้าปกครอง ดูแล รักษาวัด มีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชน ในการทำบุญบำเพ็ญกุศล ทั้งที่บ้านและวัด หรือที่อื่นใดในหมู่บ้าน ตำบลที่ตั้งวัดนั้นและหน้าที่จัดการสาธารณสงเคราะห์อื่น ๆ แก่ประชาชน ในส่วนที่อยู่ในสมณวิสัยที่น่าจะจัดได้

อีกด้านหนึ่งนั้นการสาธารณสงเคราะห์ ยังเป็นการช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ การจัดกิจการอันเป็นประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณะประโยชน์ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคล และสาธารณสงเคราะห์แยกโดยลักษณะมี ๔ ประการคือ

๑) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจอย่างใดอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประจำตำบลกิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือของเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณะประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล ขุดสระน้ำขนาดใหญ่เพื่อเป็นแหล่งอุปโภคและเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และอื่น ๆ

๓) การก่อกุลสาธารณสมบัติสถานที่ยังเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง สร้างโรงพยาบาลและจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้าปลูกต้นไม้ และอื่นๆ

๔) การก่อกุลประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในการคอยช่วยเหลือ เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทั้งด้านไฟไหม้ และน้ำท่วมพร้อมมอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบภัย หรือในยามปกติก็ตั้งกองทุน ทำอาหารเลี้ยงเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส หรือกระบวนการสงเคราะห์ปวงชนผู้ประสบภัย พิบัติจากวินาศภัย อุบัติเหตุ และสาธารณภัยซึ่งได้แก่ภัย คือ ความยากจน ความเจ็บไข้^{๗๘}

ดังนั้นงานด้านการสงเคราะห์ที่เป็นภารกิจหลักของพระสงฆ์ คือ การสงเคราะห์ในด้านจิตใจและด้านวัตถุด้านจิตใจ กระทำได้โดย

๑. เป็นที่ปรึกษาแนะนำในปัญหาชีวิตและด้านอื่นๆ เช่น ทางวิชาการบางอย่าง

๒. ทำให้วัดร่มรื่น สมเป็นอารามให้ความร่มเย็นทางการปฏิบัติตนให้เป็น บางอย่างของผู้ดำเนินชีวิตอันประเสริฐ เป็นที่ตั้งแห่งความเคารพศรัทธา เลื่อมใสและนับถือ สร้างความร่มเย็นเมื่อเห็นวัดและพระสงฆ์

ด้านวัตถุ กระทำได้โดย

๑. แนะนำชักจูงให้ผู้อื่นกระทำ เช่น การสาธารณูปโภค จัดให้มีโรงเรียน โรงพยาบาล ถนน บ่อน้ำ เป็นต้น

๒. นำสิ่งของหรือบริการที่รับจากผู้อื่นมาแบ่งปันให้มีประโยชน์กว้างขวางออกไป คือ ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางนำไปบริการแก่สังคม

การสาธารณสงเคราะห์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ที่กำหนดไว้ในระเบียบมหาเถรสมาคมข้อหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ได้กำหนดว่าเป็นวิธีการดำเนินการสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม” การสาธารณสงเคราะห์แยกโดยลักษณะที่ควรจะมี ๔ ประการ คือ

๑. การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือก่อกุลได้แก่ วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประชาชน ประจำตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน การตั้งมูลนิธิเพื่อคนยากจนหรือกิจการอื่น ๆ กิจการเหล่านี้อาจเป็นกิจการที่ตัวเองหรือโครงการที่กำหนดเองทั้งที่เป็นกิจการประจำหรือ กิจการชั่วคราวก็ได้

^{๗๘} พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ), คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์ และพระศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๖๑-๖๒.

๒. การช่วยเหลือกิจการของผู้อื่น ซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือของเอกชน หรือผู้ใดคนหนึ่งได้ดำเนินการเพื่อประโยชน์ แก่สังคม ชุมชน เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การช่วยป้องกันยาเสพติดให้โทษ หรือการช่วยป้องกันการติดโรคเอดส์ เป็นต้น

๓. การช่วยเหลือกิจการสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การช่วยเหลือกิจการสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น สร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง สร้างฌาปนสถาน (นอกรวัด) สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า และอื่นๆ

๔. การช่วยเหลือกิจการประชาชนทั่วไป ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในกาลที่ควรช่วยเหลือ เช่น การประสูติทุภักดิ์ การประสูติอัคคีภัย การประสูติวาทภัย หรือคราวอากาศหนาวจัด หรือแม้ยามปกติตามโอกาส มีการจัดการช่วยเหลือด้วยการจัดการสงเคราะห์ เช่น สงเคราะห์คนชรา สงเคราะห์คนพิการและสงเคราะห์โดยประการอื่น

นอกจากนั้น กิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ จัดให้มีที่พักสำหรับประชาชน อาหารกลางวันสำหรับเด็ก ยารักษาโรค ห้องสมุดประชาชน จัดที่ดินให้ประชาชนอยู่อาศัยตั้งหน่วยสงเคราะห์และศึกษาจิต ให้คำปรึกษาปัญหาชีวิตด้านต่างๆด้วยความเมตตาธรรม

การสาธารณสงเคราะห์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามโอกาสอันควร จะมีระเบียบปฏิบัติชัดเจนสำหรับผู้จัดการสาธารณสงเคราะห์โดยส่วนมาก ได้แก่ วัดหรือเจ้าอาวาส ซึ่งมีบทบัญญัติว่าด้วยหน้าที่ของเจ้าอาวาส ดังนี้

๑. จัดกิจกรรมของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย

๒. เป็นธุระในการจัดการศึกษาอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

๓. ให้ความสะดวกตามสมควรแก่พุทธศาสนิกชน ในการบำเพ็ญกุศล

มหาเถรสมาคมได้กำหนดหลักการและวิธีการปฏิบัติและควบคุมส่งเสริมไว้ชัดเจน คือ กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ.๒๕๑๘ ซึ่งในระเบียบดังกล่าว กำหนดวัดอุประสงค์ไว้ ๓ ประการ คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การศึกษาสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์ โดยระเบียบดังกล่าว กำหนดหน่วยงาน ให้ตั้ง ณ วัดใด วัดหนึ่ง ตำบลละหนึ่งหน่วย ให้จัดการเป็นรูปคณะกรรมการ โดยให้เจ้าอาวาสที่ตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง เจ้าอาวาสอื่นในเขตตำบลนั้น เป็นรองประธานกรรมการฝ่ายบรรพชิต กำหนดในตำบลนั้นเป็นรองประธานกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ ผู้ใหญ่บ้านและแพทย์ประจำตำบล เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง อนึ่ง การสาธารณสงเคราะห์ให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการพิจารณาจัดการสงเคราะห์ตามควรแก่โอกาส เช่น

๑. การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การช่วยจัดหาทุนการสงเคราะห์การป้องกันยาเสพติดให้โทษ เช่น ยาบ้า การช่วยป้องกันโรคเอดส์

๒. การช่วยเหลือสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทางขุดลอกคูคลอง สร้างฌาปนสถาน สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า

๓. การช่วยเหลือประชาชน ในโอกาสที่ควรช่วย เช่น การประสพอุทกภัยหรือช่วยคนชราหรือคนพิการ

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าเจ้าคณะผู้ปกครองหรือพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ดำเนินงานด้านการสาธารณสงเคราะห์นั้น ต้องมีหลักพรหมวิหาร ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมอันเป็นที่ยู่ของพรหมประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา อันเหมาะสมสำหรับผู้ใหญ่ ผู้นำนักปกครอง ผู้บริหาร เมตตาเป็นการทำให้ผู้อื่นสุขยิ่งขึ้น กรุณาเป็นการช่วยเหลือแก้ไขให้เขาพ้นทุกข์ที่มีอยู่ มุทิตาเป็นการพลอยยินดีเมื่อเขาได้ดี และ อุเบกขา เมื่อเขาเกิดประสบสิ่งไม่ดีก็ไม่ซ้ำเติมเขาให้วางใจเป็นกลาง เป็นการประยุกต์พรหมวิหารมาใช้ในเชิงธุรกิจอย่างเป็นระบบ เมื่อคณะสงฆ์มีหลักพรหมวิหารธรรมแล้ว ย่อมสามารถช่วยเหลือสังคมทั้งทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ การสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์ สามเณร การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ การสร้างห้องสมุดโรงเรียน เป็นต้น การสาธารณสงเคราะห์ นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือชาวบ้าน ในสิ่งที่พวกเขาต้องการและมีความจำเป็นแล้ว ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับบ้านอีกทางหนึ่งด้วย และคณะสงฆ์ไทยควรให้ความสำคัญของภารกิจด้านนี้ เพราะการสาธารณสงเคราะห์เป็นเครื่องประกาศ เป็นเครื่องการแสดงความรักเมตตา กรุณา ของพระพุทธศาสนา และของพระสงฆ์ ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ เพราะพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนจนกับคนรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคมาพระสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาส^{๗๙}

จากแนวทางการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันนั้น สอดคล้องกับพระเถระและผู้ทรงคุณวุฒิที่กล่าวว่า งานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์เป็นงานที่มีเกียรติ เป็นงานที่เสริมสร้างความดีงามประดับวัดประดับพระพุทธศาสนา และประกาศคุณงามความดีของพระพุทธเจ้าอีกด้วย การที่พระสงฆ์จะทำงานด้านนี้ได้ดีนั้น หลักพรหมวิหารธรรมมีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการได้มีหลัก มีกำลังใจที่จะปฏิบัติงานด้านนี้ได้ดี งานสาธารณสงเคราะห์ในปัจจุบันนี้ที่คณะสงฆ์ควรเน้นทำสิ่งที่ใกล้ตัว ใกล้วัด คือการสงเคราะห์ให้ใช้ฌาปนสถาน ทั้งสร้างอาคารศาลาบำเพ็ญกุศลประจำเมรุ ปฏิสังขรณ์อาคารเมรุ ปรับปรุงบริเวณฌาปนสถานให้สะอาดเรียบร้อย และจัดระบบการบริหารงานให้เป็นไป ในรูปแบบของการสงเคราะห์ประชาชน และช่วยเหลือด้าน

^{๗๙} บัญศรี พานะจิตต์, ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณี-วัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี, หน้า ๒๕.

รักษาพยาบาล เพื่อเป็นการดำเนินแนวปฏิบัติตามพุทธพจน์ที่ว่า “โย ภิกขเว มํ อุပ္ภุชฺสเหยฺย แปลว่า ตูก่อนภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดจะพยาบาลเรา ผู้นั้นพึงพยาบาลภิกษุไว้เถิด” และสิ่งทั้งงาน สาธารณสงเคราะห์ที่สำคัญของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา คือ สงเคราะห์ทางจิตใจแก่เยาวชน ประชาชน คือ สอนเยาวชน ประชาชนให้มีสติปัญญา ให้มีความรู้คู่คุณธรรม มีความรู้จักผิดชอบชั่วดี มีความรู้สึกนึกคิดในทางสัมมาทิฐิ ในอันที่จะดำรงชีวิตอยู่ด้วยสันติสุข สร้างความรัก ความมั่นคง ความสามัคคีให้เกิดมีขึ้นในสังคมไทยด้วยพลังแห่งพุทธธรรม^{๕๐}

ในการพัฒนางานด้านสาธารณสงเคราะห์นี้ต้องอาศัยหลักกรรมทาง พระพุทธศาสนาจะมีประโยชน์ต่อชุมชนมาก ก็ต้องอาศัยยึดหลักพรหมวิหารธรรม ๔ ประการ หลักสังคหวัตถุธรรม ๔ ประการ และหลักศีล ๕ ประการ จะสามารถช่วยทำให้การปฏิบัติงาน ด้านนี้เข้มแข็งและดียิ่งขึ้น คือมีการให้ มีการพูด มีการแนะนำประโยชน์ และมีความเป็นธรรม เสมอภาคกันในทุกคนทุกฝ่าย สอดคล้องเข้าด้วยกัน หลักทำนองนี้เป็นหลักปฏิบัติที่ดีสามารถ ช่วยเหลือและเป็นกำลังใจให้การทำงานด้านการสาธารณสงเคราะห์สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ตลอดจนสามารถที่จะยึดเหนี่ยวน้ำจิตน้ำใจทั้งวัดและทั้งบ้านและผู้ที่อยู่อาศัยในเขตชุมชนนั้นก็ จะได้พลอยได้รับประโยชน์รับความสุขเสมอกัน และวัดตลอดจนพระพุทธศาสนา^{๕๑}

นอกจากนั้น การทำงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยเราควรยึด หลักแบบเดิมที่พระมหาเถระท่านเมตตาตามอบนโยบายให้ถือปฏิบัติอยู่แล้ว และควรปรับประยุกต์ ให้เหมาะสมกับภาวะการณ์สมัยใหม่ ที่สำคัญต้องปลูกฝังให้พระเรามีความเสียสละเพื่อสังคมก็จะเป็นคุณประโยชน์ต่อทุกฝ่ายเป็นอย่างสูง และวัดควรพัฒนาวัดให้เป็นของชุมชน โดยชุมชนและ เพื่อชุมชน โดยให้ชุมชนร่วมกันเป็นเจ้าของ และควรสร้างภาพลักษณ์ของวัดให้ได้ ๕ ประการ คือ เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุและสามเณร เป็นที่บวชเรียนศึกษาพระธรรม เป็นที่ทำบุญ บำเพ็ญกุศล เป็นที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนให้เกิดความรู้สึกว่าวัดกับชุมชนเป็น หน่วยงานเดียวกัน^{๕๒}

และสิ่งสำคัญงานที่คณะสงฆ์จะละเลยไม่ได้ในงานด้านสาธารณสงเคราะห์คือ การพัฒนาจิตใจประชาชนนั้น คณะสงฆ์และวัดได้มีการร่วมมือร่วมใจประชาชนเช่น จัดกิจกรรม อบรมส่งเสริมด้านศีลธรรมและการสัปปายะ วาจาใจ ด้านจิตใจ ทำให้ชาวบ้านกับวัด ก็อยู่กัน ด้วยความปกติสุข ปัญหาอุปสรรคก็มีคือด้านบุคลากรพระที่จะทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ ของพระและวัดนั้นมีจำนวนลดน้อยลงมาก จึงควรให้มีการสร้างเสริมสนับสนุนบุคลากรให้มากก็

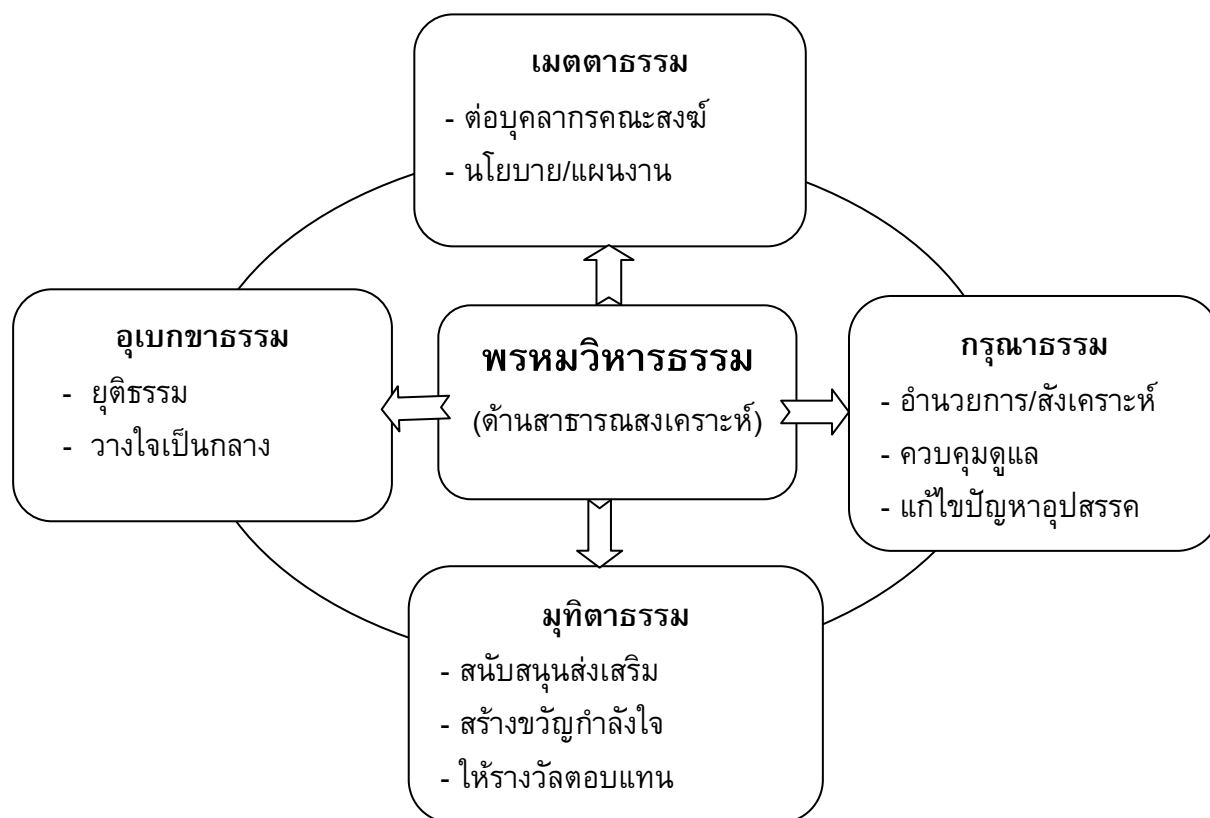
^{๕๐} สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ พุสฺสธมฺโม), เจ้าคณะภาค ๑๕, ๑ ธันวาคม ๒๕๕๓.

^{๕๑} สัมภาษณ์ พระรัตนเวที (ชานาญ เขมณฺโฑ), รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, ๒๖ กันยายน ๒๕๕๔.

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระราชสุวรรณมุนี (แคล้ว อุตฺตโม), เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี, ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๔.

จะดี และสิ่งที่ควรปรับปรุงคือต้องหาวิธีที่จะสามารถแนะนำแนวทางให้คนในชุมชนตลอดจนเด็กและเยาวชน ได้เข้าถึงหลักธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาและนำไปใช้ปฏิบัติในวิถีชีวิตได้จริง^{๔๓}

จากการศึกษา การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน สามารถสรุปเป็นแผนภาพ ได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๖ แสดงการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในงานด้านการสาธารณสงเคราะห์

จากแผนภาพที่ ๔.๖ แสดงให้เห็นว่า การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในงานด้านการสาธารณสงเคราะห์นั้นเป็นงานที่ช่วยสาธารณประโยชน์ต่อประชาชนได้มาก เป็นงานที่นับได้ว่าเชิดหน้าชูตาของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งได้สรุปเป็นรายด้านได้ ดังต่อไปนี้

ด้านเมตตาธรรม เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ต้องกล่าวนจิตให้ความรัก ความปรารถนาดี มีความปรารถนาดีให้ผู้ได้บังคับบัญชา โดยเฉพาะต่อบุคลากรอันเป็นทรัพยากรกำลังสำคัญของคณะสงฆ์ในการปฏิบัติงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ ตลอดจนถึงเมตตาช่วยเหลืออนุเคราะห์วางนโยบายและแผนงานที่ดีเหมาะสมให้ผู้สนองงานได้นำไปการทำงานใน

^{๔๓} สัมภาษณ์ นางสมศรี จินะวงษ์, ดร., ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม, ๖ กันยายน ๒๕๕๔.

ภาระหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นรูปธรรมอันเป็นประโยชน์ต่อวัด ต่อคณะสงฆ์ ต่อพระพุทธศาสนาต่อไป

ด้านกรณารธรรม เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ต้องความกรุณาปราณี ผู้ได้บังคับบัญชา โดยการมีส่วนเข้าไปช่วยอนุเคราะห์สงเคราะห์อำนวยความสะดวก ส่งเสริมอุดหนุน ให้คำแนะนำ ชี้ทาง ชี้หน้า ให้การอุปถัมภ์อย่างเสียสละ และช่วยแก้ไขปัญหาคับขันในการทำงานให้ผู้ได้บังคับบัญชาเกิดความสบายใจ อุ่นใจ ที่ผู้บังคับบัญชามีความกรุณาไม่ทอดทิ้ง คอยให้กำลังใจ สนับสนุนส่งเสริมอยู่เบื้องหลังเสมอ เพื่อให้ผู้ได้บังคับบัญชาจะได้มีกำลังใจสามารถสนองงานทั้งด้านการสาธารณสงเคราะห์ประชาชน และพัฒนาจิตใจประชาชน ช่วยอบรมส่งเสริมด้านศีลธรรมและการสรวมกาย วาจาใจ ด้านจิตใจ ทำให้ชาวบ้านกับวัดและพระพุทธศาสนาอยู่กันด้วยความปกติสุข

ด้านมุทิตาธรรม เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ต้องความปีติยินดีเมื่อเห็น ผู้ได้บังคับบัญชาได้มีความเจริญรุ่งเรืองในการปฏิบัติงาน และคอยให้การสนับสนุนส่งเสริมให้ดียิ่งขึ้น โดยการส่งเสริมพัฒนาสร้างขวัญกำลังใจ จูงใจ ให้รางวัลตอบแทนลูกคณผู้มีความเพียร ในทำงานการสาธารณสงเคราะห์อย่างจริงจัง และเพื่อความอนุเคราะห์ต่อผู้อื่นจริง ๆ อย่างมีหลักมีเหตุมีผลปรากฏเด่นชัดอย่างเป็นรูปธรรม อันเป็นผลงาน ผลประโยชน์ต่อวัด ต่อคณะสงฆ์ และต่อพระพุทธศาสนาต่อไป

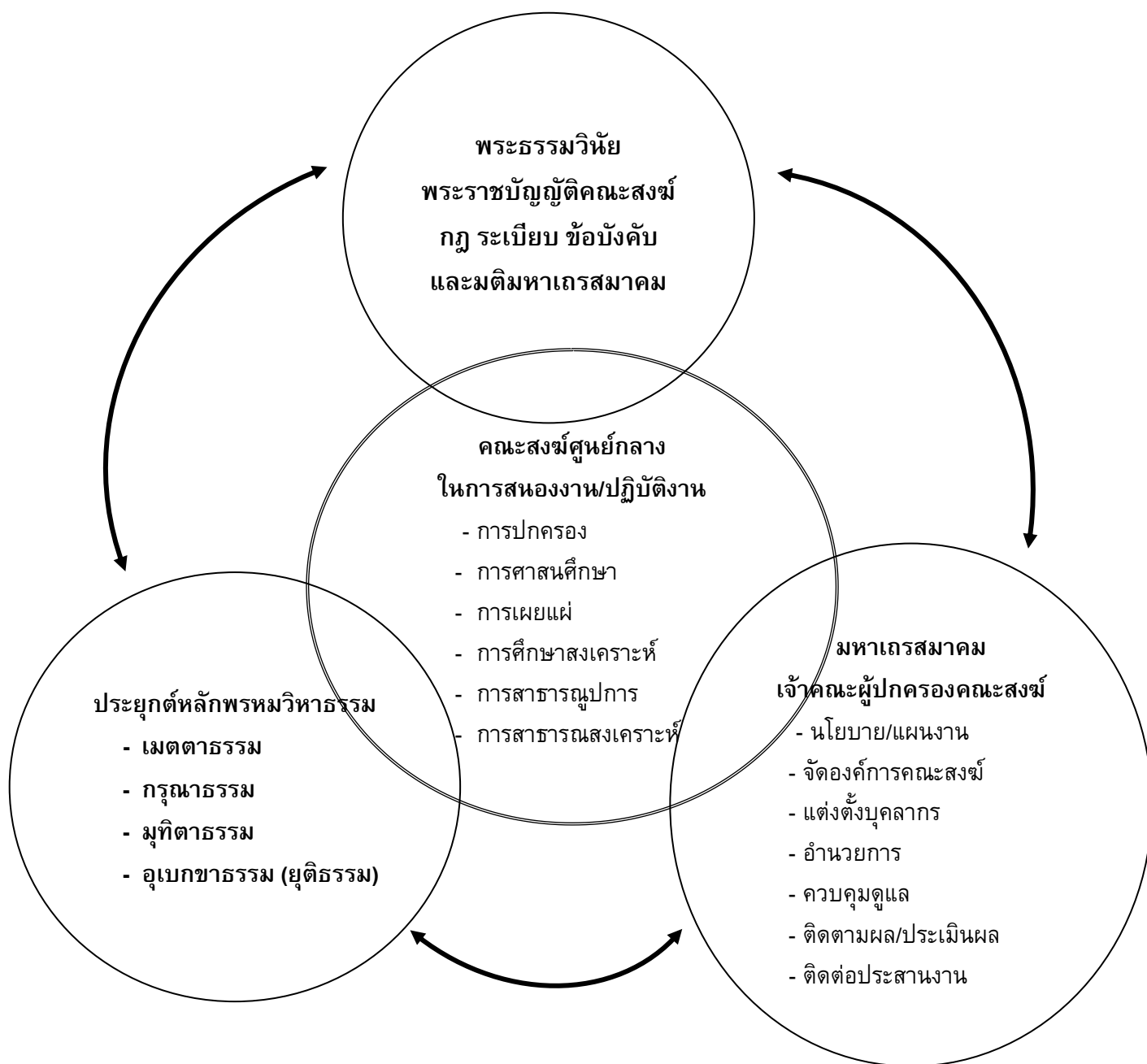
ด้านอุเบกขาธรรม เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ควรยึดมั่นในหลักความยุติธรรม เป็นใหญ่ต่อผู้ได้บังคับบัญชาในทุกระดับอย่างเสมอภาคเป็นแนวทางเดียวกันทั้งหมด หรือแสดงความเป็นกลางเมื่อต้องให้ความยุติธรรมแก่ผู้ได้บังคับบัญชา โดยปราศจากความลำเอียง ๔ ประการ รัก เกลียด หลง หรือ กลัว และมีลักษณะที่แสดงออกตรงข้ามกับความยินดีหรือยินร้าย และการทำใจเป็นกลางหรือวางเฉยในกรณีที่ถูกคลั่งไคล้หรือผู้ได้ปกครองประสบเคราะห์กรรมในกรณีที่สุดวิสัยจะยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือได้ ตลอดจนการรู้สึกวางเฉยไม่ใส่ใจต่อความสำเร็จของบุคคลอื่นจนเกินพอดี

สรุปได้ว่า การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมด้านการสาธารณสงเคราะห์นั้น คณะสงฆ์และวัดต่าง ๆ ต้องยึดมั่นในอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนาที่มีเมตตา ความปรารถนาให้เขาเป็นสุข มีกรุณา สงสารช่วยให้เขาพ้นทุกข์ เป็นต้น เพราะงานด้านสาธารณสงเคราะห์ของวัดนั้นมีความสำคัญมาก วัดควรต้องเอาใจใส่เป็นพิเศษ ถือว่าเป็นภาระสำคัญที่คณะสงฆ์หรือเจ้าอาวาสทุกวัดเพราะเป็นการช่วยเหลือสนับสนุนช่วยเหลือคน ช่วยเหลือสังคม และบทบาทของพระสงฆ์และวัดนั้นสามารถเข้าถึงประชาชนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะด้านภัยพิบัติต่าง ๆ ทั้งพระสงฆ์และวัดทั่วประเทศก็ได้ให้การสงเคราะห์กันเป็นอย่างมาก ตลอดจนการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาคับขันความยากจน และการประกอบอาชีพให้แก่ประชาชนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะเกี่ยวกับการศึกษาของเด็กและเยาวชน ประการสำคัญต้องมีหลักอุเบกขาธรรม

(ยุติธรรม) จะต้องทำให้ทั่วถึง ไปให้เขาเห็นหน้าบ้าง ไปให้กำลังใจเขา มีความจริงใจให้เขาทำให้เขาเห็นว่าความทุกข์ของเขา ก็เหมือนความทุกข์ของเรา เปรียบเสมือนเราเข้าไปให้เห็นหน้าก็เหมือนการแก้ปัญหาให้เขา เขาเห็นหน้าก็ชื่นใจ เป็นการสร้างศรัทธาขึ้นอีก คณะสงฆ์และวัดควรมีการดำเนินการงานด้านการสงเคราะห์นี้ อย่างเป็นระบบทั่วถึงและต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน และไม่เลือกหน้า โดยมีหลักว่าใครมีความเดือดร้อนมากก็ช่วยเหลือมาก ใครมีความเดือดร้อนน้อยก็ช่วยเหลือเป็นปกติ ประชาชนพอใจในด้านนี้มาก แต่งานด้านนี้ก็มีปัญหาและอุปสรรคอยู่ทุกวัดทุกที่ ส่วนใหญ่สงเคราะห์ไม่ทั่วถึงไม่เพียงพอกับความต้องการ เพราะคนต้องการมันมาก แต่ทรัพยากรเรามีจำกัด ก็ต้องพิจารณาคัดเลือกตามความเหมาะสม คณะสงฆ์ไทยและวัดจะต้องดำเนินงานด้านนี้ต่อไป ยิ่งวัดเราให้การสงเคราะห์ในด้านนี้มากยิ่งดี นับว่าจะเป็นที่น่าเชิดชูหน้าตาของวัดและพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่งเพื่อประโยชน์สุขของสังคม

๔.๗ สรุปวิเคราะห์

จากการศึกษาการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน สรุปได้ว่า เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ควรประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรม อันเป็นคุณธรรมเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่มาใช้ให้เหมาะสมทันเหตุการณ์ และให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่คณะสงฆ์ไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เจ้าคณะผู้ปกครองผู้เป็นหัวหน้า ผู้นำสงฆ์ ต้องเป็นผู้ที่มีจิตใจเที่ยงธรรม รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้ใต้บังคับบัญชา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ให้รู้จักเห็นใจ รู้จักเข้าใจ เอ็นดูผู้น้อย หรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ให้ “รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา” ก็จะช่วยความน่าเคารพนับถือ เลื่อมใส ศรัทธา ให้เกิดแก่หมู่ชนทุกฝ่ายได้ จะช่วยประสานใจ ประสานความสามัคคีในหมู่สงฆ์ ก็จะนำพาให้การปกครองบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ทั้ง ๖ องค์การ อันได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์เป็นไปด้วยความเรียบร้อย จากการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ไทยผู้วิจัย ได้สรุปเป็นแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๗ แสดงการประยุต์หลักพรหมวิหารธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ไทย

จากแผนภาพที่ ๔.๗ แสดงให้เห็นว่าการปกครองคณะสงฆ์ไทยนั้นมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายสายการปฏิบัติงานล้วนต้องอาศัยพึ่งพากันในทุกระบบ เริ่มตั้งแต่ใช้พระธรรมวินัยเป็นหัวใจ เป็นหัวใจจักรใหญ่ เป็นแกนหลัก และแกนกลางสำคัญ ในการปกครองควบคุมกิจการงานพระพุทธศาสนาอย่างครอบคลุมทั้งหมด และการปกครองยังต้องอาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และมติมหาเถรสมาคมของไทย ช่วยสนับสนุนระดับระบอบให้เหมาะสมกับสังคม วัฒนธรรมประเพณีของประเทศไทย โดยมี

มหาเถรสมาคมเป็นองค์การคอยกำกับดูแลเพื่อความเป็นระเบียบสงบบรรยากาศการประกอบ
กับมีเจ้าคณะผู้ปกครองและผู้บริหารคณะสงฆ์ในระดับต่าง ๆ เป็นผู้บังคับบัญชาสั่งการในการ
บริการกิจการคณะสงฆ์อันประกอบไปด้วยงานองค์กร ๖ อันได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา
การเผยแผ่ การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ดังนี้

๑. กำหนดนโยบายวางแผนงานและมาตรการอันเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อบรรลุ
เป้าหมายของการปกครองและบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ที่วางไว้

๒. จัดองค์การคณะสงฆ์ โดยการกำหนดตำแหน่งหน้าที่ สายการบังคับบัญชาใน
องค์การคณะสงฆ์ ว่ามีตำแหน่งอะไรบ้าง แต่ละตำแหน่งมีอำนาจหน้าที่เช่นไร ใครสั่งการใคร
ควรจัดอย่างเหมาะสมกับคุณสมบัติคือ มีความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ มีความเสียสละ
เป็นต้น

๓. การแต่งตั้งบุคลากร โดยการสรรหาบุคลากรมาดำรงตำแหน่ง หรือบรรจุแต่งตั้ง
ตำแหน่งที่กำหนดไว้ ตามหลักแห่งการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

๔. การอำนวยการ โดยการกำกับสั่งการและมอบหมายให้แต่ละฝ่ายได้ปฏิบัติงาน
ตามแผนที่วางไว้

๕. การควบคุม โดยการติดตามดูว่าแต่ละฝ่ายปฏิบัติงานไปถึงไหน มีปัญหา
อุปสรรคเกิดขึ้นที่ใด และสำคัญคือการป้องกันไม่ให้อย่อนยานต่อหน้าที่ ละทิ้งหน้าที่หรือทุจริต
ต่อหน้าที่

๖. ติดตามผล/ประเมินผล โดยเป็นการตรวจสอบศักยภาพของผู้ทำงานว่า
ปฏิบัติงาน ในแต่ละหน้าที่มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับอำนาจหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมายจาก
คณะสงฆ์ เมื่อปฏิบัติหน้าที่สมบูรณ์ควรยกย่องเชิดชู ถ้าปฏิบัติหน้าที่บกพร่องให้พิจารณาตาม
ความเหมาะสมกับเนื้องาน

๗. ติดต่อประสานงาน โดยติดต่อประสานงานและประชาสัมพันธ์กิจการงานของ
คณะสงฆ์ที่มีความจำเป็นหรือเกี่ยวข้องกับหน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงานต่าง ๆ เช่นสำนักงาน
พระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด หรือสำนักงานวัฒนธรรมต่าง ๆ
เป็นต้น เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการปฏิบัติงานกิจการสงฆ์ในด้านต่าง ๆ

ประการต่อมาคือคณะสงฆ์ไทยต้องมีการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรม อันได้แก่
หลักเมตตาธรรม หลักกรุณาธรรม หลักมุทิตาธรรม และหลักอุเบกขาธรรม (หลักความยุติธรรม)
เข้ามาช่วยสนับสนุนในการปกครองหรือบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ทั้ง ๖ องค์ โดยการ
ประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับหลักการที่ว่า หลักครองตน คลองคน คลองงาน เพราะว่าหลักพรหม
วิหารธรรม ซึ่งเป็นธรรมของผู้นำ ผู้ปกครอง ซึ่งเปรียบเสมือนพระพรหมที่ต้องดูแลเมตตา
กรุณา มุทิตา และอุเบกขา กับผู้อยู่ใต้ความรับผิดชอบของตนนั้นจะดีที่สุด เรียกว่าเป็น “หมัด
เด็ด” หลักพรหมวิหารเป็นเครื่องมือ (Tools) หรือเป็นประแจเครื่องมือที่ช่างฟิตจะนำไป
แก้ปัญหางานของตน และงานคณะสงฆ์ นั้นมีประแจหลายอย่างต้องเลือกประยุกต์ใช้ให้

เหมาะสมกับงานแต่ละงานด้วย และเมื่อเจ้าคณะผู้ปกครองามีหลักพรหมวิหารธรรมก็นำพามาซึ่งความเป็นผู้มีกัลยาณมิตรธรรม คือ ผู้มีคุณธรรมของมิตรที่ดี ๗ ประการ

๑. เป็นผู้น่ารัก (ปิโย) คือ เป็นผู้ที่มีจิตใจกอบปรด้วยเมตตากรุณาพรหมวิหาร ไม่ผูกพยาบาท ไม่ผูกใจเจ็บ หรือเจ้าเคียด เจ้าแค้น ไม่เกรี้ยวกราด รู้จักให้อภัย เป็นที่สบายใจ แก่ผู้เข้าไปพบหา หรือผู้อยู่ในปกครอง

๒. เป็นผู้หาเคารพบูชา (ครุ) คือ เป็นผู้ที่สามารถเอาเป็นที่พึ่งอาศัย เป็นที่พึ่งทางใจ อบอุ่นใจ แก่ผู้อยู่ในปกครอง และ/หรือ ศิษยานุศิษย์ จึงเป็นผู้หาเหตุทุน และหาเคารพบูชา

๓. เป็นผู้หนักนถือน่าเจริญใจ (ภาวนีโย) ด้วยว่า เป็นผู้ได้ฝึกฝนอบรมตนมาดีแล้ว ควรแก่การยอมรับและยกย่องนับถือ เอาเป็นเยี่ยงอย่างได้ เป็นผู้อื่นใครๆ เอ่ยอ้างถึงได้อย่างสนิทใจ และภาคภูมิใจ ว่า ท่านผู้นี้ เป็นผู้บังคับบัญชา หรือเป็นครูอาจารย์ของเรา

๔. เป็นผู้รู้จักพูดจาโดยมีเหตุผลและหลักการ (วตฺตา) รู้จัก ชี้แจงแนะนำให้ผู้อื่นเข้าใจดี แจ่มแจ้ง เป็นที่ปรึกษาที่ดี เป็นครู ผู้สอนที่ดี แก่ศิษยานุศิษย์ แก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา หรือผู้ได้มาคบค้าสมาคมด้วยตามฐานะ

๕. เป็นผู้อดทน ต่อถ้อยคำที่ล่วงเกิน วิพากษ์วิจารณ์ ชกถาม หรือขอปรึกษาหารือ ขอให้คำแนะนำต่าง ๆ ได้ (วจนฺทโม)

๖. สามารถแถลงชี้แจง เรื่องที่ลึกลับ หรือเรื่องที่ยุ่งยากซับซ้อน ให้เข้าใจอย่างถูกต้อง และตรงประเด็นได้ สามารถแนะนำสั่งสอนพระธรรมวินัย ทั้งที่ต้นและที่ลึกลับ ให้เข้าใจและให้สามารถนำไปปฏิบัติให้เห็นผลจริงจังได้ (คัมภีรญฺจะ กถํ กตฺตา)

๗. ไม่ชักนำในอธฺฐานะ (โน จัฏฐาเน นโยชเย) คือไม่ชักจูงไปในทางเสื่อม หรือไปในทางที่เหลวไหล ไร้สาระ หรือที่เป็นโทษ เป็นความทุกข์ เดือดร้อน

คุณธรรม คือ ความเป็นผู้มีศีล มีธรรม ดังกล่าวนี้นี้แหละ ที่หล่อหลอมบุคลิกภาพของผู้ปกครองคณะสงฆ์หรือผู้นำสงฆ์ที่ดี ทำให้เป็นผู้มีสุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี รวมทั้งสติปัญญา ความสามารถ และวิสัยทัศน์ที่ดี ที่กว้างไกล ให้สามารถปกครองและบริหารจัดการองค์การคณะสงฆ์ ที่รับผิดชอบให้ถึงความสำเร็จ ให้สามารถได้บรรลุผลดี มีประสิทธิภาพสูง

ประการสุดท้ายการดำเนินงานทั้งหมดของการปกครองบริหารกิจการงานแห่งพระพุทธศาสนา อันมีเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์เป็นผู้บังคับบัญชานั้น ก็ต้องมอบภาระอันใหญ่หลวงทั้งหมดฝากไว้กับคณะสงฆ์ทั้งประเทศ อันเป็นศูนย์กลางในการสนองงานและทำหน้าที่สำคัญในการขับเคลื่อนกิจการงานพระพุทธศาสนาและงานคณะสงฆ์ทั้ง ๖ องค์การ คือ ขับเคลื่อนงานการปกครอง งานการศาสนศึกษา งานการเผยแผ่ งานการศึกษาสงเคราะห์ งานการสาธารณูปการ และงานสาธารณสงเคราะห์ ในสำเร็จตามวัตถุประสงค์และมีประสิทธิภาพเกิดประสิทธิผลต่อคณะสงฆ์ไทย และพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

สรุปได้ว่าเมื่อเจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ไทยได้นำหลักพรหมวิหารธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปกครองบริหารจัดการงานคณะสงฆ์แล้วย่อมเกิดความเจริญรุ่งเรืองดีงามในทุกฝ่าย โดยเฉพาะผู้ใต้บังคับบัญชา นำมาพามาซึ่งความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงามต่องานคณะสงฆ์ และจะบังเกิดความสงบมั่นคงแก่คณะสงฆ์ไทย สังคมไทย สังคมพุทธ ประเทศชาติไทย ตลอดทั้งสถาบันพระพุทธศาสนาก็จะสถิตยสถาพรเจริญรุ่งเรืองมั่นคงยั่งยืนเคียงคู่กับสถาบันชาติ และพระมหากษัตริย์ สืบต่อไป

บทที่ ๕

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการศึกษา

ผลการศึกษาการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปรียัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นความพยายามที่จะศึกษาในเรื่องการพัฒนากการปกครองคณะสงฆ์ในยุคสมัยต่าง ๆ และการปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปรียัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) รวมทั้งได้ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน จากผลการศึกษาทำให้ทราบว่า หลักพรหมวิหารธรรมสามารถนำมาพัฒนาประยุกต์ใช้สอดคล้องสอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ มติมหาเถรสมาคม ในการปกครอง ซึ่งให้ผลดีต่อสังคมคณะสงฆ์ ตั้งแต่อดีตจนถึงในยุคปัจจุบัน แม้ว่าเวลาจะผ่านมานานแล้วก็ตาม ดังนั้นผู้วิจัยขอสรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษา ดังต่อไปนี้

๑. การพัฒนากการปกครองคณะสงฆ์ในยุคสมัยต่าง ๆ จากการศึกษาพบว่าการพัฒนากการปกครองและคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงใช้ระบบการปกครองแบบพอปกครองลูกประกอบด้วยสันติวิธีธรรมหรือสามัคคีธรรม ให้สิทธิเสรีภาพเสมอกันไม่เลือกชนชั้นวรรณะ โดยอาศัยการนับอายุพรรษาในการนับระดับชั้นอาวุโส มีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประมุขสงฆ์ทรงเป็นประธานในการตัดสินวินิจฉัยวางกรอบแนวการปกครองคณะสงฆ์ให้อยู่ในรูปแบบที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดไว้ด้วยหลักพระธรรมวินัย ถึงแม้ว่ากาลเวลาจะล่วงเลยไปหลังจากพระพุทธองค์ปรินิพพานไปแล้ว คณะสงฆ์ในยุคหนึ่ง ๆ ก็ยังยึดถือหลักพระธรรมวินัยเป็นข้อบัญญัติเกณฑ์กำหนดตัดสิน ให้ดำเนินไปด้วยหลักประชาธิปไตยโดยยึดหลักเสียงข้างมากเป็นมติเอกฉันท์ กล่าวโดยรวมในสมัยพุทธกาลนั้นได้กำหนดรูปแบบและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ คือ การบวช พระธรรมวินัย การศึกษา และการเผยแผ่

การพัฒนากการปกครองคณะสงฆ์หลังจากพุทธปรินิพพานมาแล้ว การปกครองคณะสงฆ์เริ่มต้นด้วยการทำสังคายนาเพื่อรวบรวมพระธรรมวินัยให้เข้าเป็นหมวดหมู่ และมีการตรวจสอบเพื่อความถูกต้องตามหลักธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ เพื่อป้องกันมิให้กระจาย ในภายหลังพุทธกาลไม่นาน คณะสงฆ์เริ่มมีความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักธรรมวินัยแตกต่างกันไป จนเกิดความแตกแยกในหมู่คณะสงฆ์โดยแบ่งแยกรูปแบบการปกครองออกไปเป็นหลายคณะ และอันสืบเนื่องจากทำสังคายนาครั้งที่ ๓ ทำให้ประเทศไทยได้รับพระพุทธศาสนาเผยแผ่ในเมืองไทย เริ่มจากดินแดนอาณาจักรสุวรรณภูมิ สู่อาณาจักรกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จวบกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ การปกครองคณะสงฆ์ไทยยัง

ปฏิบัติตามรูปแบบการปกครองของพระพุทธองค์ถือตามพระธรรมวินัยเป็นหลัก ถึงแม้ว่าปัจจุบันนี้ คณะสงฆ์จะมีความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรกับอาณาจักร การพึ่งอำนาจรัฐน่าจะเป็นการสร้างความคิดดีลึทธิให้กับพระธรรมวินัยและความบริสุทธิ์แห่งพระศาสนา ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาไปตามนานาอารยประเทศ ถึงกระนั้นก็ตาม พระสงฆ์ก็ยังอยู่บนกรอบแห่งพระธรรมวินัยเดียวกันนั่นเอง

การพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงสุโขทัย แบ่งการปกครองออกเป็น ๒ ฝ่าย คือฝ่ายคามวาสี และฝ่ายอรัญญวาสี โดยทั้ง ๒ ฝ่ายต่างก็มีเจ้าคณะผู้ปกครองดูแลบังคับบัญชาอยู่ตามลำดับชั้นการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ยึดตามรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงสุโขทัย นำมาใช้ในการปกครอง โดยแบ่งออกเป็น ๒ คณะ คือ คณะคามวาสี และคณะอรัญญวาสี

การพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็น ๓ คณะ คือคณะคามวาสีฝ่ายซ้าย ซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่สืบมาจากนิกายเดิมตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย คณะอรัญญวาสีเป็นพระสงฆ์ที่สืบมาจากสมัยกรุงสุโขทัย เช่นกัน คณะคามวาสีฝ่ายขวา เป็นพระสงฆ์นิกายเดิมที่ไปบวชแปลงนิกายมาจากประเทศศรีลังกา ภายหลังรู้จักกันในนามว่า “ คณะป่าแก้ว ”

การพัฒนาการในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น มีรูปแบบและลักษณะการปกครองคณะสงฆ์แบ่งออกเป็น ๔ คณะ คือคณะกลาง (เพิ่มเข้ามาใหม่) ควบคุมดูแลปกครองคณะสงฆ์ในเขตพื้นที่ในกรุงเทพมหานครทั้งหมด คณะเหนือ (เดิมคือคณะคามวาสีฝ่ายซ้าย) ควบคุมดูแลปกครองคณะสงฆ์ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คณะใต้ (เดิมคือคณะคามวาสีฝ่ายขวา) ควบคุมดูแลปกครองคณะสงฆ์ภาคใต้ทั้งหมด และคณะอรัญญวาสี คือคณะเดิมที่มีอยู่ก่อนการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ ๓-๔ มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์แบ่งออกเป็น ๔ คณะเหมือนกัน เพียงแต่เปลี่ยนจากคณะอรัญญวาสีมาเป็นคณะธรรมยุติกนิกายเท่านั้น

การพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์นั้น มีหลักการสำคัญคือการมอบอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์ไว้กับมหาเถรสมาคม ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธาน การตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่มอบอำนาจการปกครองทั้งหมดไว้กับมหาเถรสมาคมเช่นนี้ ก็ด้วยเหตุผลที่ต้องการเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ โดยไม่ต้องประสบกับอุปสรรคล่าช้าอันเนื่องจากการถ่วงดุลอำนาจในระบอบสังฆสภา เนื่องจากมหาเถรสมาคม มีอำนาจการปกครองคณะสงฆ์อย่างกว้างขวางมาก ความเจริญหรือความล้าหลังของคณะสงฆ์ส่วนใหญ่ จึงขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการบริหารงานคณะสงฆ์ของมหาเถรสมาคม ทั้งนี้ เพราะมหาเถรสมาคมได้อำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายสำคัญไว้ทั้งหมด ถ้ามหาเถรสมาคมประกอบไปด้วยกรรมการส่วนใหญ่ที่มีความรู้และความสามารถดี นโยบายใหม่ๆ ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จะได้รับการประกาศใช้ มหาเถรสมาคม โดยการสนับสนุนของรัฐบาล

สามารถออกคำสั่งให้คณะสงฆ์ทั่วราชอาณาจักรปฏิบัติตามได้ ผู้พร้อมจะปฏิบัติตามคำสั่งมหาเถรสมาคมก็คือเจ้าคณะพระสังฆาธิการผู้ปกครองคณะสงฆ์ ตั้งแต่ระดับเจ้าคณะใหญ่ลงไปจนถึงระดับเจ้าอาวาส

ดังนั้นการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ในยุคสถานการณ์ปัจจุบันนี้ คณะสงฆ์ย่อมมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการปกครองไปพร้อมกับความเจริญ และมี กฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่าง ๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการปกครองคณะสงฆ์มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก เช่น ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ มีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบแนวคิดและวิธีการในการปกครองคณะสงฆ์ เชื่อว่ามีส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ฉะนั้น ผู้ที่จะเป็นผู้นำผู้บริหารในการปกครองคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ ความเสียสละ และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยวัตรข้อปฏิบัติ เป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม และที่สำคัญจะต้องเป็นนักปกครองที่มีความซื่อสัตย์ยุติธรรม ต้องเว้นจากความมีอคติทั้งปวง ตั้งมั่นคงในหลักพรหมวิหารธรรม เป็นแกนหลักของการปกครองอยู่เสมอ

๒. ศึกษาการปกครองคณะสงฆ์โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) จากการศึกษาพบว่า พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) เป็นพระมหาเถระที่มีความเมตตาธรรม กรุณา มุทิตา อุเบกขา (ยุติธรรม) เป็นนักปกครองนักบริหารที่มีความมุ่งมั่นทุ่มเทในกิจการงานด้านต่าง ๆ เพื่อสนองงานคณะสงฆ์ สนองงานพระพุทธศาสนาเป็นผู้นำสงฆ์ที่เข้าใจ เข้าถึง เป็นนักพัฒนากิจการงานคณะสงฆ์ ที่เฉลียวฉลาด กล้าทำ กล้าพูด กล้าคิด กล้านำ กล้าแสดง มีความเสียสละสูง มีความกตัญญูกตเวทีเป็นเลิศ และมีศีลาจารวัตรทั้งดงาม เป็นแบบอย่างที่ดีแก่คณะสงฆ์อันประกอบด้วยพระภิกษุสามเณรตลอดทั้งประชาชนทั่วไปที่นับถือในพระพุทธศาสนา ท่านเป็นผู้มั่นคงและให้การยกย่องในสถาบันชาติ สถาบันพระพุทธศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์มาก ชีวิตของท่านนับตั้งแต่อุปสมบทเป็นพระภิกษุได้ศึกษาพระธรรมด้วยการใช้ความเพียรพยายามอย่างหนัก จนสอบได้นักธรรมชั้นเอก สอบได้อภิธรรมกถึกะโท ศึกษาภาษาบาลีสอบได้ระดับสูงสุด คือ เปรีียญธรรม ๙ ประโยค ศึกษาในระดับมหาบัณฑิต สำเร็จเป็นพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม) สาขาพระพุทธศาสนา จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ศศ.บ) สาขาพัฒนาชุมชน จากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ได้รับปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (พธ.ด.) คณะสังคมศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จากการศึกษาอัตตลักษณ์จากชีวิตของท่าน นับได้ว่าท่านเป็นพระมหาเถระนักปกครองที่สร้างคุณประโยชน์ต่อคณะสงฆ์ ต่อพระพุทธศาสนา มาก และในปัจจุบันนี้ที่ดำรงตำแหน่งหน้าที่เป็นเจ้าคณะผู้ปกครองคณะ

สงฆ์ภาค ๑๕ ได้ปกครองบริหารพัฒนากิจการงานคณะสงฆ์ในภาค ๑๕ โดยประยุกต์หลักพรหมวิหารมาใช้ในการปฏิบัติงานใน ๖ องค์ของคณะสงฆ์ ได้ดังนี้ คือ

๒.๑ ด้านการปกครอง พบว่า พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านเป็นพระเถระที่มีความ เทียงธรรม สุขุมเยือกเย็น เปี่ยมด้วยความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา (ยุดิธรรม) มีความเสียสละ สุภาพอ่อนโยน มีภาวะของความเป็นผู้นำสูงในปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ โดยพระเดชพระคุณท่านใช้หลักพระธรรมวินัยปกครองเป็นแกนหลัก และใช้รูปแบบของการปกครองคณะสงฆ์ไทยตาม ซึ่งสอดคล้องและเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎ ระเบียบ ขอบบังคับ ประกาศ มติมหาเถรสมาคม ตามด้วยหลักพรหมวิหารธรรม มีหลักเมตตาธรรม หลักความยุติธรรม (อุเบกขา) หลักกรุณาธรรม และหลักมุทิตาธรรม เป็นเครื่องสนับสนุนให้การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ จนเกิดความเรียบร้อยดีงาม คณะสงฆ์มีความสมัครสมานสามัคคีปรองดองร่วมมือปฏิบัติงานในการปกครองที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

๒.๒ ด้านการศาสนศึกษา พบว่า พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านเป็นพระมหาเถระผู้ทรงภูมิความรู้ ความสามารถ ฉลาดในการศึกษา จึงปรากฏผลงานเป็นที่ประจักษ์และแพร่หลายงานด้านศาสนาศึกษาของพระพุทธศาสนา ออกไปทั้งในคณะสงฆ์ในปกครองและนอกการปกครอง เป็นผู้ที่อุทิศตนให้แก่การศึกษาเพื่อพระพุทธศาสนา มีปฏิปทาอยู่บนรากฐานแห่งสัจจะเป็นสมณะทั้งกายและใจ มีวัตรปฏิบัติงดงามน่าเลื่อมใส เป็นทิวฐานุคติแก่ชนทั้งหลายทั่วไปได้ยึดถือเป็นแบบอย่างในการครองตน ครองคน ครองงาน และครองธรรม จึงส่งผลให้งานด้านการศาสนศึกษาคณะสงฆ์ภาค ๑๕ โดยการนำหลักพรหมวิหารธรรม ในข้อเมตตาธรรม กรุณาธรรม และมุทิตาธรรมเป็นหลัก ได้ให้ความสำคัญของการศึกษาพระธรรมวินัย และได้ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี และพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จึงส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนในเขตปกครอง เพื่อเป็นการรักษาพระพุทธพจน์ และอนุรักษ์ระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย และเพิ่มคุณค่าและส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาในรูปแบบ ต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อคณะสงฆ์ และพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ให้เป็นยอมรับทั้งทางโลก และทางธรรม เพื่อคณะสงฆ์ได้นำวิชาความรู้มาใช้ในการพัฒนา สอดคล้องกับกล่าวที่ว่า ผู้ใดมีความรู้แล้วนำความรู้ของตนมาใช้และถ่ายทอดให้ผู้อื่น ผู้นั้นจะยิ่งเกิดความชำนาญและเป็นการเพิ่มคุณค่าแห่งความรู้ นั้นด้วยเปรียบเสมือนดาบที่ถูกนำมาใช้ประโยชน์และได้รับการเอาใจใส่ดูแลให้คงไว้ซึ่งความคมตลอดเวลา

๒.๓ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม) ท่านเป็นพระมหาเถระที่ เอาธุระการศึกษา สัมมาปฏิบัติ จัดการเผยแผ่ ช่วยแก้ปัญหาสังคมท้าวานา ศึกษาเล่าเรียน พากเพียรปฏิบัติ มีวิสัยทัศน์มองเห็นความสำคัญของการเผยแผ่พุทธธรรมได้อย่างลึกซึ้งได้ศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรมฝึกอบรมจิต จนมีจิตใจที่มั่นคง ยอมถวายชีวิตเป็นพุทธบูชา โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาออกการเผยแผ่ช่วยแก้ปัญหาสังคมปัจจุบัน ดังนั้นงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ โดยการนำของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม) จึงมีผลงานโดดเด่น เพราะท่านใช้หลักพรหมวิหารธรรมเป็นหลักเป็นหัวใจสำคัญ โดยเฉพาะในข้อเมตตาธรรม และกรุณาธรรมนั้นใช้มาก โดยมีเป้าหมายจุดประสงค์หลักว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันเป็นหัวใจหลักในการประกาศพระพุทธศาสนา ประกาศเกียรติคุณของพระพุทธเจ้า สร้างความมั่นคงถาวรให้แก่พระพุทธศาสนา และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญของพระสงฆ์ภาค ๑๕ พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญของชาวพุทธ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถและรู้กระบวนการเทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่จะประกาศหลักพุทธธรรมอันดีงามของพระพุทธเจ้าจึงจะสามารถทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ

๒.๔ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า พระเดชพระคุณพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม) ท่านให้ความสำคัญของการศึกษา โดยเฉพาะพระภิกษุสามเณร และเยาวชนที่กำลังเจริญเติบโต จึงส่งเสริมให้มีธรรมะในการครองชีวิต และทุนปัจจัยในการศึกษา สร้างคนให้มีความรู้ความสามารถ จะได้เป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติ และศาสนทายาทที่ดีของพระพุทธศาสนา ในการปฏิบัติงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ โดยการนำของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม) นั้น ท่านใช้หลักพรหมวิหารธรรม โดยเฉพาะในข้อเมตตาธรรมและกรุณาธรรมนั้นใช้มากเป็นพิเศษ โดยมีเป้าหมายจุดประสงค์หลักว่าเพื่อให้พระสงฆ์ได้อนุเคราะห์สงเคราะห์และรู้จักตอบแทนสังคมอย่างเต็มกำลัง เต็มศักยภาพ เพราะว่าพระสงฆ์จำเป็นจะต้องอยู่ร่วมกับคนในสังคม หนทางใดที่คณะสงฆ์จะให้การสงเคราะห์ในการศึกษาแก่สังคมได้ควรรีบทำและทำให้เต็ม ดังนั้นพระธรรมปริยัติเวที เจ้าคณะภาค ๑๕ ท่านได้ทำในส่วนของท่าน และมอบหมายให้คณะสงฆ์ภาค ๑๕ ได้ถือเป็นแนวปฏิบัติงาน ทั้งด้านการให้ทุน การให้ธรรม การสร้างคน สร้างอาคาร อุปกรณ์การศึกษา สร้างคนให้มีคุณธรรม อันก่อให้เกิดเป็นคุณประโยชน์อย่างมหาศาลแก่ประชาชน ชุมชน สังคม ประเทศชาติไทย ตลอดทั้งเกิดคุณประโยชน์อย่างมหาศาลแก่พระพุทธศาสนา

๒.๕ ด้านสาธารณูปการ พบว่า พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ฝุสฺสธมฺโม) ท่านให้ความสำคัญกับเรื่องความสะอาดวัดมาก และการดำเนินนโยบายแผนงานด้านการสาธารณูปการของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ท่านใช้หลักพรหมวิหารธรรมในทุกข้อ โดยเฉพาะในข้อเมตตาธรรมและกรุณาธรรมนั้นใช้มากเป็นพิเศษ โดยมีเป้าหมายจุดประสงค์หลักว่าให้คณะสงฆ์

ได้ถือปฏิบัติดำเนินการเน้นหลักมั่นคง สวยงาม ประหยัดสุดประโยชน์สูง เป็นแถวเป็นแนวและ คณะสงฆ์ควรให้การพัฒนาด้านอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อม ทำวัดให้สะอาดร่มเย็น สบายตา สบายใจ แก่ผู้ที่ได้พบเห็น ปรับทัศนียภาพสิ่งแวดล้อมของวัด ให้มีความเหมาะสมสวยงาม ทำให้ประชาชนที่ได้เข้าไปเกิดความประทับใจ จิตใจมีความสุขสงบมีความสุข และเพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์และควรเน้นการพัฒนาสิ่งเหล่านี้ได้แก่ การดูแล การทำนุบำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด การดูแลรักษาและก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น ดังนั้นงานสาธารณูปการแต่ละวัดของคณะสงฆ์ในภาค ๑๕ ให้พิจารณาเป็นไปตามความเหมาะสมกับสภาพวัดและชุมชน มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดของ เศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชนและบารมีของเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ในวัดเป็นสำคัญและ ประการสำคัญคณะสงฆ์ในภาค ๑๕ ต้องให้การช่วยเหลือ อุดหนุน หรือเกื้อกูล คนส่วนมากหรือ คนทั่วไปหรือกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อย โดยการพัฒนาดวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและ ด้านจิตใจ

๒.๖ ด้านสาธารณสงเคราะห์ พบว่า พระเดชพระคุณพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ท่านใช้หลักพรหมวิหารธรรมในทุกข้อ โดยเฉพาะในกรณธรรมนั้นใช้มากเป็นพิเศษ โดยมีเป้าหมายจุดประสงค์หลักว่าให้คณะสงฆ์ได้ถือปฏิบัติดำเนินการเน้นหลักให้ คณะสงฆ์ได้ทำงานช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนในด้าน ต่าง ๆ เป็นหลักสำคัญ การปฏิบัติงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ จึงต้องเน้นหนักไปในทิศทางที่ เกี่ยวกับการที่คณะสงฆ์ต้องให้ความสงเคราะห์ประชาชนในชุมชนและสังคม โดยมีวัดและ พระภิกษุสามเณรเป็นผู้นำที่สำคัญ และเป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและจิตใจใน รูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการพัฒนาจิตใจ ด้านการพัฒนาชุมชน และท้องถิ่น ด้านการส่งเสริม อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ก่อให้เกิดคุณค่าทางจิตใจและเป็นประโยชน์สุขแก่สังคมส่วนรวมโดยแท้

สรุปได้ว่า นับตั้งแต่พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ได้รับพระบัญชาให้ดำรง ตำแหน่งเป็นเจ้าคณะภาค ๑๕ เป็นต้นมาท่านได้ปกครองดูแลและบริหารคณะสงฆ์ด้วยความ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา (ยุดิธรรม) เป็นที่ตั้งเสมอต้นเสมอปลายตลอดมา และท่านวาง หลักการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย และกฎกติกาที่ได้วางไว้ ด้วยการอนุเคราะห์ สงเคราะห์ด้วยความเมตตาแล้ว ทำให้ความเป็นอยู่ของคณะสงฆ์และ พระภิกษุสามเณรมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทำให้เกิดความผาสุกโดยส่วนตนและส่วนรวม เป็นที่เคารพรักศรัทธา จะเห็นได้ว่าถ้าจัดการ จัดระเบียบคณะสงฆ์และวัดวาอารามในปกครอง ให้เป็นเครื่องกำกับหรือเกื้อหนุนให้คณะสงฆ์และพระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรม วินัย จนมั่นใจได้ว่า คณะสงฆ์และพระภิกษุสามเณรเหล่านั้นจะเจริญ งอกงามในศีล สมาธิ ปัญญา และสามารถสอนประชาชนให้รู้เข้าใจประพฤติปฏิบัติในทาน ศีล ภาวนา ดำเนินชีวิตให้ดีงาม

และช่วยกันสร้างสรรค์สังคมได้ ก็พูดได้ว่า การปกครองประสบความสำเร็จสามารถอยู่ร่วมกันด้วยความร่มเย็นเป็นสุข มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ด้วยการศึกษาที่ถูกต้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งผลสำเร็จผลประโยชน์จากการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ คุสุตฺตมโม) นี้เหมาะสำหรับเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของเจ้าคณะผู้ปกครอง ที่พึงควรนำหลักพรหมวิหารธรรมนี้ไปปรับประยุกต์ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ไทย

๓. ศึกษาการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในการปกครองคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ศึกษาการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในการปฏิบัติงานองค์กร ๖ ของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งจากการศึกษา ปรากฏผล ได้ดังนี้

๓.๑ การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมด้านการปกครอง พบว่า การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในด้านการปกครองของคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบันนี้ เจ้าคณะผู้ปกครองในทุกระดับต้องยึดหลักเมตตาธรรม กรุณาธรรม มุทิตาธรรมและอุเบกขาธรรม (ยุดิธรรม) เป็นที่ตั้งเสมอ เจ้าคณะผู้ปกครองควรมีเมตตา ให้ความรัก ความปรารถนาดี มีความปรารถนาให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีความสุข เมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาตกต่ำกว่าเดิม ได้รับความเดือดร้อน เป็นทุกข์ เจ้าคณะผู้ปกครอง ต้องมีความกรุณา การมีความรู้สึกหัวใจไหว เมื่อเห็นผู้ใต้บังคับบัญชาได้รับความเดือดร้อน และเจ้าคณะผู้ปกครองมีความต้องการที่จะช่วยให้บุคคลนั้นหมดทุกข์ เมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาดีขึ้น ประสบความสำเร็จ เจ้าคณะผู้ปกครองควรมี มุทิตา มีความ ปิติยินดี กับความสุขของผู้ใต้บังคับบัญชาด้วย และคอยให้การสนับสนุนส่งเสริมให้ดียิ่งขึ้น และในกรณีที่มีการรักษาความถูกต้อง ชอบธรรมตามหลักการและกฎเกณฑ์ เจ้าคณะผู้ปกครองควรมีอุเบกขา ความยุติธรรม และวางใจเป็นกลาง แต่ยังคงอยู่ใกล้ๆกับผู้ใต้บังคับบัญชา แต่ไม่เข้าไปก้าวกายเพื่อให้ความถูกต้องชอบธรรมนั้นยังคงอยู่ต่อไป

๓.๒ การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมด้านการศึกษา พบว่า การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในด้านงานการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบันนี้ เจ้าคณะผู้ปกครองในทุกระดับต้องจัดหลักสูตรมีกระบวนการวิธีการที่ดีมีประสิทธิภาพแก่พระภิกษุสามเณรตลอดจนคฤหัสถ์ โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ๔ เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ที่ดีนั้นจะส่งผลดีต่อวงการศึกษาและทำให้เกิดความประทับใจต่อผู้ร่วมงาน เกิดขวัญกำลังใจและแรงจูงใจในการทำงานอย่างดียิ่งอันจะนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาและทำงานให้เกิดผลสำเร็จต่อกิจการงานคณะสงฆ์ ตามเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้และดำเนินไปด้วยดี ซึ่งจะทำให้สามารถครองใจคนในการปฏิบัติงานในการจัดการศาสนศึกษา ดังนั้นผู้ปกครองจึงต้องมีทั้งความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาอย่างครบถ้วน สามารถนำไปสู่ภาคปฏิบัติได้อย่างดีมีประสิทธิภาพต่อไป

๓.๓ การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมด้านการเผยแผ่ พบว่า การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบันนี้ ต้องใช้หลักพรหมวิหารธรรม ในข้อเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาเป็นหลักในการพัฒนาบุคคลของคณะสงฆ์ที่จะปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ เพื่อนำไปพัฒนาทางด้านจิตใจประชาชนให้มีความเคารพเลื่อมใส ในพระรัตนตรัย พร้อมทั้งจะรับและน้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัติ นั้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์สุขแก่ชาวโลก เป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลกและสันติภาพแห่งโลกสากล สมดังพระดำริแห่งองค์พระบรมศาสดา ที่จะส่งพระอรหันต์สาวก ออกไปเผยแผ่พุทธธรรมให้ชาวโลกได้รับรู้ จึงได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า **“จรถ ภิกขเว จาริกं พุพฺพชนํ หิตาย พุพฺพชนํ สุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानํ”** ซึ่งแปลความได้ว่า ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงเที่ยวไป เพื่อประโยชน์ และความสุข แก่ชนหมู่มา เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เหล่าทวยเทพและมนุษย์ และให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ไว้ทุกประการ

๓.๔ การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า ในการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในด้านการศึกษาสงเคราะห์นั้น จุดประสงค์หลักก็เพื่อให้เจ้าคณะผู้ปกครองอันได้แก่พระสังฆาธิการในทุกระดับ ได้ให้การสงเคราะห์ประชาชนหรือช่วยเหลือประชาชนในด้านการศึกษา และการจัดการศึกษาควรมุ่งเน้นที่การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม แก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และการจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อม ซึ่งนับได้ว่าเป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถที่จะดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้นเจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ที่ดีนั้นจะต้องตั้งมั่นในหลักเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่คือหลักพรหมวิหารธรรม และแผ่แผ่มายังผู้ใต้บังคับบัญชาจะส่งผลให้เกิดความประทับใจต่อผู้ร่วมงาน เกิดขวัญกำลังใจและแรงจูงใจในการทำงานอย่างดียิ่งอันจะนำไปสู่การทำงานให้เกิดผลสำเร็จ ตามเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้และดำเนินไปด้วยดี เพื่อให้สามารถครองใจคนในการปฏิบัติงานใด ๆ ผู้ปกครองจึงต้องมีทั้ง ความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาอย่างครบถ้วน สามารถนำไปปฏิบัติด้านการศึกษาสงเคราะห์ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

๓.๕ การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมด้านสาธารณูปการ พบว่า การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมมาใช้ในงานด้านสาธารณูปการนั้น เจ้าคณะพระสังฆาธิการผู้ปกครอง หรือผู้บริหารกิจการงานคณะสงฆ์ โดยควรมีหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ จะเป็นการบริหารงานสาธารณูปการที่มีคุณธรรม สามารถดำเนินการด้วยความเป็นธรรม ทำให้ทั้งคณะสงฆ์วัด และประชาชนในชุมชนและสังคมมีความสุข อีกทั้งยังช่วยสนับสนุนการปฏิบัติงานสาธารณูปการให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมประสงค์ สามารถพัฒนาวัดวาอารามให้เป็น

สถานที่สะอาด สงบ สว่าง ร่มรื่น ร่มเย็น เป็นศูนย์รวมของการศึกษาเรียนรู้ในสรรพสิ่งต่าง ๆ อันทรงคุณค่าแห่งพระพุทธศาสนา และยังเป็นสถานที่สร้างเสริมกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่างพระสงฆ์กับชุมชน บ้านและวัด ซึ่งต่าง ๆ ก็ต้องพึ่งอาศัยกัน เป็นบวร นับได้ว่าเป็นการสร้างเสริมความสามัคคีเข้มแข็งให้เกิดขึ้นแก่วัด ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และพระพุทธศาสนา

๓.๖ การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมด้านการสาธารณสงเคราะห์

พบว่า การประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมด้านการสาธารณสงเคราะห์นั้น คณะสงฆ์และวัดต่าง ๆ ต้องยึดมั่นในอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา คือมีเมตตา ความปรารถนาให้เขาเป็นสุข มีกรุณา สงสารช่วยให้เขาพ้นทุกข์ เป็นต้น เพราะว่างานด้านสาธารณสงเคราะห์ของวัดนั้นมีความสำคัญมาก วัดควรต้องเอาใจใส่เป็นพิเศษ ถือว่าเป็นภาระสำคัญที่คณะสงฆ์หรือเจ้าอาวาสทุกวัดควรจะเป็นการช่วยเหลือสนับสนุนช่วยเหลือคน ช่วยเหลือสังคม และบทบาทของพระสงฆ์และวัดนั้นสามารถเข้าถึงประชาชนได้เป็นอย่างดีมาก โดยเฉพาะด้านภัยพิบัติต่าง ๆ เช่นน้ำท่วม เป็นต้น คณะสงฆ์ในทุกระดับและวัดทั่วประเทศก็ได้ให้การสงเคราะห์กันเป็นอย่างมาก ตลอดจนการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาความยากจน และการประกอบอาชีพให้แก่ประชาชนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะเกี่ยวกับการศึกษาของเด็กและเยาวชน ประการสำคัญต้องมีหลักอุเบกขาธรรม (ยุดิธรรม) จะต้องทำให้ทั่วถึง ไปให้เขาเห็นหน้าบ้าง ไปให้กำลังใจเขา มีความจริงใจให้เขาทำให้เขาเห็นว่าความทุกข์ของเขาก็เหมือนความทุกข์ของเรา เปรียบเสมือนเราเข้าไปให้เห็นหน้าก็เหมือนการแก้ปัญหาให้เขา เขาเห็นหน้าก็ชื่นใจ เป็นการสร้างศรัทธาขึ้นอีก คณะสงฆ์และวัดควรมีการดำเนินการงานด้านการสงเคราะห์นี้ อย่างเป็นระบบทั่วถึงและต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน และไม่เลือกหน้า โดยมีหลักว่าใครมีความเดือดร้อนมากก็ช่วยเหลือมาก ใครมีความเดือดร้อนน้อยก็ช่วยเหลือเป็นปกติ ประชาชนพอใจในด้านนี้มาก แต่งานด้านนี้ก็มีปัญหาและอุปสรรคอยู่ทุกวัดทุกที่ ส่วนใหญ่สงเคราะห์ไม่ทั่วถึงไม่เพียงพอกับความต้องการ เพราะคนต้องการมันมาก แต่ทรัพยากรเรามีจำกัด ก็ต้องพิจารณาคัดเลือกตามความเหมาะสม คณะสงฆ์ไทยและวัดจะต้องดำเนินงานด้านนี้ต่อไป ยิ่งวัดเราให้การสงเคราะห์ในด้านนี้มากยิ่งดี นับว่าจะเป็นที่น่าเชิดชูหน้าตาของวัดและพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่งเพื่อประโยชน์สุขของสังคม

สรุปได้ว่าการประยุกต์หลักพรหมวิหารธรรมในการบริหารปกครองคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบันนี้ ควรมีแนวทางการปฏิบัติงานที่เป็นรูปธรรมและชัดเจน พระสงฆ์ต้องปฏิบัติงานอย่างจริงจังเสียสละทุ่มเทในภาระหน้าที่การงาน อย่างถูกต้องตามพระธรรมวินัยพึงปฏิบัติกัน โดยเฉพาะด้านการปกครอง ต้องปกครองโดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม ในการปกครองเพื่อเกื้อหนุนให้เกิดการศึกษา ด้านการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ ทั้งที่พระสงฆ์กันเองสอน พระเณรด้วยกันเอง และสงเคราะห์กุลบุตร กุลธิดา เพื่อให้ได้รับการศึกษาที่ถูกต้อง พร้อมทั้งวิชาความรู้ จรรยา ความประพฤติ การศึกษาที่สร้างวิถีชีวิตที่เป็นสัมมาทิฐิ การเรียนรู้คู่ความสุข (Learning And Happiness) ในด้านการเผยแผ่ งานเผยแผ่เป็นงานที่น่าคำสอนขององค์สมเด็จพระ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าออกเผยแผ่สู่ประชาชนเป็นภารกิจที่มีความสำคัญ ในสมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ ใช้คำว่าไปประกาศพรหมจรรย์ ประกาศวิถีชีวิตอย่างพรหม อันเป็นชีวิตที่ประเสริฐ นั้นหมายถึงพระสงฆ์ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีของการดำเนินชีวิต สังคมสงฆ์ต้องเป็นสังคมล้าลอง สังคมแบบอย่างหรือสังคมต้นแบบของสังคมชาวบ้านที่ดีให้ได้ สังคมสงฆ์ต้องเป็นระเบียบ ต้องมีการจัดระเบียบสังคมสงฆ์ให้ดี เมื่อเจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ไทยได้นำหลักพรหมวิหารธรรม มาประยุกต์ใช้ในการปกครองบริหารจัดการงานคณะสงฆ์แล้วย่อมเกิดความเจริญรุ่งเรืองดั่งามใน ทุกฝ่าย โดยเฉพาะผู้ได้บังคับบัญชา นำมาพามาซึ่งความเป็นระเบียบเรียบร้อยดั่งามต่องานคณะ สงฆ์ และจะบังเกิดความสงบมั่นคงแก่คณะสงฆ์ไทย สังคมไทย สังคมพุทธ ประเทศชาติไทย ตลอดทั้งสถาบันพระพุทธศาสนา ก็จะสถิตสถาพรเจริญรุ่งเรืองมั่นคงยั่งยืนเคียงคู่กับสถาบันชาติ และพระมหากษัตริย์สืบต่อไป

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากการศึกษาพบว่าโครงสร้างวิธีการปกครองคณะสงฆ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่มีความแตกต่างกันมากนัก เพราะคณะสงฆ์ได้ยึดหลักพระธรรมวินัยเดียวกันเป็นมาตรฐานในการ กำหนดระบบการปกครองบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ ที่พบแตกต่างกันบ้าง ก็ในส่วน รายละเอียดปลีกย่อยเพื่อความเหมาะสมตามยุคตามสมัย แต่เนื่องจากพุทธศาสนามีพระธรรม วินัยเป็นฐานรองรับ เป็นบรรทัดฐาน โครงสร้างการปกครองการบริหารจัดการคณะสงฆ์ก็มี ลักษณะที่สอดคล้องกัน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปกครองคณะสงฆ์ไทย แม้จะมีการ เปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย ก็ยังยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นขอบเขตในการพิจารณาปรับปรุง เปลี่ยนแปลง คณะสงฆ์ควรมีการวิวัฒนาการการปกครองคณะสงฆ์ไทยโดยรวมและอยู่ใน ขอบเขตพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม พร้อมกันนั้นก็ยิ่งเอื้อเพื่อต่อกฎหมายบ้านเมือง การ ปกครองการบริหารจัดการคณะสงฆ์ต้องมีความพร้อมทั้งด้านวิทยาการสมัยใหม่เพื่อปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ให้การบริหารจัดการก้าวหน้าทันโลกทันเหตุการณ์ สอดคล้องกับการปกครองการ บริหารราชการบ้านเมือง ต้องพยายามให้มีความคล่องตัว การปกครองบริหารคณะสงฆ์จึงจะมี ศักยภาพและประสิทธิภาพสูง จะนำให้องค์กรสงฆ์มีโอกาสพัฒนา มีการปกครองคณะสงฆ์ที่ เข้มแข็ง ยืนหยัดมั่นคงดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาตลอดไป

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ด้านการปกครอง คณะสงฆ์ควรมีการปฏิรูปสถาบันสงฆ์ โดยการเริ่มต้นด้วยการกระจายอำนาจให้มากขึ้น อันดับแรกคือการกระจายอำนาจจากส่วนกลาง เพื่อให้พระสงฆ์ในระดับภูมิภาคและท้องถิ่น ทำงานได้คล่องตัวและตอบสนองต่อปัญหาเฉพาะท้องถิ่นได้มากขึ้น ทั้งนี้โดยให้การบริหารคณะสงฆ์ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับภาคลงไปถึงระดับตำบลเป็นไปในรูปคณะกรรมการ โดยมาจากการเลือกสรรของพระสงฆ์หรือผู้แทนสงฆ์ในเขตปกครอง

อันดับต่อมาคือการกระจายอำนาจจากบนลงล่าง กล่าวคือแทนที่จะมีแต่การสั่งการจากบนลงล่างเพียงอย่างเดียว จำเป็นต้องเปิดช่องให้พระสงฆ์ระดับล่าง มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และกลั่นกรองการปกครองการบริหารของส่วนกลาง โดยการจัดตั้งสังฆสภาในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับประเทศลงไปถึงระดับตำบล สมาชิกสังฆสภาได้มาจากการเลือกตั้งจากพระสงฆ์หรือผู้แทนสงฆ์ในเขตปกครองแต่ละระดับ

จากการปฏิรูปโครงสร้างการปกครองการบริหารคณะสงฆ์จะทำให้ผู้ปกครองผู้บริหารคณะสงฆ์ทุกระดับมีความรับผิดชอบ (Accountability) ต่อพระสงฆ์โดยรวมมากขึ้น ทำให้การบริหารมีความโปร่งใสมากขึ้น ขณะเดียวกันก็เอื้อให้พระสงฆ์ไม่ว่าระดับใดหรือที่ใดก็ตาม สามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดความเป็นไปในคณะสงฆ์ได้ วิธีนี้นอกจากสอดคล้องกับหลักการปกครองบริหารในสังคมสมัยใหม่ ซึ่งมีความซับซ้อนและหลากหลาย เกินกว่าที่คนเพียงคนเดียวหรือไม่กี่คนจะดูแลให้ทั่วถึงได้แล้ว ยังสอดคล้องกับหลักการในพระธรรมวินัยที่เน้นความเป็นสังฆะ คือการรับผิดชอบร่วมกันโดยสงฆ์ทั้งหมด

๒) ด้านการศึกษา คณะสงฆ์ควรมีการปฏิรูปการศึกษาอย่างจริงจังเท่านั้นที่จะทำให้พระสงฆ์สามารถดำรงความเป็นผู้นำในสังคมไทยได้ อย่างน้อยก็ในทางจริยธรรมหรือในทางสะอาด สว่าง และสงบ ขณะเดียวกันก็จะช่วยให้พุทธศาสนาสามารถเข้าไปมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คนยุคใหม่ ซึ่งกำลังต้องการทางออกจากความเครียดและความเร่าร้อนของสังคมยุคบริโภคนิยมได้ การปฏิรูปการศึกษาที่จะกอบกู้คณะสงฆ์ได้ก็คือ การปฏิรูปให้เกิดการประสานระหว่างปริยัติศึกษากับสมาธิภาวนา สมาธิภาวนาต้องถูกบูรณาการเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในระบบทุกระดับของคณะสงฆ์ ขณะเดียวกันปริยัติศึกษาจะต้องมิใช่การเรียนจากตำราโดยเน้นการท่องจำ หากช่วยให้ผู้เรียนรู้จักคิด และสามารถนำธรรมะมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นได้ด้วย จะทำเช่นนี้ได้หมายความว่าการศึกษาของสงฆ์จะต้องให้ความรู้ทางธรรมควบคู่กับทางโลก โดยให้ความรู้ทางโลกเป็นฐานแก่ความรู้ทางธรรม และเป็นช่องทางให้นำความรู้ทางธรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ผู้คนได้อย่างสมสมัย

๓) **ด้านการเผยแผ่** คณะสงฆ์ต้องปฏิรูปบทบาทในการเผยแผ่ จากเดิมการเผยแผ่ที่เป็นปกติจนประชาชนมองเป็นวิถีชีวิตหรือเป็นกิจวัตรของพระสงฆ์ ก็คือการแสดงธรรมในวันพระ ในเทศกาลวันสำคัญ พระสงฆ์ได้โอกาสในการแสดงธรรมการเผยแผ่ธรรมอยู่เป็นปกติ และในรูปแบบที่ไม่เป็นรูปแบบ กล่าวคืออาจจะใช้วิธีการพูดคุยสนทนาในโอกาสพบปะ จะเป็น การเผยแผ่โดยไม่เป็นกิจลักษณะ แต่ก็แฝงด้วยให้ข้อคิดทางธรรม หรือในโอกาสที่ประชาชนมาทำบุญวันเกิดแล้วขอพรจากพระสงฆ์ มาถวายสังฆทานแล้วพระสงฆ์ก็ให้พร ในช่วงเวลาสั้นๆ เป็นการสอนโดยที่ผู้รับไม่รู้ว่าจะถูกสอน แต่ได้ซึมซับเอาคำสอน เอาคติธรรม ได้เกิดการเรียนรู้พระธรรมคำสอน หากพระสงฆ์สำนึกตระหนักในบทบาทเหล่านี้อย่างจริงจัง พระสงฆ์จะมีโอกาสในการเผยแผ่ธรรมและได้เข้าถึงประชาชนโดยไม่ยากเลย และไม่ต้องรอเทศกาลสำคัญใดๆ ทั้งสิ้น ในความเห็นส่วนตัวแล้วรูปแบบโอกาสใดไม่สำคัญ แต่ประเด็นสำคัญอยู่ที่ผู้ฟังเกิดการเรียนรู้ (Learning) จุดที่ต้องการคือให้ผู้ฟังได้เกิดการเรียนรู้จะให้ใครเป็นศูนย์กลางก็แล้วแต่อยากจะทำ กล่าวด้วยว่าขอให้การเรียนรู้เป็นศูนย์กลาง (Learning Center) อันเป็นจุดที่ต้องการให้เกิดกับผู้ฟัง ที่จะเป็นจุดเปลี่ยนแห่งพฤติกรรมของคนว่าจะเปลี่ยนไปในทิศทางใด ให้เขาเรียนรู้ในด้านใด และการเผยแผ่ในโลกยุคปัจจุบันนี้ คณะสงฆ์ต้องใช้พื้นที่สื่อต่าง ๆ ในการเผยแผ่ให้เต็มศักยภาพและมีประสิทธิภาพ เพราะเป็นการเข้าถึงประชาชนได้ง่าย และทั่วถึงครอบคลุมมากกว่าการเผยแผ่ในด้านอื่น ๆ อีกด้วย

๔) **ด้านการศึกษาสงเคราะห์** ควรปฏิรูปการศึกษาสงเคราะห์ โดยคณะสงฆ์ควรส่งเสริมให้เกิดการประสานระหว่างการศึกษาในรูปแบบและนอกรูปแบบ การศึกษาสงเคราะห์นั้นถูกเข้าใจมานานว่าจำกัดอยู่แต่ในห้องเรียนเท่านั้น และคณะสงฆ์ก็รับเอาความคิดนี้มาปฏิบัติจนลืมไปว่าการศึกษาสงเคราะห์นั้นสามารถเกิดขึ้นได้นอกห้องเรียน เช่น จากวิถีชีวิตหรือความเป็นอยู่ในวัด การศึกษาประการหลังนี้เป็นสิ่งที่พระพุทธองค์ให้ความสำคัญอย่างยิ่ง ดังได้ทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นเพื่อให้เกิดวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาตน ด้วยเหตุนี้คณะสงฆ์จึงควรให้ความสำคัญกับปัจจัยส่วนนี้ ด้วยการจัดสรรและปรับปรุงสภาพแวดล้อมในวัด วิถีชีวิต และความสัมพันธ์ภายในวัดให้เอื้อต่อการฝึกฝนพัฒนาตนทั้งในด้านพฤติกรรมและจิตใจของพระสงฆ์สามเณรด้วย ในอดีตการศึกษานอกรูปแบบดังกล่าว มีบทบาทในการสร้างคุณภาพให้แก่พระสงฆ์ไทย ได้ยิ่งกว่าการศึกษาจากตำราหรือการศึกษาในรูปแบบเสียอีก ดังนั้นจึงควรอย่างยิ่งที่จะต้องรื้อฟื้นขึ้นมาให้มีความสำคัญและคุณค่าสมสมัยอีกครั้งหนึ่ง

๕) **ด้านการศึกษาสงเคราะห์** คณะสงฆ์ควรให้ความสำคัญกับงานนี้ให้มาก และต้องคำนึงถึงความเป็นเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทย ความเป็นพระพุทธศาสนาอยู่ในที่ด้วยเพราะการสร้างวัด สร้างศาสนวัตถุต้องให้เป็นเอกลักษณ์ที่ดำรงไว้ซึ่งความเป็นพุทธ คำว่าความเป็นพุทธกับความเป็นไทยนั้นหมายถึงสิ่งเดียวกันเพราะความเป็นไทยมาจากรากฐานของความเป็นพุทธ

มาจากรากฐานแห่งความคิดอันเป็นพุทธ พระสงฆ์ต้องเป็นแบบอย่างในเชิงของการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมไว้ เพราะวัฒนธรรม คือวิถีชีวิตของปวงชนชาวไทย

๖) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ คณะสงฆ์ต้องปรับบทบาทการสงเคราะห์ในภาคประชาชนโดยโน้มเข้าหาพระสงฆ์มากขึ้น พร้อมกันนั้นพระสงฆ์ก็ต้องปรับบทบาทเพื่อโน้มเข้าหาประชาชนมากขึ้นด้วยเช่นกัน เริ่มต้นด้วยการ "เปิด"วัดให้ชุมชนเข้ามีส่วนรับผิดชอบมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา การก่อสร้าง การเข้าไปส่งเสริมให้สังคมมีความเข้มแข็งทางด้านศีลธรรม เช่น สนับสนุนให้ประชาชนมีการรวมกลุ่มศึกษาธรรมและทำสมาธิภาวนาร่วมกัน จัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมแก่เยาวชนในชุมชน ควบคู่กันไปก็คือการส่งเสริมการพัฒนาชุมชน โดยเปิดวัดให้ประชาชนมาประชุมปรึกษาหารือกันในเรื่องปัญหาเสียดิน การอนุรักษ์แหล่งน้ำ การแก้ปัญหาหนี้สิน เป็นต้น นอกจากนี้พระสงฆ์ยังควรเป็นผู้นำในการจัดตั้งและสนับสนุนกลุ่มบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เช่น กลุ่มอนุรักษ์ป่า สหกรณ์ร้านค้า กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มส่งเสริมอาชีพ เป็นต้น การสนับสนุนดังกล่าวทำได้ตั้งแต่การกระตุ้นให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกัน การเป็นที่ปรึกษาทั้งด้านธรรมะและทักษะ ไปจนถึงการช่วยเหลือด้านวัสดุอุปกรณ์ หรือใช้วัดเป็นที่ประชุม เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ควรได้รับการสนับสนุนจากคณะสงฆ์ในพื้นที่ โดยอาจจัดตั้งหน่วยงานพิเศษขึ้นมาให้ความสนับสนุนทางด้านวิชาการและข้อมูลข่าวสาร แก่พระสงฆ์ที่ทำงาน

๕.๒.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรทำการศึกษาวิจัยยุทธวิธีและผลสัมฤทธิ์ หรือภาวะผู้นำในการพัฒนาคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา
๒. ควรมีการศึกษาบทบาทการบวชนาคทางพระพุทธศาสนาในการสร้างสันติสุขลดความขัดแย้งในสังคมยุคปัจจุบัน ตามหลักพรหมวิหารธรรมหรือหลักธรรมอื่น ๆ
๓. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการปกครองบริหารงานคณะสงฆ์ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของผู้ปกครอง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพของผู้ปกครองคณะสงฆ์

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary sources)

(๑) หนังสือ :

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระเทพปริยัติมุนี (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม). หนังสือที่ระลึกฯ พระเทพปริยัติมุนี วัดพระปฐมเจดีย์ฯ นครปฐม วันที่ ๕-๗ ธันวาคม ๒๕๔๒. กาญจนบุรี : สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๒.

_____.ส.ค.ส. ปี ๒๕๔๖ ปฐมมณฑ์ นโมปีใหม่ของหลวงปู่ พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ. กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๖.

_____.คู่มือพระสังฆาธิการ. กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๕.

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม). สารภาค ๑๕. เล่ม ๔. กาญจนบุรี : สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๘.

_____.ถักถ้อยร้อยมูทิตาแต่พระธรรมปริยัติเวที เจ้าคณะภาค ๑๕. กาญจนบุรี : สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๗.

พระราชสุธรรมเมธี (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม). ที่ระลึกเนื่องในพิธีถวายปริญญาบัตร ศิลปะศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ พระราชสุธรรมเมธี. กาญจนบุรี: สหภาพพัฒนาการพิมพ์, ๒๕๔๐

วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร. พระราชสุธรรมเมธี วัดพระปฐมเจดีย์ฯ นครปฐม ๕ ธันวาคม. กาญจนบุรี : สหภาพการพิมพ์, ๒๕๓๗.

_____.พิธีทำบุญมหามงคลอายุวัฒนาครบ ๕ รอบ พระเทพปริยัติมุนี (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม). กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๔.

_____.ที่ระลึกในโอกาสรับพระราชทานสมณศักดิ์ พระศรีสุธรรมเวที (พิพัฒน์ จันทูปโม ป.ธ.๙) ๕ ธันวาคม ๒๕๔๔. กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๔.

_____.ที่ระลึกในโอกาสได้รับพระบัญชาฯ แต่งตั้งเป็นเจ้าภาค ๑๕. กาญจนบุรี : โรงพิมพ์สหภาพการพิมพ์, ๒๕๔๔.

_____.ปฐมมณฑ์ วันอาสาฬหบูชา. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๖.

พระศรีสุธรรมเมธี (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม). วิทยานิพนธ์อิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มี
ต่อแนวความคิดการเมืองการปกครองของพระเจ้าลิไท ศึกษาเฉพาะกรณี :
ไตรภูมิพระร่วง (เตภูมิกถา). กาญจนบุรี: สหยาพัฒนาการพิมพ์, ๒๕๓๖.

(๒) สัมภาษณ์ :

พระครูวัชรสุวรรณาท (ลูกชอบ สุจิตฺโต). รองเจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรีสัมภาษณ์. ๗ กันยายน
๒๕๕๔.

พระครูสมุทรกวี (จำลอง อาสโภ). เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม สัมภาษณ์. ๓ ตุลาคม ๒๕๕๔.

พระครูสิริคณาภรณ์ (อเนก รตนวณฺโณ). รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี สัมภาษณ์. ๗ กันยายน
๒๕๕๔.

พระเทพสิทธิวิมล (ละเอียต สุทฺตฺโต). เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สัมภาษณ์. ๘ กันยายน
๒๕๕๔.

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม). เจ้าคณะภาค ๑๕ สัมภาษณ์. ๑ ธันวาคม ๒๕๕๓.

พระมงคลวรญาณ (นิตย จตฺตาวีโล). ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี สัมภาษณ์. ๑ ธันวาคม
๒๕๕๓.

พระมหาสุวิทย์ ปวิฑฺฒณฺญ. เลขานุการเจ้าคณะภาค ๑๕ สัมภาษณ์. ๑๕ กันยายน ๒๕๕๔.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล). เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม สัมภาษณ์.
๕ ตุลาคม ๒๕๕๔

พระราชวัชรภรณ์ (สินวล ปญฺญาวชิโร). รองเจ้าคณะภาค ๑๕ สัมภาษณ์. ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๔.

พระราชสุวรรณมณี (แคล้ว อุตฺตโม). เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี สัมภาษณ์. ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๔

พระรัตนเวที (ชานาญ เขมณฺโฑ). รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สัมภาษณ์. ๘ กันยายน
๒๕๕๔.

พระรัตนสุธี (รวม สุเมธี). ผู้ประสานงานคณะสงฆ์ภาค ๑๕ สัมภาษณ์. ๑๙ กันยายน ๒๕๕๔.

สนทยา เสนเอี่ยม. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สัมภาษณ์.
๒๘ กันยายน ๒๕๕๔.

สมศรี จินะวงษ์ ดร. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม สัมภาษณ์.
๖ กันยายน ๒๕๕๔.

สุทธิรักษ์ หนูฉิ่ง. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี สัมภาษณ์. ๗ กันยายน
๒๕๕๔.

อานาจ บัวศิริ ดร. รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สัมภาษณ์. ๒๒ กันยายน
๒๕๕๔

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสังคายนา เล่มที่ ๒๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๐.

_____. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

การศึกษาแห่งชาติ, คณะกรรมการ และศึกษาธิการ กระทรวง. ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๓.

แก้ว ชิตตะชบ. รวมวิชาธรรมศึกษาชั้นตรี (ตามหลักสูตรของสนามหลวงแผนกธรรม พ.ศ. ๒๕๔๖). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๗.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. การปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙

จุฬารัตน์ บุญยากร. ถ้อยธรรมพระราชดำรัส. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.

เฉลิมพล โสมอินทร์. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุขไพศาล, ๒๕๔๖.

ไชย ณ พล. การปกครองของพระพุทธเจ้าระบอบธรรมมาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, ๒๕๓๗.

นนท์ ธรรมสถิต. พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เอ็ดดิสัน, ๒๕๓๓.

บรรพต วีระชัย และคณะ. พระสงฆ์กับสังคมไทยในมิติต่าง ๆ. กรุงเทพมหานคร : องค์การยูเนสโกศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก, ๒๕๒๓.

บุญมี แท่นแก้ว. จริยศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โอเดียน สโตร์, ๒๕๓๙.

บุญศรี พานะจิตต์. โครงการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถาบันศาสนา สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพริกหวานกราฟฟิก จำกัด, ๒๕๔๕.

ประสาธ พงษ์ติวากย์. ที่ระลึกฯ รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระธรรมปริยัติเวที กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๗.

ปัญญานันทภิกขุ (ปิ่น ปญฺญานนฺโท). หน้าที่ของคน (ฉบับสมบูรณ์). กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๑.

ปิ่น มุกกันต์. มุมสว่าง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๓.

พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. กุศโลบาย. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, ๒๕๔๒.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙.

_____. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระพุทธศาสนากับการศึกษาในอดีต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). พุทธวิธีบริหาร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วินดาต้าโปรดักส์, ๒๕๔๘.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). พระในบ้าน. กรุงเทพมหานคร : คณากรรมการพิมพ์, ๒๕๔๑.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). พุทธวิธีบริหาร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). เมืองไทยจะวิกฤติถ้าคนไทยมีศรัทธาวิปริต. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗.

_____. รวบรวมบทความทางวิชาการพระพุทธศาสนาและปรัชญา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

_____. ภัยแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๕.

พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญโญ). วิทยาพระสังฆาธิการ เล่ม ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัททำไทย เพรส จำกัด, ๒๕๕๒

พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุติเมธี). ธรรมปริทัศน์ ๔๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). นิติศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙.

_____. ธรรมบุญชีวิต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖.

- _____. **ภาวะผู้นำ**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : ตาตา พับวิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๐.
- _____. **พจนานุกรมพุทธศาสนสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ. **ปรับปรุงกิจการคณะสงฆ์เพื่อธำรงพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประชาธรรม, ๒๕๔๔.
- พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม. **“การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก”**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์สุรวัฒน์, ๒๕๔๓.
- พระมหาสมทรง สิรินุโร นายแพทย์ประเวศ วะสี นายสมบุญ สุขสำราญ และ ส.ศิริรักษ์. **บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทเกล็ดไทย จำกัด, ๒๕๒๕.
- พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต). **ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- _____. **การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙.
- _____. **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑.
- _____. **พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล). **หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ชัยมงคลพรินติ้ง, ๒๕๔๘.
- _____. **พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล). การบริหารวัด**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์, ๒๕๔๘.
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๒๐.
- พระราชวรมนี (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต). **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑.
- พระราชรัตนมนี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ). **การจัดสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของวัด**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘.
- พระราชสีมาภรณ์ (นวล เขมสจฺจวาที). **พระสงฆ์กับงานพัฒนาพระศาสนาและสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๙.
- พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตฺญาโณ). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : หจก.ศิวพร จำกัด, ๒๕๒๘.

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ). พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ รวมในผลงานทางวิชาการ
เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช-
วิทยาลัย, ๒๕๔๑.

พันธุ์ ป. หลงสมบุญ. รวบรวมเรียบเรียง. พจนานุกรม มคอ – ไทย. กรุงเทพมหานคร : อาทร
การพิมพ์, ๒๕๔๐.

พิสิฐ เจริญสุข. ปกิณกะธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓.

เพิ่มศักดิ์ เพิ่มพูน. กฎหมายที่พระสงฆ์ควรทราบ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง-
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ไพบุลย์ เสียงก้อง. หลักการบริหารวัด วัดพัฒนา ๔๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา,
๒๕๔๔.

มนรัตน์ โชติวุฒาการ. พระบรมราโชวาทด้านศาสนาและคุณธรรม. ราชบุรี : โรงพิมพ์ศรี-
อักษร, ๒๕๔๘.

มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์. ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหา-
นคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๒๖.

วราญา ทองอ่อน. มนุษย์สัมพันธ์ในองค์กร. สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๘.

วิจิตรา รังสิยานนท์. คมคำความคิดของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ: บทคัดสรรว่าด้วยเกร็ด
ชีวิต และข้อคิดเตือนใจ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ชีระการพิมพ์, ๒๕๔๔.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. ตำนานปกครองคณะสงฆ์. พิมพ์ครั้งที่ ๖.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สามมิตร, ๒๕๑๕.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. พระธรรมเทศนาทั่วไปและ
พระวโรวาทคดี. กรุงเทพมหานคร : หจก.โรงพิมพ์อักษรไทย, ๒๕๔๑.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรบุญโณ). “สัมโมทนียกถา”. พระสังฆาธิการ. ฉบับที่ ๑๑.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๕.

_____. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และ
การพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. แฉลงการณ์เบื้องต้นแห่งพระราชบัญญัติ
ลักษณะปกครองคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย ใน
พระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๔.

_____. พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗.

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี. รวมธรรมะ. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์
พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๗.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **สาระสำคัญของภารกิจแต่ละด้าน.**

กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๔.

สิริวัฒน์ คำวันสา. **ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา-

จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

สุวัฒน์ จันทรจำนง. **แก่นพุทธธรรม.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองสาส์น, ๒๕๔๖.

แสวง อุดมศรี. **การปกครองคณะสงฆ์ไทย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

ไสว มาลาทอง. **คู่มือการศึกษาจริยธรรม สำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครอง และประชาชนผู้สนใจทั่วไป.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

(๒) บทความ :

เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ ผศ.ดร. “การบริหารกิจการคณะสงฆ์”. **พุทธจักร.** ปีที่ ๔๙ ฉบับที่ ๗ (กรกฎาคม ๒๕๔๘) : ๗๐.

พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต). “บทบาทสงฆ์ในสังคมยุคโลกาภิวัตน์”. **พุทธจักร.** ปีที่ ๔๙ ฉบับที่ ๑๑ (พฤศจิกายน ๒๕๔๘) : ๑๕.

สุรพล สุธะพรหม ดร. “พระสงฆ์กับการศึกษาการเมืองการปกครอง”. **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์.** ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๔๙) : ๑๒๑.

(๓) วิทยานิพนธ์

คณินนิตย์ และสุบรรณ จันทบุตร. **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี.** กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟิก, ๒๕๔๕.

นันทวรรณ อิศรานุวัฒน์ชัย. “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๙.

เนตรชนก โพธารามิก. “วิธีการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ เพื่อการพัฒนาสังคม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** สาขาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พรหม วุฒิวิวัฒน์ชัย. “หลักพรหมวิหาร ๔ กับหลักการปฏิบัติหน้าที่ตามอุดมคติตำรวจ : ศึกษาเฉพาะกรณี ข้าราชการตำรวจประจำสถานีตำรวจนครบาลดุสิต”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต.** สาขาศาสนาเปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕.

พระครูปลัดอาทิตย์ อุตฺตเวที (ซองดี). “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของ
พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) : กรณีศึกษาพระสังฆาธิการในเขตการปกครอง
ภาค ๒”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระณัฐพล จิตฺตมโ (ปราบพินาศ). “การบริหารงานวัดโดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ตาม
ความคิดเห็นของพระสงฆ์ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๒.

พระชนดล นาคสุวรรณโณ. “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระมหาเจริญ จันทร์จริง. “บทบาทของพระวินยาธิการในการรักษาพระวินัยของคณะสงฆ์ไทย
ศึกษาเฉพาะกรณีของกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**.
ภาควิชาศาสนาเปรียบเทียบ : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๒.

พระมหาณรงค์ศักดิ์ โสภณสิทธิ (โสภา). “เรื่องศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรม
ปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระมหาธรรมรัตน์ อริยธมฺโม. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก”. กรุงเทพฯ
มหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์สุวิวัฒน์, ๒๕๔๓.

พระมหาเรณูศักดิ์ พิมพ์สกุล. “รูปแบบการบริหารวัดในทศวรรษหน้า”. **วิทยานิพนธ์การบริหาร
การศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕.

พระมหาอุณิหนันท์ กันทะเตียน. “พระสงฆ์กับการเมือง : แนวคิดและบทบาทในสังคมไทยใน
ปัจจุบัน”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
มหิดล, ๒๕๔๑.

พระมหาสมชาย สิริจินโท. “พุทธธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพตามแนวทางของพระเทพวร-
คุณ(สมาน สุขเมโธ)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหาสมเดช ศรีลาจัต, “การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดทางการปกครองของพระพุท
ศาสนาและของอริสโตเติล”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชา
ศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔.

พระมหาสุทธิชัย ฐิตชโย(ถาวรศีล). “ศึกษาเชิงวิเคราะห์พรหมวิหาร ๔ ในคัมภีร์ทาง-
พระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๖.

พระมหากษัตริย์ ธีรปณฺโณ (ศรียะอาจ). “การศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาการเมืองของขงจื๊อกับ พุทธปรัชญาเถรวาท”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๒.

วิเชียร บุญกล้า. “การศึกษาการใช้หลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสถานศึกษาขึ้น พื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต ๓”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๕๐.

วิเชียร ดั่งพริ้ม, “ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักพรหมวิหาร ๔ ของผู้นำท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลหัวไทร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๐.

สุพล เครือมะโนรมณ์. “การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัด เทศบาลนครเชียงใหม่”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.

สุรพงษ์ เฟื่องชูนุด. “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมของข้าราชการทหารสังกัดกองบัญชาการ- กองทัพไทยเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

(๔) เอกสารที่ไม่ได้พิมพ์เผยแพร่ :

นำทรัพย์ จันทน์หอม. การทำวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน การแสวงหาเส้นทางการพัฒนา ชนบทของพระสงฆ์ไทย, ๒๕๒๖. (อัดสำเนา)

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). “คำกล่าวปาฐกถาบรรยาย”. ในการประชุมพระสังฆาธิการ ระดับอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล ในเขตปกครองสงฆ์ภาค ๒ ณ วัด พระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี, ๒๕๔๖. (อัดสำเนา)

_____. “พระสังฆาธิการที่พึงประสงค์” เอกสารโครงการอบรมบุคคลากรคณะสงฆ์ ภาค ๒ รุ่นที่ ๒, ๒๕๔๖. (อัดสำเนา)

ภาคผนวก ก.

หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เก็บข้อมูล

ภาคผนวก ข.

แบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ ๔๔๕

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุदारาม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๔๓๔-๒๑๒๓

พฤษภาคม ๒๕๕๓

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบนมัสการ พระเดชพระคุณ พระธรรมปริยัติเวที เจ้าคณะภาค ๑๕

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูใบฎีกาสุรพล ฉายา อาสโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๑๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสธมโม)” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระเดชพระคุณ จึงขออนุญาตเผยแพร่จากพระเดชพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ ด้วยดีและขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบนมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๔๕

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุทธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๔๓๔-๒๑๒๓

พศจิกายน ๒๕๕๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบนมัสการ พระเดชพระคุณ พระเทพสิทธิวิมล เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูใบฎีกาสุรพล ฉายา อาสโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๑๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุธมฺโม)” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระเดชพระคุณ จึงขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ ด้วยดีและขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบนมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

ดร.สุรพล สุยะพรหม

๑๖/๑๐/๕๓

๑๖/๑๐/๕๓

Dr. Suraporn

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุदारาม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๔๓๔-๒๑๒๓

พฤตจิกายน ๒๕๕๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบนมัสการ พระเดชพระคุณ พระราชสุวรรณมุนี เจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูใบฎีกาสุรพล ฉายา อาสโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๑๔ นิสิตปริญญา
โทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรม
ปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุตมโน)” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระเดชพระคุณ จึงขอความ
อนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลใน
การวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ ด้วยดีและขอ
กราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบนมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

อ.สุรพล ฐิตะพรหม
พระครูใบฎีกาสุรพล
๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๓

(Signature)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล ฐิตะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๑)/๒๕๕๔

หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี ๗๐๑๓๐
โทร. ๐-๓๒๒๔-๖๐๕๐-๖ ต่อ ๒๓๑
โทรสาร ๐-๓๒๒๔-๖๐๕๐-๖ ต่อ ๒๓๓

๕ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขออนุมัติขอรับข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูสมุทรทวิ เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูใบฎีกาสุรพล ฉายา อาสโภ รัทสประจำตวันนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๑๔
นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรม
ปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุธมโม)” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระคุณท่าน จึงขออนุมัติขอรับข้อมูลจาก
พระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากคุณท่านด้วยดีและขอกราบขอบพระคุณใน
ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสมการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการมาด้วยความเคารพ

๕-๙ ก.ค.-๑
1/๖๑๓๐๐๓๐๓ ๖๑๓๐๓
3 ๖๑-๓๔ ๒๕๕๔

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาการจัดการเชิงพุทธ

สนง.พร.ม.สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ หน่วยวิทยา วัดหลวงพ่อดุสิตฯ
โทร/โทรสาร ๐๘๑-๐๔๑๓๙๔๖

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๓๔-๒๑๒๓

พ.ศ. ๒๕๕๓

เรื่อง ขออนุญาตขอทราบข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบนมัสการ พระเดชพระคุณ พระราชญาณวิสิฐ เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูใบฎีกาสุรพล ฉายา อาสโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๑๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุธมโม)” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระเดชพระคุณ จึงขออนุญาตขอทราบข้อมูลจากพระเดชพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ ด้วยดีและขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นิตกรอมเค: ๕-๑๑๖
๕๓๓.๖๕๕๕

กราบนมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๘๕

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๔๓๔-๒๑๒๓

พฤษภาคม ๒๕๕๓

เรื่อง ขออนุญาตขอทราบข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบนมัสการ พระเดชพระคุณ พระรัตนสุธี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูใบฎีกาสุรพล ฉายา อาสโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๑๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุธมฺโม)” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระเดชพระคุณ จึงขออนุญาตขอทราบข้อมูลจากพระเดชพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ ด้วยดีและขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบนมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

พระครูใบฎีกาสุรพล
(พระรัตนสุธี)
๑๕.๕.๕๓

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/ ๔๔๕

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๓๔-๒๑๒๓

พศศิกายน ๒๕๕๓

สนง.รองอธิบดีจังหวัดประจวบฯ
รับหนังสือที่ 37/2554.....
วันที่ ๕/9/54...เวลา 12.40.น.

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบนมัสการ พระเดชพระคุณ พระรัตนเวที รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูใบฎีกาสุรพล ฉายา อาสโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๑๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุธโนโม)” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระเดชพระคุณ จึงขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ ด้วยดีและขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ร.ม.ท.ร.ม.จ. ๑๕
๐๕/๑๐: ๖๓๓๓/๕๐
พระรัตนเวที

กราบนมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระรัตนเวที) (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)
รองเจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

๕ 8 ก.ย. 2554

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๑)/๒๖๒

หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดหลวงพ่อดงธรรมกายาราม อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี ๗๐๑๓๐
โทร. ๐-๓๒๒๔-๖๐๕๐-๖ ต่อ ๒๓๑
โทรสาร ๐-๓๒๒๔-๖๐๕๐-๖ ต่อ ๒๓๓

๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบนมัสการ พระครูสิริคณาภรณ์ รองเจ้าคณะจังหวัดราชบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูใบฎีกาสุรพล ฉายา อาสโภ รหัสนิสิต ๕๒๕๑๒๐๔๐๐๖ นิสิตปริญญาโทหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ได้ทำการศึกษาศึกษาเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปิฎกเวที
(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระคุณท่านจึงขอความอนุเคราะห์จาก
พระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬา
ลกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๔๕

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๔๓๔-๒๑๒๓

พฤษภาคม ๒๕๕๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบนมัสการ พระเดชพระคุณ พระมงคลวรญาณ ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดเพชรบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูใบฎีกาสุรพล ฉายา อาสโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๐๔๐๑๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุธมโม)” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระเดชพระคุณ จึงขอบความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณ ด้วยดีและขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบนมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๕๓

พระครูใบฎีกาสุรพล
(พระมงคลวรญาณ)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๑)/๒๕๕๔

หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดหลวงพ่อดงธรรมกายาราม อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี ๗๐๑๓๐
โทร. ๐-๓๒๒๔-๖๐๕๐-๖ ต่อ ๒๓๑
โทรสาร ๐-๓๒๒๔-๖๐๕๐-๖ ต่อ ๒๓๓

๕ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบเพื่อการศึกษาวิจัย
นิตสาร พระครูวัชรสุวรรณาทรรองเจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูใบฎีกาสุรพล ฉายา อาสโภ รหัสประจำตัวนิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๑๔
นิตสารปริญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรม ของพระธรรม
ปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุธมโม)” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระคุณท่าน จึงขออนุมัติขอความเห็นชอบจาก
พระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากคุณท่านด้วยดีและขอกราบขอบพระคุณใน
ความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนิตสารมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาการจัดการเชิงพุทธ

วิมล วัฒนา ๕๕๕๔

ดร.สุรพล สุยะพรหม

พระครูวัชรสุวรรณาทรรองเจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรี
วัดหลวงพ่อดงธรรมกายาราม อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี ๗๐๑๓๐
โทรศัพท์ ๐-๓๒๒๔-๖๐๕๐-๖ ต่อ ๒๓๑

สนง.พร.ม.สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ หน่วยวิทยา วัดหลวงพ่อดง
โทร/โทรสาร ๐๘๑-๐๔๓๓๔๔๖

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๘๕

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุदारาม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๔๓๔-๒๑๒๓

พฤษภาคม ๒๕๕๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

นมัสการ พระมหาสุวิทย์ ปวิษณฺญ เลขานุการเจ้าคณะภาค ๑๕

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูใบฎีกาสุรพล ฉายา อาสโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๑๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุธมโม)” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระคุณท่าน จึงขอบความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระคุณท่าน ด้วยดีและขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ได้รับสำเนาฉบับนี้ เมื่อวันที่

พระมหาสุวิทย์ ป.

๑๕ กันยายน ๒๕๕๔

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๔๕

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๔๓๔-๒๑๒๓

พ.ศ. ๒๕๕๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ดร.อำนาจ บัวศิริ ผู้อำนวยการสำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูใบฎีกาสุรพล ฉายา อาสโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๑๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุตมโน)” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน ด้วยดีและขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๔๕

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุธาราม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๔๓๔-๒๑๒๓

พฤษภาคม ๒๕๕๓

เรื่อง ขออนุญาตขอทราบข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน ดร.สมศรี จินะวงษ์ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูใบฎีกาสุรพล ฉายา อาสโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๑๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุตมโม)” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขออนุญาตจากท่าน เพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน ด้วยดีและขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

ให้สัมภาษณ์แล้ว

(นางสมศรี จินะวงษ์)

ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสงคราม

กย. ๕๕

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๔๔๕

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุदारาม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๕๓๔-๒๑๒๓

พฤษภาคม ๒๕๕๓

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นายสุทธิรักษ์ หนูฉิ่ง ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูใบฎีกาสุรพล ฉายา อาสโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๑๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุตมโน)” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขออนุญาตจากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน ด้วยดีและขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(นายสุทธิรักษ์ หนูฉิ่ง)

ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดราชบุรี

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๕๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒/๘๘๕

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนวัดศรีสุदारาม แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐๒-๔๓๔-๒๑๒๓

พฤษภาคม ๒๕๕๓

เรื่อง ขออนุญาตขอทราบข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นายสนธยา เสนเอี่ยม ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูใบฎีกาสุรพล ฉายา อาสโภ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๒๕๑๔๐๔๐๑๔ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุธมโม)” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขออนุญาตจากท่าน เพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน ด้วยดีและขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(นายสนธยา เสนเอี่ยม)

ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์

๒๕ ก.ย. ๕๕

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๔-๒๑๒๓ ภายใน ๒๑๓๐

แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ ๑

เรื่อง : การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที
(สุเทพ ฝุสุสมฺโม)

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

สัมภาษณ์ พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ฝุสุสมฺโม) เจ้าคณะภาค ๑๕

ผู้สัมภาษณ์ ผู้วิจัย

บันทึกข้อมูล ผู้วิจัย (จดบันทึก/บันทึกเสียง)

วันสัมภาษณ์

สถานที่

ส่วนที่ ๒ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

๑. พระเดชพระคุณมีการกำหนดนโยบายแผนงานและมีเทคนิคในการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ไว้อย่างไรบ้าง
๒. พระเดชพระคุณคิดว่าปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้าง ที่มีผลกระทบต่อการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ และการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน
๓. พระเดชพระคุณได้ใช้หลักพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และมติประกาศมหาเถรสมาคม ในการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ อย่างไรบ้าง
๔. พระเดชพระคุณใช้ “หลักพรหมวิหารธรรม” ในการปกครองคณะสงฆ์ ภาค ๑๕ ด้วยวิธีการประยุกต์ใช้อย่างไรบ้าง
 - ๔.๑ ด้านการปกครอง
 - ๔.๒ ด้านการศาสนศึกษา
 - ๔.๓ ด้านหลักศึกษาสงเคราะห์
 - ๔.๔ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
 - ๔.๕ ด้านการสาธารณูปการ
 - ๔.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์
๕. จากหลักการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ที่พระเดชพระคุณยึดเป็นนโยบายและถือปฏิบัติมานั้นคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ได้ประโยชน์ และเกิดผลสัมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรม อย่างไรบ้าง

๖. นอกจากการใช้หลักพรหมวิหารธรรมแล้ว พระเดชพระคุณใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้อีกบ้าง ? เพื่อสนับสนุนการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยมีแนวทางการปฏิบัติงานเดียวกันและมีประสิทธิภาพสูง
๗. ขอความเมตตาอนุเคราะห์พระเดชพระคุณ ได้ช่วยชี้แนะทิศทางการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ และคณะสงฆ์ไทย ทั้งในปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคตควรจะเป็นในทิศทางใด

แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ ๒

เรื่อง : การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที
(สุเทพ มุสสุธมฺโม)

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

สัมภาษณ์ รองเจ้าคณะภาค ๑๕, เจ้าคณะจังหวัดในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕,
รองเจ้าคณะจังหวัด, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัด, รองเจ้าคณะอำเภอ, เจ้าอาวาสวัดหลวง-
พ่อสตรธรรมกายาราม, เลขานุการเจ้าคณะภาค ๑๕, และผู้ประสานงานคณะสงฆ์ประจำ
ภาค ๑๕,

ผู้สัมภาษณ์ ผู้วิจัย

บันทึกข้อมูล ผู้วิจัย (จดบันทึก/บันทึกเสียง)

วันสัมภาษณ์

สถานที่

ส่วนที่ ๒ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

๑. พระเดชพระคุณคิดว่ายบายแผนงานและเทคนิคในการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ของพระธรรมปริยัติเวที มีลักษณะอย่างไร
๒. พระเดชพระคุณคิดว่าพระธรรมปริยัติเวทีเจ้าคณะภาค ๑๕ มีลักษณะที่โดดเด่นในการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ด้านใด อย่างไรบ้าง
๓. พระเดชพระคุณคิดว่าเมื่อมีปัญหาในการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ เกิดขึ้น พระธรรมปริยัติเวที ท่านมีวิธีตรวจสอบติดตามผลและมีแนวทางการแก้ปัญหาอย่างไรบ้าง
๔. พระเดชพระคุณคิดว่าพระธรรมปริยัติเวทีให้ความสำคัญในหลักพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และมติประกาศมหาเถรสมาคม ในการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ หรือไม่ อย่างไรบ้าง
๕. พระเดชพระคุณคิดว่าพระธรรมปริยัติเวทีใช้ “หลักพรหมวิหารธรรม” ในปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ และการปกครองคณะสงฆ์ไทยด้วยวิธีการประยุกต์ใช้อย่างไรบ้าง
 - ๕.๑ ด้านการปกครอง
 - ๕.๒ ด้านการศาสนศึกษา
 - ๕.๓ ด้านศึกษาสงเคราะห์
 - ๕.๔ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
 - ๕.๕ ด้านการสาธารณูปการ
 - ๕.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

๖. ตามความเห็นของพระเดชพระคุณ คุณลักษณะของนักปกครองที่ดี และหลักธรรมในพระพุทธศาสนาข้อใดบ้าง ที่สามารถสร้างความเป็นนักปกครองที่ดีมีประสิทธิภาพได้
๗. ในทัศนะของพระเดชพระคุณคิดว่า พระธรรมปริยัติเวที ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ แล้วเกิดประโยชน์ และเกิดผลสัมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรม ต่อคณะสงฆ์ ในด้านใดบ้างอย่างไร
๘. ในทัศนะพระเดชพระคุณคิดว่าทิศทางในการปกครองคณะสงฆ์ไทย ในภาวะการณ์ปัจจุบันนี้ ที่ดีมีประสิทธิภาพและเหมาะสมควรจะเป็นไปทิศทางใด ที่ทำให้คณะสงฆ์ไทยและพระพุทธศาสนาจะเจริญมั่นคงถาวรสืบไป

แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ ๓

เรื่อง : การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระธรรมปริยัติเวที
(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

สัมภาษณ์ รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ผู้อำนวยการสำนักงาน
พุทธประจําจังหวัดราชบุรี, สมุทรสงคราม, และประจวบคีรีขันธ์

ผู้สัมภาษณ์ ผู้วิจัย

บันทึกข้อมูล ผู้วิจัย (จดบันทึก/บันทึกเสียง)

วันสัมภาษณ์

สถานที่

ส่วนที่ ๒ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

๑. ท่านผู้อํานวยการคิดว่านโยบายแผนงานและเทคนิคในการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ของพระธรรมปริยัติเวที มีลักษณะอย่างไร
๒. ท่านผู้อํานวยการคิดว่าพระธรรมปริยัติเวทีเจ้าคณะภาค ๑๕ มีลักษณะที่โดดเด่นในการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ด้านใด อย่างไรบ้าง
๓. ท่านผู้อํานวยการคิดว่าเมื่อมีปัญหาในการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ เกิดขึ้น พระธรรมปริยัติเวที ท่านมีวิธีตรวจสอบติดตามผลและมีแนวทางการแก้ปัญหาอย่างไรบ้าง
๔. ท่านผู้อํานวยการคิดว่าพระธรรมปริยัติเวทีให้ความสำคัญในหลักพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และมติประกาศมหาเถรสมาคม ในการปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ หรือไม่ อย่างไรบ้าง
๕. ท่านผู้อํานวยการคิดว่าพระธรรมปริยัติเวทีใช้หลักพรหมวิหารธรรม ในปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ และการปกครองคณะสงฆ์ไทยด้วยวิธีการประยุกต์ใช้อย่างไรบ้าง
 - ๕.๑ ด้านการปกครอง
 - ๕.๒ ด้านการศาสนศึกษา
 - ๕.๓ ด้านศึกษาสงเคราะห์
 - ๕.๔ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
 - ๕.๕ ด้านการสาธารณูปการ
 - ๕.๖ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

๖. ตามความคิดเห็นของท่านผู้อำนวยการคิดว่า คุณลักษณะของนักปกครองที่ดี และหลักธรรมในพระพุทธศาสนาข้อใดบ้าง ที่สามารถสร้างความเป็นนักปกครองที่ดีมีประสิทธิภาพได้
๗. ในทัศนะของท่านผู้อำนวยการคิดว่า พระธรรมปริยัติเวที ปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ แล้วเกิดประโยชน์ และเกิดผลสัมฤทธิ์ที่เป็นรูปธรรม ต่อคณะสงฆ์ ในด้านใดบ้าง อย่างไร
๘. ในทัศนะท่านผู้อำนวยการคิดว่าทิศทางการปกครองคณะสงฆ์ไทย ในภาวะการณปัจจุบันนี้ ที่ดีมีประสิทธิภาพและเหมาะสมควรจะเป็นไปทิศทางใด ที่ทำให้คณะสงฆ์ไทยและพระพุทธศาสนาจะเจริญมั่นคงถาวรสืบไป

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ (แยมชุ่ม)
- เกิด : วันอาทิตย์ที่ ๑๖ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๑๖
- สถานที่เกิด : หมู่ที่ ๖ ตำบลตาหลวง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- การศึกษา : ประถมศึกษา – โรงเรียนวัดปรกเจริญ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
 : มัธยมศึกษาตอนต้น – โรงเรียนถาวรานุกูล จังหวัดสมุทรสงคราม
 : ประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.)
 : พุทธศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ สาขาการจัดการเชิงพุทธ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พธ.บ. (เกียรตินิยมอันดับ ๑)
 รุ่น ๕๕ พ.ศ.๒๕๕๓
 : นักธรรมชั้นเอก
- อุปสมบท : วันที่ ๒ เดือนกรกฎาคม พ.ศ.๒๕๓๗
- สังกัด : วัดหนองปรือ เลขที่ ๑๒๕ หมู่ ๘ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง
 จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๙๐
- หน้าที่ : เจ้าอาวาสวัดหนองปรือ
 : ครูสอนพระปริยัติธรรม
 : ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดหนองปรือ เลขที่ ๑๒๕ หมู่ที่ ๘ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง
 จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๙๐
 โทร ๐๘๕ - ๑๙๒๗๐๐๓